

BIBLIOTEKA SUVREMENE TEME

I-34425

Bogdan Bogdanović

UREDNICI
Albert Goldstein
Bože Čović

MRTVOUZICE
Mentalne zamke staljinizma

GLAVNI UREDNIK
Zdravko Židovec

AUGUST CESAREC ZAGREB

1988

UNIVERSITETSKA BIBLIOTEKA
"STOJAR MARKOVIĆ" - BEOGRAD
K. N. Br. 81522

Sadržaj

JEZIČKE ZAMKE	
	9
KALENDAR POLITIČKE FANTASTIKE	
	59
MENTALNE ZAMKE	
	319
TEORIJSKA ČITANKA	
	347
Registar imena	
	393

mrtvòuzački,
mrtvòuzice,
mrtvòuske,

adv. n. p. svezati što, einen
Knopf ohne Masche binden.

Vuk Stef. Karadžić, Srpski rječnik

Predmet knjige i prilike pod kojima je sačinjena, nametnuli su neobičan način rada. Knjiga je tako reći, napisana na četiri stola i sastavljena je od četiri celine koje su, izuzev jedne, nastajale istovremeno. I sada, kao prvo, objavljujem PISMO koje sam uputio Centralnom komitetu Saveza komunista Srbije. Objavljujem ga u celini i bez ikakvih izmena, sem što sam, radi lakšeg snalaženja, paragrafe obeležio rednim brojevima. Objavljujem, kao drugo, i jedan KALENDAR koji uglavnom prati čudnu sudbinu pisma. Ono je izazvalo, kao što je poznato, provale besa i bestijalnosti, ali niti je o njemu bilo što suvislo rečeno, niti je ijedan argument oboren. Objavljujem i jedan ogled o pobudama i revandikacijama mojih kritičara, ili pre NADOVRŠEN TRAKTAT, sa žarkom željom da ga više ne doterujem i da ga nikada i ne dovršim. Najzad kao četvrto, prilažem poredenja radi, i jednu ČITANKU koju su uglavnom drugi davno napisali, a ja sam je samo uveo, na polžu otečestvu i u ime mudrije budućnosti... Tako sastavljena knjiga podseća me na grozničav san pesnika koji se pripremao da podigne hram u slavu Renomeje, boginje fascinacije i zabluda i pri tom je izričito tvrdio da svako od četiri pročelja hrama mora biti u zasebnom arhitektonskom slogu. Aleksander Poup (Pope) svoju graditeljsku zamisao nije ostvario. Ja sam bio lošije sreće. Ovu sam knjigu morao da napišem... Zar sam mogao da je ne napišem?

Bogdan Bogdanović

Beograd, septembra, 1988.

JEZIČKE ZAMKE
PISMO CENTRALNOM KOMITETU
SAVEZA KOMUNISTA SRBIJE

Jezik je misao, misao je čin

Upravo u vreme održavanja poslednje plenarne sednice CK SKS imao sam čast da budem uvršten u četrdeset prvih redovnih članova tek osnovane Međunarodne akademije arhitekture (IAA), kojom sam se prilikom i potudio da svojoj sabraći po zanatu izložim kvintesenciju svojih graditeljskih i teorijskih iskustava, pa sam za temu svoje pristupne besede odabrao razradu jednog danas sasvim zaboravljenog Volterovog eseja pod vrlo modernim naslovom — **Pustolovina pamćenja**. Nisam ni sanjao, međutim, da će taj moderni naslov biti moderniji no što sam mislio i da ću se uskoro još jednom pozivati na njegov misao. Evo, ja to upravo sada činim, sastavljajući neku novu vrstu besede koju neću izgovoriti, već ću je uputiti Predsedništvu CK SKS s molbom da je umnoži i prosledi svim članovima foruma kome i sam pripadam. Razlozi koji me na taj čin navode, upravo su razlozi *pamćenja*, pamćenja unatrag, dakle, mog pamćenja, ali isto toliko, možda još i više, razlozi budućeg pamćenja, dakle, budućih pretraga u ime Mnemosine i njene neporočnosti — po pisanim materijalima današnjice... A svi ti dosadašnji materijali koji se odnose na plenum i događaje oko njega, vrlo su nesigurni. Ispalo je tako da se u njima, neoprezno i na više mesta, a bez navođenja imena, zapisuje prezime Bogdanović, ili se pominju Bogdani (opet bez prezimena), pa da u budućim avanturama pamćenja nikoga ne bismo dovodili u nedoumice i paradoksalne zablude, odlučio sam se da posle svega, i uprkos svemu, pismeno izložim gotovo sve što bih, verovatno, rekao da sam plenumu prisustvovao.

Pretpostavljam da ste, dragi drugovi, radoznali da odmah, i bez uvijanja s moje strane, razaberete o čemu želim da raspravljam u ovoj svojoj naknadnoj besedi kojoj je sudeno da za buduća vremena, zauvek, ostane u formi jednog podužeg pisma. Biću zato, na samom početku, kratak, i u granicama mogućnosti, i jasan: eto, ja pokušavam da otvorim raspravu sa sobom i sa drugima, raspravu o iracionalizmu. Ali ne o iracionalizmu u poeziji, ni u umetnosti, ni u filozofiji. Ne otvaram raspravu ni o iracionalizmu u ljubavi, ni o iracionalizmu u ljubavi prema domovini (o čemu bih rado, drugom prilikom)... Ne, ja pokušavam samo da raspravim što se raspraviti može o nekom novom, ili obnovljenom, čudovišnom, o nekom gotovo okultnom Iracionalizmu koji kao opako, skriveno načelo otpočinje prožimati mnoge postupke mnoge izlive emocija, mnoge bezrazložne i besmislene izjave i neoprezne reči. Iracionalizam kao da pomalo postaje vladajući princip našeg svakodnevnog života... A kako se svako bezumlje, pa i političko, počinje najpre otkrivati u bolestima jezika, tamo ga, odmah, u tom ne baš preterano skrivenom ležištu, treba i potražiti.

Da sve bude još neobičnije, pa ako baš hoćete, i još iracionalnije, lako se da zapaziti da je na sednici Predsedništva, i na plenumu CK SKS, bilo upravo vrlo mnogo, nesrazmerno mnogo difuznog, razmagnetisanog razgovora o jeziku. Bilo je, bar za skromne pojmove moje naivnosti — neobično, neverovatno, nepodnošljivo mnogo reči o rečima, o njihovom značenju, o njihovim podznačenjima, nadznačenjima, iza-značenjima. Koliko su samo puta pomenuti, ili mukom kolokvijalnog govora netačno potezani, svakojaki pojmovi kao što su sinteme, reči-amblemi, reči heraldičkog opsega, apolozi, alegorije, parabole, metonimije, metafore u užem smislu, sve do čistih i neprikosnovenih simbola, koji uvek stoje na vrhu piramide verbalnih slika. Raspre su često više podsećale na kongres hermeneutičara, no na partijski plenum. Verujem da takav skup još nije zabeležen u istoriji komunističkog pokreta. Strast sa kojom su krivljene i ispravljane krive i prave Đrine ezopovskog jezika (izraz koji se izgleda najčešće morao slušati) — ta strast je bila doista prevelika. Mogla se usporediti, čini mi se, samo sa strašću Staljinovih jezičkih didaskalija, kojima je, pred kraj života, delio uputstva ne samo o tome *šta* treba govoriti (to je

ionako bilo jasno), već i *kako* treba govoriti. Pri tom, pune objektivnosti radi, ipak ću vam reći da je Staljin imao izvesnih lingvističkih znanja i da lično nije bio bez jezikoslovnog talenta i, kao svaki bogoslov po formaciji, imao je odrána razvijeno osećanje za moć reči — pa mu, valjda, zato plenumi nisu ni bili potrebni.

To je, bar koliko mogu za sada da razaberem, i najvažnija razlika...

1.

Poređenje sa mračnim jezičkim didaskalijama o kojima, verujem, neki mladi među vama, članovi CK SKS, do sada ništa nisu čuli, spada u moju ličnu avanturu sećanja i za nju, u potpunosti, ja preuzimam svu odgovornost... Ali, ako poređenje odmah i zaboravimo, što je svakako najbolje, ostaje ipak da je sednica suviše često ličila na sudenje jednom mladom, čestitom, ubedljivo obrazovanom čevku koji je na sednici (i pre nje) optužen i osuđen ne samo za verbalni delikt, već za delikt nepoćudnog jezika... jezika i govora... jezika i stila... (nepreciznosti nisu moje i nameće ih upravo jezik, jezik i govor, stil i anti-stil rasprave, odnosno raspre).

Da, dragi drugovi, upravo je kao što sam rekao: jedan mlad čovek, jedan politički pisac na samim počecima svoje izredne političke esejistike, odmah je neopozivo osuđen za delikt jezika... za delikt nepoćudnog, nećudorednog, nekanonskog jezika i, da budem do kraja otvoren, vi ste ga većinom glasova osudili! Takva osuda je očigledan presedan u našoj političkoj kulturi i upravo zato, kao presedan, u meni izaziva vrlo veliku zabrinutost. Eto, do pre neki dan, nisam ni razmišljao o tome da li postoje kanoni jezika i izražavanja u političkim tekstovima i da li se unapred moraju regulisati pravila govora i govorenja na sastancima i forumima. Sad, međutim, počinjem da se preslišavam: postoje li stvarno neka čvrsta i apodiktika pravila političkog i partijskog govora, baš takva kao što nam ih nudi, i odsad pa nadalje nameće, natura, nabija na glavu upravo ova žalosna rasprava-raspra? Pitam se ko je i kada postavio kanone partijskog govora i, više od toga — ko je vlastan da ih postavlja? U Titovoj Jugoslaviji govorili smo siobodno i na par-

tijskim sastancima i na forumima; ponekad smo i suviše govorili, suviše često smo koristili neomeđenost prava da govorimo. Ljutili smo se na tuđe digresije i skretanja, ali nikada niko od nas, ni veštijih ni manje veštijih govornika, nije imao nikakvu unutrašnju, spolja nametnutu skrupulu razmišljanja *kako* govoriti, i da li je, govoreći, ostao u merama nekog nepisanog kanona ili ih je prekoračio. Sam Tito je govorio nevezanim, nesvezanim, nesapetim jezikom, ponekad u krajnje ćudljivoj kadenci — što je davalo posebnu ubedljivost njegovim rečima. A reči su mu nailazile (ili, kao svakom živom čoveku, i nisu baš nailazile kad treba i kako treba), ali nailazile su i redale se bez ustručavanja, bez ikakave vidljive cenzure i unutrašnje spazme. Bio je to slobodan govor čoveka koji nikome nije ulivao strah od govora i od prava na slobodan iskaz.

2.

Doživeli smo sada, najednom, pokušaj nasilne unifikacije jezika. Unifikacija jezika, nastojanje da se uspostavi neki neprikosnoven kanon, spada po pravilu u svet crkveno-jezičkih kategorija. Ako je, možda, taj pokušaj proizašao iz jalove nade da će se ujedinjavanjem jezika postići neki prividni supstitut jedinstva — zabluda je očigledna. Jedinstvo, kao ni jezik, nije ni metafizička ni teološka kategorija.

Uostalom, neki od vas su tu opasnost već bili uočili, i nisam ja prvi koji na nju skrećem pažnju: »Utvrdivaćemo reči i izraze tamo gde je to neophodno i tamo gde nije, tražićemo unifikaciju, jednoličnost izražavanja i kad nema razlika u stavovima — u suštini stavova i (u suštini) opredeljenja u politici. I na tome ćemo trošiti ogromnu društvenu energiju... Ovo upozorenje, baš kao i nekoliko njemu sličnih, bilo je opravdano, kao što čitav tok raspre i daljnjih događaja u vezi sa njim to dokazuje. Ali, uzaman sva ta opravdanost upozorenja pred naraslim, nabujalim težnjama (odakle li mu samo, iz koje podsvesti krenuše?) za »monolitnim zvukom«, za monofonijom. Tu strasnu želju za jednozvučjem ne umem drukčije da razjasnim do kao veoma ozbiljnu (podsvesnu, nesavesnu, besvesnu, beslovesnu), ali ipak izričitu pretnju mračnog iracionalizma... uskoro ću morati da upotrebim i neki jači izraz!

Ako verujete da će bilo kakva monofonija ponuditi bilo kakav doprinos jugoslavenskom sazvučju, vaša je zabluda strahotna. Ne samo da unifikacija patrijskog jezika u srpskim i srbijanskim okvirima neće nimalo doprineti boljem razumevanju unutar Jugoslavije, već će se odmah pokazati kao opaki faktor daljeg udaljavanja, sve većeg nerazumevanja. I ne samo da će naš, srpske komuniste i srpsku inteligenciju uopšte, sve više zatvarati u svet morbidnih fikcija, već će nas sve više udaljavati i od same stvarnosti i od moći da je jezički »preslikamo«.

3.

Pojava je naglo izbila na videlo i, budući još uvek svima na videlu, pokazuje bezmalo sve osobine neočekivanog hepeninga. Taj jezički, ili bolje rečeno anti-jezički hepening, može se, razume se, uzeti i sa smešne strane. Prapovodi su stvarno komični, ali znamo da se i iz komičnih povoda neretko razvijaju vrlo ne-komični događaji, ponekad i sa tragičnim posledicama.

Podimo od tih čudnih podsticaja i u dubokom mraku skrivenih infantilnih želja odraslih ljudi: »On (— moja napomena: on, Pavlović —) više je, ja mislim, na televiziji nego svi opštinski komiteti i međuopštinski komiteti...« Ili, slična jadikovka, samo sada odjadikovana i uz izvesne pokušaje da se oblast infantilnih ljudskih želja uokviri prvim prividima ozbiljnosti i jezičkog ćudored'ja. Razume se, opet na Pavlovićev račun: »Ja bih rekao... izvesna doza neke narcisoidnosti, samozaljubljenosti u sebe i svoje tekstove...« Ozbiljnost prigovora je takva da bi se mirno moglo odustati od svakog pobijanja. Ipak, iza ove naoko opet sasvim bezazlene erupcije političkog nevaspitanja, kriju se već i neki ozbiljniji motivi prvih nagoveštaja da se generalno, i svim snagama udara na Pavlovićev jezik u celini, pa i na inherentne osobenosti živog jezika uopšte. Hajde-de, — dozvolimo — samozaljubljenosti ima kod svakog autora i kod svakog govornika; ima je i te koliko i u nepodnošljivim proliksijama automatskog političkog praznoslovlja. Zar to ikome od nas danas treba dokazivati? Međutim, prigovor je suštinski i ne ide na »izvesnu dozu neke narcisoidnosti« kao takve, već ide

na račun očigledne Pavlovićeve stilske brižljivosti i brige za integritet teksta i integritet smisla u tekstu.

4.

Shvatio sam: govorilo se zatim o Pavlovićevom maniru jezika »sa visokim retoričkim pretenzijama«. Stavljam na stranu previd da je retorika više stvar govora no jezika i, na kraju krajeva, to je sasvim sitna omaška, ali se pitam kako je moguće da se navodni »razni obrti ovakvi ili onakvi« i svakovrsne (podrazumeva se — nepoćudne) »igre reči« sasvim pogrešno uzimaju kao ukrasne šljokice, a ne kao funkcionalni elementi jezičke metode?

Namah, drugovi, pričinilo mi se da ću se i obradovati. Da li to, najzad, otpočinjemo pravi razgovor o sve osetljivijim pitanjima političkog diskursa kod nas i njegovog odnosa prema stvarnosti? Na žalost, svako je radovanje ispalilo preuranjeno. Pokazalo se da je samo reč o pokušaju da se milom ili silom zaustavi jedna modernija jezička metoda političke analize, i da se stvari ponovo vrate u okvire forumskog, pa i konferencijskog praznoslovlja. Pri tom, nije nedostajalo ni neprikrivene demagogije. »Pa evo, i sâm imam prilike da slušam izlaganje u maniru sa visokim retoričkim pretenzijama i raznim obrtima, ovakvim ili onakvim, (a) to je ono (š)to kažu da nas običan narod ništa ne razume. Sa igrom reči u kojoj se najčešće gubi direktan govor i njegov uticaj na subjektivne snage...« itd. Ako ti naši Žoržike Dandeni stvarno žele da imaju debatu o ozbiljnosti političkog diskursa, i ako su svesni odgovornosti koju takva debata za sobom povlači — onda će je, makar i **post factum**, imati...

»Direktan govor« je, pre svega, pojam književne naracije, pa tako ni direktan ni indirektan govor ne mogu imati nikakve veze sa bilo kakvim pokušajima klasifikovanja (i kvalifikovanja) političkog diskursa. Sem ukoliko obraćanje objektivnih snaga subjektivnim snagama i »običnom narodu« ne shvatimo kao neku vrstu pripovedanja... Što se retorike tiče, nje je svuda oko nas koliko ti volja, a kanonizovani govori, svi redom, počev od crkvenih verzija, uvek su neka vrsta retoričkog kontinuuma. Retorika crkvenog i crkveno-političkog govorenja

uspeva, šta više, blistavo da materijalizuje neprekinut protok sopstvene »energije« koja se govorničkim ponavljanjem ne troši, već se umnožava; sindrom naopakog političkog diskursa koji bih označio kao oratorski **perpetuum mobile**... No, to može pozivanje na crkvene (pa i na crkveno-slovenske, pa i na crkveno-đurđijanske — zašto da ne?) govorničke običaje... elem, to moje pozivanje na naglašeno istočne opcije našeg političkog govorništva ne mora biti baš nimalo bitno za ono što ću reći otvarajući novo i bitno pitanje. Važno je znati o kom se to jeziku i govoru (ujedno za ovaj put) mi uopšte sporimo? Mislimo li na jezik stvarnog analitičkog raščlanjivanja pojava, dakle, na živi jezik modelskog »preslikavanja stvarnosti«, ili na jezik iracionalno teološkog narativnog kontinuuma? (Kad već tako blagonaklono pominjemo »običan narod«, onda znajmo da ćemo lasno objasniti »običnom narodu« sve što je nama samima jasno i što, prema tome, podleže racionalnim objašnjenjima; iracionalna naracija, međutim, čak i kad je prividno snishodljiva, nikome ništa ne objašnjava.)

5.

U parentezi (običnog naroda radi, a i radi svih drugih) otvara se, čak i na problemima jezika, jedno kapitalno pitanje naše stvarnosti: je li partijski život doista »dosta prost«?

Isti malopredajni govornik na istu temu, i u okvirima istovetne teze: »Partijski život je dosta prost!«... Nije, na žalost, nije nimalo prost, baš kao što nije nimalo prost (ukoliko ga u svojoj podsvesti ne uprošćavamo) ni onaj drugi spoljni, nepartijski život koji nas okružuje. Pa pošto ništa, ni oko nas ni u nama, nije idilčno prosto, pa pošto je »mutno to u nama, draga moja Beatriče« (Krlježa) — ne smecu ni jezičke transkripcije pojava oko nas i u nama biti nasilno uprošćavane.

6.

U parentezi (neizrečena tvrdnja): Ako je život oko nas doista tako prost da se zbog toga i ne treba uznemiravati, onda je, razume se, svima nama dovoljan i jedan veoma uprošćen partijski jezik.

Isti govornik, uglavnom o istom, samo sad malo drukčije diskvalifikuje Pavlovića, jer se ovaj navodno služi »...ezopovskim jezikom, jednim jezikom koji u stvari i nije primeren za tu svrhu«. Ta svrha, sama po sebi ostaje nerazjašnjena, pa nije nimalo jasno za koje partijske varijante te svrhe Pavlovićev jezik nije primeren. Da li nije primeren vremenu i mestu i svečanim okolnostima uobičajenih jezičkih liturgija kad se nema šta reći, ali se to, što se nema reći, kazuje veoma svečano? Ili, možda, nije dovoljno primeren *pojavama* spoljnog sveta koje partijski život mora da prati, koje mora svakodnevno da deskribuje, a po mogućnosti i da ih razrešava?... Ako je reč o misteriji mesta, misteriji »toposa«, mirno izjavljujem da me **genius loci** partijskih sastanaka sam po sebi nikada nije naročito impresionirao; nisam dozvoljavao da mi nametne bilo kakve, pa ni govorne uslovne refleksije. Na partijskom sastanku, kao i u svakodnevnom životu, trudio sam se, koliko je bilo u mojoj moći, da sledim nevidljive, ali ipak postojeće dijagrame stvarnosti o kojoj se razgovaralo. A to, kako sam se sam decenijama ponašao, imam sva prava da pripišem i Dragiši Pavloviću... Upravo zato, drugovi moji, ja i razumem »osobnosti« njihovog jezika. I taj njegov jezik, kao i toliki drugi »jezici« tolikih drugih meni razumljivih ljudi, odmereni su uvek, i na sebi svojstvene načine, prema stvarnosti; to su, po pravilu, slobodni, polivalentni, polisemični načini govora koje svakodnevno srećemo među živim ljudima. Kao takvi, oni su i više artikulisani i daleko sistematičniji u svom nekanonizovanom višeznačju, pa su samim tim i daleko pogodniji za identifikovanje pojava od svakojakih jezičkih liturgija i »rituala umiranja jezika« (Oskar Davičo) ili, što je još gore, od gnusnog žrtvenog ubijanja jezika.

7.

U parentezi, konsektivno: ako je život oko nas, ako je život u nama, pa ako je i naš život u partiji doista »dosta prost«, onda su dozvoljene, čak su moralno opravdane, svakovrsne jezičke i misaone simplifikacije. Ali simplifikacije, čak i kada su idilične — naročito kada su idilične — uvek su zasnovane na samoobmanama koje mogu biti i tragične.

Ko ima oči da vidi i uši da čuje (što bi rekao Herodot) uvideće sijaset baš takvih samoobmana u našem svakodnevnom životu i na svakom koraku. Uvideće, kao što sam već rekao, i opet s posebnim naglaskom ponavljam — uvideće će sve jasniji prekid komunikacije između nas (u Srbiji) i leve inteligencije u Evropi i, pre svega, u Jugoslaviji... Što se Evrope tiče, situirani smo u jedan moderan svet nebrojenih kodova i višeznačja. Ali, isto tako u malome, živimo u zemlji višeznačja i kulturne polisemije. Zar ne uvidamo koliko nam je u prošlosti, počev još od 1918. (možda još i od ranije), pa nadalje, sve do juče, i sve do ovog trenutka, nanosila štete naša (srpska, srbijska, srpsko–crnogorska, pravoslavno–durdijanska) opsosija jednog jedinog jedinstvenog koda i još opsesivnija opaka uhronija (ili utopija) jednog zvuka, »monolitnog zvuka«?

Molim CK SKS da mi ne zameri ovu »igru reči« koja je striktno u saglasnosti sa materijalnim i materijalističkim preslikavanjem stvarnosti: kao graditelj tolikih memorijala u ovoj zemlji, kao čovek koji je proveo najbolji deo svoga života na gradilištima i po majdanima, mogu iz iskustva da podsetim da i kamen ima svoj zvuk kod velikih i impozantnih monomegalita i sâm veoma zavodljiv. Toliko o monofoniji, ali ipak čuvajmo se njenih zavodljivih čari.

8.

U svojevrsne naše (srpske) simplifikacije spada i začuđujuća i na izgled sasvim zaludna raspra oko ezopovskog ili ne–ezopovskog jezika. Ta značajna filozofska dihotomija otkrivena je, izgleda, baš na poslednjem plenumu, i baš kao čuveni srpski eleatski paradoks (nerešivo pitanje kako do Šekspira stići preko kobasice?), čista je besmislica, ali i sasvim nesvesna staljinistička stilska klopka, stilska stratagema, dakle, najobičnije rečeno, lukavstvo i obmana.

I eto, kao što vidite, baš na tom ezopovsko–ne–ezopovskom paradoksu moraću se nešto duže zadržati. Za moje pojmove neshvatljiva je upravo njegova pogrešna definicija, a greška u koju se nenamerno ili namerno upada više je nego karakteristična. Ezopovski jezik je, navodno — »jedan jezik iza kojeg se mogu nazirati i druga mišljenja, i drugi stavovi...«

Stara je istina da svaka pretnja slobodi čovekovoj počinje uvek, i pre svega, u domenu jezika. Bojim se da ćemo istinovitost i pravovaljanost te istine (iskazane i pomenutom definicijom) uskoro svi početi proveravati sami sa sobom, i – na sebi samima. Iza apsurdne osude apсурdnog »ezopovskog« paradoksa naziru se, upravo u naznačenom smeru, i doslovna obećanja!

Mnogopominjani izraz je, inače, prenadraženim, preteranim pominjanjem zadobio veoma jasan optužujući naboj i potpuno se iselio iz svog realnog semantičkog polja. (Cf. Vujaklija: 'ezopski' – duhovit, šaljiv, zajedljiv... ukoliko se odnosi na jezik i stil; ružan, gadan ukoliko se odnosi na Ezopa lično. Cf. Klaić: 'ezopovski' – svojstven basni, maštovit, zagonetan, poučan...) Nasilno izmeštanje značenja odaje, pored kojčeg drugog, gotovo neverovatan strah, pravu paniku od polisemije, od višeznačja reči i govora, čak i pri opisivanju očigledno višeznačnih pojava... Nasilno prekidanje semantičke serije, međutim, težnja ka utvrđivanju jednog jedinog smisla jedno–jedino–smisleno–izgovorljivih reči, svojstvena je opresivnoj težnji da se sama stvarnost svede na »čiste« i jednoznačno denotirane pojave!

(Napomena: čitava kultura, pa i politička kultura, sazdana je na konotacijama, sazdana je pre svega, na 'podrazumevanju', bez koga nema ni 'razumevanja'. Dakle, sva je sazdana upravo na »ezopovskim« pokušajima da se paradoksalno bilo života usaglasi sa zamršenim jezičkim i misaonim strukturama ljudskog bića.)

9.

Ezopovski jezik kao javna sablazan. (Neke opšte paralingvističke napomene.) Ezopovski jezik izvan predviđenih (i predviđivih) običaja dobrog ukusa i dobrog vladanja.

Podsećani smo u to ime, u više navrata, na obavezno uvažavanje »dostojanstva partijskog jezika«, pri čemu je olako zaboravljano da postoji i prirodno dostojanstvo jezika, i da ta dva »dostojanstva« ne bi smela da se razdvajaju, ukoliko ih je uopšte i moguće bez nasilja razdvojiti. Objasniću taj i takav poziv kao moralnu apodiktemu. 'Apodiktema' je neologizam ko-

jim bih, bar donekle, pokušao da zamenim Kantov kategorički imperativ, ukoliko bi se ovaj ikako mogao, vrlo kategorično i nasilno, spolja unositi u ljudske duše. Apodiktema o »dostojanstvu partijskog jezika« poziv je na obnovu već poluzaboravljene, davne, posleratne jezičke etikete. A 'etiketa' je (cf. Klaić) – »strogo utvrđeni red i način otmjenog i ukočeno–udvornog društvenog ophođenja«. Apodiktema, dakle, upozorava i na napuštenu magijsku rutinu, i na njene ezoterično obrambene matrice, a onda još, očevitno poziva i na njihovo obnavljanje. Svaka etiketa je (šta bi drugo bila!) političko–paralingvistički iskaz sveden na elementarne znakove (gest, voko–verbo–vizuelni signali) simbolizovane vlasti i vlasnosti »poznanja dobra i zla«. Etiketa, svaka etiketa, čak i samo na rečima odigrana, uvek je (sa druge strane) i svojevrsna koreografija (šta bi drugo bila!) namenjena iskazivanju prihvatanja gnoseokratskih datosti hijerarhije.

10.

Neke opšte paralingvističke napomene, ili o gnoseokratskim sankcijama, ili o »stidu u tekstu«.

Sasvim ukratko: ako postoji, ako stvarno postoji ono Barto-vo »zadovoljstvo u tekstu« – zašto ne bi postojao i »stid u tekstu«. Stid u tekstu, stid u sopstvenom »tekstu« je specifična, vešto nametnuta, bestidna, gnoseokratska sankcija... ja bar tako pretpostavljam.

11.

Neke opšte paralingvističke napomene. Ako se može govoriti o »stidu u tekstu« i o prizivanju stida nametanjem kontekstualnih okvira, zašto ne bismo razjasnili ponešto i o kontekstualnom uterivanju straha. Posle »stida u tekstu«, na svoje mesto pristiže i »strah u tekstu«.

Redukcija jezika još uvek je i vrlo efikasna metoda zastrašivanja. To, verujem, i ne treba naročito obrazlagati. Smanjivanjem licitnih ključnih reči i izraza na minimum, sve je više šansi da se iz strogo omeđenog jezika–govora neoprezno iskoraci. Dakle, da se »pogreši«. Jedna od nepobitnih mudrosti

Staljinove političke paralingvistike jeste ona ne baš prosta istina na koju sam vam, drugovi, već skrenuo pažnju, naime da se teror najavljuje, pre svega, u ambijentu reči. Uostalom, prvi i početni stepen značenja reči 'teror' upravo je — 'strah'. Jezik je, prema tome, izvrstan medijum straha, tekst je njegovo dejstveno polje, kontekst je već bojno polje! Dakle, posle »stida u tekstu«, dozvolite sad malo i običnog, nepatvorenog ljudskog straha, »straha u tekstu«. A takvih primera je upravo bilo i na proteklom plenumu. Ako, recimo, čovek mora da moli za izvinjenje, i unapred da se obeskrivljuje, onda smo još uvek na granici stida i straha: »Ja molim Centralni komitet i Predsedništvo, s obzirom da sam radnik VK, da nemam svoj izražaj, da zna da mogu pogrešiti u rečima, a za reč čovek može i da odgovara«. Od »stida u tekstu« do »straha u tekstu« prelaz je, zatim, sve jasniji: »Izvinite molim... zbog takvog govora da sad predložimo meru, mene hvata strah, neka se nađe taj u ovoj sali ko garantuje za sebe... mene hvata strah«. Najzad, gradacija raste, raste tako reći do »panike u tekstu«; jedan od govornika, opravdavajući, inače, strogu meru prema jezičkom deliktu Dragiše Pavlovića rekao je: »Ja kao električar ako pogrešim odoh u smrt... tj. i ti ako pogrešiš i kažeš što ne treba... itd.

12.

Neke opšte paralingvističke napomene. Jasnost jezika, nedostignuta, nedostižna, idealna, ali samo kao prisila, kao apodiktema stida, straha, panike. Suviše »jasna jasnost« nikad nije stvarno jasna, već je nametnuto stereotipna, prividno je odsimulirana, odigrana je prema koreografskim pravilima etikete »kristalne jasnosti«.

Jasnost istine neodvojiva je od složenosti istine. Jasnost iskaza neodvojiva je od vrlo ukrštenih mogućnosti usklađivanja istine sa mogućnostima jezika i mišljenja. Na žalost, po pravilu, istina je uvek šira, složenija i paradoksalnija od mogućnosti njenog uopštavanja. Odistinski jasno iskazane istine, istini najpribližnije iskazane istine, uvek su pomalo zasenčane lakim velovima imanentne skepse. Pokušajte da političkoj literaturi, od Demostena preko Fransisa Bejkona do Voltera i Lenjina, oduzmete svu zamršenost skepse, šta će od takve lite-

rature ostati? Možda neke »kristalno jasne istine«. Ali, kristalno jasne istine, izvan dosega skepse, spadaju nekako pre u teologiju no u politiku. Oprostite, nemam sad ni vremena ni volje da pretresam Jevanđelja, pa ću samo prema davnašnjem čitanju citirati Spasiteljeve reči koje glase (približno, nešto kao): »Neka vaša reč bude da... da, i ne... ne, i sve što je više od toga, od zla je«.

Vrednost poruke bezrezervno prihvatam. Ali, pravila verske moralke nisu istodobno i pravila efikasne političke analize i deskripcije pojava stvarnog života koji je veoma retko, koji, tačnije, nikad nije organizovan prema shemi ili da... da, ili ne... ne.

13.

Neke opšte paralingvističke napomene. Kristalni stereotipi »jasnosti političkog jezika« ne garantuju adekvatnost deskripcije, a »praksa jasnog izražavanja« često se po nevolji zamenjuje obredima praznog izjašnjavanja.

U hrišćanskoj teologiji, kristal je simbol devičanstva, a kristal–mineral katkad je uziman kao znak bezgrešnog začeca... »Kristalno jasni stavovi«, sintagma koja se nedavno, ponovljeno i u više navrata mogla čuti, nikada do sada, bar meni, nije bila »kristalno jasna«. Sklon sam da je protumačim (tu sintagmu) kao poziv, u ime svečistote nad–jezika, na već pominjane obrede žrtvovanja jezika. Tražili su nekad od nas da zdušno učestvujemo u kolektivnim obredima ugrađivanja živog jezika u temelje nekih budućih, ko zna kakvih blistavijeh Kulah Vavilonskijeh... pa ko veruje u vrednost »pomjatenija jezikov«, neka pristupi... Evo ih, opet traže.

14.

Neke opšte paralingvističke napomene. Moralna i jezička nečistoća kao nametnuti, kao sugerisani sinonimi. Čistke jezika prethode, po pravilu, efektivnim čistkama.

Čistke jezika prethode efektivnim čistkama. Obratite pažnju na samu tu reč, kristalno jasnu, translucidnu, prozirnu. Reč je izmislio isti onaj nad–jezički genije koga sam već više

puta dosad prizivao u pomoć. Dakle, *logos* je Njegov, Njegova je Reč, reč ta proishodi iz ličnog Džugašvilijevog nadahnuća, pa je valjda zato i toliko nadahnuta, hipostazirana, obogotvorena... Reč je ta prepuna milošte, deminutiv bezmalo... čistka, čistka, čistkica... reč dobroćudna i ljupka. A kako i ne bi bila kad je posle svake čistke sve (ponovo) kristalno jasno, i sve je, bar za neko vreme, (ponovo) bezgrešno.

15.

Neke opšte paralingvističke napomene. 'Čudan, čudna, čudno' nije baš sušta i nepomirljiva suprotnost »kristalno jasnim stavovima«... ali ipak se ne mogu zaobići veoma čudne i nimalo jasne valencije ovog bezazlenog prideva koji se obično prideva iskušenicima budućih, biti–imajućih čistki.

Čudan, čudna, čudno... bezazlena grudva snega, nabačena bezmalo šaljivo, nonšalantno čak koketno (ukoliko je nabačena nežnošću ženske ruke), ali zatim, pod povoljnijim, tj. pod vrlo povoljnim okolnostima raste... kao lavina, kao snežno brdo, kao planina koja klizi, oburvava se – gega kao čudovišna mitska neman. Na početku svake mitske fabule uvek se nalazi neko nerazjašnjivo »čudno čudo«, neki naoko sasvim sićušan *insolitus*, mala nelogičnost, koja posle, tokom fabuliranja, počinje u sebe da sabira silnu energiju emocija i strasti. Taj proces je time lakše zamisliv (i lakši za podsticanje), budući da je pripremno građenje svih mitova, pa i negativnih mitova o neophodnosti čišćenja i čistki, uvek i po pravilu *samo* usmeni postupak, ali se obično čitava mitopeja ipak kruniše završnim mitografskim činom, odnosno bunovnim zapisivanjem... Počeci bezazlenog rekla–kazala iščudavanja nad sitnim, sićušnim neobjašnjivostima »čudnog čuda« završavaju sa čudovišnim spiskovima »drugova koji su čudno diskutovali«.

16.

Neke opšte paralingvističke napomene. Zaraza rečima... *contagio*... zaraza od učestanosti ponavljanja. Ponavljanjem raste virulencija pojedinih reči, a širi se i broj obolelih reči, sve do pojave obolelog »kolektivnog govora«.

Za jedan budući glosar staljinističke paralingvistike, a pod odrednicom 'epidemija reči', mogao bi se, primera radi, uspostaviti sledeći niz progresivne leksičke zaraženosti. Npr, naši »drugovi koji su čudno diskutovali«, pronašli bi uskoro 'zajedničku platformu', na toj platformi oni bi se okupili, ali već kao 'antipartijski elementi', uspostavili bi 'frakciju', postali bi 'frakcionaši', zatim 'renegati', zatim 'izdajice', zatim 'izdajnici', 'prodane duše', i najzad 'špijuni' i 'agenti gestapoa' – sve tačno prema Istoriji SKP(b). Napominjem, pune objektivnosti radi, da se progresija za sada, kod nas, oprezno zaustavila negde između trećeg i četvrtog, odnosno između četvrtog i petog člana ovog zlosrećnog niza.

17.

Neke opšte (i završne) paralingvističke napomene. Zaraza rečima prenosi se i delovima reči, česticama reči (gr. *grámma*) i to se, još, prenosi i na daljinu bez fizičkog dodira (gr. *téle*)... itd, itd.

Telegraf i telegram su već prilično zastareli pronalasci, a nova pojava PTT Galaksije analogna je, bar donekle, Maklucenovoj Galaksiji Gutenberg... Zaraza reči i rečima, i širenje obolelog govora zadobijaju putem telegrama i neke do sada nepoznate elemente *teledrame* (Cf. Klaić – dramsko djelo pisano ili adaptirano za izvedbu na televiziji). Ali mimo Klaićevog objašnjenja, dodao bih i svoju dopunu značenja. Teledrama se može shvatiti i kao morbidna drama, odnosno dramatična faza bolesti reči i govora (*morbus telegraphicus*) izazvana namerom i odirigovana na daljinu!

18.

Posle dostojanstvenih osuda ezopovskog »jezika iza koga se mogu nazreti i druga mišljenja« posle zamumljenih »ezopovskih« podsećanja na obaveznu etiketu reči, posle poziva na red i kristalno čistunsko partijskog nad–jezika, najednom – brutalna irupcija obojelih, zagađenih, okuženih reči... Bolest govora pretila da zadobije oblike epidemije – pošasti, pošaline, pošlice, pomora...

Kao što znate, pristizali su telegrami. Pregledao sam 50 kopija; neću ni pokušavati da uspostavim neki sistematski glosar, mada bi to bio, držim, zadatak bar neke od ideoloških komisija CK SKS... jer, inače, drugovi moji, kako ćemo znati u čemu je suština neizvesnosti. Pokušat ću samo da vam dočaram stilski okvir (da vam ga evociram, pošto ste telegrame, pretpostavljam, svi pročitali). Na primer: »Istupanje Pavlovića, Stambolića, Vase Milinčevića, Ikonića, najblaže rečeno izjednačeno (je) sa kontrarevolucijom na Kosovu... Oni su u stvari gurnuli srpski narod u plakanje i nemoćno jadikovanje...« — Ili: »Do sada su postojale samo sumnje... ko su nosioci razbijačke politike...« i, da najzad ne bi bilo više ikakve sumnje, nabraja se taj i taj, taj i taj, taj i taj — »i njihovi istomišljenici«. Ili — podsetite se samo! — taj i taj (izostavit ću ime molioca) — »moli Slobodana Miloševića da stvar pusti u bazu...« jer, navodi se, »da kad je Borisav Srebrić govorio ljudi su pljuvali na radio...« Zatim, molilac, »još jednom moli da drug Milošević... izdrži protiv dubradi ove zemlje...« Stilski okvir je, u sva tri primera, i primarni »prag značenja«. On denotira stvari. Ali ih i — detonira!

19.

Suština neizvesnosti je u tome što je pošast, pošlica, pošalina, dakle, epidemija zaraženih i zaraznih reči baš sa tom prokletom pojavom telegrama počela da dobije zastrašujuće regresivne oblike jednog već davno zaboravljenog, po zlu nada-leko čuvenog, starodrevnog, recimo — Starogovora.

Strepim od pomisli da ovaj PTT–starogovorni zlosutni val možda i nije nikakva obnovljena, i proširena, i folklorizovana verzija dosadašnjeg uobičajenog partijskog rečnika, već da je to vrlo izvestan recidiv onog *ondašnjeg* Novogovora, dok je taj, *ondašnji* Novogovor bio još uvek sasvim *virulentan*, dok je stvarno bio još u svojoj primarnoj, orvelovskoj funkciji i, dakako, sav u službi Velikog Brata.

Molim, sedeo sam u zgradi današnje »Madere« gde se, između ostalog, nalazio i Gradski komitet partije. Sedeli smo tamo, u julskim (ili avgustovskim) danima 1948, boravili smo, tumarali dan ili dva Bata Uvalić i ja, imali smo zadatak da u taj-

nosti redigujemo (u stvari da prepravljamo, i menjamo im smisao) telegrame koje su grupe studenata iz Beograda, iz radnih brigada sa gradilišta budućeg Novog Beograda, ili čak iz zavičaja, slali Josifu Visarionoviću Staljinu, a koje su nam sa pošte doturali pre no što će biti isposlati. Bili su to, najčešće, telegrami podrške, prepuni revolucionarne srčanosti, pri čemu je leksička aparatura bila zastrašujuće (zastrašujuće — procenjujem iz ove današnje perspektive) slična, ili čak i sasvim podudarna sa današnjim izrazima... Bile su tu, baš kao i danas, »progresivne« i »napredne« snage; izraz **zdrave snage** još nije bio u optičaju (pristigao je tek u toku jeseni iste godine, preko radio talasa). Bilo je u tim telegramima i »hrabrih boraca komunista« i »lažnih komunista«. Govorilo se i o spasavanju časti komunističkog pokreta (danas: »... na pravom putu da povрати ugled i čast srpskih komunista«). Ne treba ni podsećati da su se u tim telegramima pominjali i frakcionaši, pominjali se u zamašnim količinama, i pozivalo se na obračune sa njima, baš kao i danas. Pominjali su se i frazeri (danas: »frazeri koji nisu spremni da idu u vatru«), pominjale su se i maske, i skidanje maski i, obavezno, »raskrinkavanje« neprijatelja svih mogućih boja, i pozivalo se u boj protiv svih koji zagovaraju »direktan obračun, na vrlo perfidan način, sa progresivnim težnjama«. Kao kontrapozicija, dakako, obećavani su jasni i kristalno jasni stavovi pravih marksista–lenjinista, i pozdravljalo se i nazdravljalo u ime »boljeg sutra bez kompromisa«. Titovo ime se nije pominjalo baš kao što (iz meni jasnih razloga) nije pomenuto ni jednom u svih ovih 50 telegrama čije kopije imam pred sobom...

20.

PTT–Galaksija je i pojava sasvim nova i vrlo stara — zavisi kako se i sa koje strane stvari osmotre, a pominjani telegrami Josifu Visarionoviću Staljinu zorno pokazuju kako sa telegramima treba biti oprezan. — Jer, počev još od Emske depeše, nikada se, zapravo, ne zna ko ih šalje i nije li ih, usput, kogod još pomalo ukrasio.

Iz cele dogodovštine izvlačim dva–tri pitanja. Kao prvo — (1) — ne znam zašto smo od strane Univerzitetskog komiteta

baš Uvalić i ja bili odabrani? Da li se pretpostavljalo da smo od prirode skloni ka lepom pismenom izražavanju? Na primer, ako je u telegramima pisalo nešto kao (otprilike) – Druže Staljine, šaljem ti vatrene pozdrave u borbi protiv mrskih frakcionša i ostale dubradi... ispisivali smo, uglavnom smireno, nešto kao – Poštovani druže Visarionoviču, ne možemo a da sa dubokim gnušanjem ne odbijemo sve one klevete i laži koje oko vas kruže i kojima ste, očigledno, i Vi dovedeni u zabunu... itd. Druga mogućnost odgovora na prvo pitanje – (2) – otprilike je ova: možda smo Uvalić i ja bili odabrani baš zbog svoga klasnog porekla (obojica iz porodice intelektualaca), a možda i zbog kojekakvih kubura sa partijskim biografijama koje su se, upravo u to vreme, dovodile u konačan red; on ih je, razume se, imao daleko više od mene početnika u partijskom životu. Danas znam da se u njegovoj biografiji višekratno spominjala reč »trockizam«, dok sam ja, prilično šeptrljivo, morao da ponavljam izjave o nekom svom malom dekadantnom grehu iz gimnazije, gde sam, uz pomoć suviše ferventnih nadrealističkih aktivista, izbacio iz sedla naprednog kandidata i zauzeo na juriš jednu od dve književne družine u Drugoj beogradskoj muškoj... Najzad, kao drugo ili treće pitanje – (3) – ostalo mi je, ipak, sasvim nejasno da li je krivotvorenje telegrama bilo moralno ili ne (s gledišta apstraktnog morala), ali, zauzvrat, ipak verujem da je taj naš posao mogao imati nekog efekta. Da nije bio objavljen, propagandni udar radio Moskve na beogradski Univerzitet bio bi ubedljivije izrežiran i sa nešto više (realnog) propagandnog štofa...

21.

PTT-Galaksija kao jezički »štof«, kao jezički udar, ali i kao moralni udar... Regresivni atavizmi i moderne kontroverze kod mladih govornika, zabune i sumnje, ali (zašto i to ne za-beležiti?) i izvesne primese duševne borbe... No, isto tako i ek-spliozija revolucionarnog romantizma *in excessu*.

Već u drugoj polovini plenarne sednice, a zatim i na sednici Predsedništva GK OSK, proces uzburkanog tumaranja sa-vesti kao da se već pomalo da pratiti, istina samo retkim

nagoveštajima. Otpočinje sa pranjem ruku, otresanjem glava i sve užurbanijim pokušajima da se skine anatema staljinizma koju, koliko mogu da utvrdim, niko nikome nije ni nabacio na glavu. Pa ipak; »I sada se nama kaže, ovde razni su se izrazi upotrebili, ali uglavnom uproščeno (da) mi sa ovim načinom idemo u razračunavanje, u staljinizam skoro. Nije rečeno, ali ja mislim da je to jasno, u likvidatorstvo...« Verujem da pažljivom oku neće promaći sukob dve savesti, dvojstvo, dvojbenost: kažu nam, ali ipak nije rečeno!... itd. I zašto to skidanje anate-me koja nije ni nabačena? Da li je to otresanje od sopstvene podsvesti? Je li i to neka vrsta nedorečene samokritike, u dubljem psihološkom smislu?

Doduše, bilo je i manje skrupuloznih reakcija. Galaksija PTT shvatila se, pomalo, i kao obred osvećenja oružja: »... komunisti dosledni borei ne treba da se hvataju u plitke zamke liberalističke filozofije oko čvrste ruke, dogmatizma i staljinizma...« Za neke je, pak, pojava jednog staronovogovornog jezičkog udara, kao što je bila irupcija telegrama, bila istovremeno i davno čekana reinicijacija, povratak revolucionarnoj klasici, u vrlo starinskom smislu reči. Samo, takvi su (opet te proklete književne figure, opet taj »ezopovski« jezik!) bili prilično neoprezni u odabiranju figura... »Šta onda... znači isticanje u prvi plan nerevolucionarnih puteva borbe? Odavno je poznata narodna izreka 'na ljutu ranu ljuta trava'«: Izreka je stvarno, davno poznata, ali ja ju već brišem iz sećanja, jer u meni izaziva nepodnošljivu mučninu, budući da ju je potegao Andrija Artuković u toku nedavnog suđenja...

No, nije to bila i jedina prilika da se zapanjimo. Gotovo ista ideja – ne želim, odbijam da je dovedem u vezu sa »ljutom travom« ali, iskazana je, ipak, kako je iskazana. Čujmo: »Ovde se čak postavlja pitanje da li je sve ovo... statutarno ili nije. Dozvolite da podsetim, a svi to dobro znamo, da smo revolucionarna partija. Živimo u revolucionarnom vremenu... Nisam siguran da u ovakvim situacijama trebamo baš do kraja da se hvatamo čistih formalnosti. Dozvolite, u revoluciji su i nevini stradali. Jer, ona nije imala vremena da čeka...«

22.

Ne mislim da je ovaj i ovakav »primarni afekt« PTT zaraze (izazvan pored ostalog, i ekscesima sentimentalnog revolucionarnog vaspitanja) ono što najviše može da zabrine... Po mom mišljenju, težina je na drugom kraju obramice... Pojava telegrama na sceni i dalekosežne implikacije jednog gotovo manifestnog vraćanja modelima već polunapuštenog, otvoreno opresivnog, pretećeg jezika od pre više decenija, morala bi nas navesti da sa mnogo više ozbiljnosti, sa mnogo više znanja, a bez naših domaćinskih, muževnih simplifikacija i izvan idiličnih okvira prostodušnog rezonerstva, pogledamo istini u oči, i da se upitamo što se to događa u najdubljoj dubini našeg (srpskog, srbijanskog) bića... Drama jezika uvek je i ontološka drama.

Kad kažem »opresivan jezik«, podozrevam da će se opresiva usmeriti, pre svega, prema spolja, i na naš muževan način usmeriće se odmah prema *drugom*, prema *drugomislećem*, prema *drugoslovlju*. Evo vidite, ona se već i te kako ustremila na slobodnije govorne modele; ne treba mnogo čekati i na dalje, sledujušće manifestacije političkog divljaštva. Ali, to još i nije najveće zlo. Opresija jezika okrenuće se i ka svakom pojedincu, preobratuće se u autoopresiju... Starogovorna re-inauguracija, kao olaka i bezumna zloupotreba bivših, ispražnjenih apstrakcija u penziji, ili davno već pokopanih... staronovogovor kao ukinuto pamćenje, kao poremećaj snalaženja u vremenu i prostoru, to je, pre svega, govor i presuda autodestrukcije. Dakle, na osnovu ove telegramske (ali istine radi i šire »plenumske«) jezičke abrupcije, zaključujem da je kriza mnogo dublja no što to iko od nas pomišlja; zaključujem da je reč o krizi političke svesti, pa možda, i o našoj (srpskoj, srbijanskoj) krizi svesti uopšte.

23.

Telegrami su ispunili svoj prvi zadatak. Elem, stari, dobri onovremeni Novogovor (ili sad Starogovor, kako vam drago) obnovio se, došao je k sebi posle više decenija polusna i letar-

gije, prenuo se najednom kao Trnova ružica, ali sada u nekim novim uslovima, svojim regresivnim osobenostima, stao je svojski pridodavati opštoj klimi nespokojstva i straha, podstičući, kao katalizator, provalu iracionalizma, to jest — vanumlja.

Treba napomenuti (pošto su lingvističke, ali i stilske strukture negdašnjeg Novogovora neodvojive od već pominjane vrlo znamenite ličnosti), treba dakle reći, podsetiti da je Josif Visarionovič bio dobar, čak sugestivan pisac crkvenih knjiga (npr. romansirana *Istorija SKP(b)* ili — *Pitanja lenjinizma*, propevitički priručnik u borbi protiv frakcija), pa su još i dan-danas mnoge književno-političke figure koje kruže u bezdanima našeg domaćeg političkog praznoslovlja, njegove provenijencije. A o drugim, još mnogo lukavijim strukturama i superstrukturama staljinističke paralingvistike da i ne govorimo. A ni o dramskoj gradaciji, ni o veštinama šok-teatarskih obrta! Zato ponovo predlažem da bar jedna od naših ideoloških komisija CK SKS prati jezik i stil, i način argumentacije, naše političke svakodnevice i da putem »stilometričkih« analiza počne sa 'prebiranjem žita od kukolja'!

Uzgređ rečeno, i to je staljinska metafora, koja je, sasvim inkognito, već jednom ili dvared isplivala u gornje slojeve naše političke publicistike, u vremenima bivšim i smutnim...

24.

Kad je već o uvaženom piscu reč, nije bez svrhe objasniti neke osobine njegovog stila. Bitna odlika njegovog stila pre svega su čvrsto svezane, sapete, i u mrtve apstrakcije zatvorene slike, utvrđene jednom za svagda, svečane i dostojanstvene, neporočno nepromenljive, i koje učestalom upotrebom dobijaju punu kanonsku vrednost. Mnoge od njih licitnim liturgijskim proširivanjem prerastaju u alegorije, u apologe, u infantilno biblijsko-političke parabole, i u obrnute parabole. Pri tom je karakteristično nagomilavanje atributa koji (sasvim morbidno) preuzimaju funkciju argumentovanja. Ukoliko je manje stvarnih argumenata, utoliko više nagomilanih,

nadgrađenih atributa, pa upravo ta gradacija nadgradnje dobija, ponekad, vrednost rastuće intonacije.

Kad je već reč o uvaženom piscu romansirane Istoriје SKP(b), nadaleko je bio uticajan način njegovog specifično intoniranog moralisanja (nadaleko čuven u prostoru, nadaleko čujan i u vremenskim dosezima). U našim verzijama moralisanja, od davnijih vremena pa sve do danas, već i zbog skromnijih mogućnosti naših horova, akatisti gube nešto na snazi i često dobijaju prizvuke pridevenih pripevki domaćih kōna koje se zgražaju nad ikoničkim nepodopštinama »...na javnom mestu, sa toliko metafora, alegorija, aluzija!«... itd.

Pavlovićev način govora (»na javnom mestu«!) koji je žestoko kritikovan i pre irupcije duha PTT–Galaksije i još žešće posle, ikoničan je, bez sumnje, i polisemičan, ali on je u svojoj osnovnoj strukturi otvoren i zasniva se na neomeđenim figurama i slikama. Govor njegovih oponentata je zatvoren tip govora, i od poslednje plenarne sednice nadalje sa sve jasnijom regresivnom težnjom ka daljem zatvaranju. Prema tome, između Pavlovićevog govora i govorenja onih koji su ga kritikovali, postoji samo jedna, ali vrlo bitna razlika. Pavlovićev govor je profan, govor njegovih oponentata je hijeratički, pri tom je još prepun upravo onih govornih figura koje su Pavloviću (»na javnom mestu«!) najviše stavljanе na teret: prepun je prenosnica, dakle metafora, alegorija, apologa, metonimija i dijastola... prepun je opresivnih, pretećih aluzija koja se skrivaju ponekad i u nekim, recimo, »ezopovskim« slikama. Ali, reč je uvek o *zavorenim* prenosnicima, fiksiranim, liturgijskim. I negdašnji Novogovor, i sadašnje njegove starogovorne varijante (podjednako i na javnim i na tajnim mestima upotrebe) – podjednako pate od nagomilavanja atributa, od suvišnih atributa, od davno utvrđenih atributa, od strogo utvrđenih referentnih determinativa. Taj je govor sav izatkan od (davno, i jednom za svagda) utvrđenih determinativa, a po mogućnosti i od unapred strogo utvrđenih epiteta, s tim što pridodati epitet (*constans*, ali i »ornans«) čak i kad je »ukrasni« ne krasi ni ono što ukrašava ni onog »ukrašenog«, već ga brutalno ruži, obezvređuje i vređa.

25.

Ukoliko u tom procesu ruženja i razaranja ruženjem nedostane raspoloživih, iole logičnih atributa, fantazija nabrajanja obično raste, čak i po cenu da se privremeno prekorače granice uobičajenih kanona. Ali, to je samo izuzetak. Obično se nađe dovoljno priručnih atributa na pomno sakupljenim stakovima, pa se gradnje i nadgradnje De Chiricovske kule (cf. *Veliki metafizičar*) nesmetano nastavlja sve do poslednjeg, nebeskog kamena završca... Gradacija i nadgradacija ima ponekad i snagu simfonije, podseća, recimo, na Berliozovu »Fantastičnu«, čiji osnovni, zlokobni lajt–motiv postepeno i nezadrživo raste sve do završnog veštičijeg sabata.

Mislite li da treba još dodatnih objašnjenja? Ako treba, molim. Hijeratičke, a pri tom i klevetne osobine ovog zlo–govora, u našim obnovljenim a ipak staromodnim jezičkim manirima, čini mi se da su nepobitne. Štaviše, sve se burnije, i sve »revolucionarnije« obnavljaju. Pojava me vrlo zabrinjava, i to je glavni razlog što se sada toliko trudim, drugovi, da je i vama rastumačim. Da nisam tako zabrinut, svakako da bih imao i nekog drugog, prijatnijeg posla no što je pisanje ovog pisma... I eto, ponovo se, posle toliko godina, opet užasavam kada vidim kako se neke Staljinove i staljinističke matrice govora, govorenja i proklinjanja lako i neosetno ponovo uspostavljaju... I to u Titovoj Jugoslaviji, i na izmaku dvadesetog stoleća! Najzad, ako ste voljni, procenite i sami svu opakost veštine (berliozovske) veštičije postupnosti. Na primer, ako se za nešto, (često i koješta) kaže da je igra, pa onda da je još i politikantska (dakle, mučka, podvala) – zašto je onda ta »politikantska igra« (po izboru još pokatkad i »beskrupulozna«, »karijeristička«) obavezno još i kalkulantka, i zašto je na kraju još i providna? Zar je bilo potrebno, ako je doista providna i providljiva, baš toliko suvišnih dodataka da bi se uvidelo ono što treba? No, hajde, ovo poslednje još nekako i da odobrimo providitelju, jer da nije providno, otkud bi čestiti dešifrant (koji se, upravo nagomilavanjem svojih mađioničarskih dokaza izuzima iz bilo kakve neprozirne igre) – kako bi, inače, čestiti dešifrant dešifrovao što je predviđeno za dešifrovanje? (Ranija napomena još važi: atributi nisu argumenti, niti mogu biti, čak ni u basnoslov-

nim količinama. Nisu argumenti, ali su dejstvene leksičke formule koje u naglašenoj gradaciji dejstvuju uznemirujuće i zastrašujuće... Prema tome, ipak su nekakvi »dokazi«, naročito ako su lomačice već zapaljive!

26.

U Pavlovićevim spornim tekstovima nema alegorija, ili su sasvim retke. Ima nekoliko metonimija. Zašto su se onda njegovi oponenti toliko okomili baš na alegorije? Da li je trebalo da ta reč, do sada neuobičajena u partijskim razgovorima, zadobije smisao formule–optužnice, zastrašujućeg, a pomalo i zadržujućeg madioničarskog algoritma tipa *tremendum et fascinatum*? – Međutim, za najveće je čuđenje što su se sami oponenti bez ustručavanja služili metaforama (pa i »metaformama«!), alegorijama (pa i »alogolegomenama«!) baš kao i svakojakim drugim književnim i neknjiževnim figurama. Samo da se razumemo: služili su se čudoredno, ostajući uvek vrlo oprezno u prostorima sankcionisanog starogovornog novogovorništa, iznaopačene stilistike i iznaopačenog glosara.

Još od studentskih dana, kada smo, večerom, kradomice (Partija je još bila u poluilegali) prorađivali (prorađivanje = = didaskalije) partijske teorijske materijale, možda baš Istoriiju SKP(b), uvek sam se, podstican grešnim genima, priupitkivao zašto i otkuda taj čudni antecedent koji uslovljava da se uvek, i nikako drukčije *seje* konfuzija? Bilo je sasvim prirodno upitati se zašto bi se konfuzija sejala, zašto bi se čekalo da nikne, i da se razlista, kad se već i onda iz svakodnevnog (nacionalnog) iskustva lako uvidalo da se konfuzija mnogo uspešnije zapliće, zapetljava i mrsi neposredno i na licu mesta. Da se ta prosta istina saopšti (istina stvarno prosta i lako saopštiva) nisu bile potrebne svečane, bezmalo biblijske figure. Ali, izgleda, stvar je bila baš u potrebi za biblijskim asocijacijama, a da sve ispadne neverovatnije, sada se baš te davnašnje bogoslovsko–staljinističke asocijacije ponovo prizivaju i isturaju u prvi plan. Iza predubedenja da se konfuzija »seje«, skriva se apolog ili parabola (izvinite, već sam se i ja umorio!) o Dobrom pastiru i, inverzno, obrnuta parabola o Zlom sejaču, sejaču neverice i smutnji... To je uloga, kao što i sami znate, na ovom ple-

numu, a i pre njega, dodeljena Dragiši Pavloviću. A zatim, ako se iza Zlog sejača, u polutami pasionske igre dâ naslutiti i neka još tajanstvenija senka, koja se tu i tamo muva ne bi li se »postigli neki nama još nepoznati ciljevi«, dramski je okvir vašarskog šok–teatra uglavnom zaokrugljen i šmira se (nimalo bezazlena) može po želji dovesti do završnih konsekvenci.

27.

Staljinističke »stilske« stratageme (lukavštine) imaju uvek svoje dijahronijske predistorije. Na primer, još poodavno, još »vo vremena ono« – *in illo tempore* – u mitoidološkim razdobljima naučnog socijalizma, magistralno je bilo otkriveno, ustanovljeno i jednom za svagda utvrđeno da su neprijatelji »i njima slični«, uvek i bez izuzetka »neprijatelji svih mogućih boja«. Smatram svojom dužnošću (i to baš u ovom trenutku) da postavim pitanje – na primer Predsedništvu CK SKS – iz kojih je razloga i ta apsurdna metaforma i to čudooblično stilsko bezobličje, uz tolika druga, najednom i još jednom izašlo na videlo dana i bez »stida u tekstu« ponovo se udenulo u opticaj. Napominjem da nekakav odgovor na postavljeno pitanje, ipak, mora postojati.

Teško mi je, vraćajući se u davna ideo–mitska vremena svoje partijske mladosti, ne prisetiti se baš te pomenute, višebojne, proširene sintagme koja je i pored neke, efektivne, ubojite funkcije (mi smo je, tada, moralno opravdavali) – decenijama nepodnošljivo vredala sluh inteligentnijih komunista... Ostavimo za sada činjenicu da je već i onda normalnom razumu bilo sasvim nedostupno zašto bi neprijatelju bila ostavljena prednost da bude višebojan, živopisan, i zašto već onda taj atribut nije pripisan prijateljima (recimo, prema shemi »prijatelji svih mogućih boja«!). Zadržaću se, međutim, na jednoj daleko ozbiljnijoj začkoljici–začkaljici. Živopisnost, višebojnost, polihromija, uzimala se kao uzgredna, ali ipak opaka naznaka neke dodatne, prikrivene opasnosti. Em neprijatelj, pa još šaren! Kao da bi za nas, za koje se imalo pretpostaviti da smo jednobojni, i u jednoj boji čvrsto ujedinjeni, odnekud bilo bolje da nam je neprijatelj, umjesto da je šaren i sâm jednobojan, pa makar ta njegova boja, recimo suro–maslinasta, bila i sasvim

drukčija od naše!... Razume se, sve su to slatke, detinjaste za-
blude davnašnjih jezičkih nesnalaženja i mogli smo ih sve do-
juče smatrati romantičnim uspomenama mladosti i ludosti, za-
bludama o kojima se i danas ne bi dalo govoriti drukčije do ša-
ljivo. Ali, od juče, od danas, ništa više nije šaljivo. Ta davnašnja,
slatka, naivna, besmislena sintagma u svoj svojoj prividnoj ble-
savosti još uvek je i vrlo opaka formula »unutarpartijskog« pre-
biranja »žita od kukolja« i moralne diskriminacije. Sada, pono-
vo je zadobila snagu gotovo liturgijske opomene. A ta liturgij-
ska opomena, kao neka ezoterično-hermetična formula, na-
javljuje neposvećenim i posvećenim neosetan prelaz iz jedne
niže, profane klase poznavanja dobra i zla, u drugu višu i sa-
kralizovanu klasu... Slično onom pravoslavnom: »Oglašeni izi-
dite!« — Izidite, dakle, vi oglašeni, vi koji nemate sreću da
jasno razaznajete spektar neprijateljskih boja, niti sebe umete
da potražite na tom spektru!

28.

I eto, bezbrižno, opet su na obzorju neki »neprijatelji svih mo-
gućih boja«. Ali, ne samo više na obzorju, evo sad već i ovde
među nama i jednobojnog, surog neprijatelja, evo staronovo-
govorničke kazuistike koja, odmah, baš kao u najboljim svo-
jim vremenima, zadobija ubojite i sve ubojitije funkcije. Mno-
go daljih reči, činova, događanja i događaja upozoravaju na
obnovljenu staljinističku paralingvističku kontroverzu pre-
ma svemu što je u *duhu* u Titovoj Jugoslaviji izgrađeno od pe-
desetih godina naovamo. Jer, paralingvističke eskapađe, po-
red čisto terorističke funkcije (teror — nad jezikom i putem
jezika) imaju ponekad i ne male, iako vrlo, vrlo prikrivene teo-
rijske implikacije... što je još i gore od izravnog zastrašiva-
nja.

Dragi drugovi, nemam ni vremena, ni volje, da raspredam,
da razlažem i obrazlažem na koje su sve načine telegrami do-
prineli ponovnom javljanju i uzvitlavanju jezičkog terorizma.
Ubeden sam da su mnogi od vas već i sami sebi, a i sa sobom,
to razjasnili. Što se mene tiče, siguran sam da su duh i slovo te-
legrama ponovo uveli u igru i ovu »šarenu« burgiju značenja-
-bez-značenja, i mnoge druge slične (samo prividne) »bur-

gije«, i da je samim tim pokrenut gotovo kompletan opresivni
repertoar prvostepenih, drugostepenih, trećestepenih funkci-
ja staljinističke paralingvistike i stilistike... Skrećuću vašu paž-
nju samo na završni, najrafiniraniji, dakle, trećestepeni smisao
ove slučajno odabrane »višebojne« izreke. Ne valja biti »ša-
ren«, i to ne zato što »polihromija« po sebi nije lepa, već zato
što je opasna: dozvoliti višebojnost »među nama« neprijatelj-
ski je čin — sve oko nas i u nama mora biti jednobojno, jedno-
značno, jednosmerno i monolitno. A to je sasvim moderna, i
odmah primenjiva bauk-poruka.

29.

»Neprijatelji svih mogućih boja« je, pored ostalog i vrlo naiv-
na slika-kliše. Pojava »kliširanja« na kojoj se tako čvrsto te-
melji paralingvistička stilistika (videći smo: samim tim i ka-
zuistika) — poznata je i u naivnom slikarstvu. Na primer,
Emerik Feješ ponavlja isti crtež nebrojeno puta, izvlači ga na
prozorskom oknu, a zatim od replike do replike, drastično va-
rira boje. I u staljinističkoj paralingvistici, tj. čak i u granica-
ma njene strogo jezične ikonike, izmena boja je legitimna,
ponekad je čak i neizbežna, jer od slučaja do slučaja menjaju
se i boje »neprijatelja svih boja«... Ali

Ali, ikonoklastički (ikonoborački) nagoni se strasno bude i
uzvitlavaju čim se dirne u osnovne dijagrame, čim se pojave no-
ve i drukčije, druge, *drugoslovne* jezičke figure. Odatle i veliko
nepoverenje prema novim, neregistrovanim, neutvrđenim zna-
cima — i u sferi reči, kao i u likovnoj sferi... Jer se staljinska
paralingvistika i te kako dá proširiti i na likovnu sferu; ali o to-
me će tek biti reči.

30.

»Neprijatelji svih mogućih boja« — pored ostalog, u pitanju
je i očigledan, očigledno neuspeo »ironičan« kliše. Ikonika
staljinske paralingvistike ima još jednu upadljivu sličnost sa
naivnim slikarstvom: rado operiše ponovljenim »ironičnim«
mustrama. No, kako ponovljena ironija nikako nije ironična,
to je i ovom prilikom reč samo o pseudofroniji

Ironija i čulo za ironiju nisu baš jače strane novih govornika obnovljenog starinskog Novogovora. Da je Pavlović, recimo, umesto »olako obećane brzine« rekao »ozbiljno obećana brzina«, verujem da bi retko ko osetio lak ubod podsmeha koji bi očigledno išao na račun predsednika Predsedništva SKS lično (za mene ne samo očigledno, već, uzgred rečeno, i prilično opravdano), pa verovatno do čitave eksplozije ne bi ni došlo...

No, to je samo uzaludan, ali, učinilo mi se, i neophodan primer, kako se u maniji ponavljanja pseudoironičnih klišea gubi svaki zdrav (i kritički, razume se) ljudski smisao za pravu ironiju. I baš zato, često se gubi i zdrav smisao za neposredno razumevanje prave težine reči, jer »olako obećana brzina« nije nikakva uvreda, već samo delikatno, drugarsko upozorenje, dato u lakoj pred-ironičnoj formi. Ali, zato, koliko se stvarnih uvreda krije u pseudoironičnim klišcima i njihovom manijakalnom ponavljanju. Na primer, neprijatelji svih mogućih boja, — ta bratija (zašto baš »bratija«?) ima i neke svoje samo sebi znane »rabote«! Opet kliše. Ali, sada je već vrlo teško objasniti, ako je to uopšte i moguće, zašto se ovaj uobičajeni izliv »napredne« ironije zasniva na jednom nedopustivom (potpuno nesvesnom) šovinističkom ispadu: zašto bi jedna valjana, pa i lepa makedonska reč, prebačena u srpski jezik, dobila pogrdan smisao? Zašto, sem ukoliko tužno-ironični kliše nije preuzet iz predratnog vokabulara srpske administracije u Makedoniji...

31.

Pošto sam na dva-tri primera pokazao i dokazao (bar se nadam da jesam) skrivenu ubojitost staljinskih, staljinističkih i neostaljinističkih jezičkih stratagema, nastavljam sa jednim na brzinu pokupljenim i sasvim nepotpunim glosarom ključnih reči, povadenih uglavnom iz skorašnje dnevne štampe. Sve te »ključne reči« (koje su do sada otključale i zaključale mnoge ljudske sudbine) ili su neposredno staljinističke provenijencije ili su po duhu staljinističke. Sve do jedne, dugom dijahronijskom upotrebom, nagomilale su u sebi prejaku energiju opresije, straha, jezičkog terorizma, ili bar nepod-

nošljivih jezičkih (i logičkih) laži i stilskog licemerja... Ne predlažem sastavljanje spiskova sumnjivih reči — daleko od toga! — niti predlažem pravljenje spiskova drugova koji se njima rado služe. Naprotiv, predlažem re-kultivaciju akulturisanih reči, njihov povratak u svet civilizovanih pojmova i kategorija i njihovo oslobađanje od nagomilanih insinucija i drugih intruzija gadosti i besmisla. Da li će neke od tih reči ostati i dalje u političkoj upotrebi, zavisice od pravog i ogoljenog njihovog smisla do kojeg se bude stiglo, a zavisice, razume se, i od same prirode njihove dalje »političke upotrebe«.

Ovaj Glosar, odnosno STALJINOSLOVAR, mušta je bez veće lingvističke vrednosti, složen uglavnom prema asocijativnom redu. Gde god nije bilo neophodno nije se zalazilo u obimne egzegeze, sem u dva-tri naročito karakteristična slučaja:

- **alegorija** — reč formalno ne figurira u Staljinovom slovaru, ali je, u neku ruku, Veliki Teolog umeo čitavom ljudskom životu da da alegorijsku snagu srednjovekovne pionske igre (igre siradanja i strasti). — »Čovekov život, ako išta vredi, neprekinuta je alegorija...« — ukoliko ga ne prekinu. »Život je kao i Sveto pismo, figurativan...« (Džon Kits, Pismo Džordžu i Džordžiani Kits, 1819)
- **aluzija** — *etym.* od *alludere*, veselo ćeretati, ćeretanjem[†] podsticati ideje i »neeksplicitne evokacije«, itd. Staljinoslovar istoj reči pridodaje negativan naboj i pripisuje joj značenje koje (nejasno doduše) prevazilazi nađaleko njene stvarne (civilizovane) semantičke granice... U našoj upotrebi, u poslednje vreme, dobija i izvesne metafizičke prizvuke.
- **relativizacija** — u modernim evropskim jezicima, uglavnom samo kao filozofski pojam — »relativizacija vremena i prostora« ili »relativizacija istorijske svesti«, itd... Kod nas, uglavnom, kao sinonim za skeptična zakorañja (intelektualaca); katkad i uz insinucije o verovatnoći neke, tek nagoveštene duhovne sabotaže. Reč je novija, dakle, neostaljinističke provenijencije, ali je u najboljim tradicijama Velikog Teologa, jer šta je, šta bi moglo biti sinonim od »relativizacije«? — šta drugo do »apsolutizacija«, dakle »konverzija ka apsolutnom, ka apsolutu«.

- **stav** (neodvojivo od kategorizacije), **pravilan stav**, **nepravilan stav** – podrazumeva, uglavnom, **marcijalnu** statičnost figure. Možda se zato nikad i nikako ne može reći »mudar stav«, jer je mudrost kinetička, a ne statička.
- **pravilan**, **pravilna**, **pravilno** – omiljeno Kobino iskazivanje dobre volje (u filmskoj interpretaciji). Kao standardni **filmski šlagvort** – *praaavilno!* – imao je, uvek, pored poučnog i ne malo katarzično dejstvo na široku publiku.
- **ponašanje**, *syn.* **vladanje** – svaki pomen »ponašanja« čak i u snishodljivom pluralu (npr. »naše ponašanje«) uvek izaziva, kao i kod svih đaka prvaka određene, unapred lako odredive uslovne reflekse.
- **odbranaško ponašanje** – vrlo zvučna Staljinova lična »stilema« od vremena velikih čistki. Na prvi pogled, i za normalan ljudski mozak, teško je postaviti distinkciju – šta je »odbranaško ponašanje«, a šta odbrana, i legitimna odbrana. Dugom i izvitoperenom upotrebom, sintagma je zadočila vrlo specifična semantička svojstva i odnosi se, uglavnom, na one koji, saterani u čošak, potežu i detinjaste argumente u svoju odbranu... U najvećem broju slučajeva, neoprezno, ishitreno »odbranaško ponašanje« preobraća se u mazohistički samopoziv na »izvlačenje pouke«...
- **pouka**, **izvlačenje pouke** – pouke se ponekad izvlače (i dele) kockom, ali psihopolitičke finese ove Njegove metode suviše su komplikovane da bi mogle biti objašnjene u nekoliko reči.
- **antipartijski**, **antipartijska**, **antipartijsko** – npr. stav, element... ili, grupa, platforma... ili, delovanje, ponašanje. Pridev sa bogatom mogućnošću pridevanja, koji je, uzgred rečeno, sa prerastanjem KPJ u Savez komunista izgubio svaki jugoslovenski jezički legitimitet i zadržava samo svoj negdašnji, dijahronijski smisao. Pa ipak, ima snajperista koji ovaj pridev–projektil, ovaj dum–dum pridev rado ispljuju, na izgled nasumce, na izgled u svojstvu slobodnih strelaca, i na izgled na sopstvenu odgovornost, mađa, bar do sada (ni na poslednjem »plenumu«, ni posle njega) koliko znam, nitko nije pozvan na odgovornost zbog neovlašćenog potezanja snajpera.
- **antinacionalan**, **antinacionalna**, **antinacionalno** – npr. stav, elemenat... ili, grupa, platforma... ili, delovanje, ponašanje... Jednačenja sa prethodnom odrednicom (cf. **supra**), obično se javljaju u razdobljima tzv. maspokreta. O dubljoj vezi između nacionalizma i staljinizma, biće još reči u ovom **Glosaru** (cf. **infra**).
- **lik**, **moralni lik** – katehitički stereotip koji diskretno otvara vrata hipokriziji ('hipokrizija', doslovno – 'licemerje') samim tim što razdvaja pojmove »lik« i »lice«.
- **pravo lice** – odredba koja, bez obzira na njenu terorističku funkciju, sama sobom potpuno obezvređuje prethodni pojam, jer se pretpostavlja da svaki »lik«, i svaki, ili skoro svaki »moralni lik«, ima i svoje »pravo lice« što se, inače, u staljinističkoj kazuistici dosta lako i vrlo često, vrlo rado i vrlo iscrpno dokazuje.
- **moralni lik** i **moralna ličnost** (često i kao neskriveni antipodi) – pojmovi 'ličnost', 'celovita ličnost', itd. potpuno su izvan ovog **Glosara**, pa zato antitet staljinističke moralke lik/ličnost zauvek ostaje nedovršen, i nedovršiv, iako kontrapozicija uvek i realno postoji. Slično, u evropskim jezicima, 'persona' (*etym.* 'pozorišna maska') i 'individua' (*etym.* 'nedeljiv')... Otuda, u staljinskoj kazuistici se toliko raspređa o »liku komunista«, a nikada o 'ličnosti komunista', iako se u teškim trenucima, i bez izričitog pozivanja na inkrimisanu reč, uvek apeluje na ličnost, a ne na lik... komunista, borca, itd. ('**Individua**', doduše figurira u **Glosaru**, ali samo veoma pogrdno, sa **ostalom braćijom** i **njima sličnima** i onima svih mogućih boja i njihovim **rabotama**... itd.)
- **lik komunista** – u životu uvek kao uvežban stereotip; u umetnosti socijalističkog realizma čak i strogo normiran stereotip: pogled u daljinu, iznad linije horizonta, izraz blaženo relaksiran i bez ezopovskih primisli, bez tračka skepse, bez ironije, bez samoironije, bez samosažaljenja; ponekad, naročito u skulpturi, idealni lik se nadopunjuje idealnim gestom: ruka ispružena prema dalekim daljinama, otvorene i lako opuštene šake, dlan nagore... (rimski konzulski pozdrav, a docnije i carski, podrazumeva dlan okre-

nut nadole, i istegnute i ukrućene prste... klasičan gest pri-težalaca vlasti).

- **vlast** u dijastoli, obično je još i **borba za vlast** – u godina-ma koje detaljno romansira Istorija SKP(b), »borba za vlast« je krajnje opasna odredba koja je uvek išla na glave onih koji ili nisu imali nikakvog udela u vlasti, ili su vlast izgubili, ili su bili na najboljem putu da je izgube.
- **jedinstvo** – jedan lep i svima nam drag, i krajnje neopho-dan priziv stvarnosti, kao rutinski termin, a u izopačenjima paralingvističkih navika o kojima je reč, dobija ponekad i groteskne oblike. 'Jedinstvo' kao retorska figura dozvolja-va čak i stepene poređenja: »... sa ove sednice moramo izići još jedinstveniji!«. Ma kako zvučalo čudno, metalogika Lui-sa Karola dozvoljava slične neverovatnosti. Ako se dobro sećam, i ukoliko nisam i nehotice izmislio, Alisa Lidel je u jednom trenutku sebi dozvolila mogućnost da od *jedne* Ali-se, postane još *jednija*!
- **konfrontacija** – *etym. confrontare, confrontatio*, još u XIV veku u jednoj frc. lat. Bibliji... kao teološki pojam; u XVI veku u eng. prema ranijem frc. »isprsi se pred nepri-jateljem«. Razume se da je dvojni smisao reči godio uhu našeg Moćnog Paralingviste, i da je doslovni smisao izraza »čelom u čelo« imao i te kako važnu ulogu u njegovom prak-tičnom i teorijskom romansiranju političkih događaja... Manje je jasno zašto je i u našim domaćim, domaćinskim, srpskim okvirima »konfrontacija«, i kao stvarnost politič-kog života a i kao alegorijska slika, zadobila izrazitu popu-larnost još u XIX veku (cf. Ilija I. Vukićević, manje poznat srpski pisac – 1866–1899), *Priča o selu Vračima i Simi Stupici*: »Dotada se mislio... da je u svakoga pameti pod-jednako, taman koliko kome kapa pokriva, ali tada i pamet-ni i pametniji udariše svaki na svoju stranu i počеше meriti među sobom svoje glave i ono u glavama. Bilo na ravni, ili na kosi, čim se dva Vračana susretnu... , pa posle udri gla-vom o glavu, jer se bejaše čulo među svetom da je onaj naj-pametniji čija je najtvrdja glava. No kako sve te glave nisu bile tek šta onako, to još sunce ne sastavi ni jedan ceo put preko neba, kad među Vračanima nije bilo već nijednoga

koji nema bar s jedne strane glave još po četvrt; kao dome-tak...«

- **konfrontacija**, prošireno u **konfrontacija sa nacionaliz-mom** – s obzirom na Vukićevićevu priču o selu Vračima, lupanje glavom o glavu u bratskoj konfrontaciji već je po-odavno naš nacionalni običaj; razume se da se on prenosi i na konfrontaciju sa nacionalizmom.
- **nacionalizam** – što se nacionalizma tiče, bar u državama realnog, odnosno irealnog socijalizma, nacionalizam je uvek konsekutivni sindrom; on ne nastaje sam po sebi. U stvari, svi socijalistički nacionalizmi (za razliku od nacio-nal–socijalizma) duboko su nadahnuti Staljinovim tezama o (jedino mogućem) razrešavanju nacionalnog pitanja... o podeli na napredne i manje napredne nacije, o podeli na napredne i manje napredne istorije; sem toga, svi socijalis-tički nacionalizmi su prepuni idiosinkrazije prema bilo kak-vim urbano–kosmopolitskim emocionalnim rezervama u odnosu na agrarno–emocionalne nacionalističke egzaltaci-je...
- **nacionalizam, bitka sa nacionalizmom** – bitka – ne vo-lim tu reč; u sferi ideja nema bitaka, nikad ih nije ni bilo, ima kojčeg drugog daleko složenijeg od jedne obične voj-ničke bitke. Ali, Veliki Strateg voli vojničku terminologiju i pošto je već izmislio nacionalizam – nacionalan po formi, a socijalistički po sadržini – on uvek rado ulazi u polu–voj-ničke bitke sa nacionalizmom ali, čini se, najčešće se na-merno postavlja ekscentrično u odnosu na epicentar izaz-vanih zemljotresa.
- **bitka sa nacionalizmom**, ali sada **kompetentnom metodom marksističke analize** – prvo jedan aktuelan citat, pa onda nešto malo i analize: »Uprkos takvom saznanju, naša bor-ba protiv nacionalizma... (itd)... i s tim u vezi jedno pitanje. Zašto nije dovoljno širok krug intelektualaca koji kompe-tentnom metodom marksističke analize...« – valjda treba spremno da krenu u ljuti boj sa nacionalizmom i, razume se, da ga kompetentno reše u svoju (čiju?) korist? Izgleda da je samim tim (iznutra sapetim pitanjem) nesvesno po-nuden i odgovor, koji će retko ko od naših školskih mark-

sista-lenjinista jednostavno i časno priznati: »metodom marksističke kritičke analize« (a na osnovu Staljinovog modela) nacionalizam nije nigde još *nadmudren*. Nije nadmudren ni u Baskiji, ni u Irskoj, gde se marksisti i ne trude da ga nadmudre; nije nadmudren ni tamo gde se pomalo, i na svoj način, trude: u Tadžekistanu, u Uzbekistanu, a već koliko sutra, ili večeras, kada izbije u svoj svojoj *virulentnosti*, neće »kompetentnom metodom« marksističko-staljinističke paralingvistike biti nadmudren ni u samoj Rusiji.

- **bitka sa nacionalizmom, npr. u Poljskoj** – najdublju, rekao bih gotovo psihosomatsku analizu, pa samim tim i najmudriju kritiku nacionalizma u Poljskoj, dugujemo (tačnije, ja je dugujem!) grofu Vitoldu Gombroviču – beskućniku i disidentu. I obratno, treba li ikome dokazivati (čak i našim profesorima marksizma-lenjinizma) da je školski marksizam izgubio tu istu bitku, u toj istoj Poljskoj, bar za jedan dobar vek unapred... Grof Vitold nije išao ni u kakve bitke, ali je, što-bi-no-rekli, baš »relativizirao« stvari, i upravo je relativizacijama, i samo tako, pronikao u srž poljske (pa i svake druge) nacionalističke frustracije.

32.

Za analizu nekih specifičnijih daljih osobenosti staljinsko-plemenske – (nacionalističke) – paralingvistike (cf. *Staljinsko pleme... roman, ako se ne varam*) valjalo bi *Glosanu* pridodati još jedan broj glosema zakonitih, izgleda, i sasvim neizbežnih u trenutcima filostaljinske patriotske simulacije. Kod tih i takvih glosema nagoveštavaju se ponekad i morbidne težnje da se omogući magijska promocija simulirane patriotske fraze u rang »mobilizacione« parole, i da se ubedljivost reči dovede, ma i prividno, do efektivnog, dakle, stvarno magijskog paroksizma. Evo

Evo, sledi nekoliko karakterističnih naših i naških, nedavnih primera.

- krvave glave... koje se valjaju po podu
- leševi usnulih vojnika

- **tela silovanih devojaka i žena** – reči koje su se nedavno mogle čuti u Predsedništvu gradskog komiteta neposredno pred istorijski plenum... Nadam se, želim da verujem da je u pitanju folklorna simulacija patriotskog vanumlja...

Ili:

- **urvina, vojska u urvini** – meni nerazumljiva metafora ili čak nekakva, nečija poneta pa upuštena alegorija; navodim je samo iz puste akribije.
- **soko, dakle soko ptica siva, gnezdo sokołovo** – »Smatram da u mukama, buntu, ogorčenju i navodno nelegalnim zborovanjima kosovskih Srba i Crnogoraca nema ni trunka srpskog nacionalizma, ali ima opomene da je sokolu dogorelo do gnezda«.
- **krv** – »Srpski narod je do svoje slobode uvek dolazio preko krvi«.
- **prag, prag kućni, problem kućnog praga** – »Kad se već govori o tom problemu kućnog praga, mislim da ni jednom komunisti ne može da padne na pamet da razgovara o odbrani praga na način silom«. Nezgoda je samo u tome što je sintagma suviše glasno odjeknula i izvan komunističkih redova.
- **vojnici, ići u vojnike** – »Ovde se s pesmom išlo u vojnike«.

33.

(U daljoj konsekvenci upornim ponavljanjem pseudopatriotskih glosema izazivaju se i izvesni šamanistički efekti koji postaju naročito aktivni kad se magijske želje opšteg tipa ukrste sa dotle prikrivanim potiskivanim osećanjem nacionalne frustriranosti... Neizbežne su analogije sa dovodenjem Velikog Vožda u koneksiju u sa Petrom Velikim, a posebno sa Aleksandrom Nevskim, pogotovo kad je ovaj potonji na brzini bio priman u Partiju, negde 1942.)

- **lider** (srpsko-ingleska reč za ono rusko i slavenoserbsko 'vožd') – u višim i najvišim stanjima pseudopatriotske egzaltacije, a pre još no što je termin *lider* zavladao svetom, Josif Visarionovič je u retkim prilikama bio titulisan kao 'Velikij Vožd'... u parentezi, bilo bi zanimljivo kako ideo-

loške komisije CK SKS gledaju na režijski izvrsno ostvarenu TV reklamu za novu, muževnu kolonjsku vodu... VOŽD... sa nežnim refrenom »Vožd je stigao, vožd je stigao...«?

- lider – (srpsko–engleska reč za ono rusko i slovensko–serbsko 'vožd') – ali sada u sasvim novom kontekstu: **Srbija je umorna od lidera** – čini se da se na ovoj značajnoj filozofemi nekog novog, nekog najnovijeg našeg političkog postmodernizma (stilema je inače nova po obliku, ali je tipično paralingvistička po sadržini) ipak vredi malo podrobnije zaustaviti, da vredi prekinuti **Glosar** koji je, po sili stvari, ispaao nešto duži no što sam želeo... itd.

34.

Da li je Srbija umorna od lidera, da li je upšte umorna i od koga, i od čega, ili je, možda, neograničeno neumorna? U parentezi, dakle, – poetične, polupoetične, sasvim nepoetične, a ipak lirske, bolje reći očajničke varijacije, moje lične, na već otpočetu temu: SRBIJA JE UMORNA OD LIDERA.

Da je Srbija umorna, dragi moji drugovi, to vi vrlo dobro znate, baš kao i ja, kao što i svi znamo. Srbija je stvarno umorna, ali ne samo od lidera (ako je pravih i mudrih učitelja i predvoditelja ikada i imala), umorna je od polu–lidera, i od lidera polutana, a njih je uvek bilo u zadržujućim (i zadavljujućim) količinama, i nikada joj nisu zafalili. Umorna je ta naša Majka Srbija od lidera kojih nema, i od njihovog pripovedanja i od njihovih »ribanja i ribarskih prigovaranja« u koja je, i bez svoje volje, ogrezla do preko uma svoga. Umorna je, kakvog li čuda, i od sopstvenog umornog razuma, od svog »narodskog« zdravog razuma koji ne razume više ništa... Umorna je ta naša Majka Srbija i od svoje polu–politizirane inteligencije i od svoje žestoko prepolitizirane poluinteligencije. Umorna je, jednom rečju, od sopstvenih političkih »pozicija« i od svojih rođenih »opozicija«. A tek kako je Srbija umorna od mrzitelja znanja i pameti, od zlobe prema izuzetnima i izuzetnosti. Umorna je i rezignirana egzodama talentovanih koji svake godine, u većem broju no Srbi i Crnogorci s Kosova, ishode iz Srbije i Ju-

goslavije, ukleti besposlicom, ali i neutaženom mržnjom bezvrednih i nesposobnih.

Srbija je umorna od poigravanja nacionalnim dramama i od njihovog razbijanja u sitne aspre i groševne dnevne politike. Umorna je od svoje istorije koju ne razume i nad kojom se čudi. Umorna je od teških, tragičnih, možda i nesmislenih ratova koje je vodila, a još je umornija od sulude apoteoze tih ratova i od truba i doboša koji, i na izmaku dvadesetog stoleća, još odjekuju u njenom duhu i sluhu.

Srbija je umorna od svoga straha od apstrakcija, od viših apstrakcija, pre svega, umorna je od svog uprošćenog rezonovanja, od svog konkretizma... najnekonkretnijeg na svetu. Umorna je od fabrika koje ne rade niti će proraditi, umorna je od zapuštenih i izopačenih gradova, od zagađene prirode i zatrovanih reka...

Srbija na Istoku, Srbija na marginama civilizacije, umorna je od civilizacije koja je nikada nije valjano ni dodirnula.

Srbija je umorna od sebe same, od svoje palanačke samodestrukcije... Ne, nije to »dekonstrukcija« već nepovratno samorazaranje, samouništenje panikom od drugog i drugih, samouništenje nepovratnom zavodom sa drugim i drugima. To je samorazaranje heterofobijom i mizoneizmom; to je autodestrukcija samozatvaranjem u začarane krugove sopstvenih fikcija koje nam sve sigurnije obećavaju sve izvesniju sudbinu poslednjih balkanskih Indijanaca u Evropi... Srbija je umorna od nepotrebne snage podivljalih reči koje je zavadaju samu sa sobom i sa svetom u kojem živi. Srbija je umorna od svoje zavade sa Evropom koju ne poznaje i ne razume, od zavade sa Srednjom Evropom koju nipodaštava i prezire, umorna je od svoje neobjašnjive i komične austrofobije... devedeset i devet godina posle svega... umorna je od svoje istočne opcije, od svoje mini–mesijanske sveslobodarske opsesije, umorna je od svojih svenarodnih i svenaprednih prometeja, od svog večitog pravoverja, od svoje političke i svake druge ortodoksije...

Srbija je umorna da umornija ne može biti i zato je podložna zaludivanju; podložna je mađijama i samomađijanju. Kad joj zafale magijske veštine probranih i sapetih reči na koje se toliko navikla, batrga se u kućinama simbola i simbolizma, samu sebe zapliće a ne raspliće, a kada joj, svoj samozapretenoj, Đurdijančev slovar nije dostatan da iskaže svoje neshvatanje sveta u kome živi, gradi sopstvene, priručne simboleske vokabulare, i nepotrebno cepajući dušu svoju rastrže se između semiofilije i semiofobije. I na kraju je izigrana, zaglupljena i ponižena nadmudrivanjima svojih nedoučenih ikonodula i nedoumnih ikonoklasta.

Ovaj staromodni Novogovor, dok je još bio sasvim mlad i svemoćan, ipak se, i tada, klonio svih izradevina duha, oka i prstiju koje danas nazivamo znacima i simbolima. A kada se, iz praktičnih ili ideopropagandnih razloga morao miriti, bar sa nekima od njih, i usvajati ih, i tada je ostajao veoma nepoverljiv pred mogućnostima njihovog tajanstvenog iskazivanja. Tu negde, čini se, tu bi se negde dali razabrati i daleki koreni naše sopstvene, srpske (i komunističke i nekomunističke) semiofobije. Zaostalo je u našim pokolebanim, i paralingvistikom razorno razdraženim dušama, mnogo nepoverenja, mnogo zebnje, zaziranja, straha, čak panike od nepoćudnog govora znakova i (što je isto, samo s druge strane osmotreno) mnogo predubedenosti da se znacima i simbolima može »reći« više no što se stvarno može iskazati... Naše bake su negovale svojevrstne veštine »govora cveća«, ili čak — »govora lišća«, a nešto donije, rudimentarnim kodiranjem uspostavljale su i svojevrstan »govor poštanskih maraka« — naivan način da se nemušto sporazumevaju sa svojim dilberima... Nešto od takvog, dozvolite mi, baš palanačkog neshvatanja stvarnih moći i stvarnih dosega »simboleske funkcije«, pokazuje nedavna, ne mala uzbudjenost povodom nekoliko plakata i jednog famoznog nagriženog lista. Dakle, nagrižen list (glogov, kažu — nisam poverovao) sa tragovima zuba nekog, kažu, vampira, to bi se, precizno rečeno, smelo protumačiti jedino kao parasimboleska figuracija, koja upravo kao svesna simulacija simboleskog iskaza ništa sama po sebi ne kazuje. Jer simbol, pravi simbol, čak i kada nešto iska-

zuje — baš ništa ne kazuje. To je prvi postulat komparativne (ipak naučne) simboleske... Znam da je malo teže shvatiti taj postulat, ali šta mogu. Drugim rečima, izvedeni simboli su u načelu polisemični, ukoliko im nasilno ne nametnemo monosemiju — ali tada ih razaramo, i oni kao simboli prestaju da postoje i preobraćaju se u sinteme ili, nešto jednostavnije rečeno — preobraćaju se (tj. preobraćaju ih oni koji ih kao simbole razaraju) u dizajnersko znakovlje, u potrošačke ili političke slogane.

Dakle, u svojoj prvoj pojavi, nagriženi list (valjda zubima vampira) parasimboleski je paradoks koji se jednovremeno i tobož nagoveštava i odmah samoironično ukida: jer koji bi vampir sam zagrizao, tj. okusio smrtonosnu biljku? Ovo, i ovakvo, moje tumačenje neskrivene logičke kontradikcije na kojoj je paradoks sazdan, strogo uzевši nije korektno, nije čak ni dozvoljeno, jer su simboli neprenosivi, znači neprevodivi na jezik diskursivne logike, čak i kad su više ili manje ironično odsimulirani. Prema tome, ako je neko od mladih Srba, i sa smislom za humor, htelo da se podsmehne jednom... pre svega, ipak, izvinite... primitivnom mentalitetu zasnovanom na semioleskoj paranoji, onda je to magistralno i uspeo... Ali, sada nastupa nešto što više nije vic, nije čak ni anti-vic, nastupa nešto mnogo ozbiljnije i opasnije.

36.

Nastupa sada najednom naše pravoverno i na osude uvek spremno ikonoborstvo. Udariti na slike, najbolji je način da se unapred i sigurno obezbedi od uroka i urokljivih semioleskih podvala. To je apotropajska (naivna, uzaludna itd.) logika svakog ikonoklazma. Na primeru koji ću razraditi, još će se jednom pokazati do koje su mere apsurdne paralingvističke sheme starogovorne svesti, čak i kada se iz sfere jezika prebace u svet likovnih priloga... značajnih po sebi, ili sasvim beznačajnih, svejedno.

U svakom slučaju, drugovi, ako iole imate volje da se upušate u simboleske dišpute — onda, molim vas, oprezno. Sa simbolima samo vrlo oprezno, i što manje ih podvrgavajte diskursivnom raščlanjavanju! Ako ne verujete meni, verujte jezuiti-

ma, koji su zabranjivali tumačenje običnim, profanim rečima čak i sopstvenog, dakle, verskog znakovlja, a svu onu drugu ornamentiku i u njoj nagomilane metafore, alegorije, apologe i simbole kojima je, inače, jezuitski stil zvani barok obilovao u neograničenim količinama, prepuštali su ličnim, slobodnim, dakako i vrlo efemernim asocijacijama, pa i tumačenjima. Ali, pošto ste se već upustili (ili su vas na to naveli) da »pomerate što nije za pomeranje« (Platon), priupitajte se da niste možda izmanipuisani. Najviši stepen manipulacije ljudima je onaj, i onda je postignut, kad se oni dobro zapetljaju, pa i nehotično otpočinju sami objašnjavati ono što bi drugi (lukaviji) rado rekli. A za tu i takvu manipulaciju mogu dobrodoći beznačajni, nejasni i sasvim nedorečeni parasimbološki vicevi, koji po prirodi stvari i ne podležu mogućnostima iole ozbiljnog diskursivnog parafraziranja.

U dve reči, tehnika je ista ona koja je primenjena i u **Vunemnim vremenima**... Svojim mudrim i pravovernim, i revnosnim »analizama« pesničkog jezika, proneli su tada naši drugovi (možda su neki od njih i sada, ovde, među vama) slavu jednog antititovskog slogana širom sveta. Ako i u ovom slučaju nastavite, drugovi dragi, sa sličnim amaterskim (čak i politički amaterskim) egzegezama, nemojte se čuditi ako uskoro Famosni Glogov List vidite i na nekim bedževima. Ko je, onda, i šta je doprineo čitavom tom hepeningu, i zašto?

37.

Srbija je umorna da umornija ne može biti i podložna je svakovrsnim čarima i madijama paralingvističke (i semiološke) paranoje. Jezičke zamke staljinizma prerastaju okvire govora i pisane reči, zalaze u svet likovnih umetnosti, pa idu i dalje, proširuju se i na semiologiju (i morbidni, dakle, klinički simbolizam) svakodnevnih pojava. Nameću nam se mračne liturgije, i otvaraju se mogućnosti za još mračnija tumačenja, predviđanja i za sve novija i novija autosugestivna činodejstva beznađa.

Činodejstva su to bezrazložna čina... l'acte gratuit... izvan konteksta kulturnog smisla. Eto, tako, na primer, nigde se u svetu ne podjaruje tragalačka hajka za vodoskocima demonti-

ranim i raznetim pre pola veka, niti se oko takvih banalnih dogodovština velegradske svakodnevice ispredaju sistematski sataktane mreže za hvatanje nevidljivih krivaca. Sklon sam da i u ovoj čudnoj i naoko beznačajnoj priči iz stvarnog života naše svakodnevice vidim dalekosežne recidive Durdijančeve paralingvističke paranoje. Svuda, i na svakom koraku, treba tražiti krivce; svakog treba okriviti, ili ga bar dovesti u situaciju da se priupita nije li on sam pomalo kriv za sve i svašta, čak i za demontiranje jedne fontane koja je demontirana onda kada se većina inherentno okrivljenih još nije ni pojavila na ovom svetu. Moram samo da napomenem da je ova novija para- ili, tačnije, metalingvistička novela tajanstva i mašte, istovremeno i jednostavnija i daleko zapetljanija od ranijih. Krivaca je vrlo mnogo, i niko nije kriv, ali je, ipak, pre svega, reč o jednom jedino mogućem velikom krivcu koga »Politika« ne sme da imenuje, ali nam dozvoljava da ga u svojoj mašti, čitajući iz dana u dan tragičnu priču o demontiranju jedne velegradske prskalice, živo zamislimo. Doista, nije teško zamisliti krivca u svečanoj uniformi, na velelepnoj terazijskoj tribini zbog koje je fontana morala biti načas uklonjena. Nije teško zamisliti tog našeg krivca kako otpozdravlja razdraganom narodu koji promiče u povorci... A ipak, to je sve vešto isprepletana laž. Ta zlosrećna fontana, taj vodoskok, ta prskalica, — dozvolite mi da je tako nazovem, jer sam je ja, ja lično, i od najranijeg detinjstva, toliko puta gledao i kako radi i kako ne radi, — elem, ta fontana, taj vodoskok, ta prskalica stajala je tamo gde je stajala i za vreme svih tih pomnijanih parada. Defilovao sam u paradama i tačno se sećam. Uklonjena je tek kada je Beograd dobio prve trolejbuse, a to je već bilo vreme kada su parade počele izlaziti iz mode... U nedavnim partijskim raspravama i rasprama, neko je rekao: »Imam utisak da neka čudna, perfidna ruka vuče konce, a ne znam odakle...« Voleo bih da poverujem kako je ipak reč o samoindukciji u tamne vilajete duševne nesigurnosti i strasnog svesumnjičenja.

38.

Dozvolite mi da ispričam još jednu krajnje neverovatnu noveietu koja se savršeno uklapa u tezu da bezumije, začeto u

sferi bezumnosti jezika, lako prekoračuje tanušnu graničnu liniju između sveta reči i sveta vidljivih simbola, između sveta simbola (uopšte) i sveta stvarne stvarnosti. Dakle, reč je sad o jednom morbidnom nadgrobnom činu – i činodejstvu

U nekoliko mahova posle njegovog pada (setićete se čijeg), bio sam u prilici da mu u ime ljudskog dostojanstva, njegovog i mog, na ulici ili u kafani stisnem ruku. Učinio bih to isto i Žozefu Fušcu, vojvodi od Otranta, koji je doduše imao nešto više pameti od našeg zlosrećnog vojvode unutrašnjih dela... Ali, evo sada pitanje – ko smo to mi i gde smo? Imam, pre svega, u vidu prošlovekovna okupljanja poštovalaca na grobu Cvetka Prebijača, tj. Cvetka Rajovića, Miloševog Fušca. Dogodovštinu znam iz kazivanja moje babe, a Slobodan Jovanović, valjda kao ubeđeni obrenovićevac, tu bruku nije zabeležio. Ali, evo sada ponovljenog pitanja – ko smo to i šta smo, i kakav smo to narod koji obožava ministre policije?... I tako su nedavno, a u sledu suludih događanja, drugovi bili i na grobu našeg Vojvode od Otranta, Aleksandra Rankovića, i nikoga to nije ni začudilo ni uplašilo. Teško je ne prisetiti se ponoćnih liturgija nad svežim grobom jednog tragičnog mladića koji je imao čast (i zaduženje) da u poslerevolucionarnoj Srbiji zauzme počasno mesto ministra policije... Da li smo ikada odigrali zagrobni svečani ples (prabalkanski ritual poistovećenja sa pokojnikom) nad grobom nekog našeg ministra prosvete, ili nam uvežbavanje novih činodejstava tek predstoji?

39.

Da li su i dnevni i ponoćni rituali nad grobovima ministara policije sastavni elementi opšteg scenarija širenja nesigurnosti i straha? Da li je reč o indukciji spolja, ili o samoindukciji? Za moje shvatanje gotovo je svejedno; važnija mi se čini sama metoda: ilogizam govora i govorenja veoma je mnogo doprineo da metafizički strah dobije neke fizičke i gotovo materijalne, bezmalo sasvim opipljive oblike.

Evo nekoliko razumnih reči čoveka koji se otima nalctima ilogizma; jednostavno i iskreno izgovorene su u proteklim raspravama: »Ja moram da kažem da se uselio strah među gra-

dane, uselio se strah u kuće i među ljude, ali ne više u tuđu kuću. Ja sam doživeo neku noć da me moje dete pita: tata, šta se ovo zbiva?«... i kao da se svi pomalo detinjasto pitamo: šta se to zbiva? – dok nevoljno osluškujemo zaglušujuću buku uspaljenih, uspaljivih i već uveliko na zlo osamostaljenih reči jednog naopako probudenog starogovornog Novogovora. Kakva graja...

40.

Kakva graja, kakva zaglušujuća buka usplahirenih, uspaljivih i zapaljivih reči?

»Drugovi, nemojte zapaljive reči gasiti benzinom. Ako se kaže da su neke reči zapaljive, nemojte benzinom. Hvala.« Završetak jednog od nedavnih izlaganja.

41.

Simbolizam plamena kao heraldička leksema, štaviše, čak i kao metonimijska antistaljinistička stilema, kao figura koja istovremeno treba da označi i da potpomogne procese slobodne misli i da podrži njeno dostojanstvo... Ali, na žalost, postoje i obrnute baklje, i nadole okrenute buktinje.

Plamen je u heraldici netipičan znak, pogotovo u heraldici zemalja koje su svoje grbove naknadno iskomponovale prema sovjetskom uzoru. Na sovjetskoj paradigmi, u definitivnoj Staljinovoj stilizaciji, a u žitnom plaštu, prikazan je zemljin šar i sunce koje sa istoka rada, što valjda treba pročitati: »daleko je sunce, ali sve će vas obasjati!« Što se buktinje tiče, ona se doista retko, ali provereno, može ponekad pronaći na »ekslibrisima«, po bibliotekama slobodnih mislilaca, počev od XVIII veka, pa naovamo. U Srpskoj akademiji znanosti i umjetnosti imao sam čast, a povodom Titove smrti, da održim besedu o Titu i o simbolologiji plamena... upisanoj samo u biće Nove Jugoslavije. Na žalost, u simbolologiji je poznat i fenomen inverzije simbola. Navešću samo jedan primer: pitagorejska, pa zatim alhemičarska petokraka u srednjem je veku, vrhom nagore okrenuta, označavala božanski princip apsoluta, dok je vrhom prema dole a nožicama nagore jednostavno iskazivala blisko

prisutvo — davola. Dakle, svaka amblematska ideja može se okrenuti naopako, invertovati se ili pervertovati, što će sasvim jednostavno reći da i vatre, naopako okrenute, nisu više amblemi slobodnih misli, već piromanska alatka... Toliko za uvod.

42.

Ko se to igra vatrom? Ko je taj što poziva naše umorne i pometene duše na piromanska činodejstva? Na žalost, rekospo, postoje i obrnute baklje, i nadole okrenute buktinje.

Okrenuti baklje naopako — ko nas na to poziva? Drugovi, ja to stvarno ne znam, ali baš kao i vi, nedavno sam mogao da pročitam u »Politici«: **Svečano spaljivanje Guberevca:** »Bolnica za lečenje duševnih bolesnika... od davnina zvana Guberevac, seli se na življenja dostojnije mesto. Tim povodom, a kao znak inata prema doskorašnjoj zdravstvenoj politici...« itd. Zatim »Stoga vas pozivamo da vašim prisustvom uveličate našu radost na SVEČANOM SPALJIVANJU GUBEREVCA... Dobro nam došli!« »Politika« koja je, **malgré tout**, još uvek pomalo i ona dobra stara »Politika«, nije mogla da ne odvrati ironičnim otpozdravom: »Bolje vas našli!«... Možda će mi neko reći da je u pitanju neka moderna vrsta terapije, ali ipak, ja gnušnost same zamisli razumem, i jedino mogu da razumem kao iracionalnu inauguraciju liturgije paljenja zgrada, bolnica, parlamenta... liturgija koju, hteo—ne—hteo, pamtim iz davnasnijih dana moje rane mladosti.

43.

Čovek je lepo rekao; drugovi, nemojte vatru gasiti benzinom... I u pravu je, jer piromanske liturgije otpočinju prvo u sferi reći... dok se benzin već obilato sliva preko knjiga i biblioteka, preko biblioteka i bibliofila, naročito onih koji u svojim knjižnicama čuvaju raritete sa ekslibrisima iscertanim u znanu vatre.

Čovek je lepo rekao: Drugovi, nemojte vatru gasiti benzinom! Pa ipak, dva—tri dana posle one najave o paljenju Guberevca, svi smo jedne večeri u TV dnevniku mogli da vidimo kako se benzinom polivaju ne samo ideje već i ljudi... Drugovi,

da li ste gledali taj dnevnik, i zar vas nije sramota? — Mene je sramota! Koja energija mržnje, kakva eksplozija zlobe, koji udarci izvitoperenih argumenata bačeni na glavu jednog čoveka, u čiju kulturu, znanja, poštenje niko, čak ni među prisutnima, nije posumnjao — ali su udarci, izgleda, baš zato i bili toliko ostrašćeni. Da li je tačno da je Ivan Stojanović neposredno pre toga, a zbog srčanih smetnji, bio sedam dana u bolnici? Ako je tako, događaj bi se mogao shvatiti i kao pokušaj ubistva pred kamerama. A reč je bila o jednoj banalnoj direktorskoj smeni. U Novoj Jugoslaviji, čak se i ratnim zločincima sudilo uz poštovanje elementarnih ljudskih prava. Koje je, međutim, sve uvrede imao saslušati taj čovek, koje navale reči zagušenih mržnjom!... Mislim da bi ovaj televizijski dnevnik trebalo obnoviti i ponoviti za sve jugoslavenske centre i dati ga na referendum sa jednim jedinim pitanjem: je li to Titova Jugoslavija?

Izjavljujem pod punom odgovornošću da me je predstava teatra užasa, koji sam imao prilike da vidim i da pratim na TV ekranu, apsolutno porazila. Pitam se što bih sve video i čuo da sam prisustvovao plenarnoj sednici CK SKS (zašto je novine sve češće nazivaju »plenomom«... nije li to jezički atavizam?). A šta bih tek doživeo da sam uzeo reč i izgovorio sve ono što sam sada napisao? A da bih izgovorio, izgovorio bih! — Verovatno da ne bih nimalo mirno odslušao i odgledao kažtivanje glavnog krivca, izumitelja nepoćudnog jezika, prepunog kojekakvih jezičkih svinjarija; aluzija, alegorija, antiapologa, metafora i czopovskih zamki? Da li bi me možda i razračunavanje sa Pavlovićem, koje nisam video, baš kao i razračunavanje sa Stojanovićem, koje sam samo delimično video — podsetilo na ranu mladost i na Ufine žurnale iz godina 32/33, koji su bez ustručavanja, čak i sa hvalisanjem, prikazivali prva »ubistva pred kamerama« jevrejskih intelektualaca, i intelektualaca uopšte?

44.

Tri ili četiri navedena događaja (hepeninga) nisu ni u kakvoj kauzalnoj vezi. Ali negativna energija zlih slika, potaknuta zlom snagom magijske paralingvističke metode, nikada i ne sieđi kauzalne matrice, već se preko njih bezobzirno preliiva i

zalančava u zapanjujuće nizanje eksplozije... Dokaz: da su vanumne, iracionalne, monstruozne abrupcije predvidive, verovatno do njih u istoriji ne bi ni dolazilo.

Pet dana posle najavljene ritualne paljevine, tri dana posle one simbolične, dakako opet ritualne, ljudske žrtve (mislim na Stojanovića), »Politika« sa velikim zakašnjenjem donosi sledeću vest iz Požarevca: »Dečaka sam operisao u avgustu. Sa-da je ležao nekoliko dana u bolnici da mu skinemo konce. Zadobio je tešku povredu levog oka nanetu oštrim predmetom. Izgledi da se ponovo uspostavi funkcija ovog oka su minimalni... Veća nesreća zadesila je porodicu Bećiri; ovog leta 6. avgusta oko 21.50 h otišao sam (govori otac) u radnju za prodaju semenki... Nije prošlo mnogo vremena a Burim je dotrčao vrišteći i pitao me: »Tata, imam li ja oko?«

45.

Ovu duboko deprimirajuću vest »Politika« je objavila sa velikim zakašnjenjem. U istom tom broju, i sa tipografski daleko jačim naslovom, može se pročitati jedna prvorazredna staronovogovornička tirada, pod naslovom: *Kritikovan Borisav Srebrić... tj. — još jedno polivanje benzinom, šta bi drugo bilo.*

Predloženo je da se razgovara sa Borisavom Srebrićem u Požarevcu, da bi se videlo da li ostaje pri svom 'samostalnom istupanju'... Šta je to 'samostalno istupanje'? Neveština novinara novajlije ili dobro uhodana staljinistička stilema, iz najboljih dana... *de l'époque*, dakle, u originalnom stilu? Da li su, možda, druga istupanja bila kolektivna, ili kolektivno odnosno timski pripremljena? Ili pak, jednostavno, pseudoironični kliše treba razumeti na najjednostavniji način, kao da je B. S. već prebačen u kategoriju »drugova koji su čudno diskutovali« i da se već nalazi na nekom spisku. A onda, islednički filmski »geg« iz godina poznih četrdesetih: »Ako ostane pri ocenama koje je izneo na sednici CK SKS a koje su za požarevačke komuniste neprihvatljive, može se očekivati i više od predloga za razgovor«.

(»Tata, imam li ja oko?«)

46.

U sledećem broju »Politike« *Odgovornost Živane Olbine... Skrenuti pažnju na ponašanje drugarice Olbine... Ne može jedno u NIN-u, a drugo u Slobodnoj Dalmaciji... Organ opozicije... i najzad, na istoj toj strani gde je sve ovo natrpano, očigledno najvažniji, i najkрупnijim slovima odštampan naslov — NEMA NIKAKVIH SPISKOVA*

Oni »čudni« već su uveliko postali »nepoželjni«; nepoželjni su postali »antipartijski«, doduše samo u nestašnim izjavama nekontrolisanih slobodnih strelaca... Bilo kako bilo, širi se pošast nedostojnog ponašanja i vrlo ružnog vladanja... pa ipak — nema nikakvih spiskova. To će nas, bar donekle, umiriti. »Došlo je dotle, nastavio je (neki Žoržika Danden) da se u beogradskim redakcijama priča da postoje liste nepoželjnih, kao te liste su tobože u nečijim sefovima i samo se čeka trenutak da se obelodane. Na te liste se stavljaju stvaraoci, ugledni novinari, pokojni pisac...« Dobro, drugovi, ubedili ste me — nema nikakvih lista, nema spiskova, nema čudnih i nepoželjnih među nama. Dobro, ali ipak, za svaki slučaj, stavite me, molim, na te vaše spiskove. Stavite me, jer više volim da se jednog dana moje ime čita na tim vašim hipotetičnim spiskovima sumnjivih, no na nekim drugim i drukčijim spiskovima (istorije)... spiskovima sasvim nesumnjivih.

PS.

Da bih vam olakšao posao, a budući da je celo ovo pismo i napisano u ime odbranc slobode jezika (simbolično, baš u Vučkovojoj godini), napisao sam ga svojim neometenim, slobodnim jezikom kojim sam i pisao i govorio već četrdeset godina unatrag. Odredite — zaslužuje li — baš kao i Pavlovićev jezik — neke stroge, ili čak možda neke grozomorne sankcije?

KALENDAR POLITIČKE
FANTASTIKE

2. X – petak

Doko Stojičić
Beograd
Studentski trg 15
tel. 626-350

Dragi Bogdane,
dogovorili smo se da ti pošaljem konačnu verziju pesme »Majstore, neimare«, tebi posvećene, i to sada činim. Pesma u ovom obliku pojavit će se u mojoj najnovijoj knjizi pesama »Kamen temeljac«. Izdavač je beogradska »Narodna knjiga«. Ti si mi rekao da želiš da se ova pesma nađe u monografiji koja će govoriti o tvome delu. To bi me veoma radovalo.

Javi mi da li si dobio ovu pošiljku.
Srdačno te pozdravlja... itd.

Bogdanu Bogdanoviću
za spomenik na Popini

Majstore, Neimare,
Iskleši sunce koje danonoćno sija,
Nadi oblik spomenika za sva vremena
I reč žarku koja bratimi ljude.

...

Tražim ognjišta iz legende,
Ključ stoleća, ružu vetrova,
Tlocrt opevanog grada,
Pismo na smrt osuđenog skojevca.

...

Majstore, neimare,
Iskleši sunce koje danonoćno sija,
Nadi oblik spomenika za sva vremena
I reč žarku koja bratimi ljude.

Lade iz doba velikih voda,
Dovedi u mirne luke,
Na čelne zastave,
Ureži reč ljubav,
Ureži reč sloboda,
Oslušni reč naroda,
Šapat kiša,
Na jezik kamena prevedi
Zakletvu vojnika iz juriša.

...

Majstore, neimare,
Imaš silnu gradu
Od nerđajuće istine,
Ukleši ime veka,
Dozovi bezimenu ljubav,
Probudi vreme pamćenjem kamena.

a.

a.

Ovaj KALENDAR događaja vezanih za sudbinu **Jezičkih zamki...** pruža dovoljno materijala za lične procene svakome ko ga bude čitao, procene da li ima ili nema, danas, kod nas... staljinizma, sentimentalnog, atavističkog, nacionalnog, nacionalnog po formi, a socijalističkog po privedima, regresivnog, grčevitog, zlog... zlog ponekad do neostvarivog, ali lako ostvarivog kriminalnog čina. Procenjuje se, razume se, ima li i »mekših« oblika staljinističkog primitivizma, staljinoidnog »primitivnog mentaliteta« na bogatoj skali mogućnosti od ružičastog »prelogičkog romantizma« i lucprdstog »staljinošamanizma« do bogatih varijanti čiste crne političke magije. I pošto redanje činjenica (tačno onakvih kakve su registrovane u štampi) ima nesumnjive odlike političke fantastike koju piše sam život, dozvoliće mi se da njihov redosled otpočetkom navođenjem jedne živopisne slučajnosti. Sutradan po dolasku u Beograd, u predvorju zgrade na Studentskom trgu, a u podužoj pauzi jedne »neobičajeno kratke sednice«, vetar sudbine tutnuo mi je u ruke svitak sa pesmom ispisanom u slavu jednog spomenika, a pomalo i u slavu graditelja. Pesnik osunčanog »stuba sećanja« i sam će se uskoro naći – tužan i nedužan – u kovitlacu događaja što je, razume se, pojedinost bez većeg opšteg značaja, ali zgodno može da obeleži početak nabrajanja.

3. X – subota

Vanredna sednica GK OSK Beograda DRAGIŠA PAVLOVIĆ RAZREŠEN DUŽNOSTI

»...Jučerašnja, neuobičajeno kratka, sednica
Gradskog komiteta...«

(Politika)

1. XI – nedelja

PREDSEDNIŠTVU CK SKS Beograd

Dostavljam svoj prilog diskusiji na plenarnoj sednici CK SKS, kojoj nisam prisustvovao i molim da se moj tekst priključi materijalima pri štampanju brošure i objavljivanju u **Komunistu**. Budući da su i drugi istupi objavljeni, to i ja ovaj tekst smatram javnim materijalom. a.

1. novembar, 1987.
Beograd

Bogdan Bogdanović

5. XI – četvrtak

»Predsedništvo RK SSRN Srbije je na jučerašnjoj sednici razrešilo dužnosti glavnog i odgovornog uredika NIN-a Mirka Đekića... Kao što je poznato, u poslednje vreme u organima SK Srbije i Beograda... izrečeno je više kritičkih primedbi na niz tekstova objavljenih u NIN-u... To je... dodatni razlog da se ubrza postupak...«

(Politika)

(1. XI)

---

a. Beograd
a
03. 11. 87. 17

Potvrda o prijemu pošiljke
192 (Prijemni broj)

Primalac:
Slobodan Milošević – Predsedništvo
CK SKS – Bul. Lenjina 6
11070 – Novi Beograd

6. XI – petak

»...jer se ne može iz zone odgovornosti niko izvući...« Borisav Jović o političkoj situaciji u Srbiji. Upitan o spisku 170 sumnjivih novinara i drugih javnih radnika, Jović odbija: »Ja nemam pojma o tim spiskovima!«

(Politika)

10. XI – utorak

ŽELJKO SIMIĆ NOVI SEKRETAR KOMISIJE ZA INFORMISANJE

»Dr. Živorad Minović je obavestio članove Komisije za informisanje i propagandu CK SK Srbije da je Predsedništvo CK SK Srbije na svojoj sednici održanoj 26. oktobra za novog sekretara Komisije izabralo Željka Simića...«

(Politika)

»...smenjivanja urednika i direktora u nekim listovima nisu nikakvi politički slučajevi, jer ovi ljudi odlaze zbog nespornosti ili nesposobnosti...«

(Politika, Vojislav Mićović)

»Čitajući sadržaj 'Književnih novina' u poslednje vreme... (itd.) S obzirom da je kod autora uočljiva, u suštini, retrogradna sklonost da pesničkim sredstvima obrađuju prevashodno religiozne ili sakralne motive... Ove tendencije su estetski kontraproduktivne, naglasila je Snežana Aleksić...«

(Politika)

11. XI – sreda

Sednica Opštinskog komiteta SK Niša –
POČETAK RAŠČIŠĆAVANJA SA SALONSKIM
KOMUNISTIMA...

(Politika)

SAVEZ KOMUNISTA SRBIJE
CENTRALNI KOMITET
Predsedništvo
0300 Broj: 2422/1
11. novembar 1987. godine
BEOGRAD

Drug BOGDAN BOGDANOVIĆ
Beograd

Obavešteni smo iz Predsedništva CK SKJ da ste pismo, koje su od Vas dobili, uputili i Centralnom komitetu SK Srbije. — Pošto Vaše pismo nismo dobili, molimo Vas da ga, ukoliko smatrate potrebnim, dostavite Centralnom komitetu SK Srbije.

SEKRETAR
Zoran Sokolović

a.

a.

Bogdan Bogdanović
Maršala Tolbuhina 78
11000 Beograd
14. novembar, 1987.

Poštovani družo Sokoloviću,
veoma sam začuđen da niste upoznati sa mojim pismom koje sam 3. novembra 1987. godine uputio Centralnom komitetu Saveza komunista Srbije, njegovom Predsedništvu, a adresovanom lično na druga Slobodana Miloševića.

Pismo sam popratio i molbom da moj tekst u celini bude razdeljen svim članovima Centralnog komiteta SKS. Sada vidim da to nije učinjeno, što smatram ličnom uvredom, a o razlozima zašto pismo nije došlo do članova CK SKS, pitajte druga Miloševića.

P. S. Šaljem vam kopije poštanskih potvrda da vidite da nikakvih zabuna ne sme biti.

**Komisija SSOJ za informisanje o
omladinskoj štampi TEŠKE OPTUŽBE
»MLADOSTI«... Ozbiljnom političkom
akcijom zaustavljen pokušaj pritiska na
omladinska glasila**

»Odbijanje Televizije da reklamira »Mladost« kao i oštro upozorenje iz »Politike« da će prestati sa štampanjem glasila mladih Jugoslavije, Senad Avdić je ocenio kao važno političko pitanje. Ukoliko se to zaista dogodi, rekao je Avdić, svaka kuća koja pristane na štampanje našeg lista biće proglašena oponentom...«

(Borba)

12. XI – četvrtak

**Predsedništvo omladine Jugoslavije – ČIJA
JE »MLADOST«? – Otvoriće se rasprava o
uređivačkoj politici omladinskog glasila...**

»Članove Predsedništva SSOJ Goran Marković, predsednik Komisije za informisanje ovog foruma, obavestio je o prekjučerašnjoj raspravi i zaključcima povodom nedavno izrečenih negativnih kvalifikacija u CK SK Srbije o pisanju lista »Mladost«... U poslednjim brojevima »Mladosti« pojavili su se jednostrani neprincipijelni tekstovi koji su izvan svakog umesnog novinarskog pristupa – podvukao je Slobodan Unković...«

(Borba)

**Sednica opštinskog komiteta SK u Varvarinu
OSLOBODITI SE KOČNICARA**

»...nosioci loših pojava moraju da se evidentiraju i sa njima moramo da raščistimo, jer strplje-

a.

a. Nosioci loših pojava.. nije valjda nebeskih, nije valjda objavitelji loših omina! Pred nama je veći problem ezoterizacije poznavanja dobra i zla. Ko, i

nje komunista i naroda je pri kraju — rekao je učestvujući u raspravi, Stamenko Anđelić, izvršni sekretar Predsedništva Međupostinske konferencije SK Kraljeva.«

(Politika)

13. XI — petak

Sednica Izdavačkog saveta NO »Politika«... V. VASILJEVIĆ: POKUŠAJ UNOŠENJA POMETNJE

»To nekima smeta, kako u zemlji, tako, izgleda, i određenim krugovima u inostranstvu. Da napomenem samo već te famozne spiskove 'nepoželjnih novinara', licitiranje njihovim brojem itd. To ne bi zasluživalo komentar da se ne radi o običnoj laži i da ta laž nekome nije potrebna u pokušaju da stvori pometnju, nepoverenje i podele. Neki se čak guraju i sami sebe smeštaju u te nepostojeće imenike zbog nekog svog, rekao bih, politikantskog mazohizma i želje da sebe proglase stradalnicima — rekao je Vasilije Vasiljević.«

(Politika)

b.

(12. XI; 13. XI)

počev od kojih stepena tajne gnoze, ume i sme da pojave pretpostavljeno dobre ili pojave pretpostavljeno loše utrapljuje zlosrećnim pojavonoscima?... Po odlučnosti iskoraka ne može biti sumnje da Stamenko ima ključ u ruci, da on znaznanje. Dođuše, gubi iz vida da je lakše (bilo šta, pa i pojave bilo kakve) proizvoljno evidentirati no identifikovati; ali zar je prvi, zar je jedini koji to gubi iz vida?

b.

Evidentiran sam prema ezoteričnom sinopsisu koji je obelodanio Stamenko Anđelić, a identifikovao me je, preko reda i neoprezno, Vasilije Vasiljević, prva lasta, prvi lastavac, prvi vrabac beogradske diferencijacije, vrabac-vesnik, vrabac-pesnik. Odatle li samo tako nadahnuto zna da se neki »čak guraju i sami sebe smeštaju u te nepostojeće spiskove...«. Otkud li mu to kad u forumima kojima pripada još uvek tvrde da im pismo uopšte nisam ni poslao?... Dživ-dživ... nevalja žuriti. A odakle li tek zna da je reč baš o mazohizmu? I to još politikantskom?... Dživ-dživ... i ko li je danas politikant, ko li nije? I odakle baš tolika stamena sigurnost procene? Odgovor je, bar na ovo potonje pitanje, krajnje jednostavan. Funkcija + naučni pogled na svet = čak i običnog dživdžana-podunavca mogu obnoć preobratiti u ideološkog kondora. Veličanstveno, ali ne baš sasvim. Tih večeri na televiziji je tekla serija *From the Ridiculous to the Sublime...* cf. *Monthy Python's Flying Circus!*

Sednica gradskog komiteta OSK u Beogradu
ARGUMENTOVAN PREDLOG PREDSEDNIŠTVA – Posle demokratske rasprave odlučeno da na listi za predsednika od tri predložena bude jedan kandidat

»...Uveren da je do kraja ispoštovan demokratski princip i da su rukovodstva komiteta imala poverenje u Predsedništvo, u to kome će ono dati podršku, Goran Lazarević se založio da na listi bude samo jedan kandidat.«

(Politika)

DR RADOŠ SMILJKOVIĆ PREDSEDNIK
 GRADSKOG KOMITETA OSK BEOGRADA...

»Time je Gradski komitet, praktično, podržao predlog svog Predsedništva da na listi za predsednika bude jedan kandidat i da to bude profesor dr. Radoš Smiljković... iako su, u prvoj fazi, evidentirana tri... Istakavši da Predsedništvo smatra da bi sva tri kandidata mogla uspešno da obavljaju ovu funkciju, ipak je rešilo da predloži jednog, polazeći od principa kolektivnog rada i odlučivanja... Zahvaljujući se na ukazanom poverenju, Smiljković je, prvo, istakao... a potom je rekao:... Naša je sudbina da savladamo duboku krizu kroz koju prolazi jugoslovensko društvo.«

(Politika)

a.

b.

- ab. Jedan k'o nijedan. Važi, međutim, i ono drugo: jedan ali vredan, naročito ako je polikontekstualan (cf. *Teorijska čitanka: Početna pretpostavka staljinističke i poststaljinističke ontologije = čovek, pojedinac, ličnost, samo kao prevozno sredstvo, kao izandali tramvaj duhova i okultnih sila...* itd.). Prema tome, Goran Lazarević je u pravu. U pravu je, jer »polazeći od principa kolektivnog rada i odlučivanja« omoguđujemo glasovima većine da se skladno uskladište i usklade u *jednom*, baš kao što i unutrašnjem višeglasju *jednog* omoguđujemo da nadjača neuskладene glasove mnogih. Zato, i samo zato, e da bih pokazao i dokazao svu dalekosežnu smislenost jednokandidatskog izvora, potrudio sam se da skrenem pažnju na unutrašnju polifoniju Smiljkovićeve teorijske misli. Sa zadovoljstvom izdvajam naslove njegovih sedam rasprava (cf. **Papis radova nastavnika i saradnika Beogradskog univerziteta, 1975–1985**) i čarobnim štapićem permutacije prizivam na videlo u njima skriveno ideološko bogatstvo (**polycontextuality... nonsensical polyphony**). U svakoj od sedam grupa, jedan je naslov Smiljkovićeve. Pogodite koji je! Ostala tri su uvek, izvedena (v. **infra** na sledećoj strani **Analecta**, a zatim, ko hoće, može zaviriti još jednom u **Teorijsku čitanku: Još o vrlo arhaičnim korenima staljinističke ontologije: neograničene mogućnosti polipsihizma...** ili: *O inkantaciji kao validnoj formi prelogičkog »istraživanja«, pa čak i »klasifikovanja«*... itd.)

ANALECTA

ili:

Bibliografija kao inkantacija

1. Širenje snaga socijalističkog fronta – Širenje fronta socijalističkih snaga – Snaga širenja socijalističkog fronta – Širenje socijalističkog fronta snaga...
2. Udruženi rad u savezu komunista – Rad u udruženom savezu komunista – Savez u radu udruženih komunista – Savez komunista u udruženom radu...
3. Revolucionarni centralizam i demokratsko stvaralaštvo komunista – Revolucionarni demokratizam i centralizovano stvaralaštvo komunista – Demokratski centralizam i revolucionarno stvaralaštvo komunista – Demokratsko stvaralaštvo i revolucionarni centralizam komunista...
4. Samoupravljanje i transformacija društvene uloge saveza komunista – Transformacija samoupravljanja i društvena uloga saveza komunista – Društvena uloga samoupravljanja i transformacija saveza komunista – Društvena transformacija i samoupravna uloga saveza komunista...
5. Subjektivne snage u sistemu socijalističke samoupravne demokratije – Samoupravna demokratija u sistemu socijalističkih subjektivnih snaga – Samoupravne snage u sistemu socijalističke subjektivne demokratije – Subjektivna demokratija u sistemu socijalističkog samoupravljanja...
6. Demokratski odnosi političkih partija i unutrašnji centralizam – Unutrašnji odnosi političkih partija i demokratski centralizam – Politički odnosi unutrašnjih partija i demokratski centralizam – Politički odnosi unutrašnjih partija i centralni demokratizam...
7. Uloga svesnih konflikata u razrešavanju snažnih subjektivnih interesa – Uloga subjektivnih konflikata u razrešavanju snažnih svesnih interesa – Uloga svesnih interesnih snaga u razrešavanju subjektivnih konflikata – Uloga svesnih subjektivnih snaga u razrešavanju interesnih konflikata...

15. XI – nedelja

Odškrinuta vrata sovjetskih psihijatrijskih klinika LAKO JE POSTATI LUD – Može li isti čovek da bude lud u Moskvi, a normalan u Lenjingradu...

»...Da bi se odbranili od pojačane kritike mnogi rukovodioci 'koji znaju radnju' pozivaju u pomoć psihijatre. Ovi, zaboravljajući na lekarsku etiku i tajnu o pojedinim 'nezgodnim autorima' pisma, puste 'stručni glas' da je reč o mentalno neuravnoteženim osobama i to je dovoljno da u nadležnim instancama njihova pisma više ne uzimaju u razmatranje. Pisci pisama, ako su mnogo uporni, mogu da zaglave i u kliniku. Ko je pametan shvatiće na vreme da ne treba da bude lud...«

(Politika)

16. XI – ponedeljak

Bogdan Bogdanović: Jezičke zamke staljinizma – PISMO CENTRALNOM KOMITETU SK SRBIJE

(Mladost)

17. XI – utorak

JEZIČNE ZAMKE STALJINIZMA – Što je u pismu CK SK Srbije rekao Bogdan Bogdanović

(Danas)

»Na skupu zemunskih komunista Duško Ostojić, član Predsedništva OK SK založio se za odlučno reagovanje prema nekim akcijama. On je, u tom smislu, kritikovao pismo Bogdana Bogdanovića i neke tekstove u listu »Mladost« kojima pojedinci pokušavaju da ukoče aktivnost komunista posle poslednjih značajnih sednica...«

a. i

(Politika)

20. XI – petak

»Komunisti OO SK 'Računari' Instituta 'Mihalo Pupin' raspravljali su o zaključcima 8. sednice... Takođe je bilo reči o stavovima Bogdana Bogdanovića: 'Mi smo, rekli su, uz ostalo, komunisti ove OO SK, bez lažne skromnosti, deo elitne tehničke inteligencije i nikako ne možemo da prihvatimo neverovatnu tezu koja se pojavila neposredno posle sednice, a sada je ponovo lansira naš bivši gradonačelnik Bogdan Bogdanović, da na vlast dolaze ljudi koji govore zavičajnim akcentom, odnosno oni koji ne umeju da se izražavaju. Zalaže li se on i njemu slični da u Partiji budu samo oni u lister odelima bilo je jedno od pitanja uz konstataciju da se, izgleda, zaboravilo čija je ovo partija. Zaboravilo se, takođe, da je ova partija mogla da pokrene narod na ustanak onda kada je imala samo 12 hiljada članova. Sada ona to ne može jer je opterećuju razni salonski komunisti, oportunisti, karijeristi i druge prišipetlje.«

b.

c.

(Politika-Ekspres)

a. Propozicije o evidentiranju »kočničara« već su obelodanjene (v. pod 12. XI). Dodajmo i ono što je dživ-džan evidentno brzopleto izdživdžanisao (13. XI). Nedelju dana docnije kretoše i čauši. Stade prebrljanje i nabranjanje »pojedinaца koji pokušavaju da ukoče«... šta da ukoče? Za sada je to još uvek izvan našeg poznavanja stvari. Ali, čauši kao čauši... odmah zauši. Oni uvek svoje znanje znaju.

bc. Doskočica o »zavičajnim akcentima« je izmišljena da bi, u vatri propagiranja diferencijacije, bila korišćena svuda pomalo, a naročito u južnim i jugoistočnim delovima Srbije, gde su ljudi, bez svoje krivice, preosetljivi na akcenatske zavrzlake književnog jezika... Izmišljena je, tako, i to još u moje ime, jedna ružna uvreda. Treba li da se pravdam (pred kim i zašto?) i da se pozivam na poslednje ostatke dobrih predratnih manira i da čitaocima ove knjige obrazlažem kako nikako ne bih prevalio preko jezika takvu stupidnu sintagmu? I to još u kontapoziciji – ili zavičajni akcentat ili lister odelo! I otkuda to glupo lister odelo? Poznajemo, zar ne, toliko lister-odevenih koji se i te kako bacakaju ne samo akcentima, već se frljaju i padežima? A što se čauša tiče (čak i kad su »bez lažne skromnosti deo elitne tehničke inteligencije«), oni se još uvek izražavaju sočnim staronovogovornim jezičkim modelima. Prema tome, stvar je pre u modelu, no u odelu. Reč je o neskrivenim recidivima staljinizma (cf. *Teorijska čitanka: Prelogički romantizam iziskuje vrlo romantične institucije. Lov na ljudske glave kao otkup socijalnih – i plemenskih – dugova... Još, ev.: Deo odeće, odeća kao magijska sineg-doha... itd.*)

OTVORENA IZLOŽBA »MOŠA PIJADE REVOLUCIONAR NA DELU«

»...Sve što ćemo videti na ovoj izložbi vratiće nam u sećanje popularnog čika–Janka, masovika i impresivnog govornika... Raspolagao je ogromnim znanjem koje je stavljao u akciono dejstvo u postojećim političkim situacijama...«

(Politika, Radoš Smiljković)

a.

- a. U pismu CK SKS pomenuo sam i neke mutne eksklamacije nekog meni tada nepoznatog učesnika u raspravi. »Šta onda... znači isticanje u prvi plan nerevolucionarnih puteva borbe? Odavno je poznata narodna izreka 'na ljutu ranu ljuta trava', ili: »Dovolite da podsetim, a svi to dobro znamo, da smo revolucionarna partija. Živimo u revolucionarnom vremenu... Nisam siguran da u ovakvim situacijama treba da se hvatamo čistih formalnosti. Dovolite, u revoluciji su i nevini stradali...« (v. **Jezičke zamke... 27**). Izjava bi (u nekoj pravnoj državi) mogla biti shvaćena kao poziv na osnivanje crvenih brigada. Ja sam je, pak, shvatio samo kao pozni, recidivni eksczes sentimentalnog vaspitanja... Evo, sada na otvaranju izložbe posvećene Moši Pijade, reč Smiljkovićeve je daleko blaža. Pa ipak, ostaje pitanje zašto je potrebno da se jedan eminentan intelektualac revolucije prikazuje pre svega kao »masovik«. Što znači ta reč danas? Ko je danas, u masmedijalnim uslovima – »masovik«? Miodrag Ilić Minimaks?... (cf. **Teorijska čitanka: Ideološka snaga sna. Povratak u snove da bi se razumeli razlozi stvari. San kao recipijent mitskog/ideološkog iskustva... Ili: San je Sveta knjiga prelogičara, San je paradigmatička stvarnost, pa otuda ima i vrednost i snagu teorije... itd.**)... Sve u svemu, prilično indiscretna inauguracija nove retorike zasnovane na energiji ekstaze i na uverenju o neograničnim mogućnostima ekstrapolirane, zastrašujuće naglašene »magijske želje«... Npr. ako želim da poletim, poleteću.

DA NEKO NE BUDE PO STRANI...

»Ne pamti se kada je u Beogradu vođena ovakva javna rasprava kao ovih nedelja... Bilo bi dobro da se na ovakav način razgovara i sprovede akcija i u ostalim delovima zemlje – kažu komunisti OO SK MZ Zapadni vračar...«

(Politika)

a.

- a. Uostalom, svaka pa i najskromnija revolucija uvek teži (i traži) da prekorači lokalne okvire, da izade iz OO SK, iz mesne zajednice, iz opštine, da se prelije preko republičkih, kontinentalnih, pa i planetarnih granica. Taj... **Romantic Revival**, taj večiti povratak Vrhovnom biću iz godine 1789, 1917. ili 1941, kulminira, čini se, krajem meseca magluna (brimera) i leduna (frimera) godine Prve... »Smrtno su se ove snage uplašile Osme sednice CK SK Srbije. U početku, dok su se još nadale da će se njen duh zadržati samo u granicama Srbije, manje ih je hvatao strah. Ali, pokazuje se da Osma sednica... ne priznaje republičke i pokrajinske granice. Otu da taj strah...« (Milojica Pantelić, prema **Politici** meseca sneguna (nivososa)... tj. od 16. I 1988)... Da su se mnogi plašili, jesu, ali sada ne bih ulazio u razmatranje ko se od čega prepao i... zašto (cf. **Teorij-ska čitanka: Prelogički romantizam iziskuje vrlo romantične institucije... Ili: Pored normativne – ideološke – socijalne – juridičke vrednosti... još i integrativna vrednost sna. San kao viša i najviša forma mistične participacije. San kao »eshatološko polje« jedinstva... itd.)**

ZALUDNA MISTRIJA BOGDANA
BOGDANOVIĆA – Povodom teksta
objavljenog u »Danas« pod naslovom
»Jezičke zamke staljinizma«

(Šumadinka Radonjić u »Među nama« –
Politika)

...U njemu se B. B. sa krajnjom ironijom i prezirom odnosi prema – tako je naziva – »PTT galaksiji«. Ali pošto je najpre priznao da je menjao i – kako piše u poslednjem broju »Danasa« – redigirao tuđe (studentske) telegrame 1948, profesor B. B. latio se upravo PTT posla i nove redakcije **tuđih** telegrama (upućenih CK SKS). – Od čoveka koji rediguje tuđu poštu ne iznenađuje da u svom pismu čitavom jednom narodu (svom?!) javno podmeće ideal ljubavi baš prema ministrima policije. U završnici proslave 200 godina Vukovog rođenja – a ne nekog B. B. – ovog ljubimca, ministra policije – sve bi zvučalo neozbiljno da se B. B. pozivajući se samo uzgred i na Vuka, nije odlučio da raskrinka srpsku »abrupciju«, »mizoneizam«, »semiofiliju«, »semiofobiju«, i drugo iz Vukovog narodnog jezika. Moglo bi se sve ovo što pišem shvatiti kao cepidlačenje da B. B. ne tvrdi da je svoje pismo napisao »u ime odbrane slobode jezika«.

Cenim B. B. kao graditelja nekropola. U pismu CK SKS upoznajem ga i kao graditelja proročanstva srpskom narodu. Njemu, po B. B. sleduje »sudbina poslednjih balkanskih Indijanaca u Evropi«! Srbija »nesmislenih ratova koje je vodila«, kuka B. B., »Srbija na istoku«! – Kako – pitam se posle ovoga – da srpski narod zasluži B. B.? Kako da B. B. dobije narod koji bi ga zaslužio? Kako od čoveka koji redigira tuđu poštu

a.

b.

- ab. Jakom idu Mara i čauši. Maru nemam čast poznavati, a svatovi su, izgleda, brojni... Sve je prilika da je i Mara uvedena u ezoteriku diferencijacije. Njeno pismo **Politici** (čiji je službenik) dobro je odmereno i, »polazeći od principa kolektivnog rada« (v. pod 14. XI) – sadrži, i to još »u bloku« gotovo celokupnu argumentaciju kojom će posle, po želji i po pameti, raspolagati i drugi jurišnici... U tom *letraset* bloku najvažniji je upravo onaj stav koji se višestruko, ka'no guja ljuta, spliče oko jedne neutralgične stavke, što je u **Jezičkim zamkama...** (cf. 25, 26) uzgredno pomenuta. Reč je o mom učešću u redakciji telegrama Staljinu... U tom davnom trenutku telegrami su odašiljani, prividno, ponekad i stvarno, u ime fakultetskog odbora Narodne studentske omladine. Redigovanje je bilo posao na koji sam kao član Univerzitetskog odbora Narodne omladine i Univerzitetskog komiteta imao i političko i, pre svega, patriotsko pravo, i koji posao, razume se, nisam obavljao po svojoj nadrealističkoj fantaziji. Ne verujem da bi i danas CK SKS, ili GK SKS, ili UK SKS dozvolili slanje telegrama osnovnih organizacija ili kakvih grupa bilo kome (npr. pokojnom Enver Hodži) bez uvida i redakcije. Pa zašto onda toliká uzbuna? Zašto da je baš ovaj carski, ili hajajinski, argumenat »kolektivnog rada i odlučivanja« bio toliko puta ponovljen i, u tako kratkom razmaku, identično korišćen?

– očekivati išta bolje od salonskog prezira prema prostom indijanskom puku, prema većini na Balkanu? U prvi mah sam pomislila da napišem: teško narodu koga preziru njegovi »evropski« i »levi intelektualci«! Ali, kakvi su to intelektualci koji bi čitav narod da »ekskomuniciraju«?...

Poput najboljih đaka Tarasa Kermaunera, profesor B. B. piše i o nekakvoj minimesijanskoj, sveslobodarskoj opsesiji Srbije, »izigrane, zaglupljene i ponižene nadmudrivanjem svojih nedoučenih ikonodula i nedoumnih ikonoklasta«. Kako li je učeni B. B. menjao tuđe telegrame kad je ovako redigirao svoje pismo?

(Politika)

c.

c.

A sad malo o Marinom umenju i neumenju i o njenom smislu za lakokrili (i lakozujno šovinistički) humor. Zašto bih redigirao telegrame upućene CK SKS kada su oni sasvim dovoljni kakvi jesu. Neka Mara *tamo* priupita smem li da objavim faksimile!... itd. itd. (Moralno-politička priroda Marinog slučaja podstiče i neizbežne antropološke, pa i metaantropološke ekstrapolacije... Cf. **Teorijska čitanka**: *Lov na ljudske glave kao vid saradnje živih i mrtvih... Ili: Prastaljinistička ontologija, zasnovana na mogućnostima udvajanja, davno je stavila znak jednakosti između čoveka i zveri... Ili: O »Izmeni uloga«, o konsupstancijalitetu... itd. Ili: Likantropija dobija – ponekad – pun moralno-politički dignitet i preobraća se u neku vrstu institucije... Ili: Neki specifični oblici ženske likantropije... itd.)*

Sastanak komunista na Vračaru
ŠTA NUDI BOGDAN BOGDANOVIĆ
Srbija nikad nije bila staljinistička oaza
rekao je prof. dr Milan Ćuković

»Posle Osme sednice CK SKS, više se u Savezu komunista ne osećamo jadno i depresivno...»
 — Osvrćući se na pismo Bogdana Bogdanovića, člana CK SKS, objavljeno u reviji 'Danas', čudno je i neprimerno ponašanje jednog komunista i člana CK SKS. Njemu smetaju 'jezičke zamke staljinizma', a meni i one i staljinizam kao metod i sredstvo ma od čije strane dolazilo — pa i od njegove. Bogdanu Bogdanoviću teško pada sudbina Dragiše Pavlovića... Pavlović i Bogdanović se ne pretrgoše od zebnje za sudbinu ove zemlje koju i izaziva i potresa kosovska drama i tragedija. Bogdanović govori o umornoj i tegobnoj Srbiji. Majka Srbija. Gde se nađe u vreme vladavine komunista i šta je snade? Istini za volju, te žalopojke i demagoška ishitrenja slušali smo još u ratu. Prisetimo se sličnih polazišta i akorda od strane ljotićevaca, ravnogoraca i nedićevaca. Članovi CK treba da se čuvaju zamki koje mogu biti pogubne za ugled i autoritet SK i njegov CK. Srbija nikada nije bila staljinistička oaza — to bi morao, bar što se godina tiče, da zna uvaženi profesor...!»

(Politika)

A.

B.

AB. Držim, da profesor Ćuković, kao marksist, nema mnogo sluha za metalogičke igrarije jednog teologa i matematičara, ali ga uveravam, da nije baš daleko (iako je vrlo daleko) od Luisa Karola. Pogledajte samo! Ono što u pismu nudim — to je moje (neprimereno) ponašanje. Gde se i na kojoj pijaci nudi — to verovatno zna samo slatka Alisa... Pazite dalje: nudim ga (staljinističko ponašanje) i kao metodu i kao sredstvo... Pazite još: kao dobar staljinista ne pretržem se baš za sudbinom svoje zemlje, ali, kao i drugi ljotićevci, plačem nad umornom majkom Srbijom i pitam se šta li je snade pod komunistima... i to još ovako bistrim. Ali, ali... (najednom s nebeskih visina — *marcia trionfale*)... ali, treba znati da Srbija nikad nije bila staljinistička, što me kao ljotićevca ima obradovati, a kao staljinistu baciti u dešperat, mada se »posle Osme sednice... više... ne osećamo jadno i depresivno...« itd. itd. — Sve u svemu, braćo moja: tako mi popa Komnena i mlina gvozdena, e vidje' čoecka sa dvije glave! (Pop-Komnenaova dupla glava, ili nečija druga, svejedno, dalekosežna je metafora narodne mudrosti. Čak i ovlašteno zavirivanje u *Teorijsku čitanku*, dokazaće njenu vrednost... npr. *Načelo ne-kontradikcije, početni postulat prastaljinističke ontologije podeljenih duša i razdvojenih, razdeljenih dvoizbivajućih — bi-prezentnih — samoodređenja... Ili: Arhaični su koreni staljinističke ontologije... JA i jedno JA pre mene, i isto to JA posle mene, i još jedno »ja« pored ili iza mene... svi smo jedno jedino vrlo nestožno »ja«, u deminutivu, jajce... itd.*)

24. XI -- utorak

**Sastanak opštinskog komiteta SK u Kraljevu
PROVIDNE NAMERE DUŠEBRIŽNIKA...**

(Politika)

Sednica OK SK

beogradske opštine Stari grad

VIŠE SE NE MOŽE SAMO PRIČATI... –

**Devetomesečni gubici privrede Starog grada
10.6 milijardi dinara...**

»Zbunjuje i pisanje Bogdana Bogdanovića. On je čovek od ugleda. Ne može tako, jer se narod pita šta se sada dešava – rekao je Sava Janićević, član OK SK Stari grad.«

(Politika)

PODRŠKA UREĐIVAČKOJ POLITICI

»MLADOSTI«

»Najveći broj tekstova u 'Mladosti' je argumentovan činjenicama koje su po nekoliko puta proveravane, rekao je Vlastimir Mijović. Priča se o partijskoj javnosti u Srbiji, a mnogo je zatvorenih sastanaka na kojima se govorilo o 'Mladosti'. Kao dokaz za tu tvrdnju, rekao je da je bio u prilici da čita zapisnike sa takvih skupova.«

(Oslobođenje)

---

25. XI – sreda

»Predsedništvo Republičke konferencije SSRN Srbije razrešilo je, sa jednim glasom protiv (Ljuba Tadić) dužnosti glavnog i odgovornog urednika Informativnog programa Televizije Beograd... Tražeći reč posle ovih uvodnih obrazloženja, Ljuba Tadić je upitao zašto se u poslednje vreme na ovom skupu stalno neko smejuje...«

(Borba)

**POKRENUTA INICIJATIVA DA SE VASA
MILINČEVIĆ RAZREŠI ČLANSTVA U
PRESEDNIŠTVU CK SKS – Dogovoreno
da se dr. Ivanu Stojanoviću da rok do 27.
novembra da razmisli...**

(Politika)

**Saopštenje Predsedništva Gradskog
komiteta OSK Beograda
POSTUPAK IVANA STAMBOLIĆA NESPOJIV
SA FUNKCIJOM PREDSEDNKA PREDSE-
DNŠTVA SR SRBIJE...**

Neopravdanim sumnjičenjem SK Srbije Bogdan Bogdanović doveo u pitanje svoje članstvo u CK SK...

Međunaslov: Bogdanović nema podršku ogromne većine komunista u Beogradu.

(Politika)

ODGOVORNOST ZA PROPUŠTENO

»Vajo Cvijanović, prvoborac, rekao je da je nedopustivo da se ovaj najdemokratskiji skup komunista (8. sednica) od strane pojedinaca, među kojima su i Mitja Ribičič i Bogdan Bogdanović, naziva staljinističkim i po metodi i po sadržaju.«

(Politika Ekspres)

a.

a.

Otud idu... pa zauši, je l' tako? Vajo Cvijanović (i po sadržini i po formi) ne dozvoljava da se »ovaj...« tačnije »onaj«... »najdemokratskiji skup komunista (8. sednica) od strane pojedinaca, među kojima su i Mitja Ribičič i Bogdan Bogdanović, naziva staljinističkim po metodi i po sadržaju«. Vajo očigledno ima svoje (samouverljivo) znanje, a takvo *znanje* dopušta mu da se kao znalac znanja dobro izživi nad nezalcima znanja, ili nad zalcima neznanja... I eto, Vajo Cvijanović, umesto da stane malko i predahne (nije lako decenijama nositi *isto* znanje), i da se priupita što li sam ja to stvarno rekao (sem ukoliko ne misli da sam baš sasvim be nav) da se priupita što li sam hteo da kažem, on gle... i ne pročitav **Jezičke zamke...** odma' za uvo, za uši, drž' Mitju, drž' mene. I tako Vajo Cvijanović (i po sadržini i po formi... **forma platonica**, dakle = idealni Vajo) ne dozvoljava, ne dopušta, za njega je nedopustivo... i tako dalje, i tome slično. **In: Teorijska čitanka... Nevolje s prvim licem jednine...** itd. **Magijska dvojina, trojina i magijski plural...** Još svakako: *Neprobojnosti za iskustvo. Ikonika – sledstveno – preuzima dokazni postupak. Umeti videti što drugi ne vide, za to je potrebna vežba, a i nešto prirodne predodredenosti...* itd.)

Predsedništvo Gradskog komiteta SK Beograda o pismu Ivana Stambolića – POSTUPAK NESPOJIV SA FUNKCIJOM... – Šta je želeo Bogdan Bogdanović pismom CK SK Srbije?

(Beograd, 24. novembra, Tanjug) – »...Predsedništvo Gradskog komiteta SK Beograda raspravljalo je i o situaciji koja je nastala tzv. pismom Centalnom komitetu Saveza komunista Srbije koje je poslao Bogdan Bogdanović i koje je, pre nego što su ga i dobili članovi CK Srbije, objavljeno u nekim sredstvima informisanja, proizvedeci nesumnjivo negativno dejstvo i političku štetu. Šta je stvarno želio Bogdan Bogdanović ostaje da se razjasni u okviru organa Saveza komunista, ali je jasno da je osnovno opredeljenje u njegovu pismu, a naročito njegova potpuno neopravdana sumnjičenja Saveza komunista Srbije za dogmatizam i staljinizam, dovelo u pitanje status samog Bogdana Bogdanovića kao člana CK SK Srbije izabranog iz Beograda. – Bogdan Bogdanović kao član SK i istaknuti umetnik i profesor, kao čovek koji je bio na najodgovornijoj funkciji u gradu, mora u daljim raspravama o svojim stavovima iz pisma da ima u vidu da iza sebe nema podršku ogromne većine komunista Beograda – zaključuje se u saopštenju Predsedništva GK SK Beograda«.

(Borba)

A.

b.

B.

- b. Šta sam stvarno *želeo* (valjda, šta sam želeo da kažem) to sam jasno i rekao. Bilo je dovoljno pismo pažljivo pročitati, što, tvrdim, do tog trenutka niko... tamo u svatovima... nije stigao da učini, pa zato nije mogao ni da ga razume. No...
- AB. No, važnije je porazgovarati još o ezoterici. Opet se potvrđuje da onaj koji samorodno i unapred *zna znanje*, sa orlovijeh visina gleda na onoga dole koji ništa drugo ne zna do svoje neznanje, a ono se, u mom slučaju, svodi na sledeće: do dana drugog meseca frimera godine Prve (dvadeset i petog noemvrija po hrišćanskom kalendaru), o mom se pismu izjasnilo ciglo pet–šest gradana i jedna građanka. To je, priznaćemo, ipak vrlo daleko od »ogromne većine«. Imena su sva pomno objavljena u štampi, i valjana preko televizije, često i u više navrata... Ali, kako i u postmodernim uslovima važi klasično pravilo svake kazuistike da ono što se nije dogodilo danas i ovde biće da se *dogodilo sutra i onde...* to je sutradan, i narednih dana, dakle malo morgen, – »ogroman broj« još kojekako i udvostručćen... I do danas, do dovršavanja rukopisa ove knjige, to je uglavnom sve... (cf. o mističnom kauzalitetu... o načelu ne–kontradikcije... itd. *Teorijska čitanka: Još o arhaizmima koji se moraju uzeti u obzir pri proučavanju moderne i postmoderne staljinističke ontologije... Pojave udvojanja i utrojanja bića – pa i ličnosti – neodvojive su od shvatanja o mogućnostima simultanog dvo– i trojstvovanja, dvo– i troizbivanja... izvan prostornog i vremenskog kontinuuma... itd.*)

HELENISTA BEZ GLAVE

»Bio je poznati profesor Beogradskog univerziteta, predavao je antičku književnost i filozofiju i zadužio našu kulturu prevodom dela najistaknutijih stvaralaca iz zlatne grčke epohe. Reč je, naravno, o Milošu N. Đuriću (1892–1967) kome se narod odužio i spomenikom na Kalemegdanu. Na žalost ovih dana poznati helenista 'ostao je bez glave' i, kao što se vidi na slici našeg foto-reportera Vladimira Simovića, od spomenika je ostao samo — postament. — Miloš N. Đurić, koji se nikada, pa ni za vreme okupacije, nije plašio da stavi »glavu u torbu«, odbijajući da potpiše Nedićev apel srpskom narodu rečima: »Ja predajem etiku, a ne sviram u diple« — 'doživeo' je na dvadesetogodišnjicu smrti ovu neobičnu dekapitaciju.«

(Politika)

a.

- a. Posle neopreznog (ili šeretski »neopreznog«) poziva na svečanost spaljivanja Guberevca, objavljeno u **Politici** (v. **Jezičke zmame... 42**), novo uredništvo postaje selektivnije. Razumljivo, jer »praktična semiologija«, u stanjima opšte pokolobanosti razloga duha i razloga morala, postaje i sama podivljala i zastrašujuća... No, evo, jedan veoma karakterističan događaj, nepažljivo pripušten na stranice lista, kao da je simbolično popratio govore i odluke u zgradi na obližnjem Studentskom trgu. Istog jutra kad su tamo otpočela koercitivna jekotinja (u ime »ogromne većine«), moglo se konstatovati da je neko u toku noći obezglavio srpskog etičara... (cf. **Teorijska čitanka: Prelogički romantizam iziskuje vrlo romantične institucije. Lov na ljudske glave kao vid saradnje živih i mrtvih. Lov na ljudske glave kao otkup socijalnih i plemenskih dugova... itđ.**)

STALJINISTIČKE ŠLJOKICE »LEVOG INTELEKTUALCA« – »Uzaludna mistrija Bogdana Bogdanovića«, 22. 11.

(Dr. Blažo Perović u »Među nama« – **Politika**)

U najnovijem broju DANAS-a (atar je posve relativna stvar?!) i Mladosti (ne postaju li omladinski listovi, pored ostaloga, medijski ventil i raznim intelektualnim »babama koje priželjkuju silovanje«), na »bruto« 12 strana – uključiv i nekoliko suptilne fotografije pro-mislioca, objavljeno ( ) je ( ) PISMO CENTRALNOM KOMITETU SK SRBIJE, s nadnaslovom JEZIČKE ZAMKE STALJINIZMA, penzionisanog beogradskog profesora i člana CK SK Srbije (?!), Bogdana Bogdanovića.

Da se otoič razmemo, da je to »PISMO« kakvog pre-za-ve-zanog, opravdano zadocnelog ili »kasnopalećeg člana«, koji bi ZAISTA I REKAO to što, PTT GALAKSIJOM (njegova aludo-ironija na telegrame podrške CK SK Srbije) retromudrosno, potuljuje, moguće da bi prizvalo koji damar nečijih mentalno »neutralističkih« simpatija!? Dakako, pretpostavka je da se radi o čoveku koji GOVORI ONO ŠTO MISLI – ili, barem o čoveku ONEMOGUĆENOM DA KAŽE ILI UČINI ONO ŠTO MISLI...

Da se, takode, razumemo, ima u tome dvanaestostranačkom kontejneru lamentoznih pro-pri-mišljaja i »pasaža« (recimo, onaj o »umornoj Srbiji«) dobro skribnički umivenih koji bi, dekontekstovani, mogli opslužiti šlagvortom kakvog kvalitetnog eseja o aktuelnoj ontološkoj sudbini Srbije. Ima (da nema »Vlaha«) i opravdijivog sarkazma nad jednim ispraznim, birokratsko-šljafujućim jezikom. Ima u njemu, da nije vas

A.

a. b.

suprotstavljen svojoj »estradoj nameri« možda, i afirmaciji nade da se, danas, bez sankcija, sve o svemu može reći svakome, pa i »predsedniku jednoga CK«!? Ima, konačno, »SVEGA«, pa i ceo jedan autor iza jednog jedinog pisma...

Elem, naše je »levi intelektualac«, ( ) u ( ) rečenom PTT-čiću, ( ) »neobavezno« landarajući o »jezičkim zamkama staljinizma« razdraganim premotavanjem (Vujaklijino-Klaićevog) značenja »ezopovskog jezika«, doista konzekventno, konstruisao ozbiljnu začkoljicu-začkaljicu (njegov termin), na kojoj je, otužno naga, zaostala upravo njegova retro-autohtona, lovo-senz-ov-ualna ezopovština. Jednostavno, presefio je da je Ezop bio čovek i da se svaka od najdražih mu životinja, najpre njemu, u maštanjima njegovijem, obraćala... i vraćala!? I, upravo onako kako je svaka od Ezopovih životinja govorila o Ezopu samome, tako i svaka, pa i ovovremensko ovdašnja »ezopo-teorija« nakon malička prosuditeljskoga truda, odjekne u »ezopo-te-riji« samoj, o njemu kao čoveku, o njegovoj društvenoj, »jezičkoj« ili, pak političkoj poziciji?!

Ko god da je pročitao dvanaestostranački »politički esej« penzionisanog profesora, »doskorašnjeg beogradskog gradonačelnika, a sada člana CK SK Srbije« – od političkog diletanta do prevarenog jezikoljupca – ili će se osetiti obmanutim ili će mu se jasnim objaviti jezo-za-zubničko-sado-ma-zohističko-repro-po-pljuvavanje bivšeg »protomajstora« Bogdana Bogdanovića!?

Dakle, šta to, stvarno hoće (po njegovom priznanju) bivši pre-pravljač i nesporni odašiljač telegrama Staljinu (»negde iz jula-augusta 1948«)?

c.d.
e.

B.

Zaludno mistrijska »odbrana«

Hoće, očito, da »zaludno–mistrijski« »odbrani« (di si bija kad je grmilo, kad je sivalo?!) »jednog talentovanog političkog mislioca, jednog mladog intelektualca«!?! Ni u bliskosti uma nije mu pro–sud–sudbine istinskih intelektualaca, preskromno objektivizovane ili zapostavljene društvenostvaralačke, revolucionarnoordinantne mogućnosti jugoslavenske, srpske, ovovremenske, inteligencije...

Hoće, kvazi–nad–intelektualne, evropo–oksidirane, lamentacije nad Srbijom, mnogo i svekoliko (po njegovom jedino moralnom priznanju) umornom, bestidno se ograđujući od njenih životnih drama i licemerno kamufliranih, ( ) »osistemljenih«, razloga gluvoće i gnjiline njenih »ontoloških« hroptaja i »auto–destruktivističkog« cviljenja...

Hoće »proto majstor« ekskluzivističku ogradu od »govedarskog« jezika radnika i seljaka, »retorički stidljivih« i nevičnih STARONOVGOVORU, ( ) a možda, prvi put, istinski osokoljenih da NA SVOM CK SLOBODNO PROZBORE O SVEMU ŠTO IM GNJILI DUŠU – onih istih radnika i seljaka, čija mu je krv, još nezapretane rane i duševni ožiljci, omogućila da, onim KRVAVO BLIS-TATELNIM CVETOM JASENOVCA, postane, na žalost, debelo »politikantski zašaljten«, »proto–majstor«...

Hoće, ( ) »politički« ( ) tj. »sjajno položen«, penzionisani profesor da ritne »tekme–jasle«, koje su mu omogućile da dobro »napapan«, sneno pri–vida neobavezni položaj evropo–leviranog intelektualca, one iste »jasle–nedra«, čije su ga patnje primile jednom od »karijatida« ljudski boljih, izvesnijih horizonata...

Hoće ( ) da, ( ) bezprizivno, prezre Srbiju koja, u dugom razdoblju drame, hropće sa svojim sastavcima, glavinja ka svome identitetu i civili-

abcde Četrnaest sočnih tipografskih lakuna svedoče o velikoj žurbi redakcije... dopis, očigledno nije ni prošao kroz uobičajeni korektorski postupak.

BCD. Autor nije razumeo u čemu je stvar sa telegramima: shvatio je da se drugovi na mene ljute što sam uopšte te telegrame otposlao. Priznajem da u opštoj kakofoniji teksta ova zabuna autorova zvuči kao lucidan interval. Jedino što bih sebi mogao da predbacim to je što sam te telegrame uopšte slao, ali, na tu radikalnu odluku da ih zaustavimo, nismo imali prava ni Uvalić ni ja... Međutim, iako trenutno lucidan, Perović se vara. Drugovi se na mene ljute ne zato što sam isposlao telegrame, već zato što sam se usudio da falsifikujem istoriju... v. Ralićevu egzgeczu slučaja, pod 9. XII.

f.

g.

h.i.

j.k.

zovanom, ontološkom integritetu!? Hoće je »zavedenu i ostavljenu« baš u trenu, kad, ko zna od kada ne, polit–demokratski ( ) jasno artikulisa-no, ( ) autentično jedinstvena, žestoko i uporno bi »samo« da bude SLOBODNA I RAVNO-PRAVNA S DRUGIMA u socijalistički sabračenoj Jugoslaviji!?

Hoće stari profesor da, iz politikantski – »jezikoslovno« lagodnog »post–ćepenka«, »kuražno« prozbori o svemu onome o čemu nije hteo ili nije smeo, za ovih 40 godina od dana kada je redigovao i, ipak, **slao** telegrame podrške Staljinu – a imao je prilika bezbroj, barem onda dok je, kao »gradonačelnik«, »politički sugestivno«, ne računav ( ) denuncijatorske pretnje »sijaličnim rasipnicima« električne energije, ostao zapamćen po »intelektualno–nonšalantnom« mlataranju šalom, diljem i trotoarima beogradskih ulica – ili je, moguće, ophrvan podrš–k–ivačkiom nostalgijom, izrekao ljubomoru što još jednom za života, nije dopao mogućnosti da »rediguje« telegrame podrške, stoga ih, ovoga puta ih se gnušajući, naziva »PTT GALAKSIJOM«, zaboravljajući da su i PISMA PRA–DELOVI TE ISTE »GALAKASIJE«, ako sa »ZVEZDAMA« mogu imati ikakve veze oni nesvikli da plate makar i poštansku markicu...?!

Hoće »lukavi« profesor da, »svom« inokosnom političkom rukovodiocu zaista bestidno imputira STARONOVOGOVIOR – kao da je »ovaj« njihov, ili, pak, njegovo otkriće, senileći pri tom, pred svirepom činjenicom da je, svekolikoga se života podlizujući odjecima upravo TOGA GOVORA, postao ono što jeste, i čega se ne može odreći, ma koliko »toplo položen i zašaljen« bio!?

Bezlično proturanje nebuloze

Hoće inome »položiti« staljinizam beskrupulozno se služeći najogavnijim staljino–citatološkim

I.
m.

C.

n.

D.

AE.

Za razliku od tolikih čestica *jednog* »kolektivnog intelektualca« sa kojima se srećemo u javnom životu, Perović je atipičan »kolektivni intelektualac« *ujedno*, dakle u komadu, što ne znači da iznutra nije naseljen takozvanim farfadetima, i to u nekoj unutrašnjoj dijaspori. Zato, i ne samo zato, njegov će tekst zadovoljiti i najveće sladokusce. U nadrealističkoj dačkoj frakciji Druge muške (ulica Poenkareova... itd.) bila je na izvesnom glasu metoda tzv. »medioteterističkog intervjua« (od *taeter* – *gadan*, *gnusan*, *gubav*’, ali i *’brbljav*, *brljiv*’) koja se svodila na razgovore (obično na Čukarici, na Savaškom pristaništu, na dunavskim blatštima) sa razalovanim bokserima koji se posle nekog muškog nokauta mesecima ne mogu da priberu. Pretpostavka metode svodila se na to da se u govornim poremećajima moraju kriti elementi tajnih, magijskih jezika... itd., pa, prema tome, moraju se skrivati i neke dobro upakovane i onda (naglo... bum–bum) otpakovane istine. Perovićev tekst krcat je medioteterističkim govornim figurama, počev od reči izmrvljenih do pune semantičke tmine (*logatomi*), sve do inkohherentnog nagomilavanja reči i do ukiđanja svakog iskaza (*parafazija*); često se grupe zatamnjenih reči alterniraju sa suviše jasnim (i ispražnjenim) klišeima svakodnevnog govora (*žargonofazija*), što, razume se, ne može da zaustavi dalje raspadanje iskaznih entiteta (*dislogija*)... itd. (cf. *Teorijska čitanka: Veličina i beda šamanškog poziva. Muke s rečima, mük reči bez reči, i muke reči mimo muka. Tajni jezici i posebno tajni jezik ptica i njegova uloga u modalitetima otiskivanja... Ili: Nevolje s prvim licem jednine – dalja posledica udvajanja duše, duša, bivstva, ličnosti. Magijska dvojina, trojina, i magijski plural... itd.*)

»metodama«, ne uspevajući da »dotrgne« čak ni jednu cip–celu rečenicu nekorektno citiranoga, ali, uspevajući da BEZLIČNO poturi zaokruženu nebulozu koje od Staljinovih rečenica, ne bi li »ista« bar zazvučala kao »NEČIJA« — poželjno bi bilo da se »ZNA ČIJA«... ?!

Nije li, bivši »proto–majstore«, upravo staljinističko uplatkavanje u nešto što je trebalo da likne na visoko–intelektualno–meditatorsku, evropski objektivnu, kritiku staljinizma, ipak, tek visoka ili, možda, jevtina cena čivtinskom pokušaju da se »NEKOME« u nedostatku stvarnih »repova« i »putera« »prikači« bar jedan »veštičiji simbol« ili bar koje »kilo vunene magle« — sve u mesece i dane kad NAROD I RADNIČKA KLASA, usred živog blata jedne od najtežih »mirnodopskih« KRIZA, autentično i razložno, počinje NEKOME DA VERUJE, nekome ko im se, van liturgijskih i kanonskih magli, čini politički (ljudski) odgovornim, JASNIM te BLISKIM?! Ili, stari licemer i dalje, hoće SRBIJU amfornu i ogrezlu u blatu, svinjarsku i govedarsku, umornu od »svoje« svekolike raščerečenosti?

Srbija je, zaista, tu se čak i nas dvojica slažemo umorna — ali, umorna od GNJILOSTI i **medio–kriteistava** »svojih« POLUINTELIGENATA; od **licemerja** i **izdajstva** »svojih« POLITIKANTSKI LAŽLJIVIH I PRE–VERNIH PREDSTAVNIKA, od PARAZITA koji, vasceli svoj život–ločno, na njenom »ontološkom« tkivu, LAŽNO OD–VEGETIRAJU, da bi »posle svega«, pri skončanju svog parazitluka, nehотиčno ili zaboravno, u nekom od »sistemske« ili »ino« zaštitničkih bunkera, rekli KO SU I ZA ŠTA SU!?

Sve je to, »majstore«, da Te ne podsećam na 1941/2 godinu i velikog narodnog profesora, pokojnog Mišu Đurića, moglo, pa i kad se ljudski ne složiš, MORALNIJE I DOSTOJANSTVENIJE!?

Ili, možda, neopozivo misliš da treba o »srnećim ledima« u vremenu kad narod granično kuburi s korom hleba; da treba »pazi vrbac« — dok lopuže čereče ZEMLJU na sve strane; da treba ka LEVOM KRILU »EVROPSKE TRULEŽI« — DOK NAM JUGOSLAVIJU, TE I SRBIJU; PONOVO HOĆE U PAŠALUKE I TOROVE...?!

Ili, moguće, suptilnošću svog političko–medio–kritetskog medito–lamenta, želiš da Ti, tragično, »poverujem« »kako je Srbija, fatumski, osuđena da traje rascepljena u dvije iste«: onu Karadorđevu, Svetozarevu, Dudićevu... i onu Vujičinu, čiju »ontologiju« mnoge »Vujice«, i danas, baš kao i oporo jedinstveno jugoslovenske geografske karte, krčme i pro–čerdavaju?!
E.

ANALECTA

ili:

Primer medioteterističkog autointervjua

Ako je sport pre borba no igra; slobodno uznašanje oslobodljivog home ludensa; besomučna, osurovljena jurnjava za statusom jedinog pobjednika i najvećom nagradom (pobjednik je onaj koji je pobjedio sve druge, naplativši svoju superiornu snagu i majstorstvo); »dokaz« trijumfa ili kraha određene politike, oznaka nacionalnog prestiža ili potvrda najbolje investicije najvećeg investitora... onda je to pretanka nit što slabašno vezuje ionako tanjušnu mogućnost zbilje sna nad provalijom jedvapreživljujućeg vegetiranja nesigurnog, neslobodnog i zamamljenog čoveka, koji bi (pazi, majku mu!?) hteo da živi i... još da se igra!? Takva je »igra« izraz maloljudske zbilje, u kojoj sportist, od svih mogućih sloboda, biva oslobođen jedino dostojanstva učešća uz pravo na neizvesnost ishoda; nemilosno žrtvovan bezdanu raskoljenog društva, održavanom bolesnom posesijom »elitnih grupa« i pojedinaca, čiji su sifilističarski preci, na najrazličitije načine i u različitim mandatima omogućenosti njihovih bolesti, intonirali »civilizovanu predistoriju« svega današnjeg društva.

(Blažo Perović, *Smrt olimpizma 1984, bolesti i igre*, Naučna knjiga, s. d.)

F.

G.

FG. Kad sam pročitao *Staljinističke šljokice*... prva je pomisao bila da se čovek na neki način, neoprezno, zarazio vampirskim jezikom Savana Savanovića. Posle se pokazalo da nije u pitanju zaraza, bar što se jezika tiče, već **idiopatija**, dakle samoobolelost, i to sa dužom etiologijom. Dokaz je jedna ranija, krajnje bizarna knjižica, iz koje slovo po slovo, tačku po tačku i zapetu po zapetu savesno prenosim ovaj živopisni fragmenat. Na kraju, sav zadivljen, shvatio sam da je Perović direktor »Naučne knjige« (dakle srpski PUF... ni manje ni više), što dokazuje da je za neki naš **Noćni boksterski savet** (cf. Platon, **Zakoni**), odnosno za neku tajanstvenu »kadrovsku koordinaciju« krupna kadrovska zverka, tifanijevski biser pameti, les mozges prvog ranga. Na žalost, to još uvek ne znači da će se — kamo lepe sreće! i on pridružiti »egzodama talentovanih koji svake godine, u većem broju no Srbi i Crnogorci sa Kosova, ishode iz Srbije i Jugoslavije, ukleti besposlicom, ali i neutaženom mržnjom bezvrednih...«

(Jezične zamke... 34)

**BEZ ISTINE NEMA SOCIJALISTIČKE
DEMOKRATIJE NI SOCIJALISTIČKOG
NOVINARSTVA... Težina i uticaj novinarske
reči**

»Zoran Todorović smatra da ne treba generalisati...« itd. »Povod za takva pisanja, u našoj sredini u najvećoj meri, nalazi se u poziciji nekolicine ljudi, manjine, koja je u kontrapoziciji SK Srbije. Povode za takvo pisanje u našoj sredini moramo otklanjati utvrđivanjem odgovornosti za one ljude koji su svojim ponašanjem, izjavama, delovali, ili deluju, ili pružaju šansu da se napada ova sredina. Povode za manipulacije moramo otklanjati pre svega u svojoj sredini i to posebno kroz odgovornost drugova koji su pravili hipoteku da je »Politika« nacionalistička, pa da je CK nacionalistički, da su Srbi poslednje indijansko pleme na Balkanu i slično. Najveće uvrede i, u stvari, najveća nipodaštavanja potekla su, na žalost, od članova SK Srbije. Bogdan Bogdanović je omalovažio srpski narod kao što ga niko nije omalovažio, čak ni oni koji su se spremali da sa vojskom gaze Srbiju 1914. i '41, godine onim zloglasnim proglasima. Ne sme se dopustiti takvo istorijsko nipodaštavanje i srpskog naroda...«

(Politika)

A.

B.

- AB. Da li ću stvarno omalovažiti srpsku naciju ako Zorana Todorovića uzmem kao primer za izučavanje (case-study) novokomponovanog nacional-staljinističkog »patriotizma«?... Za sada, za početak prokonsultovati **Teorijsku čitanku** i ceo blok o prastaljinističkoj ontologiji, i to na osnovu bazične literature: Lucien Lévy-Bruhl, *Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures...* Lucien Lévy-Bruhl, *La mentalité primitive...* Lucien Lévy-Bruhl, *Le surnaturel et la nature dans la mentalité primitive...* Lucien Lévy-Bruhl, *La mythologie primitive...* Može i nešto modernije, ali i daleko zapetljanije, studije Klod Levi Strosa (Claude Lévy-Strauss) *La pensée sauvage* i, svakako, *La pythécanthropologie structurale*.

Sa sednice proširenog predsedništva OK SK Voždovca – DOSLEDNO POŠTOVANJE DEMOKRATSKOG CENTRALIZMA...

»Milorad Jakšić, predsednik OK SK Voždovca saopštio je, između ostalog, u uvodnom izlaganju da su do juče završene rasprave u 160 osnovnih organizacija SK u kojima je aktivno učestvovalo 2.000 članova (samo juče dok je trajala sednica Predsedništva održavalo se oko 40 sastanaka i rasprava u OO SK)...«

a.

(uokvireno:)

Milorad Jakšić, predsednik OK SK Voždovca je u svom uvodnom izlaganju između ostalog rekao: »...Na isti način je neophodno odrediti se i prema pokušajima unošenja idejne konfuzije od strane pojedinih članova najviših organa Saveza komunista Beograda i Srbije koji, protivno svim principima demokratskog centralizma, koristeći se stranicama štampe, nastoje da dovedu u sumnju odluke tih organa. Da budem precizniji, mislim na pismo, ili bolje rečeno političko-lingvistički pamflet Bogdana Bogdanovića...«

b.

(Politika)

- ab. Razmišljam o tom čudnom »svečoveku«, o tom Polifemu, što ga bez grize pameti nazivaju »kolektivnim intelektualcem«. A razmišljam i o dve hiljade skromnih i ne baš presrećnih voždovačkih partikula, čestica, mrvica tog istog čudovišnog mudraca! Razmišljam i o svima koji su učestvovali u raspravi, aktivno kažu, a pri tom su (očiglednije biti ne može) pasivno saslušali tek poneki vrući parol na račun pisma koje, možda, nisu ni pročitali. Rečeno im je... (»da budem precizniji«) kako je u pitanju »političko-lingvistički pamflet«. Pamflet, dakle... *beautiful soup, beautiful soup!* Nije, koliko ja znam, ali zašto ne bio i pamflet? (*Pamphlet* = 'A treatise on some subject of current or topical interest', *The Shorter Oxford English Dictionary*, ili 'Écrit satirique et violent, le plus souvent dirigé contre la religion, la politique, etc.' *Petit Larousse*). Pamflete su pisali i Tomas Mor (onaj što su mu otkarili glavu), i Luter, i Rable, Milton, Paskal, Defoe, Swift, Sen-Simon, Šeli, Furije, Prudon, Tolstoj... i toliki drugi. Ali od sada, na Voždovcu, pamfleti su proskribovani. Na Voždovcu se od danas zna šta je šta; od danas je *pamflet* zastrašujuća antipartijska vradžbina, prst upozorenja – ne dodiruj, ne čitaj da se ne zaraziš!... Pa sad, oprostite, ko koga zaluduje, i zašto, i pošto? (*Teorijska čitanka... cf. – o bežanju od iole složenijih diskurzivnih operacija; o neshvatljivoj indiferentnosti prema činjenicama... Ili: Neprobojnost za iskustvo. Ikonika, čak i najprimilivnija, preuzima dokazni postupak. – Umeti videti što drugi ne vide, za to je potrebna vežba, a i nešto prirodne predodređenosti... itd.*)

Konferencija SK ŽTO Beograd – KOMUNISTI ŽELEZNICE OTVORENO O SLABOSTIMA...

»Momčilo Jeknić, delegat komunista iz požarevačkog železničkog čvora, rekao je da su komunisti ovog dela železničke mreže Srbije veoma iznenađeni... Jeknić je rekao da požarevački komunisti ne železnici odbijaju etiketiranje, odbijaju da je ovaj deo Republike četnički...«

(Politika)

POLITIČKE PODVALE U »KOMUNISTU«

(Politika)

»Jednog broja napisa i napada na CK SKS stide-
la bi se i cicvarićka štampa predratnog Beogra-
da. Deo novinara se obračunava sa kadrovima,
optužuje ih, obavlja posao svojim šefovima. Ne-
će proći dugo a da se ti novinari i listovi ne po-
stide... rekao je Dušan Mitević.«

(Borba)

a.

b.

- ab. »Jednog broja napisa... stide-
la bi se i cicvarićevska štampa predratnog Beograda...« Ili: »Neće proći dugo a da se novinari i listovi ne postide...« Ko da se postidi?... Tvrdnja su razumna, pa bi možda i imala neku vrednost da nisu »polikontekstualna«... Moderne civilizacije laži, koje laž sankcionišu bezmalo kao »kulturnu tvorevinu« sve do jedne po-
čivaju na veštinama barbarogenijalne (dijalektičke) polikontekstualnosti... (cf. **Teorijska čitanka: Još o vrlo arhaičnim korenima staljinističke ontologije. Neograničene mogućnosti polipsihizma: nasilna udvajanja, izdvajanja, izuzimanja, izmamljivanja duša, njihova zarobljavanja, ispiranja i prepariranja... itd.**) Mitević, dakle drug Mitević... kao majstor, kao inženjer, pa pomalo i kao hirurg zadužen za iznajmljivanje, zarobljavanje, ispiranje ljudskih duša. Drug Mitević, dakle, kao gonič demona; između ostalog: isterivač demona iz jednog ministra kulture... itd. Ili, o nekim barbarogenijalnim osobnostima egzorcizma. Ili o tome kako se duše mogu vaditi i ćevabdžijskom dvoviljuškom... itd. (cf. **Teorijska čitanka: Borba protiv demona – tognajvećeg zla sa kojim se čovečanstvo nosi sve do danas – uvek ima svoje duboko humano-političko opravdanje, to je bitka bitka za duševno zdravlje Čoveka... Ili: Rat demonima, zdravlje i sloboda dušama. Demonska »crna erotika« potiskuje se i pobeđuje uzvišenim, nepobedivim načelima »bele erotike«... Lomača rada i preporada, lomača pokrštava i dokrštava, lomača oslobada... Javni izgon demona kao svenarodna manifestacija ljubavi i bratsva... itd).**)

**PROFESIJA PROFESOR – BOGDAN
BOGDANOVIĆ**

»Profesor arhitekta Bogdan Bogdanović održao je pre nekoliko meseci poslednje predavanje na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu. Tim povodom pripremljena je emisija u kojoj se – smenjivanjem delova predavanja i ličnih iskaza – gledaocima nudi profesorov portret. Bogdanović govori o prvim arhitektonskim podsticajima, o školovanju i profesorskom poslu, o ulozi crteža u predavanjima, o knjigama koje čita celog života. – Emisiju pripremili Ranko Radović, Vinka Matijašić i Tanja Fero.«

(Politika, 7 dana – Radio-televizija, 21–27. XI)

a.

- a. Pored odlomaka iz završnog (i oproštajnog) predavanja u amfiteatru Arhitektonskog fakulteta (naziv predavanja: »Arhitektonska teorija, nauka ili gnoza«) u emisiji su se još mogli videti ostaci jednog perivoja među straćarama u Šumatovačkoj ulici, jedno još očuvano pred-predratno dvorište sa najamnim partajama u ulici Vojvode Milenka, a bilo je reči i o sudbinama tri (skromne) biblioteke – mog dede, mog oca i moje. Uzgred, bilo je reči i o lektiri moje babe (Mopasan, između ostalog), pa se, prema tome, ta nesudena emisija ničim nije ogrešila o Osmu sednicu, niti je osporila mogućnost brzog i efikasnog sprovođenja njenih zaključaka. Pa ipak, skinuta je sa programa bez prethodne najave, i bez objašnjenja.

Sednica Gradskog komiteta OSK u Beogradu – BEOGRADU SU POTREBNI SMELI I SPOSOBNI LJUDI NA FUNKCIJAMA – rekao je u završnoj reči o kadrovskoj politici Radoš Smiljković predsednik Gradskog komiteta OSK Beograda

»Beogradu su potrebni smeli i odlučni ljudi na funkcijama, spremni da jurišaju na nebo. Imamo mi bogate kadrovske potencijale, ali je potrebno da Savez komunista bude odlučan u stvaranju uslova da takvi mogu doći na mesta za koja su sposobni...«

(Politika)

a.

- a. Juriš na nebo... kao efektivan, kao dejstvujući magijski priziv... (cf. *Teorijska*, odnosno *Pesnička čitanka*: *Pesma, himna... sibirski šamana, nesrećnih i nesudenih graditelja novog boljeg sveta ni na nebu ni na zemlji... Ovaj »marš ptica«, ova nebeska koračnica ukazuje i na neke skrivene lične pobude na–nebo–jurišnika čije je najplemenitije egzaltacije i ekstaze prastaljinistička, protostaljinistička i klasična staljinistička manipulacija dovela do bedne karikature... Pesma ima nesumnjive draži, a u pesmi mladi, čežnjivi šaman priziva Veliku–pticu–majku i uz bubanj–tambur–balalajku moli je da mu da magijsku moć uzletanja... »Oj oblaci, vi oblaci daleki... što po nebu plovite...« – Ili, još: *Teorijska čitanka* (sensu stricto): *Veličina i beda šamanskog poziva. Muke s rečima... tajni jezici i posebno tajni jezik ptica i njegova uloga u modalitetima istiskivanja ka nebu i ka nebeskim i prekonebeskim prostranstvima... Šta ti je čovek, čovik. čovjek... k'a ptica!*)*

SRBIJA JESTE UMORNA – OD BOGDANA I NJEMU SLIČNIH – »Uzaludna mistrija

Bogdana Bogdanovića«, 22. 11;

»Staljinističke šljokice 'levog intelektualca'«, 25. 11. (medunaslovi)

Razbijanje dosade priručno–džepnim ideologijama – Dosta je igre u belim rukavicama

(Slavica Sretenović, dipl. pravnik, Mladenovac, u »Među nama« – **Politika**)

...No, u tom kontekstu, kontekstu Bogdanovićeovog shvatanja staljinizma, te mi zamke, zamislite, uopšte ne smetaju. Naprotiv, mimo svih pravila čak, ponosna sam što u njih svakodnevno upadam.

Svesna sam da je Bogdanović već dobro zašao u godine, te nećim mora da razbija svoju duboku sredovečnu dosadu i dokolicu, ali da će to činiti priručno–džepnim ideologijama, te da će nas zastrašivati čaršijsko–ispolitizovanim zamkama dogmatizma i staljinizma i to još jezičkim, bilo mi je već manje verovatno. Ali, kad se nešto prisetim uvaženog nam doskorašnjeg gradonačelnika Beograda sa nonšalantno prebačenim belim šalom a la »free artist« i imidžom negovanog vanserijskog intelektualca, sa njegovim emocionalno–šarlatanskim nastupom u vreme opštedruštvene akcije za štednju električne energije, uz obavezno naglašeno »dragi moji sugrađani prijavljujte svoje susede...« ovako pisanje postaje mnogo manje čudno.

I kada bih sve što je napisao u svom činodejstvu mogla pripisati njegovoj već »umornoj i izrađovanoj umetničkoj duši«, bilo bi mi mnogo lakše, jer za ovaj tekst ne bi bilo povoda. Međutim,

A.

a.

- a. »Dragi moji sugrađani, prijavljujte svoje susede« – to je fraza koju zacemento ne bih izustio čak ni kada bih poželeo nešto slično da kažem. Reč je, ipak, i o stilu i o imidžu viđenom, dakako, s moje strane. Međutim, ta primitivna rečenica je, u zanosu diferencijacije, citirana nekoliko puta, u identičnom obliku, što upućuje, opet, na neki dispozitiv. Šta sam stvarno rekao tih dramatičnih dana, kada su konkurentne kadrovske – bokserske ekipe jedna drugoj udarale zvrčke, oduzimajući i puštajući struju Srbiji i Beogradanima – to se, ipak, da utvrditi. Utvrdiće se da je moj poziv za prijavljivanje centrima za isključivanje bio popraćen pozivom da se o svemu obavesti i javnost. Utvrdiće se – iako će se tragovi dobro kriti – da se poziv odnosio, pre svega, na neisključene zgrade i blokove »pod specijalnim režimom«, nad kojima nisam imao nikakvu vlast... Ali, ali, zaboga, ako je u pitanju stvarno neki moj greh (dozvoljavam i tu mogućnost), prihvatam ga u celosti, tim pre što nemam drugih suvenira na kratkotrajni politički košmar kroz koji sam prošao: nemam nepokrivenih menica, nemam nemamenskog raubovanja fondova, nemam ni ličnih predmeta ni sitnica kao što su puške pozlaćene i obične, rogovi kapitalni ili klasno svesni; nemam ni pozlaćenih a ni običnih medenica i drugog javnog, folklornog i umetničkog blaga, nemam ni letnjikovaca na morima, ni vikendica podizanih na udbinim imanjima, nemam ni vila nacionalizovanih pa otkupljivanih po simboličnim cenama, nemam ni društvenih stanova i stančuga doljenih unucima i prauuncima, nemam čak ni društvenih stančića zasluženi učešćem u hajkama i pisanjem političkih paškvila... jednostavno nemam – pa nemam, a da bilo šta od nabrojanog imam, zasigurno se ne bih upuštao u pisanje ovakvih pisama i knjiga.

on pokušava da nam proturi tezu -- ogoljenu do-
duše do kostiju -- da od početka naopako shva-
tamo Savez komunista i njegove programske
ciljeve i osnove, da na njih gledamo kao na jed-
nu jedinstvenu i dominirajuću misao, koja je pre-
ma svakoj drugoj i drugačijoj misli i mišljenju
neprijateljska i nepomirljiva...

Zapanjujuće deluje činjenica da Bogdanović za-
boravlja kosovsku dramu, danonoćne srpske i
crnogorske seobe, nezaštićenu nejač izloženu
silovanjima i najtežoj vrsti pritisaka, da zaborav-
lja oskrnavljena groblja i manastire, pogašena
ognjišta i put u nepoznato... Ima li pravo da sto-
tinama i hiljadama srpskih komunista pripisuje
staljinizam i dogmatizam?... Ima li pravo da tele-
grame podrške politici SK Srbije grubo devalvi-
ra i podlim insinucijama o njihovom mogućnom
krivotvorenju? Zar mu činjenica što je on to ne-
kada lično činio, daje za pravo da se baca bla-
tom i da ljaga druge?

Zar odista ne shvatate da je ova Srbija umorna
od vas i vama sličnih? Zar odista ne shvatate da
je poštenoj srpskoj inteligenciji od koje se s pra-
vom distancirate, a koju tako grubo etiketirate,
nipodaštavate, dezavuišete, omalovažavate do-
sta vaše prefinjene igre u belim rukavicama, igre
u kojoj su ulog Srbija, njena sutrašnjica, miran i
spokojan san njene dece? -- Zar odista ne shva-
tate da su Srbiju na smrt umorili vi i vama slični?
Srbija od vas i vama sličnih ne traži pomoć. Njoj
je dovoljna njena poštena »polupolitizirana inte-
ligencija i njena žestoko prepolitizirana poluinte-
ligencija«, koja veruje u snagu SKJ i Srbije, i koja
svoje »veruju« dokazuje delom i činjenjem... Ako
bi činila drugačije, prihvatila bi da je takav način
postupanja i mišljenja nezainteresovan za stvar-
nost, da je iznad i ispred stvarnosti, da konsti-
tuiše svoj svet iza sebe, ne mareći za druge, jer
ga uvek treba podređivati sopstvenim grubo

AB. Dovoljno je razloga da se poveruje kako je u sastav-
ljanju epistole učestvovao i (manji) kolektiv inte-
lektualaca, pridodat -- intelektualki, a u ime »ko-
lektivnog intelektualca«!... Naime, sredina pisma
je izrazito tvrda i muška. Iz nekih delikatnijih raz-
loga okrajci... početak i kraj, ostavljeni su kakvi je-
su, autentični. Deluju treperavo, treptljivo, jer
izgleda da čak ni tzv. »ženska likantropija« nije
lišena nekog specifičnog vukodlačkog erotizma...
(*Teorijska čitanka: Neki specifični oblici ženske li-
kantropije... itd. itd.*)...

iskrivljenim mišljenjima i predubedenjima. — I po tome ste se dobro svrstali na listu, jer je očigledno upravo takva lista potrebna. Samo vas jedno molim: ne dopisujte na nju još 170 imena, ja ipak, verujem da vas toliko nema. — Sa istim žarom umetničkog zanosa sa kojim vi tražite da se na toj nepostojećoj listi nađete, ja kao pošteni srpska intelektualka molim da me uvrstite na bilo kakvu listu, uz jedan jedini uslov da na njoj ne budete vi i vama slični, jer vas se sva pošteni srpska inteligencija stidi.

B.

Istini za volju (bar na prvi pogled) deluje ženski i ono pominjanje belog šala, a nešto manje (ženski) i pominjanje belih rukavica. Težinu ove potonje aluzije autorka očito nije shvatila... Šta ćete, mala, podla muška podvala, čak i među istomišljenicima! Doduše, ni uvođenje »belog šala« u političke spekulacije ne mora biti isključivo ženski kapris, budući da se u tom »belom šalu« ipak krije neka tajna, da u njemu (šalu) leži neki etnopsihološki, ili antropogeografski (beli) zec... (Teorijska čitanka: *Magijska ontologija i uloga sinegdohē. Neodredivost pojedinca, ličnosti, bića... Pojedinač u načelu ispunjava sobom i svojom odećom daleko šire i nejasnije polje no što je određeno njegovim anatomskim obimom...* Ili još: *Deo odeće kao magijska sinegdoha, kao delić koji punovaljano zastupa celinu. Deo odeće kao deo mene koji mene punovaljano zastupa...* »*Ensorcellement au moyen des appartenances*« i dalje: *dograbiti, zaposesti, začarati deo odeće... dograbiti, zaposesti, začarati — celog čoveka... itd.*)

NEOPRAVDANA SUMNJIČENJA

(uokvireno)

BOGDAN BOGDANOVIĆ NIJE ZA SK

»Članovi OK SK Vračara razmatrali su operativni plan ove partijske organizacije na realizaciji stavova 8. sednice CK SK Srbije o idejno – političkim pitanjima društveno – ekonomskog razvoja i zadacima SKS i zaključaka 10. sednice GK OSK Beograda... Na sednici je bilo reči i o pismu Bogdana Bogdanovića... Pismo Bogdana Bogdanovića, objavljeno u »Mladosti« bilo je povod da Milosav Radić pita: – Ko bi razumeo ovakvo izlaganje Bogdanovića na CK SKS, osim možda Vaso Milinčević? To zapravo i jeste frakcionaštvo i zato Bogdanu Bogdanoviću i nije mesto u SKJ. Kada bi se njegovo pismo pretvorilo u neki operativni program onda bi to bio program socijal – demokratske partije, rekao je Milosav Radić...«

(Politika Ekspres)

a.

b.

- ab. ...Pogledajmo, pita se Milosav Ralić (prema **Politici Radić**), pogledajmo – ko bi razumeo »onakvo izlaganje na CK SKS«... da li me (nejasnoća, teškoća, aporija broj jedan) drug Milosav ubraja u usmene ili pismene ogrešitelje o slovo i duh Osme sednice? Dalje (aporija broj dva): ko bi me razumeo sem Vaso Milinčević? Zašto baš on? Ne sumnjam da me je Milinčević pročitao i razumeo, kao i toliki drugi širom Jugoslavije, ali u čemu je greh... (aporija broj tri)... moj ili njegov? No, idemo dalje (aporija, ili vukovski – burgija broj četiri)... to što bi me Milinčević razumeo obostrani je greh, dakle, takozvano frakcionaštvo. Najzad, nastupa završni bod (burgijica–cica k'o iglica, pravo u srce), naime kada bi se moje pismo pretvorilo u program... itd. Kada bi se pretvorilo u program? Eventualno bi se dalo pretvoriti u neki proglas, apel, poziv na borbu protiv glupila, endemskog glupila, ali to je, na žalost još uvek daleko od bilo kakvog političkog programa... **Politika**, trezveno procenjujući stepen izrečenih koještarija, uzima slobodu da Ralić–Radića prepriča na uobičajeni način: »Kada bi se pismo Bogdana Bogdanovića pretvorilo u operativni plan delovanja, bio bi to relativno dobar program neke socijal–demokratske partije. Bogdan Bogdanović i njemu slični koji istupaju na sličan način jesu frakcionaši i njima nije mesto u Savezu komunista...« (Teorijska čitanka... o načelu ne–kontradikcije... »le principe de la non–contradiction«... I još: *Neprobojnost za iskustvo kao dokaz ideološke čvrstine...*)

Sednica OK SK Vračara – RADNICI SADA VERUJU PARTIJI – Osmo sednica CK SKS je zauzela ispravan stav prema oportunistu

»Tezu o suprotstavljanju 'demokratije' i 'odlučnosti' na Osmoj sednici CK SKS komentarisao je Milenko Spasojević: – Deplasirano je govoriti o demokratiji i odlučnosti kao o antagonističkim kategorijama. Takođe suviše često se barata teškom rečju 'staljinizam' kada se govori o metodama CK SKS. Ja ne vidim da je ovde iko hapšen, proganjan, ubijan kao što je to bilo u vreme Staljinovih čistki. Bogdan Bogdanović nameće taj razgovor o staljinističkim metodama. On nameće i razgovor na temu kako treba razgovarati sa radničkom klasom. Bogdanovićevo pismo radnička klasa ne bi razumela. Jezik kojim on piše je jezik frakcije, jezik uskog kruga upućenih. Dok je bio gradonačelnik Beograda, uglavnom je insistirao na njegovim estetskim stranama. Malo je toga konkretno učinio za grad i radničku klasu. Smatram da treba dati punu podršku drugovima koji su mu se suprotstavili na Gradskom komitetu: Puriću, Smiljkoviću, Minoviću, Aleksićki...«

(Politika)

a.

b.

- ab. Spasojević iznosi nove aporije, odnosno suprotstavlja kategorije: demokratija ili odlučnost (odlučnost = znati šta dalje!). Da li se pitanje može obrnuti: totalitaran duh i neodlučnost (neodlučnost = ne znati što dalje!) – to prepuštam od sebe pametnijima da objektivno procene... Spasojevića brinu neistine o staljinističkim metodama. Ja o metodama, bar za sada, ne bih raspredao; trenutno mogu da ih shvatim samo u Polonijevom smislu. Još uvek razmišljam o matricama. A matrica džugašvilijevskih... ima ih, slatki brate, čak i u Spasojevićevim rečima, u mislima i u primislima. Ima ih čak i u njegovoj sreći što »ne vidi da je ovde itko hapšen, proganjan, ubijan...« A šta ćemo sa čišćenjem mozga, sa čistacima i čistacicama? A što ćemo sa onim mrakom što ostaje iza tolikih dušebrižnih »duhovnih« metli?... Staljinistički je i tata-Spasojevićev odnos prema klasi. Zašto misli da bolje od drugih (od mene, na primer) zna kako treba razgovarati sa radničkom klasom? Život sam proveo na gradilištima, sa svojim majstorima, u dobrom razumevanju i punom, obostranom uvažavanju. Jes' brate da je Spasojević kadrovska klasa, to jest, jest da je kadrovski klasiran, ali ipak šta je u njemu toliko rasno klasno da nam preotima sva prava na razgovor sa radničkom klasom? Sem, ako i za njega ne važi ono: ko prvi vikne »klasa« kao da je viknuo »lora«, pa njemu društveni krov nad glavom i društveno prevozno sredstvo, a klasi... neka i dalje noge kvasi... itd. itd. (Teorijska čitanka: *Znak jednakosti između 'mišljenja sveta' i 'sanjanja sveta'. Ako mislim moj odnos je pasivan (pa zato i ne mislim); ako sanjam, moj odnos je aktivan... Racionalnim rasporedom socijalnih snova ne samo da tumačim svet već ga (u svoju korist) vrlo napredno i menjam... itd.*)

SEDNICA GRADSKOG KOMITETA OSK U BEOGRADU...

(međunaslov:) Lepim govorima unose zabunu

»Branislav Vujinović je istakao da je neshvatljivo da se još uvek na odgovornim mestima nalaze ljudi koji svojim lepim pisanjem, govorima i koloritom termina unose zabunu, umesto da usmere svoje stvaralačke snage za dobrobit naroda...«

(uokvireno:)

NEKA NAS RIBIČIĆ, BOGDANOVIĆ I SLIČNI OSTAVE NA MIRU

»...Oni svojim naoko lepim pisanjem i govorima, terminima neprimerenim ovom podneblju, raspaju stvaralačke snage, umesto da ih usmere na dobrobit radnih ljudi. Oni su se sami razišli sa stvarnim interesima naroda... Ja moram da kažem da drugovi Ribičić, Bogdanović i slični njima, nemaju pravo da nam dele pogrešne ocene i savete. Neka nas ostave na miru i neka nas ne guraju u još veći ponor – rekao je Branislav Vujinović«.

(Politika)

**Završna reč dr Radoša Smiljkovića –
PREKRETNICA U RADU GRADSKOG
KOMITETA – Osuda metoda
diskvalifikacije i kompromitovanja ljudi**

»...Ja neću sada da analiziram šta znače u celini izmišljotine na račun poznatih ljudi... Moramo se uporno boriti za jačanje poverenja među nama, a to je nemoguće ako se ne odstranjuju ponašanja u SK koja su u funkciji kompromitovanja i diskvalifikovanja ljudi. S obzirom na to, ne

a.

ab.

Smiljković se ne izvinjava meni! Ne izvinjava se što nije razumeo **Jezičke zamke**... Ne izvinjava se što je dozvolio, iako i sâm profesor, skidanje emisije **Profesija profesor**. Ne izvinjava se ni zbog Šumadinke, ni zbog Blaža, ni zbog Slavice. Ne izvinjava se što je dozvolio (smešno je reći »dozvolio«) raznim

smemo da budemo tolerantni, ne smemo da budemo meki u odnosu na one naše drugove koji tu prekoračuju granice. A moram da kažem, mislim da smo se i danas uverili da je do prekoračenja te granice došlo i u ovoj situaciji. — Ovaj gradski komitet duguje beogradskoj partiji i uopšte političkoj i društvenoj javnosti izvinjenje za umešanost pojedinaca oko humoreske. Ne verujem, a prilično dobro znam istoriju Mesnog komiteta Komunističke partije Beograda i Gradskog komiteta SK Beograda, da se ikada dogodilo ovako nešto. Ovde ima starih drugova. Mogu da kažem da je to sramno ako se u tako nešto umeša politički organ. A da ne govorim da je to nedolično i za bilo koji organ u društvu.«

(Politika)

b.

čajušima da me überpissuju klasno i besklasno, nacionalno i anacionalno, kako im je padalo na zlu pamet. I još ih je podsticao da to čine pred kamerama, pred mikrofonima, pred mladim novinari-
ma, pred studentima, pred decom, pred unučićima, pred kućnim ljubimcima! Da sam član bilo koje evro-partije, komunističke, socijalističke, demohrišćanske, i da se zovem skromno kao što se zovem, znalo bi se ko pred kim ima saviti koleno i izviniti se. Ali *moja* partija ne... ne, moja partija očekuje od mene da budem kao i do sada (ukupno četiri i po decenije) smeran, skroman, strpljiv, trpeljiv... i valjda da i dalje po svetu, po svom ruvu i kruvu, objašnjavam moralne postulate Revolucije i da se pozivam na simbolizam njenih (mojih) spomenika, da delim dihotomiju dobra i zla na parove uranskih i htonijskih simbola, da slavim neuništivost života večito upisanog u tetragramaton vode, zemlje, vazduha i vatre, da pribiram komplimente zemlji i partiji koja je omogućila i tu vrstu graditeljske filozofije? I da se još, pri tom, blesavo smeškam? Da čitava stvar sa Smiljkovićem bude neverovatnija, on se inače, vrlo rado, sa uživanjem, čak sladostrasno izvinjava. On se i sada izvinjava za nešto u čemu (bar izgleda) ni on, ni *njegovi*, nisu imali udela, a ne izvinjava se za ono u čemu i on, i *njegovi*, imaju udela, i te kako...

Sednica opštinskog komiteta SK Savskog venca – TO SU NAŠI STAVOVI – Podrška stavovima Gradskog komiteta OSK Beograda i njegovog Predsedništva...

»...Pismo Bogdana Bogdanovića, koje je takođe naišlo na osudu, ocenjeno je kao pokušaj da se stvori idejna konfuzija u društvu i pored jasnih stavova usvojenih na 8. sednici. Tačno je da je pismo naslovljeno na adresu CK SK Srbije, rekli su komunisti Savskog venca, ali pre će biti da je ono upućeno sredstvima javnog informisanja, ne bi li 'šire odjeknulo'. Da je tako potvrđuje i njegovo objavljivanje u listu 'Mladost'«.

(Politika)

a.

- a. Da li je već na pomolu diskretna, postupna pre-kvalifikacija dela, nedela, čina-zlo-čina? Nije li možda neko... neko među »sohama nebeskim« smogao ipak malo vremena da stvarno pročita **Jezičke zamke**... i da se jedva malčice pripameti i presliša šta u tom pismu stvarno piše? Krivica kao da je malo pomerena... reč je, božem, i o nezdravom publicitetu (v. **supra** pod 1. IX, zatim pod 10. IX)... Razume se, bezazleni »komunisti Savskog venca« nemaju pojma da je pismo na vreme upućeno CK SKS... (Kako ono beše – »patuljci ništa ne znaju«, ili – »patuljci uvek poslednji saznaju«? Ali ko pita patuljke? Ako se i ljute, mogu se ljutiti samo na Vlastu Mijovića – v. **infra** sledeću kalendarsku odrednicu – što **Mladost** nije odštampao u većem tiražu, ili što je dozvolio da se tako uludo, pa i nekontrolisano, očas rasproda).

SRBIJA BEZ OPORTUNISTA

»Vidim, po Beogradu fotokopiraju pismo penzionera Bogdana Bogdanovića Centralnom komitetu SKS. Izračunam da je onaj smotani Vlasta iz 'Mladosti' neštampajući ovo pismo u većem tiražu svoga lista bacio narod u trošak. Na ovoj skupoći. Najteže mi je palo, ipak, saznanje koliko se oportunisti okuplja po fotokopiraonicama. Razumeo bih njihovu želju da se informišu što to čika Bogdan predbacuje svom Centralnom komitetu i 8. sednici pa da ga potom rasture na sastanku svoje osnovne organizacije. Ali kako da iščitaju, protumače i okome se na to pismo kad više nemaju vremena, jer se rasprava o stavovima 8. sednice mora okončati do 30. novembra. A većina osnovnih organizacija je već 'proradila' ovu tačku dnevnog reda. Po meni, za te ljude nije opravdanje što su, poštujući partijski red, ostali uskraćeni da o ovom pismu kažu svoje mišljenje i da tako nastave da žive kao oportunisti. I to – siromašni oportunisti.«

(Polet)

Piše: Ilija Rapajić – O profesorskoj lekciji Bogdana Bogdanovića – NAROD KAO STALJINISTA – Bilo bi poželjno da Bogdan Bogdanović bude bar upola tolerantan prema (svome) narodu, koji možda jeste priprost i koji možda ne zna kakvi su mu rukovodioci potrebni, kao što je tolerantan prema onima s kojima je delio lepotu vlasti.

(Duga, »Umesto uvodnika«)

Drug Bogdanović se i ovoga puta, kao i u svojim delima »Zaludna mistrija« i »Urbanističke mitologije«, odnosno na javnim vežbama retorike pred televizijskim kamerama dok je bio gradonačelnik, pokazao kao besednik veoma dopadljivog stila. – Međutim, uvek ima jedno ali koje na žalost, devojci sreću kviri... Sve je počelo pre pet–šest godina, kad je Bogdanović doveden za gradonačelnika. U to vreme njegovo govorničko umeće bilo je veliko osveženje u moru tzv. verbalista, koji su bez ikakvog smisla za govorništvo i bez i malo hrabrosti i volje da razmišljaju svojom glavom i da bilo šta menjaju, vršili nasilje nad jezikom. Bogdan Bogdanović je u tadašnji politički život uveo zanimljiv način pripovedanja, što je naišlo na veliko odobravanje među novinarima i poslenicima drugih profesija koji se rećima bave na zanatski način. – Ubrzo je oformljen novi književno–politički žanr. Jedna grupa mladih političara, među kojima je bio i Dragiša Pavlović, prihvatila je Bogdanovićeve stil. Zato je logično što u svom pismu Bogdanović žali nad sudbinom druga Pavlovića... – S obzirom da svi pripadnici Bogdanovićeve kruga nisu imali ni zna-

nja ni dara, oni su se okružili ljudima od pera koji su postali svojevrstne književne, odnosno intelektualne prostitutke...

Zašto sam rekao da je Bogdanovićevo pismo neslavan krah političke esejistike? Zato, jer smo kao društvo tako duboko zaglibili u krizu da ni milozvuci političkih sirena ne mogu više odagnati slike surove stvarnosti...

Mislim da protiv druga Bogdanovića nisu potrebne nikakve sankcije, jer najteža sankcija politici koju zastupa je već izrečena, a to je ekonomska kriza, nezakonitosti, zloupotrebe u društvu i slično. Na žalost, te sankcije osećamo svi, mada najviše narod, a najmanje najodgovorniji...

a.

b.

a. Ljudi od pera koji iznajmljuju svoj talenat ostajući po sopstvenoj želji ili po dogovoru anonimni, mogu se shvatiti (po Marks-u) kao proletari koji prodaju svoju intelektualnu snagu... ili je iznajmljuju (ne znam tačno — Marksa nikad nisam dočitao). Ali, šta reći za one koji dozvoljavaju da se u njihovo ime šalju ljutita pisma redakcijama, ili pristaju da ih sami pišu prema strogim propozicijama... ili, za govornicima čitaju listiće koje je pripremio »kollektivni intelektualac«, pa i ne umeju baš da ih pročitaju kako treba?... Inače, o pravim prostitutkama nihil nisi bene.

b. Glas, glasić tihi izvečeri iznenada i iz velike daljine! Jesam li dobro čuo? Ne preduzimati sankcije? Zar posle tolikih zlodela? Kakva je to (i čija) naprasna plemenitost? Znači li, treba li značiti, treba li shvatiti da je novopostavljeni Rapajić liberalniji od drugih — novopostavljenih urednika? Ili, jednostavno, opet kazuje da... opet, opet, po koji put?... siroti patuljci nikad ništa ne znaju, nikad ništa baš na vreme da saznaju. Patuljci će, zacelo, bar još dan-dva posle praznika nastaviti da... delju-li-delju crnog đavla... Pitam se (ko zna po koji put) koja je uloga polikontekstualnosti u jednoj, balkanskoj, civilizaciji laži? (Teorijska čitanka... *Neograničene mogućnosti polipsihizma: nasilna udvajanja, izdvajanja, izuzimanja... duša... itd. Ili: Početna pretpostavka staljinističke i poststaljinističke ontologije = čovek, pojedinac, ličnost samo kao prevozno sredstvo, kao izandali tramvaj duhova i okultnih sila*).

TV torba – SVILA, ZBRKA – Piše: Tanja Torbarina

»Na TV čujem da će nadrapati i Bogdan Bogdanović. Čovjek koji se na 60 kartica teksta usudio posumnjati u demokratičnost nedavnog raščišćavanja s Dragišom Pavlovićem. Nazvan je i **babom koja priželjkuje silovanje**. Kad su ga tako nazvali hoće li ga sad fakat i kolektivno silovati? Na principu demokratskog centralizma.«

(Danas)

3. XII – četvrtak

JURIŠ NA NEBO

»Ako bi se u jednoj rečenici mogao prikazati smisao i karakter sednice Gradskog komiteta OSK Beograda, on je svakako sadržan u završnoj reči Radoša Smiljkovića, predsednika GK SK Beograda, u kojoj je, pored ostalog, rekao da su 'Beogradu potrebni smeli i odlučni ljudi na funkcijama, spremni da jurišaju na nebo'. Tema rasprave bila je kadrovska politika...«

(Novosti 8)

a.

- a. Što se tiče »smelih i odlučnih ljudi na funkcijama spremnih da jurišaju na nebo«, lično sam malo zbunjen kad o njima razmišljam. Gde su? Još se niko nije otisnuo od zemlje, niko poleteo. To su čvrste činjenice (za svaki slučaj cf. **Teorijska čitanka: Šamanski kadrovi jurišaju na nebo. Neke još neodgonetnute tajne magijskog leta. Neke još nepomenute tehničke performanse i neka nedostignuta, katarzična iskustva. Susreti sa duhovima, borbe sa duhovima, pljuvanje i svade...** itd.) Što se onih drugih tiče koji tek čekaju na (veće) funkcije, i koji jurišaju kud im se okom pokaže, i njih je, čak, bar u mom slučaju, bilo relativno malo... Da, vrlo malo: jedan Vasilije Vasiljević, jedan Duško Ostojić, jedan srećno neimenovani iz 'Pupina', jedna Šumadinka Radonjić, jedan Savo Janićijević, jedan Milan Čuković, jedan Vajo Cvijanović, jedan... jedno dvatri... Blaža Perovića, jedan Milorad Jakšić, jedan Zoran Todorović, jedna Slavica Sretenović, jedan Milosav Ralić ili Radić, jedan Milenko (ili Milutin) Spasojević... i time je svenarodno izjašnjavanje o **Jezičkim zamkama...** uglavnom i zaključeno. Uostalom, odredi te vrste i ne moraju biti brojni, važnije je da su hitri i odlučni. Za njih važi ona slatka pesmica iz Druge muške (ul. Poenkareova... itd.)

Kud ON okom, hajde skokom,
Kud ON mínom, drž' capinom!

(Odnosilo se, ne povratilo se, na onaj capin ili cepin što je godine 1940. rascepio glavu Lea Davidovića Bronštajna... itd.)

Predsedništvo Univerzitetskog komiteta SK Beograda – VASU MILINČEVIĆA I IVANA STOJANOVIĆA ISKLJUČITI IZ PARTIJSKIH FORUMA...

»Komunisti na Univerzitetima zato smatraju, naglasio je Petrović, da ovakav nesavestan odnos Vase Milinčevića prema svojoj partijskoj 'bazi' predstavlja izraz birokratske svesti... Njegovo istupanje na 8. sednici CK SKS uverilo nas je... Tom prilikom Milinčević je obavestio CK SKS i širu javnost da Univerzitet danas 'ispoljava apatiju i pasivizaciju većine i agresivnost manjine', ilustrujući to time da Univerzitet nije u stanju da izabere rektora, više fakulteta svoje dekane...«

(Borba)

PISMA

»...Pismo beogradskog lord-mera je navuklo na autora više žuči i više pažnje no što je zasluhuje. Da nije bilo tog pisma ne bi se ni znalo da je lord-mer i član CK SK Srbije! – On nije zadovoljan Osmom sednicom. U jeziku kojim se govorilo to jest koji je prevladao na toj sednici, on je video staljinizam. Uplašio se govora mladih ljudi, radnika, od kojih smo većinu čuli prvi put. Svaka reč nije bila ugladena, profesor tu ima pravo, ali je bila jasna i odlučna. Nije to bila 'diskusija', već izraz revolta i protest protiv stanja u kome smo se našli, a za koje su, uz ostale, krivi i oni koji se danas dopisuju drugim pismima... Profesor nije razumeo sednicu ni govornike koji su vodili glavnu reč na njoj. Zato je promašio temu. Njegovo pismo treba ostaviti jezičkim analitičarima koji se bave stilskim figurama i 'jezičkim zamkama' i dokonim ljudima...«

(Komunisti, Savo Kržavac)

A.

B.

AB.

U prvoj nedelji decembra, u jutarnjim časovima, na TVB, neidentifikovano lice u kožnoj vindjakni izjavilo je da me, iz humanih razloga, možda i ne treba izbacivati iz partije, budući da sam teško bolestan. Vest je veoma uznemirila moje prijatelje, ali je imala, uglavnom, pozitivno dejstvo. Napadi su odminuli, sem što su tu i tamo, patuljci koji u cik zore odlaze na posao, i ne gledaju prepodnevne emisije... dakle, opet ništa ne znajući... tu i tamo patuljci su još bili zadržali da baš do kraja oderu davola... Ideja Save Kržavca da »pismo treba ostaviti jezičkim analitičarima« u stvari je, da se izrazim teološkim jezikom, »kosubstancijelna« idejama druga Rapajića i druga u kožnoj vindjakni, i naišla je na pozitivan, ali nepotpun odziv. Posla se prihvatila (uz očiglednu apstinenciju jezičkih analitičara) partijska ideološka elita... prvo je rikhula, roknula, groknula Ralićeva Debela Berta (v. *Infra* pod 7, 8, 9, XII).

KO NIJE PODRŽAO 8. SEDNICU?

»Partijsko rukovodstvo Šumadije, 7. i 8. decembra, očekuje osetljiva debata pred Centralnim komitetom SKJ. Do 30. novembra prikupljeni su svi glasovi podrške iz osnovnih organizacija. Uz pretpostavku da će članovi Saveza komunista obavestiti ostatak naroda van partijskih redova, može se reći – NAROD se jasno odredio prema stavovima i smernicama 8. sednice CK SKS. Ali, šta će biti ako Slovenci (zbog otvorenih kritika iz Srbije na račun Kučana i Ribičića), potom i Hrvati (zbog sličnih kritika hrvatske štampe i rukovodstva koje čuti), naravno preko svojih deputata u CK SKJ, ne podrže šumadijsku partijsku politiku, a pokrajinski deputati ponovo uzdrže svoje glaseve?«

(NON)

Veze bez beze – TISAK–PRITISAK – kako napisati pismo za »Medu nama« **A.**

»Šta hoće taj Bogdanović? **a.**

Zašto, kao svaki penzioner, ne šeta parkom ili re-
noviranom Knez Mihajlovom? **a.**

Zašto se pod stare dane napreže da tumači tuđe
reči? **a.**

Reči su, poznato je, naša SIDA. Zar je potrebno
Bogdanoviću da ga, posle svega, svrstavaju u ri-
zičnu grupu? **a.**

U rizičnoj grupi – rizično ponašanje. Svi bi da
sude, presuđuju... Za svaku reč poseban čevđir
i kantar. **ab.**

Bogdanović se igra rečima, vivisecira ih, preu-
dešava po svojoj volji, nastojeći da ubedi javnost
kako se manipulacijama i friziranjem informacija
bave, u stvari, oni drugi. **b.**

Kome trebaju takve besede? Nikome! Doprino-
se li one našem boljem međusobnom razume-
vanju? Nimalo! Da li se time bilo šta rešava?
Ništa! Pa, šta onda hoće taj Bogdanović?!

On, izgleda, veruje da misleći ljudi (ima ih, na **ab.**

sreću, još) neće rastumačiti njegov javni an-
gažman onako kako je jedino moguće: kao sle-
po služenje određenoj političkoj struji i liderima.
Srbija je, kažu, umorna od lidera, ali i od raznih **b.**

bogom–danovića, koji misle da su samo oni poz-
vani da brane istinu i demokratiju.
Bogdanović bi da alibi demokratske rasprave **ab.**

iskoristi za javnu egzibiciju ličnih frustracija, osu-
jećenosti i nedorečenosti. Zato njemu nikad dos-
ta reči. **b.**

Baveći se politikom iz hobija, kao nekakvim poz- **b.**

natim božjim darom, Bogdanović cilja sve više,
sve dalje i sve češće – promašuje.
Njega izluđuje svako kritičko mišljenje o aktuel- **b.**

nim događajima i vrućim političkim temama, ko- **b.**

je nije saglasno njegovim nazorima i stavovima.
Uzdajući se u svoju politiku iz ekspres–lonca, on
misli da je svaki tisak pritisak, a svako delo ne-
delo.
U svakom boljem udžbeniku socijalne psiholo- **b.**

gije piše da su ljudi posebno agresivni kad je, na
bilo koji način, ugrožen njihov politički položaj.
Bogdanović nije spreman da u svojim postupci-
ma vidi mržnju i agresiju, pa su njegova tu-
mačenja vlastitih postupaka uvek u zakašnjenju. **ab.**

Napadajući neistomišljenike, ma koliko se trudio **ab.**

da to prikaže kao borbu ideja, Bogdanović bi ne
samo da im presudi nego da ih i izbriše sa
društvene scene.
Netrpeljivost je osnovna odlika njegovog kazi- **ab.**

vanja, koje se, uz svu dobru volju, ne može shva-
titi drukčije nego kao hermetičan, zatvoren sis-
tem.

Bogdanović, međutim, na shvata da čak i u okviru zatvorenog sistema monopol jednog glodišta može da se održi samo neko vreme i u određenim okolnostima, ali da to neminovno vodi slabljenju celog sistema.

U računicu svake manipulacije prvo se ukalkulišu konformizam i apatija, nezainteresovanost i zaplašenost, pa se na toj osnovi postižu trenutni efekti ili »početni rezultati«. Zato se i Bogdanoviću čini da svojim javnim činom (činovima) čini neprocenjivu korist društvu.

Međutim, više je nego jasno da je u osnovi svega pusta želja da se umesto penzionerskog šaha na Kalemegdanu zaigraju neke druge partije. Sa posebnim naglaskom ega svojega!

(NON)

ab.

ab.

a.

B.

(6. XII)

AB. Prilog u *Novim omladinskim novinama* višestruko je karakterističan. Naslovom i »otvaranjem teksta« intonira se kao parodija, čak persillaža pisanja pisama za rubriku »Medu nama« (a), no, tu i tamo ipak dozvoljava dvojna, dupla pročitavanja (b), što je, valjda, ustupak da se nešto *ovako* može uopšte odštampati. Igra mi je, lično simpatična, i ja je shvatam kao neku vrstu teksta–testa koji, ko zna po koji put, dokazuje krajnju nevestinu našeg »kolektivnog intelektualca« kad god mu padne u deo da pribrano pročita i iščita složeniji pismeni sastav. Ali, na žalost dešava se i da namerna, (i dobronamerna), simulirana pa i odfolirana »polikontekstualnost« okrenuta protiv faktičke, lažljive polikontekstualnosti, prelazi ponekad, i nehotično, u mutnu ambivalenciju smisla (ab)... Sve u svemu, ovaj omladinski prilog, iako doprinosi razgovorima ('razgovor' samo uslovno = *ins Leere gesprochen...*) o smislu i besmislu našeg političkog diskursa, podseća i na bogatu mogućnost podvajanja ličnosti još od malih nogu, pa počev i od cucle–varalice... (cf. *Teorijska čitanka. Nevolja s prvim licem jednine – dalja posledica udvajanja duše, duša, bivstva, ličnosti. Magijska dvojina, trojina i magijski plural...*)

»Dosadašnji tok rasprave započete 12. novembra, u kojoj je, posle 8. sednice CK SK Srbije na preko dve hiljade sastanaka OOSK u Beogradu učestvovalo više od 25 hiljada komunista, svedoči da je ostvarena sasvim nova, znatno prisnija komunikacija između osnovnih organizacija i organa Saveza komunista. — Ovo ocenjuje Borislav Tomić, izvršni sekretar GK SK Beograda, osvrćući se na široku partijsku debatu koja se ovih dana vodi u beogradskoj partijskoj organizaciji.

S tim u vezi Tomić, inače rukovodilac 'štaba' koji u Gradskom komitetu prati njen tok, predočava i sledeće: 'U mnogim zapisnicima sa sastanaka OOSK koji svakodnevno pristižu u Gradski komitet... pored zalaganja da se diferencijacijom "ide do kraja" traži se i odgovornost svih ostalih koji su u toku i posle Osme sednice, kako se kaže, bili i ostali u manjini'...«

(Večernje novosti)

a.

- a. Saznajemo da postoji štab za diferencijaciju. Saznajemo da je šef toga štaba Borislav Tomić. Saznajemo da postoje zapisnici u kojima se traži odgovornost svih onih koji su »u toku i posle Osme sednice... bili i ostali u manjini«. Pitanje je sad, za druga Tomića, prvo i najjednostavnije; zna li on uopšte šta govori?... Zna li drug Tomić da se niko (čak ni gramatički, što bi rekao Kir-Janja) ne može tražiti odgovornost za ostajanje u manjini? Zna li da se takva odgovornost *ne sme* ni od koga tražiti, a traži li se, zahteva li se — u pitanju je čisto i nedvosmisleno staljinističko moralno bezumlje. Najzad, još jedno pitanje koje se, opet ne dâ izbesci: šta drug Tomić, šef štaba, lično misli o instituciji lova na ljudske glave, šta misli o svetkovinama lovača... šta misli o skalpovima, skalperima, skalpelima, šta misli (i zna) o ljudima-panterima, o mužjacima-gepardima i ženkama-hijenama? (cf. Terijska čitanka... passim...)

Prvoslav Ralić o pismu Bogdana Bogdanovića Centralnom komitetu SK Srbije – TO TE BI, BOGDANE, NE PRILIČI – Ko je tvorac ideologije o umornoj, nacionalističkoj staljinističkoj Srbiji – Zašto je pismo Bogdana Bogdanovića Centralnom komitetu Saveza komunista Srbije pogrešno adresovano... (međunaslovi) – To ne rade graditelji – Reč jč; o poglavcima a ne o Indijancima – Igra osamostaljenja političke grupe

Prvoslav Ralić o pismu Bogdana Bogdanovića o Centralnom komitetu Saveza komunista Srbije (2) – TUGOVANKA NAD SRPSKIM NARODOM – Neko ti je, Bogdane, možda prejako rekao da je Srbija umorna od Tebe i Tebi sličnih, ali je sigurno umorna od svoje stalne potrebe da se brani od apriornih optužbi da je unitarna i maspokovska po biću i postojanju... (međunaslovi) – Polemika bez obezvređivanja ljudi – Hor građanskih defetista – Pomešao si recepte i lekove – Aplauz »Majci Srbiji« – Licitiranje o umoru – Politički izmanipulisan

Prvoslav Ralić o pismu Bogdana Bogdanovića Centralnom komitetu SK Srbije (3) – PODMETANJE STALJINIZMA – Ne treba naknadno umirivati savest na drugim situacijama i u vreme drugih problema – Jasno je da je kod nas nemoguća unifikacija sa jednim centrom i jednim autoritetom... (međunaslovi) – Vatrogasac na pogrešan poziv – To se danas više ne radi – Nismo svi za sve (Politika Ekspres)

a.

b.

c.

abc. Pošto su istekla dva-tri dana, najduža u godini (25, 26, 27. XII)... oglašiše se ideolozi. Kretoše puni sebe, puni pouzdanja, prosvetljeni osećanjem nadmoćnosti, koje samo nadmoćni naučan pogled na svet može uliti ubogom ljudskom stvoru... Ali, vaj!... baš smo ti mi neki zlosrećnici. Dok su u davna i davna, udiviteljna vremena u bojeve protiv dekadenata, otpadnika renegata, jeretika, kretali eskadroni Đugašvilijevo ideološkog plemstva – njihova prevashodstva ceremonijalmeisteri, oberceremonijalmeisteri, gofmaršali (sve prema »Hiérarchie militaire, civile et ecclésiastique«... »Tabel o rangah«... in: *Novij Karmannij Slovar... v polzu rossijskago junošestva*, Sanktpetersburg, 1845)... dok su, dakle, kretali čitavi eskadroni, u našim tužnim uslovima kretoše dva-tri mundšenk pešaka i, za sada, jedan jedini ekipažmeister. Drukčije valjda i ne može biti, jer u našim ('našim' – magijski plural) zadunajskim uslovima, nikada neki gazda-Bajaganjski neće biti ni princu moćnom Čičikovu, niti će, ikada, ideoprepodobije njegovo, Prvoslav Ralić, i pored žarke želje, zalicitati gospodstvu njegovog visokoprevashodstva Andreja Aleksandroviča Ždanova...

Bogdane, ono o telegramima Ti je, pretpostavljam, najava jedne buduće samokritike i potpunijeg informisanja javnosti kako ste falsifikovali istoriju. Vi ste, po inerciji, uvereni da se to i danas radi. Možda, ali prvo proverite i ne prosuđujte po svom iskustvu. Kažete da ste falsifikovali Staljinove telegrame. Opisao si kako se to radi. Nije to, u najmanju ruku, pedagoški... Nema prenosa savesti. Ona mora da se nosi. Ako se nekada bilo u staljinističkim iskušenjima pa se, pored ostalog, samokritički ispovedalo zbog svog »dekadentnog greha«, onda se to danas ne razrešava prenosom staljinističkih iskušenja na druge...

a.

b.

-
- a. Postoje bar *dve* istorije, kad je reč o godini četrdeset i osmoj. Još nije sasvim jasno koja je prevladala. Zar bi se inače, iko uzbuđivao zbog »onog o telegramima«? A upravo je to *ono* što izaziva grčeve. Ko se, naime, usudio da ispravlja telegram Velikom Voždu? Pojednostavna, i u suštini beznačajna — ne smatram je nekom naročitom hrabrošću. Sem što bi — da je Jusuf pristigao — ondašnji »kammerger« Bogdanović, svojim današnjim čitaocima umesto **Kruga na četiri čoška**, bio u neprilici da ponudi nedovršen putopis

Od Nove Solime do Kolime... U svakom slučaju, tu sam, danas gde sam, a eto i Ralića. Njegovo ideoprepodobije pomno osluškuje glas savesti (The Voice of his Conscience), ili glas korekcije savesti (His Master's Voice), i optužuje me da sam falsifikovao istoriju, kao da se istorija može falsifikovati dok je još sušto događanje!... Ali, uzgred rečeno, njegovo prepodobije nije baš sasvim lišeno zdrave političke pameti, ono izvoljeva znati da postoji i neko drugo znanje, pa da mu sutradan ne bi kogod sredio znanje do daske, pravi se, za svaki slučaj, kao da nije baš najbolje razumelo u čemu je stvar. Govori, drži lekcije o Staljinovim telegramima, a reč je o telegramima—pozivima Staljinu da nam dođe u goste, koje smo (nas pomenuta dvojica... Jezičke zamke... 25, 26) prepravljali u vrlo učitive pozive da nam ne dođe u goste... Ali, sad ću, prepodobno, ja sebi dozvoliti da nešto ne shvatim do kraja: pitam se šta bi bilo da sam u rano proleće 1941. bio u prilici da prepravljam slične folksdojčerske telegrame Hitleru? Da li bi me danas neki milelale i pomalo brale pozivao na samokritiku?

- b. E, sad je sigurno da odistinski i bez pretvaranja ništa ne razume. Bilo je i u predratnoj Drugoj muškoj raznih ralića i ralića—uvelaka koji su dobro izdikalili ponavljajući razrede i propovedajući dijamat, hvaleći Staljina i braneći nemačko—sovjetski pakt. Ponekad su, onako uzgred, sastavljali i crne liste gimnazijalaca »trockista«, a da se na liste dopse, bila je dovoljna i neka pesmica tipa one već pomenute:

Kud ON okom, hajde skokom

Kud ON minom, drž' capinom

A kako su izgledala posleratna ispovedanja predratnih »dekadentnih grehova«, za to ne treba preturati po sećanjima. Tradicije su obnovljene upravo sa tzv. diferencijacijom koja je u toku, i sa siledžijskim pozivanjima na »buduće samokritike«.

Ti, Bogdane, na više od 40 mesta u svom tekstu pominješ na razne načine Staljina, staljinizam, staljinističke matrice pa se čovek pita zašto to toliko puta radiš, zar ne može jednom da se izvede čista misao.

Ili se, možda, nešto kolebaš... Oko razumevanja neprijatelja si se, Bogdane, tako ja mislim, potpuno zbunio. Smetaju Ti staljinističke »stilske«
lukavštine...

A.a.

b.
B.

a. Lepo pita, lepo ću i odgovoriti: ako pišem o jezičkim zamkama staljinizma, zašto bih pominjao Mariju Antoanetu?... Zanimljivo je da je njegovo ideoprepodobije, ne pominjući Mariju Antoanetu, vešto izbegava da pomene Staljina, staljinizam i ostale reči iz okružene serije. Smatra li da... itd. Zašto onda lepo ne kaže: nema... nema ni staljinizma, ni staljinističkog postmodernizma, nema... njet i kvit!

b. Pri tom meni smetaju (a njemu, sledstveno, ne smetaju) staljinističke stilske lukavštine. Ne smeta mu ni zlatno pravilo staljinističkog ćaskanja: dok ja govorim ti čutiš, a kad ja začutim, ti (više) i ne progovaraš... Pogledajte samo koliko je inherentnog staljinizma u toj hipokritskoj dijalektici koja nije nikakva dijalektika, već neka »mono-dijalektika«, neka »monolektika« sa monolektorskim štapom u ruci. Jer...

AB. Jer, pogledajte još i ovo: oslovljava me po imenu i prijateljski, »na više od 40 mesta«, u svom koercitivnom triptihu i tako gradi prividan dijalog sa mnom, ne bi li rasejana čitalačka publika Politike Ekspres stekla utisak da mi (tj. on i ja) vodimo neki dijalog, čak i demokratski. I u trenutku dok gradi tu književnu (pa i političku) laž, vrlo dobro zna da mu ne mogu odgovoriti, da su mi beogradske redakcije, iz raznih, pa i oprečnih razloga, zatvorene. Zna da sam gostoprinstvo omladinske štampe već iskoristio. Zna da mi radio i televizija otkazuju dugogodišnju ljubav i brišu audio i video trake koje (pretpostavljam) imaju čak i izvesnu arhivsku vrednost. Zna da mi je pristup na omladinske tribine zaprečen, a izložbe, sa već odobrenim sredstvima (jubilarne... 35 godina graditeljskih) jedna po jedna poskidane sa spiskova... itd. itd.

Ti, Bogdane, da bi opravdao jednu političku grupu kojoj si služio (a u stvari oni su se poslužili Tobom) prešao si na stranu onih ideoloških doktrinara koji bez konkretno-istorijske analize stvarnosti SR Srbije ovu optužuju da je umorna, nacionalistička, mospokovska, i staljinistička. Premnogo, Bogdane, i od Tebe...

Kažu, pitaju te: je li to Bogdan misli da je Srbija umorna od komunista, od legalno izabranog CK SK Srbije. Podsećaju te ko je sve slično mislio da je za umor Srbije odgovoran njen komunistički pokret...

Je li Ti stvarno Bogdane o svom narodu misliš kako si i napisao: da se Srbija samozatvara u začarane krugove sopstvenih fikcija koje nam sve sigurnije obećavaju sve izvesniju sudbinu poslednjih balkanskih Indijanaca u Evropi. Skoro da kažem, i evo rekoh, otkud Ti Bogdane među tim Indijancima... O Poglavicama je Bogdane reč a ne o Indijancima, ne o narodu. Narodu samoupravne tradicije ne trebaju poglavice već odgovorne društvene snage...

I još nešto da te pitam, Bogdane? Ko te ubedi da ovaj srpski narod, kako to ti pišeš u pismu, obožava ministre policije... A na tvoje pitanje zašto ne dolaze na grob nekog našeg ministra prosvete...

Nama ne treba rat iracionalizma i uma već sjeđinjena moć obeju sposobnosti. Ali, tu si Bogdane, načelno u pravu, opasno je svako prenaglašavanje iracionalnog, njegovog apsolutizacija. Jedino ga nisi pronašao na pravim mestima, tražiš ga tamo gde ga nema, ne vidiš ga tamo gde se nagomilao. Nije se on nagomilao u političkom jeziku, već u načinu života. Kako živiš, tako govoriš...

Znam da ti je, Bogdane, često s razlogom smetala niska kultura dijaloga i kritike u delu našeg

a.

aa.

b.

c.

cc.
ccc.

d.

e.

f.

a. Njegovo ideoprepodobije vrlo blagorodno, ali ipak prevashodno poučitelno, otvara, otpočinje simulirani dijalog, ali me, uzged, manje blagorodno postavlja na optuženičku šamlicu... itd.

aa. Njegovo ideoprepodobije dozvoljava sebi, vrlo blagorodno i poneki očinski usklik... didaktika na bis...

b. Simuliranje dijaloga i prikrivanje moralno-jezičke prljavštine. Molim, pročitajte pažljivije: kao mene (Bogdana) pitaju šta on (Bogdan) misli o onome što on (Ralić) preko njih zna da Bogdan misli. Retorsko prokurorski dokaz tipa *argumentum e consensu genitum*, dokaz kakav je čak i Višinski koristio sa nešto više dramaturške logike, budući da u merama ruskog jezika i laž mora imati (bar izvesne) hudožestvene norme (cf. *Teorijska čitanka: Još o vrlo arhaičnim korenima staljinističke ontologije: neograničene mogućnosti polipsihizma... Bixistence... polyexistence... biprésence* kao hipokritske moralne kategorije, ali i kao zadunajska šljivo-tres-tehnika izganjanja političkih vampira... itd.)

c. cc. Simuliranje dijaloga i tiha nacoš-haranga u uzlaznoj gradaciji.

d. Simuliranje dijaloga i nacoš-haranga u silaznoj gradaciji... Nešto kao tihi uzdah njegovog ideoprepodobija.

e. Simuliranje dijaloga uz izvesne (kolegijalne) licencije.

f. Simuliranje dijaloga uz izvesne (kolegijalne) licencije.

političkog života. Tu si u pravu. Ali, zašto ne bi razmišljao i u ovom pravcu: mi jesmo u životu kakav jeste, ne da se elitistički nad njim zgražavamo ili da ga ružnog slavimo, podržavamo, apologiramo. Već da ga menjamo...

Bogdane, bio si umoran od puta ili od omame jedne osamostaljene političke grupe, pa si pogrešno video da je neko optužen i osuđen za verbalni delikt...

Nije u redu diferencijaciju nazvati prekidom komunikacije. To je prelaka pa i politizirana, izvini Bogdane, igra rečima. Niko normalan se ne plaši mnogoznačnosti čovekovih reči i nije o tome reč a Ti, Bogdane, pišeš preslab esej o tome a i predug u kome malo kažeš...

Prebrzo si, na malom uzorku, generalizovao, Bogdane. Znam da ne veruješ da sam u pravu... Demokratija ide zajedno sa odlučnošću i promenama – vreme je, Bogdane, da to shvatimo.

Čudna Ti je, Bogdane, ta tugovanka nad srpskim narodom. Ne zato što je taj narod idealan, takvog nema, niti što je najbolji, ni toga nema. Narod ne zaslužuje tugovanku već jasnu kritičku analizu, naravno konkretno-istorijsku...

Da li, Bogdane, veruješ u iskustvo, ili je ono možda lažno, da se stvaralaštvo, pored ostalog, javlja i kao moć naroda... Umesto tvoje nedovoljno brižljivo kazane tugovanke nad srpskim narodom, nad njegovim umorom, bolje je bilo da si istraživao slabosti i snagu te nacije, njene stvaralačke i razaračke snage, njenu hrabrost i strah, njeno samouništenje i izgrađivanje... i na toj kritičkoj osnovi, umesto Tvog lamenta nad »umornom Srbijom«, progovorio o ličnim i kolektivnim komunističkim – humanističkim obavezama...

Zato, Bogdane, budimo precizniji kada govorimo o umoru Srbije. Neko ti je možda prejako re-

g.

h.

hh.

i.

j.

k.

l.

m.

- g. Simuliranje dijaloga uz izvesne (nekolegijalne) licencije.
- h. hh. Simuliranje dijaloga i jedan uzgredan književno-vrednosni sud.
- i. Simuliranje dijaloga i jedan uzgredan vrednosno-metodološki sud.
- j. Simuliranje dijaloga i jedna uzgredna, nesporna, ali odlučno, čvrsto, čak »čvrstorukaški« saopštena politička istina... doista, vreme je da shvatimo... – vreme u kome živimo!
- k. Simulacija dijaloga i trik sa »preskočnim argumentom« (*praeteritio*) koji može biti i uništavajući po mene. Za uzvrat, pozivanje na referentni kvalifikativ *čudno* koji je već pokazao svu svoju dejstvenu vrednost, na Osmoj sednici i posle nje, zahvaljujući pre svega primernim sudbinama »drugova koji su čudno diskutovali«... cf. *Jezičke zamke...* 46–47)
- l. Simulacija dijaloga i nastavak »pretericije«. Ne kaže se baš šta sve podrazumeva odrednica »lament nad umornom Srbijom«, ali, prema dosadašnjem vođenju i razvijanju teze to i nije nemoguće pretpostaviti... Pa, ipak, taj lament, i još ovako *čudno* dokvalifikovan, stoji u punoj oprečnosti sa prečutnim argumentima nacoš-harange dosledno razrađene pod c. cc. ecc. (Zaviriti još jednom u *Teorij-sku čitanku... passim...* i pokušati proceniti, u uslovima simuliranog romantizma, prelogičku funkciju načela neprotivrečnosti...) -
- m. Simulacija dijaloga; nežan retorsko-prokurorski antiklimaks njegovog ideo-blago-prepodobija = »sredite ga, drugovi, samo tiše i bez prejake buke... da ne bude bruke!«

kao da je Srbija umorna od Bogdana Bogdanovića i njemu sličnih...

Žao mi je, Bogdane, možda bolje: krivo mi je što si se pridružio horu građanskih defetista. Umetniku stvaraoću, defetizam ne može biti određeno. Zar nemaš važnijih poslova: u spomeničkoj umetnosti, u spasavanju oronulih gradova, u prenosu svog velikog pedagoškog iskustva. Tako se Srbija odmara, a ne priča... priča da leš Srbije raste, da se truljenje nastavlja, da je prevara opšta, da je vreme definitivno sivo te moramo opevati svi zajedno: »Hej, Sloveni i ostali, debelo smo zaostali«.

Šta ćeš tu, Bogdane, to nije tvoje društvo. Ti si graditelj a ne socijalni psihoterapeut. Šta će ti Edipov kompleks i prema otadžbini? Zašto stalno govoriš da je »umorna ta naša Majka Srbija« (zašto majka pišeš velikim slovom, da li je ona jedna)? Ja bih Srbiju pre zvao ocem nego Majkom zato što je još uvek i patrijarhalna i samoupravna, zato što je otac napoličar, a majka radi i doji po ceo dan, što mnogi muški ne rade, neki zato što su nezaposleni, neki što nemaju muškosti da rade...

n.

o.

- n. Simulacija dijaloga prelazi u dramsku fazu i emfazu. Nije mi, međutim, ni krivo ni žalno što nikada nisam pevao baš ni u jednom horu... Samo, čitaoci **Ekspres Politike** to ne moraju znati. Ali, šta mari! Važno je, da je »predmet« srećno imenovan i ubačen u orbitu... (cf. *Terijska čitanka: Početna pretpostavka staljinističke ontologije = živa bića, ideje, stvari... samo kao prevozno sredstvo duhova, kao izandali tramvaj duhova i okultnih sila...*)
- o. Načelo ne-kontradikcije u razdraganom primeni. Odsimulirana simulacija simulacije, emfatički **volte-face**, treći po redu. Prvo me je podlim Juduška-Golovljevskim podlivanjem trebalo izreziliti kao »levog« izdajicu svoga roda i, razume se, dobro uzviliti nacoš-harangu. Posle je valjalo još jednom poslušati svoju savest (ili korekciju savesti) i iz nekih viših, verovatno ekstrarepublikanskih razloga, valjalo me je, za svaki slučaj, malo pripojiti i građanskoj desnici. Ali kako je baš taj blok o mojim desnim skretanjima ispao prilično srceparajući za široku publiku, koja, dođuše ne zna šta je to »građanska desnica«, ali je, iz razumljivih razloga osetljiva na majčinsko srpstvo, to je u trećoj transformaciji došlo do namernog vrđanja, izvrdavanja zbrzavanja i do inscenirane konfuzije. Namerno je pobrkano levo i desno, žensko i muško, a teza i antiteza su se svezale u solidan dijalektički pinkl. Račić je Majci Srbiji, pošto nije edipovac, prilepio brkove, i ona je postala nešto kao Otac Srbija. I još kakav Otac... ljubi ga tajko... patrijarhalan, i samoupravan, klasno svestan a i napoličar, dok majka radi i doji po vasceli dan, a drugi muški u kući... ne pretržu se baš od rada, zato što nisu dovoljno... muški!... Tja, tja, čitaj tačno kao što je napisano, pa posle neka te sveslovenski Dajbog Dajbogović, umesto Marksa vadi, iz čabra!

Eto, zato i nisi u pravu, Bogdane, tako ja mislim, kada govoriš da je Srbija »umorna od poigravanja nacionalnim dramama i od njihovog razbijanja u sitne aspre i groševe dnevne politike«.

Prelako je rečeno, Bogdane, pogledaj to što si rekao još jednom da je Srbija »umorna od svoje istorije koju ne razume i nad kojom se čudi«... Nije tačno, Bogdane, da je cela Srbija umorna od svoje istorije. Umorni su oni koji neće samoupravnu ravnopravnu Srbiju u Jugoslaviji...

Moram da ti kažem, Bogdane, da me naročito zbunilo sledeće Tvoje licitiranje o umoru Srbije »... Umorna je od fabrika koje ne rade niti će pro-raditi, umorna je od zapuštenih i izopačenih gradova...«

Ali, ti Bogdane kao da si nešto izmešao. Previše nekritički veruješ naslovima u novinama. Kada ti se neke novine ne sviđaju ti im metafore pretvaraš u činjenice. Onda ti je lako da ih kritikuješ...

Mnogo si Bogdane, dvaput Bogdane, izmešao. Izmešao si svoje neslaganje sa jednom politikom sa svojim strahom koga si izvukao negde iz davnina rane mladosti kada je rasizam-fašizam umeo da prosipa benzin preko knjiga, biblioteka i ljudi od duha.

Gde su ti, Bogdane, empirijski nalazi da danas u Srbiji gore »baklje odozdo«? Premnogo je, i za umetničku maštu (a o tome nije reč) izvlačiti izmišljene piromane iz svoje nepromišljene ljutnje. Ti čitaš novine...

Budi Heraklitovac, Bogdane, veruj u vatre slobode i sloge... u prilog maštovitog čoveka i njegovog dela, dosadašnjeg i budućeg. Tu rušenja ne može biti...

Pa ako je tako, Bogdane, onda nije trebalo ni ti da rušiš politiku koja nastoji da kreativnost, duh,

p.

q.

qq.

r.

s.

t.

u.

v.

w

p.

q,qq.

r.

s.

t.

u.

v.

wx.

Simulacija dijaloga, ali i dalje malo zbunjeno, malo šćretnski pokvareno obigravanje oko svenarodnog dijalektičkog čabra.

Simulacija dijaloga i dalje, malo zbunjeno... malo...

Simulacija dijaloga i obigravanje oko čabra u suprotnom smeru — dijalektika i antidijalektika.

Simulacija, simulacija, simulacija, ali i nagoveštaj koercitivne didaktike... Čovek se uči dok je živ.

Simulacija, simulacija, simulacija, ali i koercitivna didaktika u naglašenom tonu (cf. *Teorijska čitanka: Rat demonima, zdravlje i sloboda dušama. Demonska »crna erotika« potiskuje se i pobeđuje uzvišenim, nepobedivim načelima »bele erotike«... Lomača rada i preporada, lomača pokrštava i dokrštava, lomača oslobada duše-ptice... Javni izgon demona kao svenarodna manifestacija ljubavi i bratstva... itd.*)

Simulacija dijaloga i korektivno monološke lekcije u naglašenom tonu... itd.

Simulacija dijaloga i koercitivne monološke lekcije u naglašenom tonu... Razume se, dobar savet para vredi: biću Heraklitovac, verovaću u vatre slobode i sloge... a sve u prilog maštovitog čoveka (*Teorijska čitanka: Na izmaku srednjeg veka izgoni demona su se zasnivali na prastarim vatrenim, bezmalo heraklitovskim, tehnikama... A borba protiv demona, tog najvećeg zla sa kojim se čovečanstvo nosi sve do danas, još uvek ima svoje duboko maštovito humano-političko opravdanje... itd.*)

Pseudo-dijaloški krešćendo. Privođenje zaključcima i nedvosmislena identifikacija krivice. Najava epistemološkog naravoučenja, i... reklo bi se... najava jednog neočekivanog filozofskog hommage-a.

novu proizvodnost, inovaciju poveže sa društvenim promenama...

Ne valja, Bogdane, uvek metateorijom o stvarima. Treba ići direktno jer će nam izmaći istine bez kojih nema smisla nikakav kritički angažman. A to se Tebi, na žalost, delom i dogodilo. Bolje da si kao humanista govorio o samim stvarima nego što si se igrao znalca semantičkih, semiotičkih i drugih analiza...

Ti, Bogdane, ja bar tako mislim, nisi dovoljno proučio »Dijalektičku teoriju značenja« i »Filozofske osnove nauke« Mihajla Markovića jer onda ne bi pravio prvorazrednu logičku i životnu grešku da odvajáš predmet od njegovog imenovanja, značenja i delovanja. Nismo svi za sve a mnogi od nas to nikako da shvate.

Koja je to, Bogdane, »žestoko prepolitizirana inteligencija«?...

x.

y.

z.

xy.

Truizmi, ili tzv. lapalisovske istine kao omiljena pozicija staljinističke kazuistike. U ovom slučaju... **Dijalektička teorija značenja** u Ralićevoj interpretaciji... Cf. »omne signum quod non concordat ei cuius est signum, est falsum« (... **Summa theologiae**, Quaestio XIX, *De voluntate divina*, Articulus XI, *Utrum sit distinguenda in Deo voluntas signi...* estc.)

z.

Napisao sam »žestoko prepolitizirana poluinteligencija« – cf. **Jezičke zamke... 37**. Zašto Ralić menja moje reči?

a.–z.

Četrdeset puta spomenuti moje skromno ime nije sasvim obično nevaspitanje. Držim da je u pitanju svesno, polusvesno, ili sasvim beslovesno poigravanje magijskim anaforama. Reč je o prastarj zabludi da se upornim *prozivanjem* lovina namamljuje da bi se zarobila ili uništila, ili se, po potrebi, udvojila i multiplikovala... da bi se opet uništila. Tehnika je, razume se, briljantno bila usavršena u slavnim džugašvilijevskim danima, a evo sada je post-moderno opet u modi (cf. – o funkciji homonima, o magiji homonimije i homofonije... itd. **Teorijska čitanka: Pošto je biće ionako difuzno, a ličnost je ionako pod kontrolom duhova, to su i funkcije ličnog imena drugačije no za današnjeg – nestaljinističkog – čoveka. Ipak ostaju i dan-danas nedoumice... lično ime jeste – lično ime nije... magijski signum?... Ili, svakako još i: Da li je danas svaku vrednost izgubila prastaljinistička magija namamljivanja, izdvajanja, otimanja imena i zaposedanja čoveka po čoveku... raubovanjem imena? Uloga homonima i homonimije... itd.) Dakle, ako stavimo na stranu nesumnjivo domaću intonaciju Ralićevih prenemaganja, ostaje u njegovom inkantiranju nešto univerzalno magijsko, nešto kao: »Oj, Bogdani, ej uhnjem, udrute jedni na druge...« oiaškačete posao nama, ekipažmajsterima, dakle, prevoziteljima, kočijašima ljudskih duša.**

ANALECTA

ili:

Osnovne ideološke postavke i stilometrički dijagram Ralićevog koercitivnog triptiha

Ti, Bogdane	a.
Premnogo, Bogdane	aa.
je li to Bogdan misli	b.
Je l' Ti stvarno Bogdane	c.
otkud ti Bogdane	cc.
O poglavicama je Bogdane	ccc.
da te pitam Bogdane	d.
tu si Bogdane	e.
Znam da ti je, Bogdane	f.
Bogdane, bio si	g.
To je... izvini Bogdane	h.
a ti Bogdane pišeš	hh.
Prebrzo si... Bogdane	i.
vreme je Bogdane	j.
Čudna ti je, Bogdane	k.
Da li, Bogdane	l.
Zato, Bogdane	m.
Žao mi je, Bogdane	n.
Šta ćeš tu, Bogdane	o.
zato i nisi u pravu, Bogdane	p.
Prelako je rečno, Bogdane	q.
nije tačno, Bogdane	qq.
Moram da ti kažem, Bogdane	r.
Bogdane, kao da si nešto	s.
Bogdane, dvaput Bogdane	t.
Gde su ti, Bogdane, empirijski nalazi	u.
Budi, Bogdane, Heraklitovac	v.
Pa ako je tako, Bogdane	w.
Ne valja, Bogdane	x.
Ti, Bogdane, ja bar	y.
Koja je to, Bogdane	z.

a.-z. Dijalog koji, po definiciji, a i prema dispozitivu, ne može biti dijalog — preobraća se po sili jezičkih i stilskih zakona u nekakvo kukutodorisanje, u nešto (poput neiscrpnog svenarodnog našeg ideološkog iskustva)... nešto, kao:

Kažu Bogdo, pitaju te
 đe prebega na desnice
Oj Bogdo, oj Bogdole
 alaj si se zabunio
 stoj Bogdane, dvaput Bogdo
Oj Bogdo, oj Bogdole
 đe si bolan bezumio
 Staljin—druga sapunio
Oj Bogdo, oj Bogdole
 i brčke mu uvrtao... četir'
 puta ručke oberučke
 četir' zvrčke naopačke
 četir' puta naglavačke...
Oj Bogdo, oj Bogdole
 đe si bolan bezumio
 empiriju razvalio
 Heraklita obalio
Oj Bogdo, oj Bogdole
 dvaput vodu ne gazio
 dvaput vatru ne gasio
 dvaput glave ne sklonio
 dvaput ruke salomio... itd. itd.

(cf. Teorijska čitanka — o magijskoj homonimiji i homofoniji... o socijalnoj uzurpaciji veštine inkantiranja... itd.)

ANALECTA

ili:

Prvoslav Ralić, **Komunistički grad**, 1987.

(Recezent, Željko Simić)

Iz teksta: Ka gradu koji ima ljudsko ime... Ka gradu koji podstiče ljudsku misao u ovu ne pretvara u beton... Ka gradu koji je izjednačen sa celim čovekom a ne samo sa njegovim krvotokom... Ka gradu koji je čovekov čovek... Ka gradu čija zdanja nisu tvrda već su od »ljudskog materijala«... Ka gradu koji ume da lepo piše, čita, peva, i koji je sav sazdan »po merilima lepote« i po merilu »da je drugi čovek najviše ljudska potreba«... (33, 34)

Iz teksta:

Važan je put ka tom gradu.

Važno je otkrivati njegovo buduće bogatstvo.

Važno je radovati mu se.

Važno je sanjati ga.

Graditi u snu. (56)

Iz teksta: Samoupravna pozicija čoveka, njegova inicijativnost, samodelatnost traži grad sa minimumom zabrana spolja, svakojakog stopiranja, zaustavljanja, onemogućavanja ispravnog, zdravog i igračkog hoda. Budući grad će i bukvalno i metaforički morati biti bez semafora i znakovna opomene, naredbe i zaustavljanja... (67)

A.

a.

- a. Civilizacija laži i njene pseudo-oniričke komponente: spavati, spavati, i po mogućnosti sanjati... (cf. **Teorijska čitanka: Ideološka snaga sna. Povratak u snove da bi se razumeli razlozi stvari. San kao recipijent mitskog – dakle ideološkog – iskustva...** Ili: *San kao viša i najviša forma mistične participacije. San kao »eshatološko polje« jedinstva...* Ili: *San je paradigmatička stvarnost, pa otuda ima i vrednost i snagu teorije; san razrešava nedoumice...* Ili: *Znak jednakosti između 'mišljenja sveta' 'sanjanja sveta'. Ako mislim, moj odnos je pasivan; ako sanjam, moj odnos je aktivan... Racionalnim promišljanjem ne samo rastumačiti svet, već ga mističnom snagom sna i promeniti!*)

Iz teksta: Moramo svi pristati uz misao da se »poezija mora čitati na zgradama, u gradu na trgu, na njihovim fasadama i unutrašnjim prostorima«... Tehnika i ekonomija, toliko dominantna u klasnoj istoriji, ne može biti dominantna u ličnom stanu i u gradu slobodnih ličnosti... Zvukovi u stanu nisu ni samo, ni pre svega zvukovi radija, televizije, mašine za kucanje, pranje rublja i slične tehnike tik-tak robe već će to morati biti poetski zvukovi koji su se uvukli u model stana, njegov prostor, način na koji je građen, u njegovu likovnost, pa onda i u slike – i što da ne, živu poeziju koju sam recituje stanar svojim. Budući stanari biće veliki recitatori. – Ulice i zgrade, trgovi i fasade, dvorišta, parkovi, igrališta – sve to mora biti poezijom građeno, vajano, da se poezija čita iz grada. – A i što da ne: dodati tome stalne pesničke trgove, spomenike koji pevaju, pesničke mitinge... (61, 62)

b.

Iz teksta: On (grad) nesme da bude nepokretan i zidan već dinamičan i otvoren. Treba nam grad ljudskih prolaza. Prostor o tome mora voditi računa. Grad ne sme izolovati ni ličnosti ni grupe. On ne sme potencirati iracionalnost... (85)

c.

Iz teksta: Zaista Šarl Gid bio je u pravu kada je rekao: »Ne verujem da je ijedan čovek u ovom veku bio sposobniji za maštanje od ovog trgovačkog pomoćnika (Furijsa)... (70)

d.

B.

AB. Podozrevam poslednjih godina da pišem loše knjige i da, pišući ih, izazivam nered u (nekim) glavama. A sada, pošto imam pred sobom knjižicu, knjižurak Prvoslava Ralića **Komunistički grad**, procenjujem da sam u toj knjižuški (sa navodnjem ili bez navodenja) parafraziran više desetina puta... To je razlog, ne samo za samokritiku, već i za paniku, tim pre što bi **Komunistički grad**, preveden na bilo koji normalan strani jezik, pa i na normalan srpski, odnosno hrvatski, zazvučao kao čista parodija »komunističkog grada«, pa bi se bez teškoća mogao shvatiti i kao antikomunističko štivo.

b. Pravopis u gradu snova nikako nesme, nesme, nesme biti prepreka, ni semafor, ni rampa; ne sme biti sredstvo stopiranje »zdravog igračkog hoda«... Ili (za dalju teorijsku razradu): pravopis kao forma buržoaske alijenacije.

c. Pomenuti Gid bi sasvim dobro pasovao i kao Žid, naročito u ćiriličnom slogu pomenute knjižurice (dakle, Charles Gide... itd.) – ali važno je spavati, spavati i po mogućnosti dobro se ispavati!

**Galerija Studentskog kulturnog centra –
DANI STUDENATA ARHITEKTURE –
izložba, perfomansi, muzika, predavanja –
od 8. do 12. decembra**

»Od prvih tragova čoveka do danas prošlo je pet, šest, sedam stotina hiljada godina; od prvih tragova kuće – jedva koja desetina... Takvim razmišljanjima bavili su se studenti arhitekture koji su tokom septembra meseca boravili u ateljeu prof. arh. Bogdana Bogdanovića. Prikaz rada Škole i zadate teme ostvariće se u obliku izložbe crteža, projekata ostvarenja nadgrobnih spomenika, izdavanjem fanzina na spomenutu temu kao i ciklusa predavanja. – Sve ovo treba da, prvi put u Jugoslaviji, pokrene svrsishodna razmišljanja o arhitekturi nadgrobnih spomenika... Stoga je pred otvaranje izložbe zakazan scenski događaj sakralnog obreda uz posebno napisanu muziku Dragane Žeravac i brižljiv snimak i odabir diapozitiva groblja i nadgrobnih spomenika Jugoslavije. Izložba će biti postavljena u Galeriji SKC-a od 8. decembra u ponoć. Autori radova su: Tanja Džambazova, Ivana Filipović, Sergej Nikoljski, Vasa Perović, Dragan Protić, Klaudio Cetina i Bogdan Bogdanović«.

(**Beorama** – Beogradska kulturna panorama. Vodič kroz kulturno–umetničke programe i rekreaciju, str. 63)

a.

- a. Bio sam zavejan u selu Popoviću (atelje); kola (starudija, krtija) baš ni makac. Za sutradan je bio zakazan i razgovor o izložbi, a u oglasima **Politike** (8. XII) bilo je najavljeno i moje učešće. Da sam ikako pristigao, možda bih... verovatno bio grubo vraćen još iz hola, ili sa stepeništa, baš kao što se to dogodilo sa nekolicinom mojih prijatelja i poznanica, koji su jedan po jedan, i jedna po jedna, jednostavno, nevaspilano, bezpogovorno oterani rečima... »nema ništa«... »odlazi«... pa čak i sa klasičnim... »odbij«. Ko su bili čauši? Svakako ne radnici Studentskog kulturnog centra... Slično, samo elegantnije, i na vreme, eskivirano je još jedno moguće duhovno iskušenje i iskušavanje Osme sednice: tribina u Studentskom gradu, zakazana još septembra meseca za 14. XII – tribina o gnosticizmu! To je sve što znam o crnom opsesivnom strahu od funerarnog simbolizma, i od okultnog dosega gnoze... Toliko znam, a to koliko znam i iznosim; sve ostalo je moje belo neznanje, odnosno – agnozija.

JEZIČKE ZAMKE SAMO ZA BOGDANOVIĆA – »Uzaludna mistrija Bogdana Bogdanovića«, 22. 11.; »Staljinističke šljokice 'levog intelektualca'«, 25. 11.; »Srbija jeste umorna – od Bogdana i njemu sličnih«, 27. 11.

(Savo Stajčić u »Među nama«, **Politika**)

Da Bogdan Bogdanović nije jezik rasprave na 8. sednici CK SKS usporedio sa džugašviljevskim »mračnim jezičkim didaskalijama«, da nije, sa kanonskih visina, dramatično pozvao Majku Srbiju da se prene i ratosilja svoje inteligencije i svoje poluinteligencije i da nas sve nije pozvao da pogledamo istini u oči i razotkrijemo »šta se to događa u najdubljoj dubini našeg (srpskog, srbijanskog) bića, i to sve na osnovu džugašviljevskih / / utvara koje su mu se prividele na jednoj sednici (na kojoj doduše nije bio), koja je nešto duže trajala nego obično i koja je...

Ovako, / / Bogdanovićeve rasprava o jezičkim zamkama staljinizma 8. sednice CK SKS ispala je zamka samo za njega. – Većini drugih je jasno da su njegove meditacije o džugašviljevskoj opasnosti koja navodno preti iz govora i zaključaka 8. sednice CK SKS (»Čistke jezika pretihode, po pravilu, efektivnim čistkama), u stvari pokušaj / / zabašurivanja stvarnih problema i razvodnjavanja odgovornosti onih koji su nas uveli u krizu i koji nas uporno zadržavaju u njoj... Pitam se, i kao građanim i kao komunistama, zar je sada trenutak da se ugledni intelektualac i član CK SKS kao bajagi bavi jezičkim krivim Drinama kada se SK Srbije... itd. Pa zar doista nije imao boljeg i elegantnijeg načina da zahvali onima koji su mu omogućili ležernu i lagodnu političku karijeru!...

A.

B.

AB. Još jedan treći... Savô! Šta li su navr'li na mene. Istini za volju Savo Stajčić (u skladu sa opštim razvojem nevidljivih događaja) primetno je pristojniji, ali i manje zanimljiv od prethodnika. Jedino su, izgleda, pažnje vredne neobično učestane tipografske lakune, što znači da je i ovo pismo **Politici** uvršteno na najveću brzinu, pa su korekture, umesto u rukopisu, vršene radiranjem na ofset-foliji. Čemu tolika žurba, sem da se žurno pokaže i dokaže kako žurbe više nema!

a. Pobogu, koliko su ljudi u ovim (ličnim) zadunajskim duhovnim gubernijama fascinirani demonom, genijem vlasti! Kako li Savo zamišlja da sam proveo četiri mučne, odvratne godine, gledajući što nisam znao i registrujući što se moglo? Ležerno i lagodno?... Ni ležerno ni lagodno, jer sam, spavajući se od sopstvenog gledanja, pored svih obaveza, noću, ili pospan na sednicama npr. Gradskog komiteta, redigovao za štampu ideopolitičke lagarije i vampirska priključenja još jednog Sáva... Savana Savanovića, iz **Kruga na četiri ćoška**.

**Sugovornici: Bogdan Bogdanović
NEPODNOŠLJIVA LAKOČA PRIPADANJA**
Istaknuti arhitekt i graditelj, bivši
gradonačelnik Beograda, o tome zašto je
napisao pismo CK SK Srbije

- ...
- Što su za to pismo bili Vaši najosobniji motivi?
  - Shvatio sam da nešto moram da spasavam, valjda lično osećanje časti... Diferencirao sam se, ako mi dozvolite baš tu reč. Rekao sam sebi: ono su oni, onde, a ovo sam ja, ovde, još uvek sam tu gde sam, sam u sebi, još sebe nisam napustio... pa ako mogu to da shvate, ostaćemo zajedno.
- ...
- **Rečeno je da Vam nije mesto u Centralnom komitetu SK Srbije, a nagoviještene su i dalje sankcije?**
  - Tu ćemo se složiti. Osećam da duhom i dušom ne pripadam jednom Centralnom komitetu koji sprovodi čistku, i to još čistku radi čistke, a u ime ciljeva koji nisu obelodanjeni i koji, najobzirnije rečeno, ostaju zamračeni i krajnje nejasni.
  - **Niste li, tražeći u pismu da Vas stave na spiskove sumnjivih, samog sebe postavili kao kakav test? Spremni ste da ga isterate do kraja?**
  - Svakako. Nema se vremena više za bilo šta drugo sem za istinu. Na kraju krajeva, Partija me je toliko puta proveravala. Imam li prava da i ja nju proverim?

(Danas)

**LIDERSTVO MORA DA NESTANE IZ
PRAKSE SK**

»... Zaključak komunista OOSK u MZ Mihajlovac je da energično i bez odlaganja valja nastaviti sa diferencijacijom započetom na 8. sednici CK SKS, i to sa onim snagama i pojedincima koji su i dalje ostali na pozicijama protiv zaključaka CK. Na sličan način su po pitanjima odgovornosti svoja mišljenja izrekli i komunisti drugih OOSK.

– Zaključak OOSK u MZ Banovo brdo je da CK po hitnom postupku udalji iz CK članove koji su se suprotstavili odlukama Centralnog komiteta i to Špiru Galovića i Bogdana Bogdanovića, odnosno da utvrdi odgovornost Ivana Stambolića...«

a.

(Politika)

ISTORIJSKA ŠANSA KOJA SE NE SME PROPUSTITI

»... Naše OOSK osudile su i javno istupanje i poznato pismo Bogdana Bogdanovića, zahtevajući utvrđivanje i konkretne idejno-političke odgovornosti, kao i njegovo neodložno isključivanje iz SK«.

(Politika)

a.

- a. Radni ljudi ne gledaju jutarnje televizijske programe, pa nisu ni videli ni čuli druga u kožnoj vindjanki; nisu se dakle mogli ni zadiviti dalekosežnom nečžnošću naših foruma koji me, iz humanih razloga, a zbog teške bolesti, oslobadaju daljeg gonjenja... Radni ljudi, sem toga, ne čitaju uvodnike u *Dugi*, ni u domaćem izdanju *Komunista*, a i kad ih čitaju, ne obraćaju pažnju na sve što se skriva između redova. I tako, ispalo je da najaktivniji aktivisti (među radnim ljudima dosta retki) budu ostavljeni u zabludi; ispalo je da su, jednostavno, lov na ljude nastavili kao da će večno potrajati. Prilično tužno, bar što se nekolicine najaktivnijih aktivista tiče, jer su, eto, podelili sudbinu običnih patuljaka... koji, ionako, nikad ne znaju... ne znaju šta ne znaju, i ne znaju šta, uopšte, još mogu da znaju... Međutim, istog tog petka, ili dan ranije, dovoljno obavešteni televizijski aktivisti preko svog tele-bašče, Nenada Ristića, a u TV dnevniku (19.30), a povodom mnogih intervjua u magazinu *Danas*, ponudili su mi jednu novu formu amnestije – ostrakizam. Ponuda je, doduše, bila trapavo zavijena u svojevrsnu nacional-moralističku formulu. Zabeležio sam je, reč po reč: »Nije dobro kad opraštanje od funkcije ispadne i opraštanje od domovine!« Pih, kakva pihlija od filozofema! A sem toga, gde je má vlast, gde mi je domovina? Nije li ona i u Zagrebu, među prijateljima, bar koliko i u Beogradu na Studentskom trgu... ili u opštinskom komitetu mladenovačkih komitadžija?

Razgovor – Vlastimir Mijović –
»MLADOST« NISU MAFIJAŠKE NOVINE –
Razgovarao: Damir Strugar.

»... Pogledajte, napadi na Bogdanovića, i kritika njegovih 'Jezičkih zamki staljinizma', iz dana u dan sve su brojniji i žešći a da se uopće ne govori što je čovjek napisao. Tako je to godinama rađeno. Pljuješ po čovjeku, a ne zna se ni šta je rekao. Zato, da njegovo pismo nismo objavili tada, sigurno bismo to učinili nakon ovih napada, najčešće vrlo prizemnih i nalik upravo onakvom ponašanju jezičko-političkoj matrici koju je Bogdanović podvrgnuo kritici. Da ne govorim o tome da Bogdanovićevo pismo nikada ne bi pročitali ni članovi Centralnog komiteta SK Srbije, kojim je upućeno, da im to nije omogućila 'Mladost'...«

(Polet)

12. XII – subota

»OBRNUTE BAKLJE« BOGDANA
BOGDANOVIĆA – »Narod kao staljinista«,
Duga 359. Prof. Dr Slobodan Jakulić,
 neuropsihijatar u rubrici: »Čitaoci, PISMA,
 redakcija«

(Duga)

a.

a.

Povod je škakljiv. Reč je o besmislu jedne namerne, teatralne (simbolične?) paljevine. Reč je, da stvar bude luđa, o ritualnom spaljivanju jedne dotrajale duševne bolnice. Profesora dr Jakulića su kosnule moje reči o tom, svakako, za razumnog psihijatra, malo neuobičajenom dramskom činu (cf. *Jezičke zamke... 43*) i upustio se u opširnu apologiju same zamisli, i njene realizacije. Apologija je, međutim, dobila sinkretičan vid: istovremeno ona je i neka vrsta vrlo ofanzivnog »ideološkog demarša«. Braneći ideju »simboličnog spaljivanja Guberevca«, Jakulić, kao i drugi raspolaže tipskom, let-raset-argumentacijom i nikako ne izostavlja kapitalne inkriminacije opletene oko onih nadrealističkih telegrama Staljinu... Dakle, Staljin, i opet Staljin! Tekst, doduše, takav kakav je, ne pruža dovoljno mogućnosti da se bolje razazna profil ovog angažovanog profesora (ev. cf. Dr Slobodan Jakulić: »Profesionalna orijentacija mentalno zaostalih i oboljelih lica«, *Udruženi rad i profesionalna orijentacija*, 1987, 126–134), ali dosta živo iscrtava tipičnu intelektualno-karakternu konstituciju mnogih političkih »junaka naših dana« koji se, ne baš u zanemarljivom broju, regrutuju i sa Beogradskog univerziteta... U drugom je planu, ali nikako nije sporedna, činjenica što ovaj tekst i nhotice, a ipak tako nemilosrdno ukazuje na nesumnjive uzročno-posledične veze između jezičkih i mentalnih zamki staljinizma. Hoću reći – duga, suviše duga zlo-upotreba jezika morala je, pre ili posle, dovesti do opštih pojava inkohrentnog mišljenja ('inkohrentno mišljenje' = valjda Kraepelin, neumoljivi čiča Kraepelin!) i do očiglednog zamaglivanja društvene i nacionalne svesti. Kriza u kojoj živimo sve je zamršenija, i sve nejasnija, i sve opasnija – mentalna kriza... Uostalom, šta smo drugo i očekivali?

Čitajući pismo Bogdana Bogdanovića i obraćajući pažnju na deo koji se odnosi na simbolično spaljivanje Guberevca, jer za ostale delove nisam kompetentan, pada mi na pamet jedna priča iz Kurana. U njoj izvesni Musa susreće u pustinji Khidra jednog od zelenih ili (prvog anđela božjeg). Zajedno pođu dalje pa tada Khidr reče kako se plaši da Musa neće moći da prisustvuje njegovim delima bez gnušanja, te mu zatim kaza da ako Musa ne bude mogao podnositi dela koja će on učiniti i ako mu ne veruje, tada će se morati rastati. Posle kraćeg vremena Khidr potopi ribarski čamac nekim siromašnim seljacima. Ubrzo zatim pred Musinim očima ubi stasitog mladića da bi na kraju obnovio srušeni zid nevernicima. Musa nije izdržao da ne pokaže svoje gnušanje pa ga zato Khidr napusti. Međutim, pre svog odlaska objasni mu razloge svojih postupaka: potopio je ribarski čamac siromašnim seljacima da ga spasi od gusara koji su bili na putu da ga otmu (potopljeni čamac ribari su mogli da izvade sa dna i da ga ponovo koriste); prispeli mladić je nameravao da počinii zločin, pa je ubijen da se njegova porodica spasi sramote; i najzad, obnavljanjem zida nevernika spašena su propasti dva pobožna mladića jer se pod srušenim zidom nalazilo njihovo blago. Musa koji se tako moralno gnušao, kasno uvida da je prebrzo sudio. Khidrova su dela na prvi pogled bila zla, ali ona u svojoj suštini nisu takva.

a.

A.

B.

a.

AB.

Otvaranje teksta: legenda preuzeta iz jedne svete knjige. (O staljinističkoj zloupotrebi parola, posebno verskih — *Jezičke zamke... 26*)

Legenda, po svojoj prilici preislamska, ismejana je u Volterovom romanu *Zadig*. Kod Voltera, arhandeo, da bi Zadigu celomudreno pokazao svu celu mudrost Providenja, pored ostalog (čamac, mladić itd.) spalio je još i kuću nekog pravednika. Pokazalo se, doduše, da je u temeljima bilo skriveno blago, ali pisac navodi na ironičnu pomisao da je u podmetnutom požaru nastradao, ni kriv ni dužan, vlasnik kuće. Naravoučenije sasvim suprotno od Khidrinog. Ali, prof. dr Jakulić nije slobodni mislilac XVIII veka, već je, (kao i svi mi) samo frustriran čovek XX veka, a pored toga je i malo zakasneli, vatreni adept »naučnog pogleda na svet« i njegova didaktika verovatno baš zato, elementarno, čak fundamentalno mistična. Drukčije ne bih umeo da objasnim, zašto se, kao pisac teksta, u tolikoj meri izjednačio sa Khidrom, ne ostavljajući ni najmanju distancu u odnosu na njegove mudrolije. Štaviše, dao je sebi još i dodatna ovlašćenja koja prevazilaze i Khidrine prerogative. Valjda, ponet sigurnošću svog modernog statusa (bela tehnika + naučni pogled na svet), on lako i lako lagodno razaznaje čak i nad-moralne predodređenosti ljudskih sudbina, i razume ih bez pobune i roptanja, gundanja ili podsmeha. A to je, čak i sa teološkog stanovišta pretenciozno, jer anđeo, pa i arhandeo, semiološki rečeno, može biti samo označujuća potencija, nikako označena intencija. (cf. Toma Akvinski, *Summa theologiae*, art. XI, 1, malo uprošćeno: »volja znaka« nije izbor vesnika, već suštavna volja božja... itd. — *voluntas autem metaphorice dicta, vocatur voluntas signi, eo quod ipsum signum voluntatis voluntas dicitur...*)

Ostavimo na čas priču, vratimo se pismu u kom uvaženi Profesor govori o simbolizmu plamena »kao heradičke lekseme, štaviše, čak i kao metonimijske antistaljinističke stileme, kao figura koja istovremeno treba da označi i potpomogne procese slobodne misli i da podrži njeno dostojanstvo«... ali odmah uz to dodaje da postoje i neke obrnute baklje, pa komentariše »svečano spaljivanje Guberevca«. »Ja gnusnost same zamisli razumem« – kaže autor pisma i postavlja pitanje – »nije li to eventualno priprema neke nove moderne terapije?« Ne uvaženi Profesore, nije to nova vrsta terapije. A što razumete »gnusnost« same zamisli simboličnog paljenja zgrada Guberevca kao iracionalnog akta kakav pamtite iz Vaše rane mladosti, mislim da bi Vam trebalo objašnjenje o ovom postupku kako je u navedenoj priči iz Kurana dobio Musa od strane Khidra.

a.

b.

- a. Možda bi vredelo pogledati šta sam tačno napisao (*Jezičke zamke... 42*). Replika je, u svakom slučaju, izričita: ne, nije u pitanju nova vrsta terapije. Docnije, međutim, jasno se pokazuje da je ipak, implicitno, paljevina imala i ne malih »isceliteljskih pobuda«... možda i socijalno–isceliteljskih; uostalom, kao što ih ima i svaki drugi egzorcizam, svaka lomača... (cf. *Teorijska čitanka: Rat demonima, zdravlje i sloboda dušama. Demonska »cma erotika« potiskuje se i pobeđuje uzvišenim, nepobedivim načelima »bele erotike«... Lomača rada i preporada, lomača pokrštava i dokrštava... Javni izgon demona kao svenarodna manifestacija ljubavi i bratstva...*)
- b. Dogadaji iz moje »rane mladosti« ne pripadaju mojoj ličnoj biografiji. Posle paljenja Rajhstaga počeli su progoni psihoanalitičara, pa i nekih psihijatarata... Paljevina je inače (simbolično) bila podmetnuta u čast starogermanskog boga sunca koji je, u davnašnjim predstavama, kotrljao zapaljeni točak... docnije redukcija plamenog točka: svastika!
- c. Ponudena dopunska objašnjenja skoro da i nisu neophodna... Jer, ukoliko religiozne koncepte pokušamo (u skladu sa naučnim pogledima na svet) da sekularizujemo, neizbežno se dolazi do groteskni nespo razuma... pa i do ponečeg grdeog od groteske... Početne moralne licencije svakog totalitarizma grade se upravo na svetovnoj racionalizaciji Khidrinog iracionalnog determinizma (ili moralnog relativizma, ili odjednom i jednog i drugog)...

Ili možda ja Vas ne razumem. Moram, priznati da me Vaš stil pisanja bacio u očaj, morao sam da upotrebljavam leksikone, rečnike, enciklopedije, neke reči nisam našao ni u njima (pa se upitah nisu li to neki neologizmi?!). Međutim i pored ovih mojih (ličnih problema), probleme moje ne-educovanosti za poimanje ovakvog stila, mislim da sam poantu izvukao i ona vredi. Stoga smatram svojom dužnošću da Vam ukažem na neke činjenice koje Vam možda nisu poznate jer Vaš način posmatranja (spaljivanja) Guberevca smatram metodološki neispravnim.

a.
b.

- a. Što se neologizama tiče, znam da se ponekad spominju u skriptama iz psihijatrije, ali to nije razlog da bilo ko... Khidra, ili Musa... i to još u patrijahalnom aoristu pada u očaj.
- b. Izlišno je padati u očaj zbog »problema... needucovanosti za poimanje ovakvog stila...« tim pre što se jednom palo i u očaj, i u besvest, zbog neprekorlačive leksike... a dvaput se, u istom trenutku, u besvest ne može pasti; tako bar kaže formalna (pa i zdrava folklorna) logika.
- c. Ne znam kako Khidra (kao »prelogički romantičar«, što bi kao glavna ličnost jedne veoma arhaične legende morao biti)... ne znam kako, dakle, Khidra stoji sa današnjom–još–kojekakvom logikom, ali, ako bilo ko, pa i arhangel božji stane da mi objašnjava i ukazuje na neke činjenice koje mi nisu poznate, jer mi ne valja metoda kojom tumačim činjenice... onda ću mu reći da nije baš u prijateljstvu sa elementarnim diskursivnim operacijama, pa ću se usuditi čak da kažem kako ima izvesnih teškoća sa frastičkim zalančavanjem ideja... (Teorijska čitanka... cf. — o načelu ne–kontradikcije, o kategoriji učešća koja zamenjuje zakon kauzalnosti, itd... Ili, još: *Nebrojnost za iskustvo. Ikonika — sledstveno — preuzima dokazni postupak... Umeti videti što drugi ne vide, za to je potrebna vežba, a i nešto prirodne predodredenosti...*)

Jung nas je učio da se dokazi moraju izvoditi postepeno na osnovu saznanja, poput ptice koja obleće drvo. U početku, dok je pri zemlji ptica vidi splet lišća i granja, a postepeno kružeći naviše vidi drvo kao celinu i povezuje ga sa svojom okolinom. Pitam se zašto nikada dok ste bili gradonačelnik, niste na naše vapaje odgovorili i bar jednom došli da »obletite« taj Guberevac, možda bi vatre kojima se on simbolično pali imale neke druge odsjaje u Vašoj svesti. Za simboliku koju vidite nema spoznajne podloge.

a.

a.

Kad naš čovek, na našem slatkom, bunovnom Balkanu kaže **Jung nas je učio**, on bez zavora i krajnje nevaspitano preuzima uobičajenu staljinističku stilu »Lenjin nas je učio«, ili čak i onu koju su, posle, tako rado pijukali pitomi pilići... »Staljin nas je učio«... Ali, zaboga miloga, Jung nije poučavao, nije daskalisao na zadunajski način! Jung je, kao i Frojd, bio nosilac Geteove nagrade za književnost. Njegov stil je bio upravo antideduktivan, nijansiran, uzdržan prema sopstvenim tvrdnjama... **un style modalisant!** Teško mi je, zato, da poverujem kako je, i to na način koji Jakulić prepričava, bilo gde i bilo koga podučavao kako se, matematički, bezmalo, ili čak sudski — izvode dokazi! Tim pre što se u svetu simbola nikad ništa ne dokazuje do kraja, ne dâ se dokazati, pa se čak i ne sme dokazivati. U svetu simbola sve je predodređeno da ostane... nedoiskazano! Ako je Karl Gustav ikada igde nešto ispričavao o ptici i drvetu (a svakako jeste, jer ne verujem da bi Jakulić to baš tako izmislio), onda je mogao samo porediti stepenovanje (ezoteričnog, pa i mističnog) iskustva sa letom ptice. Bili bismo, tada, doista blizu nekoj njegovoj metafori... ili, po tipu metafore, pre nekoj jungovsko—kerenjijskoj: ptica kao prevoznik duša, kao psihopomp, — ili duša sama, u orfejskom sklopu slika... »jer ptica duša tela jest'«... a »telo grob duše jest'«... itd. itd... a zatim još i simbolizam trajektorije, staze, staze nebeske, puta, putanje... Lao—Ce, itd. itd. — razume se, sve to bez ikakvih šamanskih primisli. (cf. *Teorijska čitanka: Veličina i beda šamanskog poziva. Muke s rečima, mûk bez reči, i mukle reči bez pô muke i mimo mukâ. Tajni jezici i posebno tajni jezik ptica i njegova uloga u modalitetima otiskivanja ka nebu i ka nebeskim prostranstvima... i preko-nebeskim. Ili: šta ti je čovek, čovik, čovjek... k'a ptica!*)

Političari bi rekli da ste zamenili teze, a mi psihijatri da ste zamenili afekte. Šta Vas to ovde asocira na staljinizam, na represivne metode. Simbol vatre postojao je znatno pre Staljina. Rukovodioci ove Bolnice imali su desetak godina kada je staljinistička misao bila prisutna u našoj zemlji, oni je se ne sećaju na način kako ga se Vi sećate iz Vaših mladih dana. Kakva je to projekcija Vašeg afektivnog stanja?

Mi psihijatri bi to protumačili pomerenim afektom na drugu situaciju potisnutu u nesvesni deo psihe, pa Vas sada simbolično spaljivanje Guberevca putem nesvesnih asocijacija navodi da reagujete neadekvatnim afektom. Vaša projekcija nije slučajna, ja ne znam njeno poreklo, ali je očigledno (ova upravljena Guberevcu) rezultat neke Vaše senzibilizacije.

- a. »Zamena teza«... spada u letraset-fond. Ali zašto Jekulić kaže da bi to političari rekli? Zato što je to, bar doskora, bila omiljena uzrečica *jednog* političara!... Što se, pak, »zamene afekata« tiče, ne znam da li 'afekat' dolazi od *der Affe*; ne znam ne skaču li afekti s grane na granu baš kao i iskazi u loše isprogramiranim rečenicama?
- b. Šta me asocira na staljinizam, danas i ovde? Pa recimo, svesne i nesvesne identifikacije prof. dr Jakulića sa Zelenim, sa Khidrom, dakle sa Arhandelom ili (nešto prošireno) i sa demijurgijama doktora Kaligarija... A što se simbola vatre tiče, on je stvarno postojao »znatno pre Staljina«, jedno desetak hiljada godina. Ja, međutim, u **Jezičkim zamkama**... pominjem paljevinu Rajhstaga.
- c. »... imali su desetak godina kada je staljinistička misao bila prisutna u našoj zemlji, oni je se ne sećaju na način na koji ga se vi sećate...« — Ko se koga ili čega priseća? Da li se oni sećaju staljinističke misli, a ja se sećam Staljina lično? Ili se ja sećam svoga sopstvenog načina — na način kako ga se sećam?... Omaške pri zalančavanju smisla u malo složenijim rečenicama, nazivaju se (u nauci o jeziku) 'afazijom frastičke programacije'... Možda postoji i neki narodski, sočniji vukovski izraz, ali ja ga, na žalost, ne poznajem.
- d. Nikad, ni u bunilu, ne bih rekao **staljinistička misao**... koja *misao*? Rekao bih — staljinistička mentalna devastacija, čije posledice, evo (očigledno je), još uvek osećamo... Nikad, nikad ne bih rekao tako neutralno, gotovo nežno, da je »bila prisutna«... kao da je, tek onako, držala sveću!... Nisu vam dobro prepričali stvari; harala je, gospodine!

Nepoznato izaziva otpor, neprijatno bi da se odbaci, uništi, da ne postoji. Verovatno je to razlog što je psihijatrija često napadana sa raznih staništa, ( ) različitih ljudi, raznih političkih sistema, napadaju je edukovani i needukovani, a svi najčešće zato što osećaju strah i od same pomisli na nju. Oni putem projekcije svoje impulse, fantazije ili neke unutrašnje tenzije koje su im ne prihvatljive pripisuju drugima, svoj sopstveni strah projektuju na spoljni objekt, a taj objekt je nažalost veoma često psihijatrija, pa je tako odnos prema psihijatriji često neprijateljski, hostilan kako biste Vi to rekli. Ovo je rezultat spoljnih činilaca i javlja se kao obrambena reakcija na ugrožavajuće napade usmerene prema obrambenom sistemu ličnosti; agresivnost služi da drži na odstojanju sve one koji mogu da ugroze ličnu odbranu, ona je u službi održavanja status quo-a, i u službi amortizacije ugrožavajućih tendencija spoljnog sveta.

a.

B.

a. Korektorska omaška, ili... možda... omaška u zalančavanju smisla?

AB. Nije mi baš jasno koji sistemi napadaju psihijatriju, ali je teško ne prisetiti se da je bivša sovjetska psihijatrija, neke naročito preduzimljive, a iznad svega vrlo »partijne« lekare, prećutno razrešavala Hipokratove zakletve i dozvoljavala im da po fabrikama i redakcijama, i izdavačkim kućama, po svom nahodnju prebiraju i probiraju pacijente, koje će posle, opet po sopstvenom nahodnju, a malo i po dogovoru lečiti... od političkih zaušaka. Čak su i američke kolege u jednom trenutku, bile zadivljene tolikom brigom za svenarodno zdravlje... (ako se ne varam, nešto kao »Russians ahead on mental health«... itd.)

Ovakav stav prema ljudima ili institucijama, kao bumerang, izazvaće ne prihvatanje, odbojnost, pa čak i agresiju sociuma, što se iz mnogih odgovora na Vaše pismo može zaključiti. U svom pismu prenosite afekte i na neka druga polja naše stvarnosti koja nisu predmet ovog razmatranja. Projektovanje afekata na druge označava nemogućnost njihovog premošćavanja realnim racionalnim mehanizmima, što nije čudno jer u kriznim situacijama, kada ponestanu mogućnosti za razrešenje konflikta na scenu stupa moćno oružje odbrambenih mehanizama, da bi nekako uskladile nesklad želja i realnosti. Nastupaju već pomenuti mehanizmi projekcije. Granicu između želja i potreba koje ne mogu biti zadovoljene zbog suprotstavljanja logici i važećim moralnim principima u datom momentu i datoj kulturi podržava razum i svest čoveka. Međutim, granica realnog i irealnog, moralnog i nemoralnog nije uvek jasno omeđena.

Školski primer Vaše projekcije je i deo pisma u kome Vašim specifičnim stilom i jezikom insinui-
rate falsifikovanje telegrama podrške, da bi odmah priznali da ste i Vi taj akt radili pod nečijom naredbom.

Da li mislite da je 1948. godine taj akt bio moralan a sada nemoralan ili u Vašoj psihi postoji potiskivanje i veliki otpor na akt koji ste Vi kao izuzetan intelektualac sproveli po tuđem naređenju, a Vašoj psihi je on dalek i nemoralan.

A.

B.

AB.

Preduzimljivi profesor mogao bi se, možda, priseliti koliko su evropski psihoanalitičari (posle vatre-
nih liturgija širom Evrope) bili iznenađeni kada su kao emigranti pristigli u Ameriku, i kada su sa očajanjem mogli da utvrde kako im mnoge njihove antropo-filozofske konstrukcije, izgrađene nad onirikom i onirizmima bečkih glumica, muzičara, pisaca i filozofa... ne vrede mnogo kada na kauč stave kauboje, mlekadžije i ponekog senatora, dakle, političara!... Da budem jasniji — ja jesam, doduše daljim poreklom iz jednog ovčarskog kraja Srbije, ali ipak nisam zaslužio da me jedan prestonički psihijatar analizira kao da sam tek sašao od ovacâ. Zar ne pretpostavlja da se u mojoj ubogoj glavi nalazi bar koji prstić pameti ili ludosti više no u skriptama?... Međutim, problem je ako ne u cilindru, a onda u brkovima! Ako se pažljivo pokuša pokupiti veoma iskidana nit izlaganja, videće se da pisac... kano soko-ptica-siva... obleće ili obleće, ne oko Jungovog drveta, već oko jedne veoma osetljive, neuralgične tačke, oko neuralgične reči, a ta je reč (*verbum clavis*), ta je... da li pogađam pravi psihijatrijski izraz?... ta je **kritična reč** opet On... On, pa On... veliki Visarion! Opet Đugašvili... ko li sve za njim ne cvili? Cvili, ojađeno i pripitkuje se ko li se to usudio da Visokosijatelnom Visarionu upućuje telegrame bratske ljubavi i vernosti, i podrške, prepravljajući... u našu korist? I, tako, da falsifikuje neku buduću (i još uvek krišom poželjnu...) pravu, i još kod nas nenapisanu istoriju? Prema tome, bez obzira na prestoničke ambijente ove prepiske, i na prestonički nivo uključenih analiza, makrokosmičke dimenzije moralne osude (prema ključu nas i Rusa) dobivaju svoj pun epski legitimitet... Ostalo je još samo da u špajzu potražimo gusle!

Po mom mišljenju Vaša potisnuta sećanja u Vašoj podsvesti su se modifikovala, odnosno transformisala i danas taj isti čin koji ste Vi nekada obavljali projektujete i insinuiranjem pripisujete drugima. Da svoj stav pojasnim teoretskom definicijom projekcije. Projekcija se može smatrati prirodnim procesom u kojem se impulsi, fantazije, ili neke druge tenzije, osobine ( ) prihvatljive pripisuju drugim ljudima. I da napomenem projekcija je normalna, ne psihopatološka osobina ljudi, a broj osoba sa ovakvim mehanizmom reagovanja uvek je povećan u kriznim situacijama. Podvukao bih da se u ovakvim slučajevima za sopstvenu nesposobnost putem mehanizma projekcije optužuju drugi ljudi, pojedinci, institucije ili sistemi vrednosti i to ( ) onih koji su prihvaćeni od većine.

Vratimo se simboličnom spaljivanju Guberevca, koje je pored Vas još nekima zasmetalo. Vatra, pored svojih simbola u heraldici i drugde u psihijatriji ima svoje posebno simbolično značenje. U srednjem veku spaljivani su duševni bolesnici, a u bivšim zgradama Guberevca bolesnici su se pekli na tihoj vatri dehumanizovanih uslova življenja, gde su baš usled takvih uslova propadali sve dublje — emotivno i intelektualno. Zamislili smo ovo simbolično spaljivanje Guberevca kao spaljivanje užasnih uslova u kojima su psihijatrijski bolesnici boravili, da bi se na pepelu tog istog Guberevca podigla bolnica koja ne vređa ljudsko dostojanstvo.

a.

b.

c.

a. Hijatus... nije baš u skladu sa majestatično intoniranim teorijskim pojašnjenjem definicije projekcije... itd. (Oznake pri zalančavanju smisla u malo složenijim rečenicama nazivaju se — u nauci o jeziku — afazijom frastičke programacije).

b. Hijatus... i ambivalencija, frastička raskrsnica:
ili: sistemi vrednosti i to oni koji
ili: sistemi vrednosti i to onih koje
(tretjavo njet!)

(Omaške pri zalančavanju smisla u malo složenijim rečenicama nazivaju se — u nauci o jeziku — afazijom frastičke programacije... itd.)

c. »Zamislili smo ovo simbolično spaljivanje Guberevca kao 'spaljivanje' užasnih uslova u kojima su psihijatrijski bolesnici boravili, da bi se na pepelu tog istog Guberevca podigla bolnica koja ne vređa ljudsko dostojanstvo.« Klasična moralka staljinističke parareligiozne socijalne demagogije zasnivala se ponekad i na matricama platonskog mita o povremenim kataklizmama i obnavljanju sveta iz pepela... itd. Uostalom, i u davnijoj davnini svi egzorcistički rituali, kao i svirepe orgije dokršćavanja vatrom, pa čak i spaljivanje veštica, obavljali su se uvek i isključivo u ime novog, drugog, večnog života... (cf. *Teorijska čitanka... Maleus Maleficum; De occultis et manifestis; Aueris tractatus exorcismique pulcherimi; Flagellum daemonum; Compedium artis exorcistae; Eversio daemonum e corporibus oppressis; Fuga daemonum; Practica exorcistarum...* itd.)

Postoje »prirodni« i »kulturološki« simboli. Prvi su izvedeni iz nesvesne psihe i stoga predstavljaju veliki broj varijacija bitnih arhitektskih slika. U mnogim slučajevima se njihovim tragom može ići unazad sve do njihovih arhaičnih korena, tj. do ideja i slika koje nalazimo u najstarijim zapisima i primitivnim društvima. Kulturološki simboli su oni koji izražavaju »večne istine« i koji su prisutni u mnogim religijama koji i danas doživljavaju modifikacije i vremenom postaju kolektivna predstava određene civilizacije.

A.

B.

AB. Prirodni simboli (malo sumnjivo, zar ne?) izvedeni su iz nesvesne psihe (svesna/nesvesna psiha, malo bročasto, zar ne?) i predstavljaju veliki broj arhitektskih slika ('arhitektskih slika' — pošto pročitao, po to i prodajem)... I onda, kaže Khidra, tragom baš tih arhitektskih slika, dakle tragom »prirodnih simbola« — može se doći do ideja i slika u najstarijim zapisima, stiže se, dakle, do njihovih kulturnih korena. Naporedo, veli Khidra, naporedo sa prirodnim simbolima (koji su kulturni) postoje i kulturološki simboli... a ovi u načelu izražavaju večne istine, što bi onda dalje imalo reći da nisu ni kulturni, ni prirodni već natprirodni, dakle otkriveni, to jest *otkroveni* (*cognitio matutina... revelatio matutina... itd.*, prema terminologiji hrišćanskih mistika). Ima, razum se, i takvih hipoteza o radanju i smislu simbola, i ja ih prihvatam sa skepsom punom uvažavanja. Kako ih, međutim, Jakulić, prihvata, i kako svoje prihvatanje miri sa teorijama Marksa i Engleza (mislim, pozitivista)? To stvarno ne umem sam sebi da otkrijem... Čvor se, dakle, svezao na sledeći način: ili su prirodni simboli koji su kulturni, u stvari, kulturni simboli koji su prirodni, ili — obratno. Ali, priznajem da je dilema (dvostruka dilema, tetralema) ipak veštačka, jer širokim narodnim masama mnoge stvari koje su neprirodne izgledaju sasvim prirodno, a mnoge stvari koje bi bile sasvim prirodne, izgledaju im gotovo natprirodno... Jedino se pitam, mora li u nečasnim duhovnim poduhvatima našeg vremena... obolelost jezika i mišljenja zadobiti baš tako zabrinjavajuće razmere? (cf. *Teorijska čitanka: Šamani — provereni, klasični, sibirski — kao blistavi predstavnici udvojenih duša, kao dvodušnici, kao bi-prezenti dvoizbivači, kao nebeski vitezi potukači, hrabri zatočnici slavnog načela ne-kontradikcije... itd.*)

Simboli mogu izazvati duboki emotivni odziv pojedinaца pa zbog tog emotivnog naboja u mnogim situacijama na njih reaguju predrasudno. Trebalo je posmatrati psihijatre, zdravstvene radnike, lekare raznih specijalnosti, rodbinu pacijenata i drage nam goste, kakvim su emocijama reagovali na »Gnusno spaljivanje« Guberevca. Jasno bi bilo i Varna i ostalima da su stotine ljudi koji su prisustvovali ovom činu doživljavali emocionalnu ekstazu, a duboko sam uveren da niko tada, ni u dubokoj podsvesti nije imao ni pomisao ni asocijaciju na bilo kakav vid represije.

A.

a.
B.

AB.

Dramaturgija vatre kao šamanska tehnika kolektivnog zaćaravanja (cf. **Teorijska ćitanka: Emocionalne ekstaze ruskih »bezpovovaca« zorno ukazuju na tajanstvene, ali nesumnjive veze između sibirskih i uralsko–altajskih šamana i doćnijih staroverskih sekti... Nije mi poznato da li je nauka – pa i psihijatrija – obogatila naućni pogled na svet uporednim analizama šamanske onirićke ideologije i socijalnih snova koji su... između ostalog... tinjali krajem prošlog veka i u tifliskoj bogosloviji... itd.)**

Jakulić je, eto, duboko ubeden »da niko, tada, ni u dubokoj podsvesti nije imao ni pomisao, ni asocijaciju na bilo kakav vid represije«, što je bar za probir guberevaćkog gledališta doista i verovatno. Međutim, represivna senka događaja na Guberevcu upravo je u samoj (Jakulićevoj?) zamisli da se moderno, ili postmoderno, obavi jedan prastari magijski ritual ali... U tom pogledu događaj ne mora biti striktno »staljinistićki«; mogao se dramski odigrati i u »bezpovovskoj« režiji, i u državnoj režiji u vreme Ivana Groznog, kao i mnogo ranije, recimo pod Neronom... sa ovim ili onim isceliteljskim pretekstima.

a.

Ekstaza pred vatrenim prikazanjem u kome su »stotine ljudi koji su prisustvovali ovom činu doživljavali emocionalnu ekstazu...« – sasvim je razumljiv klimaks vatrene dramaturgije. Pretpostavljam da Jakulić, kao psihijatar, dobro zna da ovakve groznićave razdraćanosti mogu nenadano i nekontrolirano skrenuti u orgijastićko besnilo (cf. **Teorijska ćitanka: Još nekoliko – završnih – opaski o »beloj« i »crnoj erotici« plamena. Ili, kao što kaću... Jung nas je ućio: »Ne igraj se vatrom... ne igraj se vatrom, i još sa rukama u džepovima!«**)

U ovom slučaju simbol vatre bio je potreban svim prisutnima da svom Egu pomognu da preboli golemu sramotu starog Guberevca i neljudski, nehumani smeštaj duševnih bolesnika. U ovom slučaju simbol vatre bio je sagorevanje društvene nebrige koja se proteže na period od čitavih 126 godina, delom i Vaše (nebrige), jer bejaste gradonačelnik. Bilo je to spaljivanje u ime novog života psihijatrijskih bolesnika »spaljivanje da se ne ponovi Guberevac« kako izrekoše u jednom od prigodnih govora.

A.

a.

B.

a. Reč poreč, i doslovno: **spaljivanje** (nečeg, bilo čeg, bilo koga...) u ime novog života, zatim: **spaljivanje** da se ne ponovi (bilo šta, da se ne povampiri bilo ko...) – dakle, ipak kazneno spaljivanje, ipak egzorcizam i to još ojačan i veoma modernim i postmodernim klišeima! Koliko je miliona demona isterano iz ljudskih duša, pa doslovno i spaljeno, za proteklih pola veka... a sve, razume se, u ime (nekog) novog života!

AB. Priznajem da mi se ne sviđa reč Ego. Ne ljubim tu liturgijsku formulu koja se, u datom slučaju, može

uzeti i kao zbirni pojam, kao neki (tako se dâ shvatiti) onotamošnji kolektivni Ego... Nije li, pri tom, doktor dograbljen lakom »ekstazom užasa«? A ako nije, zašto i kako da nije? Daje li sebi računa koliko je preteče, zle energije sakupljeno u svakom kolektivnom JA?... Uostalom, kažu, ni sam Frojd nije preterano voleo reč »Ego«, radije je (kao čovek od ukusa) pisao Ich (umjesto ich) i to je zatim izgovarao sa posebnom intonacijom. Ali, Ego je docnije postala snobovska formula koju su, dakle, same mušterije tražile, jer im je ulivala dodatno samopoštovanje... Ostala bi, dakle, i za nas, za mnoge, recimo, mala nedoumica šta sam kad sam plemenski ili bratstvenički EGO i još u brdimama, a šta sam kad samo ja, ali sasvim izvesno ja i niko drugi, u gradu, pa čak i kad sam svoje sopstveno, nadgradeno, ali na pitagorejski način, zaludizgradeno Ja? Razume se, pitanje se beskrajno komplikuje ako se problem Ega (brdskog ili ravničarskog, stepskog – svejedno) ukrsti sa problemom dvo- i višedušja, sa performansama dvo- i troizbivanja, bigzistencije i poliegzistencije... (Teorijska čitanka: *Nevolje s prvim licem jednine – dalje posledica udvajanja... Magijska dvojina, trojina i magijski plural... itd. Ili: Arhaični su koreni staljinističke ontologije... JA i jedno JA pre mene, od mene jače, i isto to JA posle mene, i onda – najmanje – još jedno »ja« pored ili gotovo izvan mene... itd.*)

AB.
(bis)

Uzگرد, novac za novi smeštaj bolnice obezbeden je u mom predsedničkom mandatu, samodoprinosom koji sam strpljivo uterivao, i dobro motrio da, po običaju, ne ode na neku levu stranu... itd. Ova moja napomena, možda nije baš naročito ukusna, ali je neophodna da bi se razumela i ova vrsta argumentacije protiv jezičkih zamki... Progovorite protiv staljinizma, a oni vas, tako reći, spaljuju poput demona... i još pred pacijentima drže političke političke govore...

Vatra je oduvek bila simbol sadržaja mnogo šireg domena od očiglednog sadržaja. Ona ima širi »nesvesni« vid koji nikada nije tačno određen ni pojmovno omeđen. I niko se ne može nadati, pa ni Vi da će ga odrediti i razjasniti. Um je upućen idejama koje su van domašaja razuma. Za svaku osobu simbol može da ima drugo značenje i značenje, čak i među omeđenima istom kulturom. Uzrok ovih razloga je ubacivanje opšteg pojma — pojma simbola u pojedinačni sklop koji u sastavu ovog novog mehanizma dobija »pomerena« značenja i vrednosti. Pa kada se tome doda da se ljudi znatno razlikuju po svojim društvenim, profesionalnim, političkim, verskim i psihološkim iskustvima jasno je da se tako značenje simbola može bitno izmeniti. Ove razlike se naročito potenciraju pri pokušaju definisanja simbola ili prilikom njihovog objašnjavanja, kada dolazi do značajnih razlika i to zapanjujućih, kakav je slučaj između Vaše i naše interpretacije istog čina...

- a.
- b.
- c.
- d.
- e.

- a. Koja je vrednost diskursa zasnovanog na frastički rasprogramiranim idejama?... Ili, galimatijas kao katarza: **Vatra je oduvek bila simbol sadržaja mnogo šireg od očiglednog sadržaja...** Još i ovo: koja vatra? Plamen iz Ronson upaljača?
- b. Galimatijas kao katarza: **Ona (vatra) ima širi »nesvesni vid« koji nikad nije tačno određen ni pojmovno omeđen...** Dakle, ipak... vatra, u svesnom ili nesvesnom vidu... Ronson upaljač, itd. itd.
- c. Galimatijas kao katarza, ali i kao izazov: **za svaku osobu simbol može imati drugo značenje i značenje...** 'Znamen' i 'simbol' su idealni sinonimi, za razliku od para 'znak' i 'znamen'...
- de. Galimatijas kao izazov, bez izgleda na katarzu: **...kada dolazi od značajnih razlika i to zapanjujućih, kakav je slučaj između Vaše i naše interpretacije istog čina...** I pored najbolje volje, ne vidim šta je u tome što toliko zapanjuje... itd.

Razlika nije u intelektualnom poimanju simbola već prvenstveno u njegovom emotivnom tonu. Svaki pojam, pa i simbol u našem svesnom duhu, kako to već napomenusmo, ima uvek sopstvene psihičke asocijacije, a budući da ove mogu biti različite jačine one mogu i da menjaju ustaljeno značenje određenog pojma – simbola. Simbol, kada se podvuče ispod nivoa svesti može da postane nešto sasvim drugo, pa i sopstvena suprotnost (»obrnute bakije«). Snažne su sile nesvesnog i sasvim sigurno ne javljaju se samo u našoj kliničkoj praksi već i u mitološkim, religioznim, umetničkim i svim drugim kulturnim aktivnostima čoveka.

- a.
- b.
- c.
- d.

- a. Galimatijas kao katarza bez izgleda na izazov. Na žalost, postoje razlike i to ogromne, u intelektualnom poimanju simbola... recimo, kada treba postaviti neku genealošku shemu (npr. znamen krsta počev od kosmološke matrice, do... do, recimo krsta u islamskom ili kineskom kontekstu!), ili, kada se treba upustiti u složenije sinhronijske parafraze... itd.
- b. Veoma sam nepoverljiv prema iracionalnim figuracijama racionalizovano odomaćenim »u našem svesnom duhu«. Smatram ih parareligioznim, totalitarnim indukcijama u tamne vilajete čovekovih zlih strasti, obično, izvan »svesnog duha«, i izvan sfera duha, uopšte... A što se »psihičkih asocijacija« tiče, prihvatam distinkciju tek koliko da ih (psihičke asocijacije) razdvojim od »fizičkih« i da ih ne pomešam sa asocijacijama slobodnih proizvođača... magle.
- c. »Simbol, kada se podvuče ispod nivoa svesti može da postane nešto sasvim drugo...« Radoznao sam, razume se, šta bi bilo to drugo – koja li i kakva vrsta farfadeta... naročito kad hoće da mi se podvuče pod kožu? (Cf. **Teorijska čitanka: Početna pretpostavka staljinističke i poststaljinističke ontologije = čovek, pojedinac, ličnost, samo kao prevozno sredstvo, kao izandali tramvaj duhova i okultnih sila...** itd.)
- d. Sledeću apoftegmu ostavljam u celini kakva jeste... Čitajte, molim, naglas, možete i da odskandirate: »Snažne su sile nesvesnog...« čak i kulturno-zabavnim »mitološkim... i svim drugim... aktivnostima čoveka«. Zvuči gordo, zar ne?

Očigledno je da ljudi imaju zajedničke obrasce emotivnog i duhovnog ponašanja (bilo kao arh tipovi po Jungu, ili geni po modernoj psihijatriji) i može se očekivati da ćemo proizvesti ovih sila nesvesnog ( ), u smislu simbolične mašte, misli i poduhvata ( ), na praktično svakom koraku ljudske delatnosti ( ), ali pri tom nesvesno nije samo staretnarnica potisnutih želja nego svet koji je upravo isto toliko životvoran i zbiljan u životu pojedinca koliko i njegov svesni »mислеći« svet Ega. Postoji bezbroj stvari van ljudskog poimanja, a činjenica da Vi kao vrsni mislilac niste na pravi način shvatili suštinu čina o kojem govorimo to i dokazuje.

A.
a.

b.
c.
d.

B.

- a.** Još jednom molim, šta više, skoro preklinjem, ne mešati arhetipove (Jungova kategorija) sa arhi-tipovima (koji mogu biti samo Lombrozove, pa možda pomalo i Cvijićeve... mušterije).
- b.** Hijatus... i to prilično drastičan. (Omaške pri zalančavanju smisla u malo složenijim rečenicama nazivaju se – u nauci o jeziku – afazijom frastičke programacije).
- c.** Hijatus... i to prilično drastičan. (Omaške pri zalančavanju smisla u malo složenijim rečenicama nazivaju se – u nauci o jeziku – afazijom frastičke programacije).
- d.** Hijatus... i to prilično drastičan. (Omaške pri zalančavanju smisla u malo složenijim rečenicama nazivaju se – u nauci o jeziku – afazijom frastičke programacije)...
- AB.** Završni pasus predstavlja neku vrstu automatskog teksta ili pseudofrastičkog asamblaža koji (mene – bar) neodoljivo podseća na razgovore Ljubinka i Desanke u istoimenoj pozorišnoj igri Aleksandra Popovića.

DRAMSKI INTERMECO

- Jesi li, od jutros, svesna u duhu, Desanka?
- Svako ima svoje psihičke asocijacije... (*odbrusi Ljubinko, malo se zamisli, pa nastavi*)... ne podvlači mi se ispod nivoa svesti, crna Desanka!
- Znam ja, danas ćeš se prazan provoditi u mitološkim i drugim kulturnim aktivnostima... (*najednom žustro*)... e, moj Ljubinko, arhiti-pično... (*plače, tj. kao da plače*).
On, Ljubinko (uzbuđeno)
- Čekaj Desanka, biće, biće u smislu simbolične mašte!
Ona, Desanka (uvređeno)
- Nisam ti ja staretinarnica potisnutih želja...
- Da, da... (*složi se, najednom, Ljubinko*)... snažne su sile nesvesnog.
- E, moj Ljubinko, sve razlike se naročito potenciraju kada dolazi do značajnih razlika između vaše i naše interpretacije istog čina...

(zavesa)

ab.

#

ab. Ostaje, ipak, krajnje nejasno što se to dogodilo u prvim danima oktobra leta svenarodnog 1987. na Guberevcu beogradskom. No, sada je skoro i svedjedno. Nije preterano važan ni ideološki demarš koji se tim vatrenim povodom vatreno bio ustremio na moju malenkost. Ispašće da je još najvažniji ovaj hipotetični pozorišni razgovor koji nas sa nešto malo večernje vedrine izvodi iz jednog tajanstvenog egzorcističkog košmara. I taj razgovor na samom kraju, na izlasku, tako reći, neka posluži kao (relativno bezazlena) osnova za razmišljanje na temu — zašto praznična praznina ispražnjenih reči tako retko ostaje u blaženoj i blagoslovenskoj blagosti Ljubinka Desnošakića i ljupke Desanke, a tako se često, naprotiv, iz praznine govora preobraća u prazninu uma... i u agresiju ispražnjenog uma? Dakle, još jednom isto, više puta ponovljeno pitanje: koja je to i kakva magijska veza između devastacije jezika i... zlodela opustošene pameti?

RK SSRN Srbije o podruštvljavanju i demokratizaciji kulture – KULTURI NIJE MESTO U GRUPAŠKOM SAVEZU MEĐU INTELEKTUALNOM I POLITIČKOM ELITOM – Kultura se ne može prilagođavati i podešavati kulturnoj politici, već obratno: kultura, ona autentična i autorska, mora biti osnova kulturne politike – istakao u uvodnom izlaganju Prvoslav Ralić (međunaslovi i naslov »antrfilea«) – Mržnja među ljudima i narodima – nekultura – Neophodna je nova energija – Smešne igre »intelektualne opozicije«

»Pojedini kulturni radnici, neki pisci, ljudi mesijanskog i liderskog ponašanja u vezi sa interesima svoje nacije, u ovom slučaju srpske nacije, igraju se smešnih igara 'intelektualne opozicije'. Kao da je srpskom narodu stalo do takve opozicije. Njemu je stalo do duhovnosti i političke energičnosti u programu radničko-klasne i nacionalne emancipacije, a ne do samozvanih lidera, bilo u politici, bilo u umetnosti. Srpska istorija je puna dokaza da su savezi između političkih i intelektualnih lidera naneli mnogo nesreće srpskom narodu – istakao je Prvoslav Ralić.«

(Politika)

DIFERENCIRAMO SE (PISMA – »Jezičke zamke staljinizma«)

»U brojnim izjavama i napisima neprestano se ističe da je članstvo SK i šira javnost maltene plebiscitarno podržala 8. sednicu CK SK Srbije koja je bila 'demokratska i javna da javnija ne može biti'... To što se svoje mišljenje slobodno iznosilo na 8. sednici, nije tekovina te sednice, već prethodnog demokratskog razvoja u SK, u kome je i statutom zagarantovana sloboda iznošenja svog mišljenja u raspravi. Ta je tekovina u Srbiji preko noći srušena i sada samo političke samoubice (poput Bogdana Bogdanovića) imaju hrabrosti da javno kažu što misle...«

(Danas)

ČASOVI MRŽNJE

Upravo pred 29. novembar, Dan Republike, osvanuše u »Politici«, ovoga puta u rubrici »Među nama« dva čudovišna pisma: prvo dr. Blaže Perovića iz Beograda **Staljinističke šljokice le-vog intelektualca**, i drugo Slavice Sretenović, diplomiranog pravnika iz Mladenovca **Srbija je-ste umorna – od Bogdana i njemu sličnih**. Taj Bogdan je Bogdan Bogdanović za Perovića penzionisani profesor, pa opet »pensionisani« kao da bi Bogdan Bogdanović bio jedini »pensionisani« koji nam smeta i kao da ono »akademik« ili »protomajstor« deli i može da oduzme Perović lično, a drugarica Sretenovička stidi se dotičnog »pensionisanog« ni manje ni više, stidi se ona Bogdana Bogdanovića i to kako kaže »kao srpski intelektualac«. Ova dva pisma, objavljena u »Politici«, čine potpuno irelevantnom trku za saznanjem ko je autor teksta »Vojko i Savle«, jerbo (da upotrebim jedan »narodni« izraz pošto su oni »nenarodni« krajnje nepodobni ovih dana), sve je to ista ruka, ista strašna pretnja na čijem je početku mržnja prema drukčijima, prema intelektualcima, »nenarodnim i nerazumljivim izrazima«, belim šalovima, da bi se na kraju, sve završilo koncentracionim logorima.

Drug Čuković, sa opštine »Vračar«, u znak podrške politici prevazilaženja krize i nalaženja rešenja za situaciju u kojoj se nalazimo poredi Bogdana Bogdanovića sa ljotićevcima.

A sa čim se i sa kim drug Čuković može usporediti? Sa velikim političarima, državniciima, onima koji imaju predlog, plan, ideju? Šta Mirko Čuković očekuje da dobije za to poredenje? Konačno da prekinemo tu raspravu o staljinizmu: ko jeste manje, a ko više staljinist, jer ponešto iz napu-

menutih i nenapomenutih pisama, te Čukovićevog govora i tome slično, kao pokazatelj jedne klime, podseća na nacional-socijalizam, zato što se – navodno u ime »kore hleba« i Kosova – može uhapsiti svako ko nam se ne sviđa i ko, budući da nije poslušan, jeste protiv nas.

Godine 1987. u Beogradu objavljuju se takvi »lettres de cachet« koji pokazuju da posle fašizacije Kosova, posle raseljavanja sa Kosova, prete daljim fašiziranjem, širim. Ili užim, ako hoćete. Dakle, »neumor« Sretenovičke treba dokazivati kroz »čas mržnje« kako bi to rekao Haksli, prema Bogdanu Bogdanoviću i njemu sličnim. Jer, Sretenovičke, posle godina i godina čutanja nemaju više koga da iseše sa Kosova pa su se dohvatile iseljavanja Bogdana Bogdanovića iz Beograda. Jer, on, Bogdan Bogdanović, nema druga posla nego da piše pisma – piše u ovim »Politikinim« pismima protiv svih pisama.

Da li je sad na redu rušenje nekropola Bogdana Bogdanovića i paljenje nekih knjiga?

Preko svega toga treba preći »dostojanstvenom šutnjom«, parafraziraće mnogi Krležu, pred sobom i za sebe. I preći preko toga da se Sretenovička stidi Bogdana Bogdanovića. Možda ćemo zaista verovati da nas vode samo na kupanje. Ko je sledeći koga se Sretenovičke stide?!

(Književne novine, Borka Pavićević)

Pismo ljubeznom Bogdanu Bogdanoviću – a.
KOME OPELO PROTOMAJSTORE? Frula
našeg protomajstora Bogdana
Bogdanovića nije bez svojih zavodljivih
čari, ona ima jednu ljupku i sjajnu fakturu i
brižljivo izrezbarenu, ornamentima
ukrašenu i »umivenu« površinu, ali toj fruli
nedostaju – zvuci. Umorna je Srbija od
takvih frula... (naslovi paragrafa): –
Zaprepašćujuća netolerantnost –
Uspaljena demonstracija Bogdanovićeve
svemoći – O drugima sve najgore –
Militantne faze – Kažiprst veći od srednjeg
prsta – Diktatura izvanracionalnog, itd., itd.
(Intervju, Željko Simić, 18. XII 1987.)

(18. XII)

- a. Tip teksta?... Na prvi pogled, ništa neobično. Mlad čovek se po svojoj glavi i svojoj pameti, a prema nekoj, valjda, meri svoga ukusa, umešao u gužvu. Napisao je literarno-filozofski esej (dakle, sve je dozvoljeno... 'esej' = pokušaj, okušaj, hokus-pokus), i solidno ga opteretio već gotovim, »prefabrikova-

nim« blokovima preuzetim iz drugih svojih tekstova, članaka, seminarskih radova... Ako ćemo pravo, svi smo mi (»mi« = magijski plural) bivali u sličnim iskušenjima... Ali, pažljivije iščitavanje, pokazalo da je čak i takav, kakav je, tekst precizno usmeren u jednom jedinom pravcu, i da predstavlja neku vrstu obnovljenog ideološkog juriša, kome je zamašna množina prenetih para-literarnih i para-filozofskih ideja poslužila kao neka vrsta ispisanе scenografije, a pomalo i kamuflaže. A iza scenografije naslućuju se jasna uputstva i, reklo bi se, čak i nova, proširena ovlašćenja. Pitanje je sad, kakva bi mogla biti ta nova ovlašćenja? Otpočecu, opet, svojim redom: reč je, pre svega, o licenci stila... opšteg, političkog, pa i životnog. Željko Simić, sekretar komisije CK SKS za informisanje i propagandu, dobio je sva prava, i dovoljno podsticaja da se javno, tako reći pred gostima, pokaže do mile volje kao mali nevaljalko. I dobivši što je dobio, osokolio se da se dobro pročeše i iščeše, kao krme o tarabu, o jedno, kakvo takvo *naše* (»magijski plural«) ime, ime i prezime. Pitam se šta bi bilo da sam kojom nevoljom stvarno neka nacionalna veličina srpska... Bi li me pekli k'o vola na ražnju? Pa i bi, bogme. Ali srećom nisam te sreće, pa eto, više zbog moje subjektivne nedovoljnosti, a manje zbog bilo čije objektivnosti i uvidavnosti, ja se (bar za sada) još ne okrećem na ražnju. Ali, ali... umesto ražnja drug sekretar ima i za tu zgodu svoju prigodu, koju bih najprikladnije izrazio (opet) stihovima jedne narodne pečalbarske pesmice:

Deljem babu tojagu, tojagu
Imam ostro alatu, alatu,
Slatko moje zanatu, zanatu...

Bez obzira na nekontrolisani, kakofonični ton i zaprepašujuću netoleranciju, bez obzira na anahrone, zapenušano–potkazivačke jezike abrupcije (da i ja upotrebim jedan mnogo puta korišćeni Bogdanovićev izraz)... belodano je da je ovaj široko obrazovani mislilac pokušao da, koristeći raznorodni metodološki instrumentarij i visokoparni, celomudreni vokabular, destruiše same osnove na kojima počiva naše vlastito kolektivno samorazumevanje, da u prah pretvori i razveje sve naše ideološke predrasude i da pruži jednu sveobuhvatnu, ontološku dijagnozu našeg opasnog posrtanja, našeg zlokobnog civilizacijskog zaostajanja, naših levantinskih zabluda i naših neutemeljenih, besmislenih nadanja da smo sve bliže izbavljenju i suštinskom preporodu.

a.

- a. Ideja–tojaga br. 1: Opasno razaram »same osnove na kojima počiva naše vlastito kolektivno samorazumevanje«. Nije mi baš jasno da li je reč o klasnom ili svetosavskom samorazumevanju, ili o oba, odjednom i nedeljivo? U svakom slučaju, optužba je optužba i još se proširuje: pokušavam da u prah i pepeo pretvorim i razvejem »sve naše ideološke predrasude«... Inverzija smisla je ironična, pa, dakle, rečeno ne važi, tj. nema nikakvih ideoloških predrasuda, a ja što razaram, to i razvejavam. Pa lepo, pomoći ću ovom mladom inženjeru ljudskih duša: ne mora se mnogo truditi sa dokazima. Neka razume ko ume (da se samorazume), a ja se, za ovaj put, apsolutno izuzimam iz tog mutnog, neodređenog »kolektivnog samorazumevanja«... (Teorijska čitanka: Još o vrlo arhaičnim korenima staljinističke ontologije. Neograničene su mogućnosti polipsihizma: nasilna udvajanja ljudskih duša, izmamljivanja, namamljivanja, začaravanja, ispiranja i prepariranja...)

Ostavljajući za sada po strani... neposredne političko-ideološke konsekvencije Bogdanovičevog rezolutnog i, sva je prilika, definitivnog razilaženja sa politikom Saveza komunista (ovo bi se već lako mooglo naći u njegovom ad hoc sačinjenom staljinističkom Glosaru), odlažući samo nakratko preispitivanje njegovog neprikrivenog nastojanja da »ekskomplimentira u mrklju balkansku noć« (Krleža) sva svoja dugogodišnja čutanja, svoju nemirnu podsvest i svoju dugo već zarobljenu savest, da u hipu, iznenada oslobođenim i nekonvencionalnim rečima satire ako uzmogne sva svoja želatinski meko izgovorena a u sebi duboko neodobrena saglašavanja, sve lažne klimoglave i »moralno opravdana« krivotvorenja, dakle, ostavljajući ova pitanja za nešto kasnije, ja želim da istaknem (kako se trudim i da sam dopunim pomenuti Glosar) da ovo pismo ipak za mene... nema elemente naučne analize, filozofski shvaćene kritike ili destrukcije, iako ono svojom fakturam podstiče takva samozavaravanja, i da je ono, najposle, u meni izazvalo jedno uznemirenje i nelagodu koji nisu samo političke, već možda i ponajvećma intelektualne provencijencije.

a.

b.

a. Ideja-tojaga br. 2: Lako bi se dalo pronaći... itd. A šta bi se to tek tako lako dalo pronaći, i to još u »ad hoc sastavljenom staljinističkom Glosaru«? Pa, pronašlo bi se (»sva je prilika«) da sam se definitivno razišao sa politikom Saveza komunista. Ostavimo po strani sada (i za sada) jezičku finesu: mogao sam se samo mimoići sa politikom, ili se razići od politike, bilo koje... No, ko će sad još da gleda i na takve bagatele: tojaga, amidžina drenovača, stupila je u dejstvo, pa će tako nedorečeno ostati, ostaće negde daleko »izvan našeg poznavanja stvari« zašto se dokazi za taj moj razlaz traže — u **Staljinoslovaru** (cf. **Jezičke zamke... 35**)? Zašto, pobogu? Ne ponavlja li se ono: ko se to usuđuje... itd. Ne ponavlja li se ono: Ne uzimaj uzalud imena Gospoda Boga svoga?

b.

Ideja-tojaga br. 3... Tačnije samo zametak ideje, ideja ideje, tačnije, najtačnije (za sada): samo ponuda, samo *davanje* dobre ideje!... Odakle najednom Krleža? I zašto Krleža? I zašto baš taj odabrani citat? I po čijem nadahnuću? Znamo (naročito posle TV serije o Vuku Karadžiću da Miloševci i miloševske amidže i ine miloševne ćirice retko kad zapodevaju kavgu po sopstvenom nahođenju. Ko, dakle, i zašto izaziva Krležu na mećdan? Ne spada li i to u proširenje scenarija? Nije li se i Krleža našao na onom ukletom spisku stosedesetoro prokaženih?... Malo za ovom najavom (sekretara za obaveštavanje i propagandu), krenuće politički bezumno, a što se srpske kulture tiče, porazno nečasno povlačenje Krležinog imena po pismenim i nepismenim sastavima novokomponovanog žutog i žučkastog dela beogradskog novinarskog ljudstva (Ne izgubiti iz vida i nekoliko komičnih antikrležijanskih borbenih pokliča, dođuše u falsetu... u NIN-u.)

Kao što i profesor Bogdan Bogdanović u svojoj resko sročenoj prolegomeni veli da se još jednom mora pozvati na smisao Volterovog eseja »Pustolovine pamćenja«, jer ga na to navode, kako kaže, »razlozi pamćenja, pamćenja unatrag« (ova tautološka sintagma izaziva lako čuđenje kada se ima na umu lingvistička higijena profesora Bogdanovića, budući da ne postoji **pamćenje unapred**; čak i »**buduće pamćenje**«, na kome zdušno inzistira profesor Bogdanović, može biti samo »**pamćenje unatrag**«, može biti samo sećanje na nešto što se dogodilo i što je već iza nas; pamćenje dakle, per definitionem podrazumeva okrenutost ka prošlim događajima o čemu ponajbolje svedoče prve stranice Aristotelevo »Metafizike«), tako sam i ja, nameran da zorno preispitam i ako je moguće da ustanovim najdublje filozofske i ideološko-političke nakane našeg uglednog protomajstora, prinuđen da prizovem na čas i reinterpretiram jedan segment iz svoje književno-teorijske analize Kunderinog romana »Nepodnošljiva lakoća postojanja«... itd.

a.

-
- a. Tja, možemo i porazgovarati... Upuštam se, doduše, u razgovor nerado, i sa osećanjem mračne dosade, ali... izazov je izazov pa je pitanje časti ne ogrešiti se, čak i kad poziv na dvoboj dolazi od predstavnika vlasti. Dakle... ironična (autoironična) igra reči (pamćenje unatrag — pamćenje unapred) podstaknuta je pitagorejsko — platonskim spekulacijama o svetu i antisvetu, o vremenu i antivremenu, o Velikoj godini, o mitu Večitog povratka... ko razume razum meće, itd. Igra reči uklapa

se u palingenetske inverzije (mistične, dakako) o kojima se, ko hoće, može obavestiti i kod Aristotele, jer je i Aristotel bio student Akademije i ostavio je ponešto zabeleženo o Platonovoj usmenoj nastavi koja je, iz nekih razloga, ostala neobuhvaćena u dijalozima (H. D. Saffrey, *Le Peri Philosophias d'Aristote et la théorie platonicienne des idées nombres*; K. Gaiser, *Platons ungeschriebene Lehre*; F. R. Hagcr, *Zur philosophischen Problematik der sogenannten ungeschriebenen Lehre Plato's*; K. von Fritz, *Zur Frage der »esoterischen« Philosophie platons...* itd., Medutim, ako je našem mladom sekretaru Komisije za informisanje i propagandu od zazora da pretura po knjižurinama junkerske platonistike, a manje mu je zazorno da zaviri u spise jednog čuvenog pisca (doduše i teologa, i demonologa, i dijabologa), neka pogleda malo šta Svedenborg misli o palingenetskom sećanju i palingenetskim inverzijama! A ako se i od toga ustručava, neka se priseti da je, bar ponešto, od palingenetskih opsesija morao naslutiti čitajući Edgar Alan Poa i, razume se, Borhesa. A ako ni tu baš ništa nije imao zamijetiti, sram ga bilo... onda je on zadrti materijalista što mu široke (i uvek pomalo sujeverne narodne mase nikako neće oprostiti, a neću mu ni ja oprostiti jer moram da menjam argumentaciju... Dakle, druže sekretaru, postoji i mnogo jednostavnije objašnjenje. Optužena igra reči je oksimoron (oxys, morón), figura spajanja pojmova koji se bukvalno ne mogu spojiti (iz žablje perspektive još i — »per definitionem«... tja!). Ali zašto bismo ih i spajali doslovno?... Prema tome, požurite polako (oksimoron) druže sekretaru, javni tajniče (oksimoron), požurite polagacko i prisetite se da se ne piše dobro ni jeziku ni narodu (u ovom slučaju srpskom) kome se, u ime blistavog mraka (oksimorom) neznanja, oduzima pravo na davno još od Grka, izborne jezičke i stilske slobođe...

Upravo takvo odlučno isključivanje iz vidokruga svega onoga što je u određenoj ljudskoj, »pa dale i u političkoj«, egzistenciji suštinski neprihvatljivo predstavlja metodološko — egzegetičku otkosnicu Bogdanovićevog »Nedijalektičkog anti-barbarusa«, jer je za njegovu ideologizovanu i pomračenu svest »suštinski neprihvatljivo« da njegovi neistomišljenici mogu biti, i pored zastrašujućeg i suštinskog razmimoilaženja, i obrazovani, nadareni, tolerantni, demokratični, ubedljivi, ironični, misaono konzistentni i logični, da njihova izlaganja mogu bar u nečemu biti podsticajna, istinita, otvorena, razuđena, elokventna, relativizujuća, polivalentna, polisemična, polifonična i skladno komponovana; ne, nipošto, ni-po-koju cenu; unguibus et rostro profesor Bogdanović se upinje da dokaže da su njegovi oponenti tupi i glupi, skromnog znanja i tanušnog obrazovanja (obožavaju attribute, zbog čega sam ja sebe i nehotice predstavio kao značajnog Čugašvilijevog sledbenika i nastavljača njegovog učenja), oni su manijakalnim, iracionalnim, opresivni, netolerantni, nedemokratični, oni su skloni teroru nad jezikom i nad pojedincima i manjim grupama, oni su, dakako, ubogi i kljasti, poneki su čak i jurodivi, oni obožavaju pravoslavno-liturgijsko-đudijanske rituale, a ni najgore paganstvo im nije strano, oni često upražljavaju političko divljaštvo, a kanibalizam im je vrhunsko odličje (takorekuć — »specijalitet kuće«) i oni, što se mora istaći, često iz puke razbibrige i dosade organizuju vašarski šok-teatar sa igranjem i ludačkim pevanjem (razume se, isključivo iscrpljenih partitura)... itd.

a.

b.

a. Ideja—tojaga broj... svejedno koji... Opet Krleža. Valjalo bi razmisliti o tom silnom obigravanju oko **Antibarbarusa** koji je, uzgred rečeno, i antistaljinistički traktat... prvi naš komunistički antistaljinistički traktat... itd. Zar je moguće da još nisu svi računani izravnati?

b. »Bogdanović se upinje da dokaže da su njegovi oponenti tupi i glupi...« Medutim, u trenutku pisanja **Jezičkih zamki** nisam imao nikakvih oponentata; nisam ih mogao... po definiciji, per definitionem... ni imati, pa, upravo zato, nemajući ih, a u nedostatku dodatne definicije (mojih oponentata) nisam mogao ni znati jesu li glupi ili pametni... Ipak, Željko do tančina opisuje šta je o njima (unatrag gledano) još u mesecu oktobru, dok pišem (unapred) mislim. On, čini se, to grešćicom otkriva da je i sam podložan (i te kako) zabludama fiktivnog sećanja, ali ga ja neću, iz mnogih razloga, proglasiti za tajnog pitagorejca, bez obzira što svoju grešćicu (ili, ko zna: iluminaciju?) ponavlja bar dva—triput... Platon je voleo da zamlaćuje svoje učenike pričicom (valjda se šalio) da su bogovi ljude stvorili iz teške dosade, e da bi se sa njima poigrali kao sa lutkicama ili ošamućenim petlicima... Da li su i Željkovke parapalingenetske **absences** samo dokaz da još uvek ima bogova, i da se, iz osvete, pokatkad poigravaju i sa ubedenim materialistima i naučnopogledovcima?... Inače, moram lojalno da priznam da su mu (Željku) opisi mojih biti—imajućih—oponentata i najbolji, najupečatljiviji delovi eseja, zato im i dajem nešto veći prostor. Evokacije su sveže, žive, verodostojne, s vremena na vreme čak... *con brio*. Neću da idem tako daleko i da zamišljam kako je, u ovom poletnom ispisivanju bilo i nekog zanosa participacije, pa, nedaj bože, i kakvog »kolektivnog samo(pod)razumevanja«.

Najrečitija potvrda naših naslućivanja i nedovoljno potkrepljenih pretpostavki da profesor Bogdanović nepokolebljivo i strasno destruiše jednu ideološku strukturu protivstavljajući joj jednu drugu ideologemu... da on svojom ostrakističkom leksikom nesvesno reprezentuje upravo to svemoćno carstvo totalitarnog kiča protiv kojeg navodno ustaje, da on svojom militantnom frazom i obiljem vrednosno negativnih atributa demonstrira autoritarnu svest, da on redukuje životno obilje na jednostavne sheme, da on uistinu oličava represivna mišljenja... itd. Kad se spozna najdublji i najnepristupačniji sloj Bogdanovićevih jezičko-ontoloških poniranja u biće i svest srpskog naroda i u skrovite odaje njegovog političkog uma, kad se njegova vizantijsko-azijska isključivost razluči od njegove zapadnjačke fraze, onda postaje jasno da je profesor Bogdanović ovim pismom možda i nesvesno otkrio da je i njemu »kažiprst duži od srednjeg prsta«: za sve nevolje ovoga sveta odgovorni su njegovi omraženi oponenti, ti okrutni »đurdijanci«, »divljaci«, »paranoičari« i »staljinisti« (kažiprst preteći uperen u protivnike), dok njegovi istomišljenici svi odreda ubedljivo obrazovani, izredno načitan i misaono gracilni, vrhunaravno čestiti, blaženo relaksirani i mudri... itd.

FILOLINGVISTIČKI SPOT

Privodeći ovaj članak kraju, moramo se zapitati zašto se profesor Bogdanović priklonio obmanjivanju i samoobmanjivanju, zašto je pobrkao namerno suštinu i formu i zašto je posegao za filološko-lingvističkom metodom analiziranja jednog značajnog političkog događaja?

a.

a.

Baba Jaga, Tojaga br. 4 ili 5.: »Najrečitija potvrda naših naslućivanja«... Ko smo to sad »mi«? Ko su to »oni«, tamo negde u polumraku? Autor lično i u množini? **Pluralis modestiae**? Ne, ne bi se reklo; do sada je bio u jednini i vratiće se u jedninu... prah prahu zemljinom! Ili je to neka ne više »magijska«, već »organizaciona«, »koordinaciona«, »kolegijalna« silesija?... No — Baba Jaga, Tojaga br. 6 — manje je važno ko je taj što naslućuje, važnije je šta naslućuje? (Iako, istini za volju ni to nije više preterano važno...) U svakom slučaju, pokazaće se »da profesor Bogdanović nepokolebljivo i strasno destruiše jednu ideološku strukturu protivstavljajući joj jednu drugu ideologemu...« Koju strukturu? Mentalnu strukturu i substrukturu staljinizma i neostaljinizma? Koje li sreće, i ne samo moje, da imam snage da razorim jedan težak ideološki, ili para-ideološki stupidarijum, da razorim kulu vavilonsku simuliranih ideja i neskrivenih preneganja! I kad bi se to moglo samo jednom jedinom... Tja!... ideologemom! I šta, uopšte, znači ta prazna, ta besmislena reč? I šta li Željko zamišlja da je rekao? Jednom ideologemom, kao krpenjačom u ideološku strukturu, pa puf-paf, sve ode u tandariju! I koja je ta ideologema — baš jedna jedina? Nismo li, opet, ko zna po koji put, suočeni sa ružnim, nemoralnim intelektualnim, lažima prividnog (neostaljinističkog) diskursa? Cela obmana se zasniva na arbitrarnoj sličnosti simetričnih parova: na primer, par 'mitologija/mitologema' nešto znači; par 'ideologija/ideologema' na znači baš ništa... Galimatijas dolazi od neke davne Spiegelbild-simetrije: Gallus Mathiae ili Mathias Galli? Tata-Matin petao, ili petlov tata-Mata. Ako izuzmemo humor, i zamenimo ga namernim mutljagom kazuistike, imali bismo gotovo istorodan primer »konceptualne« inovacije.

Na jednom mestu u svojoj glasovitoj knjizi »Marksizam i filozofija jezika«, Mihail Bahtin ističe da su prvi filolozi i prvi lingvisti uvek i svuda bili sveštenici. Po njegovom mišljenju isotrija ne zna ni za jedan istorijski narod čije sveto pismo ili predanje nije bilo u ovoj ili onoj meri strano i nerazumljivo za laika. Odgonetanje tajne svetih reči, veli ovaj marksistički mislilac, i jeste bio zadatak sveštenika-filologa.

Iz kojih razloga profesor Bogdanović preuzima obavezu »odgonetanja tajne« nekakvih svetih reči i zašto tako naprasno preuzima svojstvo sveštenika-filologa? I na ovo pitanje odgovor možemo naći u Bahtinovo podsticajnoj raspravi u kojoj on tvrdi da se »lingvistika javlja tamo i tada gde i kada su se javile filološke potrebe. Filološka je potreba rodila lingvistiku, njihala njenu kolevku i u njenim pelenama ostavila svoju filološku frulu. Ta frula treba da budi mrtve. Ali, da bi ovladala živim govorom u njegovom neprekidnom postojanju – njoj nedostaju zvuci«. Frula našeg protomajstora Bogdana Bogdanovića nije bez svojih zavodljivih čari, ona ima jednu ljupku i sjajnu fakturu i brižljivo izrezbarenu, ornamentima ukrašenu i »umivenu« površinu, ali toj fruli nedostaju zvuci.

Umorna je Srbija od takvih frula.

a.

sti da se čovek može stvarno, i opravdano preobraziti u zver, pa se onda, po obavljenom poslu, mrtav ladan vratiti u ljudsko obličje... Modaliteti »tvrde« i »meke« likantropije... itd.) Kundera je, uostalom, brutalno prenet iz nekog ranijeg (objavljenog, neobjavljenog... gde i kada objavljenog?) Simičevog rada, tako reći preotet je iz drugog kaubojskog filma, i ne verujem da bi se baš najbolje osećao u jednom srpskom obračunu gde mu je dodcljena uloga da podrži Osmu sednicu. Uzgred, naljutio bi se ili nasmejao kad bi shvatio kako – baš nikako ne ume da shvati kad je on – on, dakle Kundera – a kad je »on« samo Željko Simić koji, bez uobičajenih konvencija za izdvajanje navoda, serbez zavlači levu ruku u njegov desni džep i izvlači suzice i uzice, i bele golubove... kao da su njegovi rođeni, i sve to još čini u cilju viših društvenih i nacionalnih razloga... A sad još i Bahtin... i Bahtin je tu »Boha radi«, a i zbog radi lepog naslova: **Marksizam i filozofija jezika**, tek koliko da se uspostavi oficijelna ravnoteža između dva kulturna bloka. Šteta, jedino, što oni koji ne poznaju Bahtina, mogu steći pogrešan utisak da je stvarno neki strašno tvrd naučnopogledovac. Međutim, sami vrhovi njegovih teorija (npr. o dijalozizmu, o višeglasju pojedinačne reči, o polisemiji i ukrštanju kultura, kao i inspirirani tekstovi o poetici Dostojevskog, imaju veze s Marksom i marksizmom koliko i sa Darwinovom teorijom! Ko, dakle, koga vara i zašto?... Manje je važno, ali s obzirom na ugled srpske kulture (naročito u ovom trenutku) nije baš ni sasvim nevažno što su i Kundera i Bahtin ispalili žrtve veoma primitivne montaže: Kundera je dodeljena uloga da u kaubojskom šeširu meša... meša i brlja rusku salatu, dok Bahtin, iz sibirske šubare vadi pogolemog Big BigMeka. Razume se, i to se može shvatiti kao neka vrsta ravnoteže, naročito u civilizacijama udvojenih ličnosti i sankcionisanog lagarenja, kakve, bez sumnje, dobro poznaju i Kundera i Bahtin.

- a. Imena Kundera i Bahtina kao podsetnik za neka buduća istraživanja likantropske karakterologije... junaka naših dana... (cf. *Teorijska čitanka: Shvatanja o dvodušju, o višedušju – polipsihizam – shvatanja o mogućnostima opstojanja u istom trenutku na dva razna mesta – bi-présence – i slična predubedenja, pružaju dovoljno ideološke izvesno-*

a.

Odluka OK OSK Starog grada –
BRANISLAV MILOŠEVIĆ ISKLJUČEN IZ SK
– Predsednik republičkog komiteta za
kulturu Srbije svojim postupcima i
ponašanjem došao u sukob sa Programom
Saveza komunista Jugoslavije

»... S obzirom na funkciju na kojoj se nalazi, ka-
ko je rečeno, Milošević nikako nije smeo onako
da polemíše, ne ograđujući se od sporne poru-
ke naslovne strane 'Studenta'«.

a.

(Politika)

(18. XII)

- a. Prodaja lepog ponašanja i kvazi-partijske pala-
načke finoće. »Zar je smeo *onako* da polemíše, s
obzirom na funkciju na kojoj se nalazio!« Ko? Bran-
islav Milošević, pisac jedan od retkih, stvarno kul-
turnih ministara kulture koje je zemlja Srbija imala.
A kako je polemisao? Biranim rečima da ga niko
ne razume! A s kim je polemisao? Sa Dušanom Mi-
tevićem. A ko je pa to? E, to ti je, prijao i prikane,
već malo teže da objasnim... u svakom slučaju –
»naš je čovek! A o čemu su polemisali?... Držim
da nam to, ni prije, ni prikani i ne bi baš umeli da
rastumače, pa ću reč preuzeti lično. Polemika je iz-
bila oko jedne naslovne strane... Pišući pismo CK
SKS, ne da bih nešto posebno podržavao Milo-
ševića, već da pripomognem zdravoj pameti, u pi-
smo sam uključio i čitav mali traktat o karakteru i
stvarnim dosezima »simboličke funkcije«. Zapisao
sam ponešto i o dosta opasnom precenjivanju moći
»govora« znakova i »znakova«... trepetnike i sa-

novnike nisam pominjao, računajući da će ih se, ko
treba, sam prisetiti. Skrenuo sam pažnju i na dru-
gu, daleko važniju stranu pitanja... Smatrao sam, i
smatram da je sa Mitevićevom intervencijom po-
kušana još jedna veoma perfidna manipulacija Ti-
tovim imenom, slično tehnici primenjenoj sa iza-
zivanjem skandala oko **Vunениh vremena**. A techni-
ka je uvek ista i uvek pali... metafore, pa i sasvim
nedorečeni parasimbološki vicevi, podižu se do
stepena identifikacija, političkih identifikacija, ia-
ko niti zaslužuju da budu, niti uopšte mogu biti
predmet diskursivnih parafraza... (cf. **Jezičke zam-
ke...** 37, 38)... I Branislav Milošević je, pre mene
nešto slično, objašnjavao, pozivajući se na dobar
običaj da se o osjetljivim pitanjima duha ipak mo-
ra razgovarati razložno i u hladovini razgranatog
duha, a ne u suhoderinama besmisla i trabunja-
nja... Ali, sve uzman. Mitevićeva simbološka egze-
geza (ovo pišem, razume se, uz osećaj mučnine –
kakvi simboli, kakva egzegeza!)... Ta sanovnička,
trepetnička egzegeza je nadvladala, i razume se, bi-
la je daleko bliža pameti onih kojima je bila upu-
ćena. Uostalom, govor znakova, govor cveće i lišća,
govor privida i prividenja, i sujeverno pravo na tu-
mačenje tog »govora« ionako, odvajkada, pripada
gatarama... Ostalo je, u Miloševićevom slučaju, bi-
lo samo stvar procedure, po svemu sudeći krajnje
sumnjive procedure, a ni reči, baš ni jedne jedine
reči o suštini spora... (**Teorijska čitanka: Neproboj-
nost za iskustvo. Ikonika preuzima dokazni postu-
pak... Umeti videti, i u vampirskom mraku, što drugi
na punoj svetlosti poznavanja ne vide, za to je po-
trebna vežba, a i nešto prirodne klasno – bistro pre-
dodređenosti... itd.**)

(Za objašnjenje karaktera Mitevićeve, da ne kažem
baš »hermeneutičke metode« nemam boljeg izbo-
ra do dva-tri stara srpska izbora... kao što su rožda-
nici, sanovnici, trepetnici... odabiram upravo ovaj
poslednji... v. *infra* **Analecta...**)

ANALECTA

ili:

TREPETNIK

(Tumačenja trepetanja, podrhtavanja i poigravanja pojedinih delova čovečijeg tela)

- Teme s desne strane na glavi ako ti zaigra, sudiju ćeš predstavljati.
- Vrat ako ti zaigra, mlogi će ti se poklanjati.
- Potiljak ako ti zaigra, zbog neke rdave vesti oskorbićeš se, no po kratkom vremenu obradovaćeš se.
- Desna obrva ako ti zaigra, nadaj se boju ili kavzi.
- Levo oko sa levom obrvom ako oba ujedanput zaigraju, u veliku jarost doći ćeš, no zatim ćeš se opet skorim ublažiti.
- Leva obrva ako ti zaigra, pokazuje sitost u jelu.
- Gornja trepavica na levom oku ako ti zaigra, označava boj i kavgu.
- Obraz levi ako ti zaigra, bićeš ranjen od ajduka.
- Gornja usna ako ti zaigra, nepoznate goste dobićeš.

- Nos s koje bilo strane ako ti zaigra, označava dostoinstvo (uvaženiye, gospodstvo).
- Desna sisa ako ti zaigra, mlogo ćeš sediti na jednom mestu.
- Pupak ako ti zaigra, čest ćeš polučiti i od polze će ti biti.
- Leda kad ti zaigraju, u ratu ćeš dobro proći i silu zadobiti.
- Desni lakat ako ti zaigra, sa nekim opakim sukobićeš se, no ćeš ga ubediti.
- Levi lakat ako ti zaigra, promaknućeš se u slavotečeniju i postaćeš znatniji od drugih.
- Veliki prst ako ti zaigra, s nekim pamjatozlobivim posvađaćeš se i naskoro pomiriti s njime.

(Večiti ili stogodišnji kalendar)

Dnevna istorijografija – SEDAM PADEŽA OSME SEDNICE – »Bratska pomoć zdravih snaga«: otkuda nove ponude padeža ljudima za koje se tvrdi da ih ne upotrebljavaju?

»Kuku i lele, plaćilažno shvatanje istorije kao smrdljive grobnice ljudi, ideala i puka koji je pomro a da nije savladao ni sve padeže ni sve akcente, **povampirilo** se i u SR Srbiji. Uz njega prijanja, po svemu sudeći, i Bogdan Bogdanović, koji bi se, da je učestvovao u debati srpskog i slovenačkog PEN-kluba ako imamo u vidu istoriografski deo njegovog pisma, na prvi pogled tako krležijanskog, našao na ultrarupelovskoj strani...«

(NIN, Teodor Andelić)

Dnevna istoriografija – SEDAM PADEŽA OSME SEDNICE, itd.

»...U kulturi koja ima delo Borislava Pekića u najmanju ruku je anahrono Balkan shvatati u austrougarskoj varijaciji mraka–bauka! To je, međutim, prostor na kome su nikle sve civilizacije Evrope, bez obzira da ih sveli samo na grčku i vizantijsku. Jedino što tu nije niklo, nego je niklo u Srednjoj Evropi i, makar samo uslovno se može nazvati civilizacijom (Arnold Tojnbti to ne bi učinio!), jeste fašizam...«

(NIN, Teodor Andelić)

Nesporazumi oko spomenika u Šapcu – »DRVO SEĆANJA« NIJE ZA PAMĆENJE – I zvanično borci Šapca protiv predloženog rešenja spomenika na Trgu Revolucije u centru grada – Prepraviti »Drvo sećanja« ili raspisati novi konkurs. – Sumnjivo zalaganje Bogdana Bogdanovića

»Šapčani su, međutim hladno i sumnjičavo primili to oduševljenje žirija i sve glasnije počeli da ga napadaju. Juče je o spomeniku raspravljao Odbor za izgradnju Trga revolucije i odlučio da ne prihvati ponuđeno rešenje jer ono nema nijedan simbol revolucije i građani nisu u stanju da shvate kakve poruke nosi to 'Drvo sećanja' koje, kako reče predsednik Odbora Borivoj Đokić, više podseća na električni stub. Dogovoreno je da se rešenje ne prihvati, ali da se još jednom porazgovara s autorom i da mu se predloži da rešenje dopuni neophodnim simbolima. Danas na sednici Predsedništva Opštinskog odbora Saveza boraca 'Drvo sećanja' nije dobilo zeleno svetlo. Odbor je odlučio da ga ne prihvati, a izražena je i sumnja u stručni žiri. – Ja cenim stručnost arhitekta Bogdana Bogdanovića – rekao je Mirko Gašić – ali nije slučajno da se baš on toliko zalagao za njega. Izgleda da je Bogdan Bogdanović razvio čitavu mrežu po Srbiji kako i čije rešenje će se gde progurati. Ne pravimo mi spomenik za buduće generacije, pravimo spomenik revoluciji od 1941. do 1945. godine i te simbole treba da ima spomenik. Predsednik Opštinskog odbora Saveza udruženja boraca Šapca Vojin Ruvidić je naglasio da po njegovom mišljenju, a i po mišljenju građana koje je on čuo, ni jedno od četiri ponuđena rešenja ne odgovara za izvođenje. Prvonagrađeno

a.

rešenje više asocira na električni stub, ili čak na vešala a njegov postament — kaže Ruvidić, po mišljenju građana, podseća na rodoslov kralja Petra I. Zbog svega toga 'drvo' nije za postavljanje na Trgu revolucije. — S kim god sam razgovarao, a čuo sam veliki broj mišljenja građana, niko nije za ovo rešenje — kaže Dragomir Gladović. — Pitam se ko to nama podvaljuje. Ima čak i banalnih asocijacija na ovom rešenju a mi njemu dodelili prvu nagradu. Nije mi jasno zašto se stidimo klasičnih spomenika. Kakav je to spomenik narodnooslobodilačkoj borbi ako nema nikakvo obeležje tog vremena. — I Marinko Lukić se slaže... a i on ne vidi gde je tu poruka za pamćenje. I ostali borci bili su sličnog mišljenja pa je na kraju odlučeno da se ne prihvati predloženo rešenje...«

a.

(Politika, izd. za unutrašnjost)

(24. XII)

Događaj u Šapcu! *Politika*, čak i ovakva kakva je danas, nije se usudila da ga obelodani u svom beogradskom izdanju, ali u izdanju za unutrašnjost iscrpno izveštava sa pojedinostima jednostavno ra-

zumljivim širokim narodnim masama. Bez daljeg... pokazuju se već prvi politički efekti trepetničko—sanovničke mitevićevske »hermeneutike«. Eto, i na ovom planu (pored harange o akcentima i padežima), eto, prvih rezultata podsticanja revandikacija neukosti i ružnog prizivanja osećaja kulturne prikraćenosti... U dve, u tri reči, šabački pravoverci čuvaju Revoluciju. A od koga je čuvaju. Od Olge Jevrić, od Stojana Čelića, od Miodraga Protića, od Vlade Komada i od moje malenkosti! Čuvaju—li—čuvaju Revoluciju od neke, ko zna kakve, vrag će je znati kakve... političke čivije! A nikog baš ni u Šapcu (koji je nekad s pravom važio kao jedan od kulturnih centara Srbije), ni u okolini... nikog baš da se malo zabrine za zdravlje srpske nacije!... A razloga za zabrinutost ima. Pred očima pravoveraca je umetnički posao izvanrednog mladog vajara i jednoglasnost (reprezentativnog, smem li reći?) žirija... Ali, ali, za svaki slučaj Borivoje Dokić *vidi* električni stub, Vojin Rudvić i stub i vešala, a pribogu nešto i kao znak sa četničke kokarde. Dragomir Gladović se izričito pita... pita se čovek: »Pitam se ko to nama podvaljuje?« Marinko Lukić se slaže sa predgovornicima, jer ne vidi baš ništa, a najmanje »poruku za pamćenje«. A da bi mračna komika situacije ostala sama sebi verna, i da bi sve i do kraja podsetilo na najbolja vremena hajdučko—nacionalničke političke budnosti, Mirko Gašić uvodi u igru i neizbežno Sumnjivo lice, koje ja jesam, ili bar imam biti, a sve to, braćo Srbi, u ime njihovog (šabačkog) *znanja* revolucionarnog znanja, iz kojeg je žiri apriori isključen. I razume se, sve još i u ime tužnih, zaostalih snova... (Teorijska čitanka: *San, čak i tužan palanački san o homogenosti sveta, Sveta je knjiga starih i novih prelogičara. San je paradigmatička stvarnost, pa otuda i ima svu vrednost i ogromnu snagu teorije. San razrešava ideološke nedoumice... itd.*)

MINISTAR ISKLJUČEN IZ SK

»O svom slučaju Milošević je govorio u trećem licu: 'Sve vreme na dnevnom redu bilo je utvrđivanje odgovornosti Branislava Miloševića, a neprekidno se govorilo o njegovoj nespremnosti na samokritiku. Može li se neko naterati na samokritiku, a da mu odgovornost nije utvrđena i predočena? Može li se od nekog očekivati samokritika u trenutku kad njegova osnovna organizacija utvrdi da odgovornosti nema? U ovakvim apsurdnim zahtevima pozivanje na samokritiku postaje jedan vid pokrića na neuverljivost optužbe. Poznavajući Branislava Miloševića izjavljujem da nije spreman da nipodaštavanjem svoga ljudskog dostojanstva i integriteta čini uverljivim neosnovane i apsurdne sumnje protiv sebe...' –

Oglasila se i Mara Vejinović, član Radne grupe OK SK: 'Mi moramo voditi računa o tome da kako god nismo za staljinizam ni za staljinistički demokratski centralizam, za gušenje slobode ličnosti i mišljenja, tako nismo ni za truli liberalizam'. Potom je usledilo glasanje. Branislav Milošević je isključen iz partije zbog jednog polemičnog ličnog stava objavljenog u novinama kao i zbog upornosti u dokazivanju da može da zadrži vlastito mišljenje...«

(Novosti 8)

- a. Pošto je sasvim očigledno da svako već uveliko radi svoj posao, kao i da je Mitević svoj već obavio... stvar sa simbolima ide ad acta i nikome više ne pada na pamet da raspravlja da li je jedan uman čovek bio u pravu što je (baš u svojstvu ministra kulture) pokušao, sa mnogo obzira, da hermeneutičko-političke šarade nazove pravim imenom. Ali, ispalo je da nije njegovo da o tome presuđuje, jer iz mraka izlazi Glavni Tumač koji daje svoju reč i gotovo... **Schluss... causa finita...** Ostaje još Mara Vejinović, čije ime, držim, zaslužuje da bude zadržano u našem zajedničkom pamćenju... Nastupa Mara, krotko i kratko, i jasno, kao vila iz snova, nastupa upravo u ime pouzdanih, proverenih arhiepiskopalnih snova o slobodi... (Teorijska čitanka: *Integrativna vrednost sna. San kao viša i najviša forma mistične participacije. San kao »eshatološko polje« jedinstva...* itd.)

25. XII – petak

RAZGOVOR: LJUBA TADIĆ

»...Ja znam da su mene uzeli da paradiram pred Socijalističkim savezom. Uzeli su popa Smiljanica i mene... Može biti kao neko pokriće. Ja sam, sedeći na tim sednicama, ustanovio da samo taj pop i ja nismo u Patriji. Znači, jedan iz crkve, a drugi iz cirkusa. Bio sam jednom čak i uzbuđen zbog situacije koja se dogodila oko mog mladog prijatelja Brane Miloševića i oko jedne sporne naslovne strane... Reagovao sam vrlo iskreno, ne znajući za taj politički postupak, ne znajući zapravo kako sve to jedno s drugim ide. Jer, ja ne mislim da je politika prevashodno podvala pa posle nešto drugo. Ja uvek mislim da je politika nešto drugo...«

(Polet)

26. XII – subota

Saznajemo – BRANISLAV MILOŠEVIĆ PODNEO OSTAVKU

»(Beograd, 25. decembra) – Branislav Milošević je podneo ostavku na funkciju predsednika Komiteta za kulturu SR Srbije. Razlog leži u, kako saznajemo, 'sticaju političkih okolnosti' koje su Miloševića primorale na ovaj potez...«

(Borba)

27. XII – nedelja

Radoš Smiljković, predsednik GK OSK Beograda, govori za NIN – **SVAKO NEKA RADI SVOJ POSAO** – Otpori promenama su vrlo žilavi, jer je birokratija snažna. Birokratija jugoslovenskog društva je povezana kao što je nekada bila i buržoazija Jugoslavije. Ali ne treba smetnuti s uma da je jugoslovenska radnička klasa povezana, ili će to biti kao što je bila povezana nekad u procesu klasne borbe, revolucije i neposredno posle nje

»Osećam se odgovorno. Inače, u Partiji i pred Partijom uvek sam se osećao odgovorno. Ukoliko su moje obaveze u Savezu komunista bile veće, utoliko je bilo izraženije moje osećanje odgovornosti...«

(NIN)

3. I – nedelja

ĐOKO STOJČIĆ IMENOVAN ZA GLAVNOG I ODGOVORNOG UREDNIKA NIN-a

»Na sednici Predsedništva RK SSRN Srbije od 25. decembra 1987. godine, za glavnog i odgovornog urednika lista i rukovodioca OOUR NIN imenovan je je Đoko Stojčić. – Đoko Stojčić... bavi se književnim i publicističkim radom, objavio je 15 knjiga i četiri antologije. Objavio je i preko petsto rasprava, članaka i polemika...«

(NIN)

4. 1. – ponedjeljak

Kakav »prirodan, logičan i neophodan izlaz ove, Versajske Jugoslavije« nudi Pravoslavlje. – BALKAN PRESJEČEN KRIŽEM – Prekranje jugoistoka Evrope temelji se na uverenju da su srpskohrvatski i pravoslavno–katolički odnosi, ukoliko postoje u istoj državi, mogući jedino preko noža. Stoga se predlaže razbijanje Jugoslavije kao ostvarenje »potreba Srba« – (međunaslovi:) Putokaz od Nemanjića – Ima li mesta za »Versajce«? – Vladika Nikolaj za federaciju – Prosperitet na vjersko–psihičkoj bazi
(Borba, Mirko Mlakar)

5. 1. – utorak

Demokratizacija sovjetskog društva – SPOMENIK ŽRTVAMA STALJINIZMA... Ne vodi se borba sa Staljinovim zemnim ostacima već protiv ropstva u nama...

»... 'Bio je veliki general, a mama mi je rekla da su u njegovo vreme snižavali cene', odgovorio je vozač. Na pitanje pesnika da li možda zna koliko je ljudi Staljin ubio, mladi šofer je rekao: 'Možda hiljadu, ali šta je to za našu zemlju'... U današnje vreme, rekao je u jednoj nedavnoj televizijskoj emisiji pesnik Andrej Voznesenski, ne vodi se borba sa Staljinovim lešom i njegovim zemnim ostacima, već 'borba protiv ropstva u nama'. Kompleksa ropstva se treba osloboditi jednom zauvek, poručuje on.«

(Borba)

12. I – utorak

Tumačenje Komiteta za informisanje SR Srbije – VLASTIMIRU MIJOVIĆU ISTEKAO MANDAT V. D. UREDNIKA »MLADOSTI«

»Sadašnji vršilac dužnosti glavnog i odgovornog urednika lista »Mladost« Vlastimir Mijović ne može više da obavlja tu funkciju... To je suština odgovora koji je Republički komitet za informacije SR Srbije uputio Predsedništvu Konferencije SSOJ povodom njihovog pitanja koliko može da traje status vršioca dužnosti glavnog i odgovornog urednika...«

(Politika)

13. I – sreda

SSOJ: Zasedalo i Predsedništvo i Konferencija – IZBOR BEZ IZBORA – Vlastimir Mijović više nije v. d. glavnog urednika »Mladosti« – Konferencija bez kvoruma – Predsedništvo bez novih članova

(Borba)

Sednica Gradskog komiteta OSK u Beogradu
SVE TEŽI TERET KRIZE...

»...105 hiljada radnika zaposleno je u privrednim organizacijama koje posluju sa gubicima, broj nezaposlenih krajem prošle godine dostigao je 74.000, više od 40.000 porodica nema rešeno stambeno pitanje...«

(Politika)

»Lično mislim da izlazak iz krize predstavlja skroman cilj. Naročito za mladu generaciju. Uostalom niko ne želi da živi u zemlji čiji je program da preživi, da spase glavu. Naš cilj treba da bude progres, kao osvajanje prostora u svetu...«

(Politika, Mirjana Marković)

Komunisti IRO »Rad« o odluci OK SK Stari grad – **PREVRTANJE STARIH ČARAPA –** Prihvaćena kritika Opštinskog komiteta, ali ne i argumentacija da su se poneli oportunistički i pokazali idejnu slabost zbog neizricanja nikakve idejne mere, sada već isključenom članu SK Branislavu Miloševiću...

»Na početku rasprave neki članovi Osnovne organizacije istakli su da ne može biti pojedinačne odgovornosti jer je izveštaj Drugarskog veća prihvaćen jednoglasno; da se sada isteruje odgovornost komunista koji su slobodno izneli svoje mišljenje (»mi u Srbiji ne možemo slobodno da mislimo i iznosimo svoje stavove, a u Sloveniji to mogu bez ikakvih posledica«). – Na ove izazove odgovorila je Mara Vejnović, član predsedništva OK SK Stari grad i Radne grupe koja je pomogla OO SK u pronalaženju odgovornosti za Branislava Miloševića. Na primedbe da nema slobode u Srbiji, Vejnović je odgovorila da je ima i zamerila članovima OO SK što nisu pročitali materijale... jer da su to učinili bilo bi im jasno da slobode ima...«

(Borba)

OVO NIJE MAS-POK

»(Niš, 21. januara) – U nekim glasilima povodom Osme sednice CK SK Srbije i rasprave na njoj izražavan je neprimeran, podrugljiv odnos jednog malogradanskog mentaliteta prema ljudima iz društvene baze, iz naroda, prema njihovom 'provincijskom naglasku'... – rekao je član Predsedništva RK SSRN Srbije Vojislav Mićović...«

(Borba)

a.

- a. Dokazivati da »ovo nije mas-pok« uzvitlavanjem strasti pričama o zavičajnim, odnosno sada, »provincijskim akcentima« (v. pod 20. XI) nije baš najbolji način dokazivanja, a nije ni (nacionalno) čist posao. Ko se, i zašto se, tako uporno poigrava frustracijama ljudi u nekim krajevima Srbije koji nisu u velikom prijateljstvu sa vukovskim akcentima?... Kome je potrebno da harangirajući podilazi osvetničkim instinktima neobrazovanosti i nedoučenosti, jer nevladanje književnim jezikom ipak nije nešto čemu se treba diviti. Nije li to, ne daj bože, neki nacional-staljinistički priziv elementarnog narodskog zdravlja, hrabro draženje i izazivanje revandikacija minus-inteligencije? Više tragična no groteskna epizoda sa »skromnom intelektualkom iz Mladenovca«, dovedenom na rub deliričnog slova, više no jasno ukazuje na svu bezočnost nekih šampiona diferencijacije (v. pod 27. XI, 15. XI, 15. II, 1. III). Mićović je doktorirao na teoriji tzv. specijalnog rata, ako se ne varam, ali to ni iz daleka nije dovoljan razlog da vodi specijalan rat protiv sopstvene nacije... i njenog ponosa. I to u trenutku kada joj je veoma stalo do ugleda u sopstvenim očima, a i do ugleda u očima zabrinutih prijatelja... Koji li ga to, Mićovića, »specijalni« demoni podbrekuju? (cf... o ulozi »bapuka« u arhaičnim formama, specijalnih ratova... *Teorijska čitanka: ... Čovek, pojedinac, ličnost – obuzet slušnim i govornim »bapukama« – samo kao prevozno sredstvo, kao izandali tramvaj duhova i razdraženih, razularenih okultnih sila itd.*)

25. I – ponedjeljak

Sovjetska preispitivanja – ANKETA U SSSR O STALJINOVOJ POLITICI – Zatraženo mišljenje slušalaca partijskih škola

»Većina anketiranih studenata partijskih škola u Sovjetskom Savezu, ukupno 72 odsto od njih, smatra da je u Staljinovoj politici bilo i pozitivnih i negativnih strana. Samo 18 odsto anketiranih je u celini osudilo Staljinovu politiku...«

(Politika)

27. I – sreda

VRATITI UGLED PARTIJSKOJ REČI

»Jedna od poruka Osmog plenuma CK SKS jeste da nijedno pitanje ne sme da ostane bez odgovora... rekla je, učestvujući u raspravi, Radmila Anđelković, član Predsedništva CK SK Srbije...«

(Politika)

4. II – četvrtak

NEZNAJNJE MLADOG SEKRETARA

»Nedavno je na sastanku jedne organizacije SK u velikom proizvodnom kolektivu sekretar organizacije, obrazlažući program rada, predložio da se diferencijacija obavi do kraja marta! Na ovaj njegov predlog reagovalo je više članova organizacije, obrazlažući da je diferencijacija trajan zadatak...«

(Komunist, prenosi Borba)

Sednica Predsedništva OK SK Barajeva – TRAŽI SE SMENJIVANJE GLAVNOG UREDNIKA

»Uzbuđenja oko poslednjeg broja 'Barajevskih novina' ne prestaju... Jedan od zaključaka je i da treba izdati vanredan broj novina u kojima bi se demantovali pojedini članci i objavili zaključci Opštinskog komiteta...«

(Politika)

POKUŠAJ REVIZIJE 8. PLENUMA... Zoran Sokolović: Dragiša Pavlović je i danas pokušao da revidira stavove i odluke 8. plenuma CK i čitavog SK Srbije... Dr. Radoš Smiljković: POZICIJE STALJINISTIČKE SVESTI

»...Moramo da se bijemo protiv toga. Zato što su to ignorisali mi smo došli bili u situaciju u Gradskom komitetu i njegovom Predsedništvu da nestane kolektivni duh. — Ne stidim se što sam govorio da mi moramo da budemo kao naši preci koji su jurišali na nebo jer drugačije ne možemo da izađemo iz krize... — Ne stidim se kada je u pitanju humoreska što sam rekao da smo dužni da se izvinemo Beogradu, ne stidim se što sam rekao, ako se tako razumelo, izvinemo i SANU, jer nikada nisam mislio i danas ne mislim da u nizu drugih organizacija preovlađuju oni kako ih neki definišu, u negativnom značenju.«

(Borba)

a.

b.

c.

- a. »Moramo da se bijemo protiv toga...«
- b. »Ne stidim se što sam govorio da mi moramo da budemo kao naši preci koji su jurišali na nebo jer drugačije ne možemo da izađemo iz krize...« (cf. **Teorijska čitanka: Šamanski kadrovi jurišaju na nebo, kao i njihovi preci. Neke još neodgonetnute tajne magijskog leta. Neke još nepomenute tehničke performanse i neka još nedostignuta, katarzična iskustva. Susreti sa duhovima, borbe sa duhovima, pljuvanja i svade... Uloga Velike ptice... itd.**)
- c. Izvinuti se (recimo: u nebo!) — malo je teže u mojim pa i u Smiljkovićevim godinama, zato je bolje, umesto varljivog zavijanja, izvijanja i izvinjavanja, otpočeti izlaženje iz krize — lečenjem jezika. A što neizvinjavanja za »juriš na nebo« tiče, držim da je i to (neizvinjavanje, uz izdajnički jezički lapsus) samo svojevrsan simptom duboke pokolebanosti jezika, mišljenja, pa i (revolucionarnog) bića. Zato, tek toliko da se rasteraju zle čini, čitaocima ove moje knjige, na raspolaganju je, opet **Teorijska čitanka** (cf... *Veličina i beda šamanskog poziva. Muke s rečima, mûk bez reči, i mukle reči mimo muka. Tajni jezici i posebno tajni jezik ptica i njegova uloga u modalitetima otiskivanja ka nebu i ka nebeskim i prekonebeskim prostranstvima... Šta ti je čoek, čovik, čovjek... ka' ptica!*)

**SEDNICA GRADSKOG KOMITETA
ORGANIZACIJE SK U BEOGRADU**

(Politika, str. 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9)

»Ne samo zbog statutarne obaveze, već još više zbog svog revolucionarnog bića, svaka organizacija SKJ, u ovom slučaju OSK Beograda, upravo ovaj GK, još jednom na delu potvrđuje svoju odlučnost za jačanje upravo tog revolucionarnog bića... rekao je Zoran Sokolović, sekretar Predsedništva CK SK Srbije.«

a.

**SEDNICA GRADSKOG KOMITETA
ORGANIZACIJE SK U BEOGRADU**

bis

(Politika, str. 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9)

»Ne smemo više dozvoliti da nosioci staljinističke svesti uopšte, a pogotovo ne u ovoj meri, dobijaju šanse da zauzimaju pozicije moći u Savezu komunista i u društvu i da svojim ideologijama i metodama razaraju i njegovo progresivno društveno biće... rekao je Smiljković i nastavio...« — v. još i 5. II — bis, bis.

b.

a. 'Revolucionarno biće' i izvedene varijacije, naročito u odnosu na jezik i govor... 'Biće' od 'biti'?... »Pretpostavimo da nema te jednostavne, ravnodušne oznake, ili, pretpostavimo da je ne razumemo. Šta bi bilo: jedna jedina reč manje u jeziku? Ne, ne bi bilo više jezika... ni mi više ne bismo umeli da govorimo, niti bismo bili ono što smo. Jer čovek se definiše — biće koje govori...« (M. Heidegger, *Einführung in die Metaphysik*, 62, Tübingen, 1953)... Dalje varijacije: drug Sokolović kao biće koje govori, ali i kao partikula kollektivnog intelektualca... »upravo tog revolucionarnog bića«... koje govori, govori, govori... itd.

bis, b. Ne smemo dozvoliti uopšte, dakle nikako, dakle ni po koju cenu, i ni u kojoj meri, a pogotovo ne baš (pošto smo već izričito ne—dozvolili)... ne baš u meri kao do sada!... Ovu tako neobičnu rečenicu dr. Radoša Smiljkovića, zamišljam kao bajnu manirističku urnu, urnu—nimfu, nimfu koja samoj sebi zadaje strasno—smrtni poljubac pravo u potiljak! Razume se da je maniristička metafora—urna neodoljiva od predstava o mogućnostima udvajanja, utrojavanja duša i njihovog dvo— i troizbivanja... U pitanju je dakle, neka vrsta superiorne polipsihičke dijalektike (cf. *Teorijska čitanka: Još o vrlo arhaičnim korenima staljinističke ontologije. Neograničene mogućnosti polipsihizma: nasilna udvajanja duša—urni, izdvajanja, izuzimanja, izmanljivanja duša, njihovo zarobljavanje, ispiranje... prepariranje... Ili, još: Još o arhaizmima koji se moraju uzeti u obzir pri proučavanju moderne i postmoderne, i postmoderno—manirističke staljinističke ontologije... Pojave udvajanja i utrojavanja bića — pa i ličnosti — neodvojive su od shvatanja simultanog dvo— i trobivstvovanja... opstojanja, istovremeno, na dva, na tri prostorno—vremenska plana... itd. itd.*)

**SEDNICA GRADSKOG KOMITETA
ORGANIZACIJE SK U BEOGRADU**

(međunaslovi, uži izbor)... Sklonost za javnim i tajnim manipulisanjem ljudima... Manipulisanje načelnikom Službe državne bezbednosti Beograda... Nehumane i nemoralne kombinacije... SK se mora distancirati od navodnih boraca protiv nacionalizma... Perfidna i politikantska igra... Nema nikakvih misterija oko kase GK... Svoje drugove nazvao je streljačkim vodom... Pavlović nije jedini razlog rasprave... Pavlovićeva podmetanja... Metode iz Staljinovog vremena... Birokratski revanšizam... Prisluskiivanje za »demokrate«... Protiv zviždanja istinama, a aplaudiranja lažima... U ovoj debati ne može izgubiti Savez komunista... Ne potceniti opasnost od zloupotrebe dosijea... Potčinjavanje malim moćnicima... Pavlović nije za univerzitet... Postoji samo laž... Svoje greške drugima pripisuje... Nastojanje da se stvori paralelni politički centar u Savezu komunista Srbije... Pokušaj revizije stavova Osme sednice CK SK Srbije... Otkud uporno poturanje laži o borbi protiv srpskog nacionalizma... — Završna reč Radoša Smiljkovića: **MORAMO DA ČUVAMO UGLED SAVEZA KOMUNISTA**

(*Politika*, str. 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9)

»...rekao je Smiljković i nastavio: — Ovom prilikom želim da kažem sledeće: Svaka organizacija treba da radi svoj posao, svaki forum, organ treba da radi svoj posao, nek policija radi svoj posao. Ima ona šta da radi!...«

bis,
bis...

a.

bis, bis
a. Lord Nelson, uoči Trafalgarske bitke: »England expects that every man will do his duty« — Poruka sa broda *Victory*, odaslana 21. oktobra 1805... A danas i ovde, u zadunajskom pobrđu, šta li je čija dužnost? Ako je suditi po petofebruarskim naslovima, podnaslovima i međunaslovima kojih je daleko više no kad je predratna *Politika* objavila početak drugog svetskog rata, obaveze su svakoja-ke, ali završno uputstvo ne ostavlja nikog u sumnji o kakvim je poslovima pre svega, reč... Dakle, svako treba da radi svoj posao mirno, staloženo, i po mogućnosti profesionalno... (cf. *Teorijska čitanka: Likantropija dobija ponekad pun profesionalno-politički dignitet i preobraća se u neku vrstu institucije... Ili: O davno ispoljenim i davno zaboravljenim sličnostima između čoveka i zveri. O »izmeni uloga«.* *O konsupstancijalitetu... itd.*)

Fenomen specijalnog rata (2) – PRITISCI NA JUGOSLAVIJU... (uokvireno) »USADIVANJE« OD MALIH NOGU

(Pored ostalog) »...Ovaj plan sadrži sledeće ciljeve: potrebno je stalno i dosledno ukazivati na staljinističke tendencije i time zastrašivati jugoslavenske komuniste i druge levičare... — Te antikomunističke teze našle su utočište i kod nekih naših teoretičara—antimarksista — koji ih koriste u političke svrhe. Po uzoru na svoje inostrane kolege, da bi se, tobož, obračunali sa staljinizmom kao dogmom i praksom, oni se u stvari obračunavaju sa socijalizmom i komunizmom, i sa marksizmom kao njihovom ideologijom... — Neki naučnici, na primer 'pronašli' su da se i udžbenici aritmetike mogu koristiti kao oblik propagande. U jednom takvom udžbeniku bila su 643 zadatka kroz koja se afirmišu kapitalistički produkcionni odnosi...«

(Politika, Vojislav Mićović)

OZBILJAN UDARAC METODIMA STALJINIZMA — Orijentacija SK Srbije smeta onim pojedincima i grupama koji su svoj uticaj gradili na dogmatizmu i birokratiji, na savezu s nacionalistima u svojoj i drugim sredinama i na perfidnim metodima staljinizma... »naglasio je sekretar CK Srbije Zoran Sokolović u intervjuu koji objavljuju sutrašnje 'Večernje novosti'...«

»Euforičnost u pojedinačnom reagovanju iz nekih sredina, prema Sokolovićevom mišljenju, bila je, a i sada je posledica straha za grčevito održavanje jednog stanja...«

(Politika)

- a. Šta li drug Sokolović misli da je rekao? Na žalost, pitanje moram i sebi da postavim: šta ja (kao član Saveza, do sada i za sada) treba da mislim da je drug Sokolović mislio da je rekao? Treba li da se pretvaram da sam ga razumeo? Euforija je stanje razdraganosti, stanje bezrazložne sreće, ponekad osećanje rasplnutog, difuznog blaženstva, bez pravog povoda, čak i bez predmeta prema kojem bi bilo usmereno; to je sklonost da se sve vidi u ružičastom... Euforija se javlja u podmaklim stadijima tuberkuloze, morfinizma, kokainizma, kod alkoholičara i obično je predznak bliske smrti... Pojam je, upravo u tom značenju ustaljen još negde pred kraj prošlog veka, i do danas je ostao semantički neizmenjen svud u svetu, sem kod nas, gde označava neku vrstu 'političke histerije'. Pa sad, neka razume ko ume (da se pretvara) da razume: »Euforičnost u pojedinačnom reagovanju iz nekih sredina bila je, a i sada je posledica straha za grčevito održavanje jednog stanja...« (...Ako je prema načelu demokratskog centralizma neophodno ponekad zabataliti sopstveno mišljenje i povinovati se drugom mišljenju, neophodan je uslov da to *drugo* mišljenje, ili *prvo*... prvo i jedino, ipak nešto elementarno znači!)

a.

8. II – ponedjeljak

Zašto se pluralizam interesa prvenstveno afirmiše u Savezu komunista, a tek sekundarno i marginalno u društvu – STATUS »POLUPODOBNOG« ČLANA PARTIJE – Piše dr Nenad Kecmanović

»Pored niza relativno novih političkih fenomena i procesa koje generira kriza, a koji su nam bili nepoznati u neko ne tako davno stabilnije vreme, svedoci smo i pojave da ljudi koji su poimence na tapetu žestoke javne političke kritike, zadržavaju neokrnjen partijski status. Reč je pre svega o političarima po profesiji, ali i o piscima, novinarima, naučnicima, starim revolucionarima, odnosno uopšte o ličnostima od javnog značaja. – Nije naime retkost da pojedinci koji zbog grehova veće ili manje društvene težine slove kao politički problematični i nepoželjni, pa ih nije preporučljivo objavljivati, pozivati, citirati, pominjati, ipak ostaju samo pripadnici 'redovne avangarde', pa i njenih 'rukovodećih odreda'...«

(Borba)

9. II – utorak

»Staljin nije strašan, strašan je staljinizam... Kad govorim o tome da nije problem u Staljinu, hoću reći da se radi o tome da smo mi sami postali robovi i da je ropstvo naš problem. Kod nas vlada psihologija ropstva...«

(Danas, Tengiz Abuladze)

11. II – četvrtak

»...ako je Dragiša Pavlović u toku svog kratkog partijskog mandata važio kao čovek liberalnijih pogleda na društvenu stvarnost (što mu se često i zameralo), koji su to procesi i povodi koji su omogućili da ovih dana na njegovu adresu budu upućene i takve etikete da je 'najgori staljinist', 'birokrata', 'podmetač', pa čak i 'nacionalista'. Jer, takvih je ocena i te kako bilo na sednici Gradskog komiteta. Ovo pitanje se postavlja tim pre što je na 8. sednici CK SKS Dragiša Pavlović politički osuđen upravo zbog liberalnog, »olakog« i relativizirajućeg odnosa prema zaključcima 9. plenuma CK SKJ o Kosovu. Otkud tako drastična transformacija političkih ocena na račun jedne ličnosti za tako kratko vreme?«

(Novosti 8)

13. II – subota

»U slučaju humoreske 'Vojko i Savle' javnost je saznala o nedopustivim metodama u radu pojeđinaca Službe državne bezbednosti, što inače nije uvek slučaj jer oštećeno lice uopšte ne zna, niti će ikada pouzdano saznati da li se njegova pošta otvara i čita, telefonski razgovori možda prisluškuju, razgovori u stanu ili na drugom mestu moguće snimaju ili beleže...«

(Intervju)

13. II – subota

»Ima li svako svoj dosije? Ko 'piše' dosijea, ko ih čuva i taji, a ko objavljuje?... Gradski komitet SK Beograda osudio je ovu rabotu kao izdanak prošlih vremena. Istina, sa velikim zakašnjenjem, – posle godišnjice objavljivanja humoreske iz jednog dosijea. Ali, javno osuđivanje 'neprihvatljivog ponašanja', iako traje čitavu godinu, samo po sebi ne ukida dosijea...«

(Večernje novosti)

15. II – ponedeljak

Pričaj kao što čutiš – GENERALISIMUS NIJE TRPEO KAUC – Mogu li Staljin i njegovi ljudi da stanu na psihobiografiju, ili o knjizi Vladimira Adamovića »Od vlasti do paranoje«

»Pokušaj da se sagledaju psihopatološke sile, koje su pokretale generalisimusa, bio je za primarijusa dr. Vladimira Adamovića pravi izazov. Predistorijat knjige 'Od vlasti do paranoje' (izdanje beogradskog Nolit) ovako opisuje sam autor. Pre sedam godina, na tribini Srpskog lekarskog društva, govorio je o Staljinovoj paranoji i bio okružen mukom i onim podmuklim pitanjem 'Šta mu to treba?' O škakljivim stvarima, vele neki, nije mudro govoriti, makar da je i na stručnom terenu.«

(Borba)

15. II – ponedeljak

»...E moja Pavičevićko, kako vi olako preko toga prelazite! – Nakon svega, vaistinu se pitam koliko je odista snažno vaše osećanje prema rodnoj grudi. I koliko stvarno saosećate sa onim što se u Jugoslaviji, Srbiji i na Kosovu događa. Mislite li da je dovoljno da mene okrivite za, kako vi to nazivate 'fašizaciju' Kosova?... Jeste li ustanovljavanjem moje krivice rešili jugoslovenske, srpske i kosovske probleme? I iseljavanje, i ugašena ognjišta, i doskorašnja silovanja, i brige majki za sudbinu sopstvene dece, njihovih nemirnih snova i poremećenih međunacionalnih odnosa?... Ali, ja znam, za razliku od vas, da ta 'ista ruka' koje se tako očigledno gnušate koju tako grubo etiketirate ('može se u ime kore hleba i Kosova uhapsiti svako ko nam se ne sviđa, i ko budući da nije poslušan, jeste protiv nas'), čini sve i daje sve od sebe da otvoreno, demokratski, brzo smelo i energično, a prevashodno odgovorno razrešava mnoge godinama nagomilane probleme, svesna da vremena za odlaganje nema. I ona ni pod kakvim uslovima nije spremna na kompromise, na ustupke, na kolaboraciju nije spremna da pred njima ustukne, da odustane od onoga što ovaj narod hoće. Zar za vas ništa ne znače tople reči podrške i čvrsti stavovi opredeljanja radnika diljem naše republike, zar ste u ime viših 'intelektualnih' ciljeva na te iste radnike potpuno zaboravili? Ako to što smo se zajednički opredelili za brze, energične akcije to što hoćemo bolje i srećnije sutra svih nas i naših potomaka, što hoćemo ponovo uspostavljenu bratsku ljubav i razumevanje, uzajamno poverenje, naše zajedništvo, našu Jugoslaviju i našu Srbiju, ako to što nikome nećemo dozvoliti da ukoči i dovede u kolaps našu idejnu i akcionu

borbu vi nazivate 'čvrstom rukom i nacionalso- cijalizmom' onda, za razliku od vas, ja za njih gla- sam iz sve snage. I ne samo to. Oni će za mene biti zvezda vodilja, njoj ću se podređivati, za nju ću založiti i samu sebe. I verujte mi, nisam u ma- njini. Naprotiv, čak! – Verujte mi i to da ne želim da iseljavam Bogdanovića iz Beograda. Neka on sam o tome odluči, a u proceni neka mu zato kao barometar posluži ljubav njegovih bližnjih i nje- govih sugrađana. Ja samo znam što bih ja učini- la u tom slučaju, no ja nikako ne mogu biti parametar za upoređenje, jer sam sasvim obič- na, najobičnija, po vama 'drukčijim' prosečna in- telektualka. Bez belog šala, bez nekropola, bez knjiga. Ali zato umem da se tuđim radujem i di- vim. Jedino što kao osobeni znak mogu navesti je da nemam rušilačkih sklonosti, da nisam piro- man i da sam još uvek relativno mlada za 'godi- ne i godine zavera ćutanja'... – Koliko li je straš- na i bolesna vaša mržnja prema nama 'običnim' smrtnim intelektualcima bez osobenih znakova, bez belih šalova, bez upotrebe nenarodnih i ne- razumljivih izraza. Valjda će se veo mržnje i za- slepljenosti skinuti s vaših očiju nakon posled- njih događaja na sednici GK SK Beograda. Valj- da ćete konačno biti u stanju da shvatite šta je odista staljinizam. Ili ćete preko toga tek olako preći, ubeđujući i sebe i druge da je Bogdanović bio u pravu kada je govoreći o Pavloviću govo- rio samo o jezičkim zamkama staljinizma?...«

(Književne novine, Slavica Sretenović)

16. II – utorak

»...i Staljin je govorio da je 'marksizam najveći neprijatelj svakog dogmatizma'...«

(Danas)

**Rasprave o ustavnim promenama –
Tribina Udruženja književnika Srbije –
PROMENA U MESTO POPRAVKI**

(Borba)

17. II – sreda

**Razgovori na tribini »Dijalozi«, u Udruženju
književnika Srbije – KRITIČKI I
POLEMIČKI O USTAVU – Mnoštvo zamerki
Ustavu 1974. – Ključna pitanja u političkoj
sferi – Reafirmisati građanina kao
osnovnog subjekta. – Više kulture,
slobode čoveka i njegovog stvaranja**

(Politika)

NEPRIHVATLJIVI RECEPTI

»Preksinoćni pleodaje Vuka Draškovića, na tribini Udruženja književnika Srbije i Srpskog PEN centra, nazvanoj 'Dijalozi' i ovaj put posvećenog Ustavu i ustavnim promenama, nesumnjivo, oštro se izdvojio od drugih, u prvom redu po nacionalnoj isključivosti i netolerantnosti... Prirodna je briga za svoj narod. Na žalost kod ovog pisca briga je – nacionalističko zastranjivanje. Neki recepti koje on, eventualno, nudi za budućnost, krajnje su opasni...«

(Politika)

a.

- a. »Preksinoćni pleodaje Vuka Draškovića« prenosim namerno u meko sažetoj Politikinog verziji (cf. T. Č. *Modaliteti »tvrde« i »meke« likantropije...* itd.), a ne u mnogo iscrpnijoj, Borbinog. Uzdržavam se, dakle, od navođenja njegovih reči i predloga upravo iz poštovanja prema naciji kojoj propadam. A u ime njene dostojnije budućnosti, spreman sam čak da »preksinoćni pleodaje« shvatim i kao ohrabrujući znak demokratije, koja, žgoljava kao što jeste, ipak nekako napreduje. Jedino me buni činjenica što, Drašković govori što govori, nekim (još uvek, nominalnim) članovima CK SKS (kao što je, na primer, moja malenkost) strogo je zaprečen put do javnih tribina... Uzgred, Drašković se držao nekog prečutnog (pretpostavljam) fer-pleja: nije pominjao ni staljinizam, ni nacional-staljinizam!

21. II – nedelja

Tačka gledišta – I BITI I IMATI...

»Kao što reče Marks o Pariskoj komuni, i mi smo jurišali na nebo i pokušali da preskočimo štošta što se preskočiti ne može... Deo je tragike ljudske istorije u borbi protiv kosmičke entropije – da se mora hteti više no što se može, da bi se moglo više nego što bi sama spora stihija istorijskog kretanja sobom donela.«

(NIN, Mihailo Marković)

26. II – petak

CRNA KUTIJA

»Samo godinu dana trebalo nam je da otkrijemo ko je organizovao pisanje humoreske 'Vojko i Savle' i kako je sudbina policijskih dosijea konačno boljševizirana (policijski dosije akademika Gojka Nikoliša čitao se revolucionarno po kućama kao nekada 'Kako se kalio čelik' i čovek ne zna da li da se gadi više čitalaca ili slušalaca), neće proći ni godina dana a saznaćemo ko je zaboravio da stavi potpis ispod tog policijskog konopca (ko je taj skromni delat kome nije do slave) a treće godine, po principu: svake godine po jedna pilula, saznaćemo zašto je to 'Politika' objavila. Naravno da u 'Politici' niko za to nije kriv. – U 'Politici' su izdržali pritisak na Gojka Nikoliša iako im to nije bilo lako. Radoznao sam: ko to tamo (poimenice?) najviše nije kriv! I zašto? Verujemo da će jednog dana istinoljubivi televizor i to otkriti. Zato svake večeri i buljim u ekran. Televizor mi je otkrio prvi (veoma važan) deo priče, hoću da mi završi priču: ko je, dakle,

napisao 'Vojka i Savla' i ko, poimence, nije kriv zato što je to čudo objavljeno...«

(TV novosti)

1. III – utorak

»Iako Slavica Sretenović u svom tekstu 'obične, prosečne intelektualke' kaže kako moj tekst o tome što je učinila s Bogdanom Bogdanovićem ne zaslužuje odgovora, ja ću njoj rado odgovoriti jer ona to zaslužuje. Prvo, zato što takva vrsta bukvalnog, doslovnog čitanja i mišljenja koje ne razume ni ironiju, ni distancu, niti bilo šta, jeste osnova svakog dogmatizma i totalitarizma. – Drugo... ja ne mogu a da se ne setim tvrdnje Vilhelma Rajha kako su upravo žene urlale za malim brkatim amaterom, 'prosečnim' čovekom Adolfom, ili kako su u transu, suze lile nad zemnim ostacima Džugašvilija... Jedna od institucija koje je Krlježa veoma voleo bila je i Zofka Kveder. Ona i njene druge zabijale su zlatne čavle u hrvatsku lipu za svakim poginulim vojnikom na tuđim frontovima. Docije su se ti zlatni čavli pretvorili u gvozdene u svima nam dobro poznatim okolnostima. Uvidanje takvih veza jeste odgovornost, a njihovo prenebregavanje zločin. Ili Kolo srpskih sestara. Ta ista bezgranična, sestrinska i materinska ljubav, i patriotizam, briga za potomstvo. »U ime naroda«. Taj kič patriotizam koji danas zalaje sa televizijskog ekrana od strane drugarica koje imaju svoje radno mesto, pa svoju porodicu, pa svoj duševni rad, još je jedna slika pravilne raspodele vrednosti u našem društvu. I ne širim ja mržnju prema ženama, već se pitam kakva smo mi sredina kad su nam i žene takve...«

(Književne novine, Borka Pavićević)

PISMA UREDNIŠTVU KNJIŽEVNIH NOVINA

»Čime ste se rukovodili da objavite 'Odgovor Borki Pavićević' od Slavice Sretenović? Čak ni Zakon o štampi vas ne obavezuje da objavite gotovo tri puta duži tekst. Ovo neliterarno štivo izaziva samo nelagodnost i teskobu. Šta se htelo njime da dokaže. Primer sužene intelektualne, a posebno političke, odnosno ideološke svesti ili samo jedan primer antistaljinističkog staljinizma. Iz objavljenog pisma u dnevnom listu, pa i u ovom u 'Književnim novinama', kao glavni negativni simbol Bogdana Bogdanovića figurira beli šal. Šta bi se međutim dogodilo ako bi umesto belog gradonačelnik nosio crveni šal, onda bi se valjda izgubio negativan ideološki predznak, regresija bi se pretvorila u progresiju. No, to ipak zavisi od isterivača duhova. Njima nije bilo po volji što je Majakovski nosio jednu belu i drugu crvenu cipelu. Kandinski i Maljevič bili su dekadentni slikari... Meni kao čoveku i građaninu nešto je drugo smetalo kod gradonačelnika Bogdana Bogdanovića. Na svečanim prijemima povodom državnih praznika, na televiziji se to lepo videlo, prvi je uvek ulazio po godinama mlađi, po stečenom ugledu niži, predsednik gradskog komiteta komunista. Tako je bivalo i pre a tako i posle – Dragiša Pavlović nastupao je pre Bakočevića. Zašto?!...«

(Književne novine, Ilija Filipović)

a.

a.

Danas mi je jasno da sam grešio kad god sam imao indiferentan odnos prema pripadajućim mi atributima položaja, bez obzira da li su bili u pitanju rasporedi u svečanim prilikama, ili (i o tome bi se u javnom interesu mogla reći koja reč) lična primanja. U drugoj polovini mandata, sa olimpijske visine, ali i sa lakim čuđenjem shvatio sam da su moja lična primanja bila ispod primanja Predsednika GK (on, mladi čovek, bankarski kurikulum, zatim početak funkcionerskog, ja... itd. Objasnjeno mi je: na osnovu minulog rada!)... Ponavljam, ne bi mi ni na kraj pameti bilo da se toga prisećam da nisam uvideo ozbiljnost kritike koju mi Filipović upućuje.

Svečanost u Kulturno–prosvetnoj zajednici Srbije – URUČENA NAGRADA »MILAN BOGDANOVIĆ« – Sveti Lukiću ugledno priznanje predala Olga Nikolić

»Uz zvuke očaravajuće muzike ansambla »Rene-sans«, prigodne, ugodne, reči i prisustvo velikog broja uglednih stvaralaca, kulturnih i javnih radnika, na lepoj svečanosti, juče u Kulturno–prosvetnoj zajednici Srbije, Olga Nikolić, predsednik Zajednice uručila je Sveti Lukiću Nagradu 'Milan Bogdanović... Čula se i reč dobitnika, Svete Lukića, a u njoj i sledeće: 'Konkretnost za kojom težim u svom estetičko–kritičkom radu – da li smem da kažem: bogdanovićevski vodi – ka portretima pisaca domaćih i stranih, sa ciljem da se obuhvati celokupna aktivnost svakoga od njih, preko granica republičkih (na to bi se Milan Bogdanović naježio), nacionalnih i državnih...«
(Politika)

a.

4. III – petak

»MLADOST

Novinsko–izdavačka radna organizacija

Na osnovu Odluke Radničkog saveta NIRO

»MLADOST«, Beograd M. Tita 2

JAVNOM LICITACIJOM

prodaje putnički auto–kombi

»ZASTAVA 430 K«

Auto je rashodovan. Početna cena 300.000.– dinara. Učešće u licitaciji imaju sva pravna i fizička lica koja na dan licitacije uplate 10% od početne

- a. Odlučivši da ne potcenim rang svoga prezimena (pa donekle i imena, pa donekle i minule funkcije, jer sam više godina uzastopce bio predsednik iste te Kulturno–prosvetne zajednice) odlučio sam da na dodeli nagrade »Milan Bogdanović« sednem u prvi red. Unuk Milanov, dr Ivan Đurić, smestio se tačno iza mene, u drugi ili treći red. Izgleda da je takav raspored izazvao zabunu među snimateljima, pa je uveče, na TV, dragi i mudri Sveta Lukić bio prikazan malo neobično i nekako s leđa, što je, razume se, krajnje nevaspitano prema dobitniku, ali je, izgleda režijski bilo neophodno... Predlažem da se sa ovim sticajem dovede u (formalnu) vezu jedan naslov istog dana objavljen u **Borbi**... lep naslov i dalekosežan: **Opasnost od birokratske panoroje.**

vrednosti. Auto se prodaje u viđenom stanju, a porez na promet snosi kupac.

Auto se može razgledati na dan licitacije 9. marta 1988. godine u vremenu od 9–12 časova. Licitacija će se održati u Ulici maršala Tita 2 u 12 časova.«

(Borba)

6. III – nedelja

Dušan Čkrebić – POGLED ISKOSA

»Naša sklonost za brzu i uprošćenu ideologizaciju uporno nas ne napušta, prati i sputava u ekspliciranju ne samo novih nego i drugih ideja...«

(Politika)

14. III – ponedjeljak

Jakov Blažević u intervjuu »Stavu« – KOME TREBA KRIVO SVJETLO... Zašto sam čestitao Slobodanu Miloševiću

»...O Dragiši Pavloviću ne treba previše govoriti. On je, po mom mišljenju, intelektualno naduven.

- Bogdanu Bogdanoviću se tako nešto ne može prigovoriti...
- Jesu li ga već izbacili?
- Sada je to u postupku...
- Pa što s tim? Svako od nas može biti u postupku. CK legalno sprovodi postupak oko isključenja nekih svojih članova...«

(Borba)

17. III – četvrtak

Susret rukovodstva SR Srbije sa Mihailom Gorbačovom... MILOŠEVIĆ: ZA KOMUNISTE DUG PREMA BUDUĆNOSTI MNOGO JE VEĆI – Zdravica Slobodana Miloševića

»Uprkos svim teškoćama sa kojima je i dnevno i istorijski suočen, socijalizam je najprogresivnije društvo našeg doba. Danas je izvesno da on predstavlja zakonitu budućnost čovečanstva. Ne samo zbog prognoza koje su u okviru učenja o naučnom socijalizmu dali Marks i njegovi sledbenici, a naročito Lenjin, već i zbog stremjenja u tom pravcu, koje danas izražavaju sve progresivne snage savremenog sveta, mali i siromašni narodi, obespravljene klase, obrazovani ljudi. Većina čovečanstva, ali i njegov duhovno i istorijski superiorni dio...«

(Politika)

19. III – subota

MIKI MAUS I KLASNA BORBA – Oduvek je bilo, kao što i sada ima, mnogo onih koji teorijom zavere objašnjavaju društvene procese, onih koji na svakom koraku pronalaze »komunističke«, »cionističke«, »imperijalističke«, »vatikanske«, »masonske«, »srpske«, »hrvatske« ili neke druge zavere

»Naravno, ostaje da se odgovori na pitanje koje... od dana današnjeg nije izgubilo ništa od svoje aktuelnosti. To je pitanje – klasnog pristupa slučaju Mikija Mause. Da li je (greškom, nepažnjom ili iz nekog drugog manje naivnog

razloga) otvaranjem vrata Mikiju Mausu kod nas omogućena infiltracija buržoaske ideologije? Dakle, protiv – socijalističke ideologije? Nije li Mikiju Mausu, možda, bila poverena tajna misija u funkciji specijalnog rata protiv socijalizma u Jugoslaviji?...«

(Borba)

21. III – ponedjeljak

OK SSRN Barajeva o »Barajevskim novinama« PROTIV SMENJIVANJA GLAVNOG UREDNIKA

»...Vršilac dužnosti glavnog urednika Dragoslav Dimitrijević u svom izlaganju istakao je da kao jedinu netačnost u novinama priznaje da je Iliji Stevančeviću iz Barajeva nezakonito izdata vozačka dozvola a u stvari, izdata mu je dozvola za taksi-vozača... – Nakon još nekoliko diskutanta, većinom glasova, Opštinska konferencija SSRN usvojila je predložene zaključke kojima se ocenjuje da nema odgovornosti rukovodstva SSRN u vezi sa izlaženjem spornog broja 'Barajevskih novina' i da se nisu stekli uslovi za smenjivanje urednika. – Na potezu je, po svojoj prilici, ponovo Opštinski komitet SK.«

a.

(Politika)

Sinoć na Trgu republike – SAMOSPALJIVANJE U PARKU – Posle pokušaja samoubistva Vladimir Levarda sa teškim povredama prenet u Urgentni centar

»...Lekari u Urgentnom centru potvrđuju da je Levarda u kritičnom stanju sa malim izgledima za spasenje...«

b.

(Politika)

ab. »...Ne, ja pokušavam samo da raspravim što se raspraviti može o nekom novom, ili obnovljenom, čudovišnom, o nekom gotovo okultnom Iracionalizmu koji kao opako, skriveno načelo otpočinje prožimati mnoge postupke, mnoge izlive emocija, mnoge bezrazložne i besmislene izjave i neoprezne reči. Iracionalizam kao da postaje vladajući princip našeg svakodnevnog života...« Razumljivo je da ti i takvi iracionalni iskazi »prerastaju okvire govora i pisane reči...« i da »idu i dalje, proširuju se i na semiologiju (morbidni, dakle klinički simbolizam) svakodnevnih pojava... (Jezičke zamke... intr. et 39, passim)...« Evo, dakle, još potvrda: **Politika** nerazumljiv, a ipak očigledno banalan politički (radikalski) obračun u Barajevu prati mesecima, pa i ovom prilikom (vest uz vest!) daje mu dvostruko veći prostor no izveštaju o tragičnom, zastrašujućem *iskazu* jednog četrdesetčetvorogodišnjaka (zaposlenog? nezaposlenog? bolesnog?) i ne smatra ga dostojnim analize.

**Sarajevo: Okrugli sto o »izazovima krize«
U ČAMCU NEZNANJA...**

»...– Naša kriza je istorijska, a ne tekuća, ona nema gotove datume – rekao je Prvoslav Ralić. Ovaj učesnik u današnjoj raspravi iznio je niz konkretnih predloga, da se obrazuje jedan jugoslovenski tim vrsnih stvaralaca koji bi svojim angažmanom doprinijeo kreativnosti intelektualne situacije i ukupnog stvaralaštva...«

(Borba)

23. III – sreda

Rasprava u Sekciji RK SSRN Srbije za informisanje o uređivačkoj politici »Borbe« – Akcenti iz najzanimljivijih diskusija (3) – **RAZLIČITE OCENE Zoran Todorović: Dve uređivačke koncepcije** – »Prateći posebno ono što govore najodgovorniji ljudi u 'Borbi' primetio sam da ima dosta samokritike. Od jednog do drugog sveta, od jedne do druge partijske organizacije uočio sam da se ukazuje na propuste. Primetili smo da kritika nije pomogla, međutim – primećujemo da ni samokritika ne pomaže. Onda da vidimo stvarno šta može da pomogne.«

Predrag Vitas: »Obojeni« drugi pravac – »...Zato ne bih mogao da se složim sa zaključnim delom izlaganja Vase Rokića da su greške činjene iz neznanja. Znao, uređivačka politika koja pravi greške iz neznanja je opravdanje za naivne i lakomislene. To neznanje ima veliko slovo 'N', tj. veliko slovo 'Z' (Znanje). Ne verujem u greške iz neznanja. Kod grešaka 'iz neznanja' koje se dešavaju u nizu, više ne može biti reči o slučaju.«

(Borba)

- ab.** Zoran Todorović stavlja pod slovo *z* i to čini punovažno, u vrlo svečanom magijskom (i pretećem) pluralu: »Primetili smo da kritika nije pomogla, međutim – primećujemo da ni samokritika ne pomaže. Onda da vidimo stvarno šta može da pomogne!« Reč je, razume se, o novom, postmodernom, nacional-staljinističkom slovu *z*, ne o onom okupacijskom. Ali, tradicije su, ipak, tradicije. Osnovno značenje se nije promenilo (*z* = *zort*, 'strah, veliki strah, smrtni strah'... itd.)... »jedna od nepobitnih mudrosti Staljinove političke paranligvistike jeste ona ne baš prosta istina... da se teror najavljuje, pre svega u ambijentu reči...« (Jezičke zamke... 18; zatim, cf. **Teorijska čitanka: O funkciji glagolskih oblika u tzv. »minicijativu«, dakle, u načinu pretećem... Bogatstvo minicijativa je u prastaljinističkim kao i postmodernim verzijama, gotovo neograničeno... I još, razume se, generalno: Nevolje s prvim licem jednine – dalja posledica udvajanja duša, bivstva i ličnosti. Magijska dvojina, trojina i magijski plural... itd.)... A Vitas, drug Vitas – **difficile est satiram non scribere** – drug Vitas kao da prihvata igru: slovo *z*, kaže, i to još veliko, pogolemo, dakle **Z**... u ime čuvenog slova »z« – razume se, napisanog ćirilicom – Vitas, drug, ne veruje u greške iz neznanja!**

a.

b.

Aktiv pisaca-komunista Srbije – PISCI KAO POLITIČKA BIČA

»Ne mora svaki dobar književnik da visi na zvonu! Uprkos ovim rečima Zorana Todorovića...« itd.

»...Doko Stojčić apelovao je da pisci-komunisti naprave jedan 'realan program ideja' koje će i društvo prihvatiti kao celina, umesto štetnog 'ekstremizma'...«

(Borba)

a.

- a. »Da, da... snažne su sile nesvesnog« što rek'o Ljubinko... Malo, majušno, valjda i trenutno govornikovo odsustovanje duhom: »... ne mora svaki dobar pisac da visi na zvonu...« itd. Nije važno šta se htelo reći; nije čak ni važno šta je sve u ovom nemogućem spoju reči i slike krajnje besmisleno. Važnije je izneti na videlo šta je *samo prividno* besmisleno u jednoj morbidnoj metafori koja svojim zanosnim zvonom zovno zaziva sav zadržti, zlohodni zdušezgon minulih zakletvi zloduhog znaka... Nadam se, htelo bih da verujem, da su se zvrčke od zazora bez zazora samozavitalale, i da su zakovrnule na zlu stranu bez svesnog učešća učesnika u diskusiji... (cf. *Teorijska čitanka: Veličina i beda šamanskog poziva. Muke s rečima, mûk bez reči, i mukle reči mimo muka...* itd. I još: *Magijska snaga homonimije. Uloga homonima i homonimije u inkantacijama i zlo-svečanim prizivima...* itd.)... Zanimljivo je, ukoliko nije zastrašujuće i to što je *Politika*, pišući o sastanku aktiva pisaca-komunista, izostavila reči (i reč u celini) Zorana Todorovića; je li to potvrda više da je stvarno bio krajnje indisponiran?

»Gledaoci televizijske serije o Vuku Karadžiću u početku su bili preneraženi... Kao da Englezi, recimo, doskora nisu davili svoje vladare na najužasniji način, posle će ti isti Englezi nama da prebace, i skoro da nam ne oprostite što smo Sašu i Dragu gole kroz prozor izbacili, uz to i mrtve, 1903. godine, direktno na ulicu...«

(NIN, Milić od Mačve)

»Statutarna komisija Organizacije SK Beograda ostala je juče podeljena... Kao što je poznato odgovornost Branislava Miloševića utvrđena je povodom štetnih posledica njegove polemike sa Dušanom Mitevićem, vođene maja prošle godine na stranicama NIN-a. Osnovna partijska organizacija IRO 'Rad', gde je povezan, jednoglasno je oslobodila Miloševića odgovornosti, a u radu partijske organizacije učestvovala je i Radna grupa OK SK Starog grada, koja je dobila zadatak da 'pruži odgovarajuću pomoć OO SK'. Ista radna grupa... nastavila je da utvrđuje idejno-političku odgovornost na osnovu čega je OK SK Starog grada 17. decembra Miloševića jednoglasno isključio iz Patrije... Milošević se potom žalio Statutarnoj komisiji OSK Beograda... Radna grupa Komisije OSK glavnog grada je posle uvida u brojne odluke, izveštaje i zaključke konstatovala da radna grupa koju je OK SK Starog grada formirao... nije mogla da preuzme ulogu drugarskog veća i da predlaže idejno-političke mere... Upravo ova ocena radne grupe Komisije za statut OSK Beograda... podelila je članove Komisije... Deo članova Komisije su mišljenja da suština nije povređena iako je povređena forma (statutarne odredbe), a drugi su smatrali da je... (itd.). Sam Milošević je napomenuo da je 'suština Statuta u formi, a malo manje ili više od Statuta je – protiv Statuta'...«

(Večernje novosti)

Iz drugih listova – UVEK JAVNO I
DEMOKRATSKI – Intervju predsednika
Gradskog komiteta Organizacije Saveza
komunista Beograda dr Radoša
Smiljkovića ljubljanskom »Delu«

»...mislio sam i na druge primere – na humoresku 'Vojko i Savle', za koju Gradski komitet mora da se izvini srpskom narodu, i što je on na izvestan način prošlog meseca i učinio. U kratkom, proteklom periodu veliki broj ljudi koji su ideološki, politički ili lično smetali, sramočeni su i blaćeni preko novina, uglavnom novina van Srbije... U te svrhe korišćene su laži ili poluistine... ili su im jednostavno pripisivane etikete kao u vreme velikih staljinističkih čistki, kao u vreme srednjovekovnog spaljivanja veštica. Bez ikakvih argumenata, desetine ljudi su pominjani kao mračni, staljinisti, dogmati, nepošteni. Na taj znak trebalo je da počne velika likvidacija – ideološka, politička, moralna i profesionalna...«

(Politika)

A.

B.

AB.

Opet se izvinjava. Kome?... »U kratkom, proteklom periodu veliki broj ljudi koji su ideološki, politički ili lično smetali, sramočeni su i blaćeni preko novina... ili su im jednostavno pripisivane etikete, kao u vreme velikih staljinističkih čistki, kao u vreme srednjovekovnog spaljivanja veštica... Bez ikakvih argumenata, desetine ljudi su pominjani kao mračni, staljinisti, dogmati, nepošteni. Na taj znak trebalo je da počne velika likvidacija – ideološka, politička, moralna i profesionalna...« – O kojoj je to »diferencijaciji« reč? Treba li shvatiti da su počišćeni naknadno očistili metlaše, da su veštice popalile inkvizitore? Dakle, načelo ne-kontradikcije u punom, blistavom dejstvu! Načelo ne-kontradikcije na kojem ionako solidno i odvajkada počivaju sve... sve do danas poznate... civilizacije laži. (cf. **Teorijska čitanka: Neprobojnost za iskustvo i krajnja ravnodušnost prema činjenicama, kao dokaz ideološke čvrstine... ili: Znak varljive jednakosti između »mišljenja istine« i »sanjanja istine«.** Ako mišlim, moj odnos je pasivan; ako sanjam, moj odnos je aktivan... Racionalnim promišljanjem ne samo rastumačiti svet već ga mističnom snagom sna i promeniti... A onda, dakako, cf. cf. još i onih i nekoliko uzastopnih blokova o premisama staljinističke ontologije. Npr.: *Neograničene mogućnosti polipsihizma... Dvodušje, višedušje, kao i dvo- i tro- i višezbivanje, multiprezentnost, dozvoljavaju, pa čak i podstiču mogućnost prihvatanja dvaju, triju naporednih istina, pa čak i prihvatanje čitavih buketa istovremenih, konsupstancijalnih »istina«... itd.)*

Posvećivanje i druge namere – KRATKI KURS SV. MIHAILA

»...Slika je već opisivana u nekim novinama, stranim i domaćim za vreme Gorbačovljeve posete našoj zemlji. Na njoj su razni simboli – srpski opanak poput Nojeve barke je za našu priču najvažniji – te glavom i bradom Mihail Sergejevič, na slici narečeni Sv. Mihailo. On ne samo da se prepoznaje, kao na kakvoj karikaturi, nego je i potpisom podvučen, da se zna, da ne bi bilo sumnje i dileme... – Zatim je, za one koji ne dopjevaju do Knez Mihailove, slika reprodukovana u šabačkom 'Glasu crkve'... Tu se uz sliku daje tekst, po svojoj prirodi mnogo manje dvosmislena stvar nego što je to slika, kao neka vrsta crkvene dobrodošlice, u kojem se kaže da 'pravoslavni dočekuju gospodina Mihaila Gorbačova, sina sestrinske Ruske crkve'... – Za pratioce ideologijskih kretanja u okviru Srpske pravoslavne crkve ovaj potez i nije nešto tako neočekivano i apartno. Sve to, naime, ulazi u okvir, niče na podlozi jedne tendencije koja se poslednjih godina naglašeno javljala sa svojim postavkama 'svepravoslavija' i 'slavenofilstva'... – Ima dalekosežnosti u ovim kombinacijama. Praktikovanje njihovo vodilo bi, u duhovnom smislu, u pravoslavnu internacionalu (opet neka internacionala!), a u geografskom – u nekakvu pravoslavnu (kon)federaciju...«

(Borba)

3. IV – nedelja

A. Povodom teksta Radosava Stojanovića
»Casopis za privatne ambicije«, objavljenog

A.

AB.

»...Tu bi se negde dali razabrati i daleki koreni naše sopstvene, srpske (i komunističke i nekomunistič-

u poslednjem broju »Književne reči« – KONTROLISANA UPOTREBA AZBUKE

»Pored nesuvislih razmatranja koncepcije časopisa 'Alternative' prema kojima se evropsko i globalno-univerzalno ne može uzimati za ozbiljno kad je reč o časopisu sa Kosova, Radosav Stojanović, kao dežurno oko sa Kosova, napada 'Alternative' zbog grafičkog rešenja korica. Naime veliko slovo »a« (A), po Stojanoviću, nedvosmisleno asocira Albaniju i Albance. – Ovakva vrsta interpretacije jednih korica predstavlja korak dalje u pohodu orvelovske zlomisli koja je na ovim našim prostorima ostavila duboke i bolne tragove... – Ako smo se na neki način već uveliko navikli na zabrane čitavih reči, rečenica ili sintagmi, i ako je naša autocenzura došla do one tačke razvoja kada aluzije mogu da budu sve a iluzije jedino zdravo i razumno tlo, onda je posezanje za pojedinačnim slovima abecede ili azbuke – i njihova interpretacija ne samo radikalizacija određene politike nego, možda, i ozbiljan pokušaj da se razne alhemijske i kabalističke tehnike što više približe narodu... – P.S. Časopis, inače, još nije izašao iz štampe. Stojanović je svoju ekspertizu sproveo u štampariji.«

(NON)

B.

ke) semiofobije. Zaostalo je u našim pokolebanim, i paralingvistikom razorno razdražljivim dušama, mnogo nepoverenja, mnogo zebnje, zaziranja, straha, čak panike od nepoćudnog govora znakova i (što je isto, samo s druge strane osmotreno) mnogo predubedenosti da se znacima i simbolima može 'reći' više no što se stvarno može iskazati...« (Jezičke zamke... 37)... Strah od znakova i »znakova« zasniva se na duboko ukorenjenom narodskom sujeverju koje, neretko, pokazuje tendenciju da demonizuje znake, da im pripiše i dijaboličnu moć. Reč je, razume se, o naivnostima za koje nikoga ne možemo okriviti. Ali, ako se sujeverne predubedenosti koriste svesno, ako se svesno razdražuju, ako se duboko ukorenjeni iracionalni strahovi nedostojno podstiču da bi se povećala ionako već prevelika zabuna i političko nespokoјstvo, onda – šta je to? Kako nazvati taj Soročinski sajam demona i demončića, gde i demoni – slova imaju svoje, ne male, uloge? Ko hoće, odgovor može pronaći u ovom istom **Kalendaru** pod »24. XII«... (cf. **Teorijska čitanka: Rat demonima, čak i kad se skrivaju u nedužnim pismenima... zdravlje i sloboda dušama! Demonska »crna erotika« potiskuje se, uzvišenim nepobedivim slovostrelcima »bele erotike«... Javni izgon demona kao svenarodna manifestacija ljubavi i bratstva... itd.)**

3. IV – nedelja

GORBAČOV SA ŠAJKAČOM

»...U tom smislu najveće iznenađenje je naslovna strana, na kojoj je slika Milića od Mačve – Veliki naletnik sa istoka – sveti Arhangel Mihailo–Gorbačov. Arhangel Mihailo je za ovu specijalnu priliku pojavljivanja među Srbima, umesto uobičajenim anđeoskim rekvizitima, kopljem i

palminom grančicom, opremljen nešto drugačije: sa šajkačom na glavi i opankom na nozi... Tekstovi koji se donose, a u neposrednoj su vezi sa naslovnicom, objašnjavaju ovaj 'reskir'. U jednom, u kome se objašnjava andeoska geneza, kaže se da je 'Arhangel Mihailo čuvar vere pravoslavne i borac protiv jeresi verske'. Stvari na svoje mesto dolaze i posezanjem za Kremanskim proročanstvom Miloša Tarabića. U Tarabićevim vizijama budućnosti, u vremenu pomora, gladi i svakojake bede i rasula... 'u ruskim dalekim gorama pojavaće se mladi čovek po imenu Mihajlo'. On će koračati nebom, zvonice sva crkvena zvona, narod će se okupiti i prepoznati svog arhangela i 'Ondakar će za Mijajlom poći svi narodi i zemlja će postati prava rajska bašča'. Što bi se ukupno uzev reklo, eto, u najvećoj pravoslavnoj zemlji vera se budi — Rusija se budi. Šta treba Srbi da urade da bi se po toj logici i Srbija probudila nije teško naslutiti: dakle, Mihailu i majčici Rusiji u zagrljaj. Što istorija i život govore drugačije 'Glas Crkve' ne bi time da se bavi...«

(NON)

6. IV — sreda

Sećanje na 6. april 1941. godine — JURIŠ U NEBO — Dok je Beograd goreo pod talasima bombi piloti 22. eskadrile poleteli su da uzvrate udarac...

(Politika)

a.

- a. »Beogradu su potrebni smeli i odlučni ljudi na funkcijama, spremni da jurišaju na nebo. Imamo mi bogate kadrovske potencijale...« što je — ko će ga znati! — možda i tačno, mada ne bi trebalo, daleko bilo, jednačiti ih (kadrovske potencijale) sa hrabrim braniteljima Beograda 6. IV 1941! Ima li hotimično propuštenog humora u ovom naslovu? Ne verujem. Pre bih rekao da se uveliko već najavljuje neka opšta zaludenost u nesmislenom baratanju poetsko-političkim slikama iz opšteg džaka.

Osvrt – PRAVO NA DOSTOJANSTVO

»Pismo 'Anatomija jedne sahrane', objavljeno 30. marta u rubrici »Među nama« izazvalo je uzbuđenje ne samo među rodbinom pokojne Z. M. iz Beograda, već i šire javnosti i štampe koja ga je prenela. U pismu se, između ostalog kaže: '... Na insistiranje kćerke koja je još jednom želela da vidi majku, radnici groblja su otvorili sanduk. Šok je bio trenutnan, jer je u sanduku bilo telo nepoznate žene. Radnici odnose kovčeg u kapelu donese drugi. Ponovo ništa manji šok i zaprepašćenje. Prazan kovčeg... '«

a.

(Politika)

12. IV – utorak

»Branislav Milošević, bivši predsednik Komiteta za kulturu SR Srbije, ostao je van članstva u Savezu komunista i posle jučerašnjeg sastanka Statutarne komisije Gradskog komiteta SK Beograda. Sa 16 glasova 'za' i tri 'protiv', članovi Statutarne komisije odbili su Miloševiću žalbu i potvrdili odluku Opštinskog komiteta SK Stari grad. – Istovremeno, nije prihvaćen ni nalaz posebne radne grupe iste Statutarne komisije, koja je u ranijem postupku utvrdila da je isključivanjem Miloševića povredjen Statut SK Srbije, naročito u članu 47...«

(Večernje novosti)

Među nama – KNEZ U SENCI KONJA

»Drago mi je što su najzad obrazovani, kulturni i kompetentni ljudi poput profesora Konstantina Babića ('Konj koji pobeđuje') i T. Živkovića ('Za kafić i može') izneli svoje negodovanje povodom davanja novog imena pozorištu 'Boško Buha' i nazvali ga 'Scena kod konja'. Zaista genijalna ideja da se jednoj kulturnoj ustanovi da takav naziv. I kod kog to konja? Svima je poznato da se na Trgu Republike nalazi spomenik Knezu Mihailu na konju, a oni izgleda vide samo konja, a ne i konjanika, a možda i ne znaju da je taj konjanik Knez Mihailo, kome je silno Otomansko carstvo predalo ključeve Beograda i koji je učinio mnogo za kulturni preporod srpskog naroda i Beograda. Znam da u celom svetu postoje spomenici narodnih velikana na konju, ali nije mi poznato da je neko nekom objektu u njihovoj blizini dao ime 'Kod konja'.

(Politika)

Iz intervjua Radoša Smiljkovića Prvom programu Radio-Beograda IMAMO SNAGE ZA PROMENE JER SU ONE NEMINOVNE...

»... – Da li će biti snage, kažete vi, da se promene izvedu do kraja kako treba? Ja sam optimista. Mislim da snage imamo. Ja mislim da snage imamo više nego što nam i treba za ove promene, jer su one neminovne. Prema tome, tu je stvar da se sada odgovarajuće i još bolje organizujemo na svim nivoima, da bi mogle da se izvedu promene...«

(Politika)

bis

Iz intervjua Radoša Smiljkovića Prvom programu Radio-Beograda – IMAMO SNAGE ZA PROMENE JER SU ONE NEMINOVNE

»...A kad su već u pitanju intelektualni krugovi, ja mislim da je ogromna većina intelektualnih snaga u našem društvu na pravim pozicijama, a to su one pozicije koje su, u stvari, u funkciji rešavanja ovih vitalnih pitanja sa kojima se mi suočavamo.«

(Politika)

a.

b.

- a. Priznajem da me diskretno (vukovski: iz potaje) sve više oduševljavaju, gotovo me erotski obuzimaju i zavode – mentalni ornamenti predsednika Gradskog komiteta OSK Beograda... Evo, sada njemu u počast prekidam pisanje, odlazim do biblioteke, kačim se uz rasklimane merdevinice, stavljam život na kocku, skidam sa potplafonskog, najvišeg rafa svoju omiljenu knjižurdu, koju uzimam u ruke samo u izuzetnim životnim trenucima, smandrljavam je do pulta, pentram je na pult, gutam prašinu... (The Grammar of Ornament by Owen Jones – Illustrated by Examples from various styles of Ornament: One hundred and twelve Plates, 1856!)... ponovo proučavam poglavlje o vrlo arhaičnim »sintaksičkim multiplikacijama« orijentalne ornamentike, i razmišljam kako bi se lepo, sa dva-tri ogledalca, od Smiljkovićevih naopakih početnih iskaza dala sagraditi čitava cvetna polja slatkih besmislica... Na primer, rečenica: »Ja mislim da snage imamo više nego što nam i treba za ove promene, jer su one neminovne«, u ogledalu (levi »grif«) glasila bi: »Da promene nisu neminovne, imali bismo manje snage nego što nam treba...« Ili, ukoliko gornju levu i gornju desnu sliku prebacimo u donje ogledalske »grifove« dobili bismo: »Promene nisu neminovne, jer nemamo snage više nego što nam treba...« itd. itd. (O ravnodušnosti prema kontradikcijama, o potcenjivanju tuđe pameti, o prelogičkom poimanju sveta u kojem je zakon kauzalnosti zamenjen kategorijom učešća i sveobuhvatnim načelom dvosmerno homogenog prostorno-vremenskog kontinuuma, u kojem bez zazora pre i posle menjaju mesta kao u orijentalnoj, i uopšte, arhaičnoj ornamentici. Iskaz, mentalni iskaz kao churinga, ili tshuringa, ili tjouronga... itd. cf. Teorijska čitanka... passim.)
- b. Tjourounga pod »b« pruža još bogatije mogućnosti ornamentalno-alogičke razrade... Ali, osećam bolove u ledima, izgleda da sam se – izvinuo!

16. IV – subota

Među nama – O HIMNI I »KOD KONJA«...

»...Uz ovo pitanje nameće se i drugo tako isto bolno, a koje odavno nosim u sebi. Ono dolazi od 'Scene kod konja'. Jer, taj naziv 'Kod konja' što ga je neki zluрад izmislio a što je prihvatio samo onaj nerazumni, onaj koji ne zna da misli, onaj koji zaboravlja da su naši djedovi taj spomenik podigli jednom srpskom knezu a ne konju. Ne! Znam ja da ima i spomenika zaslužnim životinjama, ali ovde to nije slučaj, konj je samo detalj spomenika naše slavne prošlosti...«

(Politika)

19. IV – utorak

»Dobro ajde, malo ću pustiti te stvari na miru. Sad ću o reklamama. Evo gledam onu u kojoj petšest ženskih jedna drugoj telefoniraju da je **VOŽD stigao**. Ko je to **vožd**. I di je to taj **vožd** stigao. Otkud je **vožd** krenuo. I što **vožd** oće. Izgleda da proizvođači **Vožda** oće da on stigne po cijeloj zemlji jer je reklama prilično pompozna. Mačke se razvaljuju po krevetima i te stvari. Kao odma ih izbezumi kolonjska voda **Vožd** koju su nestrpljivo čekale. Ma moš mislit. Sad baš šnjofam okolo da vidim ko miriše na **vožda** pa da se izvnmem na leđa. Baš me zanima do kud bi mogla doć reklama u kojoj bi se reklamiralo da je stigao recimo **BAN**. Zamisli neko iz Zagreba vikne **Ban je stigao** a ženske po Jugi odma u horizontalu i raspomamljeno čekaju bana. A do kud bi miris bana mogao prodirati?«

a.

(Danas, Tanja Torbarina)

- a. Ima vožda, nema vožda!... **Lider**, srpsko–engleska reč za ono rusko i slavenoserbsko '**vožd**'; u višim i najvišim stanjima pseudopatriotske egzaltacije, a pre još no što je termin **lider** zavladao svetom, Josif Visarionović je u retkim prilikama bio titulisan kao Velikij Vožd... U parentezi, bilo bi zanimljivo kako ideološka komisija CK SKS gleda na režijski izvrsno ostvarenu TV reklamu za novu, muževnu kolonjsku vodu... **VOŽD**... sa nežnim refrenom 'Vožd je stigao, vožd je stigao...'? (Jezičke zamke... 36) – Polovinom novembra reklama je izčezla sa malih ekrana, a od polovine marta počela je ponovo, diskretno da ulazi u modu. Posle Tanjine interpretacije odjednom je ponovo odminula... Da li ovu reklamu i emocionalno–politički stil iz koga proizlazi proglašiti recidivom duha voždizma? Upravo tih dana, naše su novine objavile da je Mihail Gorbacov, u razgovoru sa političkim aktivom Uzbekistana rekao: »Mi u KPSS ne možemo nikako trpeti duh voždizma!« (Politika, 11. IV)

JEROMONAHOVO POLITIČKI OBOJENO OPELO

»...on je 'zamolio' pokojnika da 'vapaje, suze i uzdahe... prenese nebeskoj Srbiji, kosovskim mučenicima i velikomučenicima...«

(Dnevnik)

a.

- a. »Manihejsko Slobodište je baš u Kruševcu zato što je taj grad istorijsko jezgro legende o tome kako je jedan srpski knez imao da bira između dva carstva. Avgustinovski rečeno (Avgustin je bio u mladosti Manihejac) to je klasična jevrejsko-hrišćanska priča o **Dva grada**, ali kad zademo dublje u strukturu ovog mita videćemo da je on predhrišćanski i predjevrejski, i da mu tragove nalazimo još u najstarijim sunerskim kosmogoničnim mitovima u kojima se mučno, i nikad do kraja, delila svetlost od tame, voda od kopna, slana voda od slatke vode i slično. Kosovski mit je, u stvari, iskonski mit, poznat u jednoj manihejskoj varijanti, i sasvim prirodno da označava neku od dubokih suština našeg (opet sasvim uslovno rečeno) srpskog, dualističkog poimanja sveta, koje se samo prividno jednom opredelilo za jedno carstvo, za jedan *grad*, ali u suštini nosi u sebi oba grada. Što se samog mita tiče, on, hvala bu-di svemu što nas okružuje!, nije samo srpski mit, jer bi tada bio usamljen i beznačajan i ne bi uopšte bio *mit*, već je opštečovečanski.«
- (cf. Bogdan Bogdanović, »Slobodište odražava filozofsku strukturu naše duše«; intervju, **Bagdala**, Kruševac, 1971)... Niko ne može oduzeti pravo teozima da manihejske mitove prepričavaju na crkveni način i da se upuštaju u fantazme, o »nebeskoj Srbiji«, baš kao što niko, i da hoće, ne može zastaviti dr. Radoša Smiljkovića u njegovim čežnjivim šamano-marksističkim uzletanjima u nebeske prostore.

21. IV – četvrtak

»Istoga dana, predsednik Gradskog komiteta dr Radoš Smiljković s puno optimizma govorio je o optimizmu, novinarima Radio-Beograda koji moraju da ispolje daleko više optimizma u svom poslu, bar kada je reč o optimizmu...«

(Student)

25. IV – ponedjeljak

...Pismo redakciji »Sovjetske Rosije« Nine Andrejevne, predavača lenjingradske Više tehnološke škole

»Glasnost... često se pojavljuje u postavljanju takvih problema, koji su u ovoj ili onoj meri 'došapnuti' zapadnim radio-glasovima ili nekim od naših sugrađana koji nisu čvrsti u svojim shvatanjima o suštini socijalizma. O čemu se sve ne priča! O višepartijskom sistemu, o slobodi verske propagande, o odlasku u inostranstvo zauvek, o pravu na sveopštu raspravu o seksualnim problemima u novinama, o neophodnosti decentralizacije rukovođenja kulturom, o ukidanju vojne obaveze... Zato se i ne treba čuditi što se, na primer, među jednim delom studenata uvrežuju nihilistička raspoloženja, pojavljuje se idejna zbrka, izmešanost političkih orijentira a čak i ideološko svaštažderstvo... Čitam i pročita-vam članke koji su dizali buku. Šta, na primer, može doneti omladini, osim dezorijentacije, otkriće o 'kontrarevoluciji u SSSR-u krajem tridesetih godina', o 'krivici' Staljina za dolazak na vlast u Nemačkoj fašizma i Hitlera? Ili javno 'prebrojavanje' 'staljinista' u raznim pokoljenjima i socijalnim grupacijama?«

(Borba)

**Izazovi – Željko Simić – POLEMIČKI
POLIGON – Povodom pisma Bogdana
Bogdanovića**

Smisao epohalne situacije

Svaka temeljna i teorijski sveobuhvatna elaboracija smisla epohalne situacije gotovo neizbežno otkriva... itd.

**Nauka kao institucija 'organizovanog skepti-
cizma'**

Ima mnogo argumenata koji potkrepljuju tvrdnju da nauka predstavlja najviši oblik čovekovog samorazumevanja i najpouzdaniju formu ljudskog saznanja uopšte... itd.

Nauka i zdrav razum

Međutim, iako metodički sumnja u sve pa i u razumnost i svrsishodnost svog sopstvenog bivstva, iako je vazda radikalno nepoverljiva prema svim tvrdnjama, iako skeptizam uzdiže na rang najviše vrline, institucija nauke se u velikoj meri oslanja na legitimna sredstva zdravog ljudskog razuma... itd.

Kritičko mišljenje i destrukcija

Filozofsko spekulisanje, koje se na horizontu ljudske istorije pojavljuje kao alternativa zdravo-razumskom mišljenju, ne može se zamisliti bez kritike kao pouzdanog sazajnog sredstva da se svet spozna u njegovim dijalektičkim uslovnosti-
ma i većitoj promenljivosti... itd.

(Marksistička misao)

a.

b.

- ab. »Pošto je na sastanku Redakcije ocenjeno da ovaj tekst po svome nivou i karakteru može da se objavi u ovom časopisu...« Redakcija časopisa **Marksistička misao** (uz diskretnu grizu savesti) odlučuje se da pokupi jedan tekst – trbosck sa samog dna beogradskog novinarstva (Željko Simić: »Pismo ljubeznom Bogdanu Bogdanoviću – Kome opelo protomajstore?« **Intervju**, savniti sa navodima pod 18. XII): Pri tom, po želji Redakcije, po slobodnoj volji autora, ili nekim transcendentnim putem, tekst iz **Intervjua** je prekriven dopisanim uvodom od četiri paragrafa čije naslove dajem u celosti, i pridodajem svakom i početnu rečenicu koliko da se vidi da i ta dopisana »čista teorija« nema nikakve veze sa **Jezičkim zamkama**... sa kojima, tobož, polemíše. Uzgred rečeno, karakter dopisanog štiva ne izlazi iz okvira uobičajenih seminarskih truizama... Truizmi su se nekad, u vreme moje mladosti, nazivali »lapalisovskim istinama«. Kažu, u okolini Pavije, mogao se, još u Stendalovo vreme, videti spomenik junom junaku i gransenjeru La Palisu (Jacques de Chabannes, seigneur de la Palice) na kojem se očitavao malo tvrd, malo naivan, vojnički, ali sasvim neosporan epitaf:

Ovde leži hrabri de la Palis

Četvrt sata pre svoje smrti

Bio je još živ...

Četvrt sata posle izlaska ove knjige iz štampe, nadam se da će naš juni sekretar za informisanje i propagandu CK SKS biti još uvek u političkom i svakom drugom zdravlju, ali La Palis nam je ipak dobro došao da pokaže koliko je malo potrebno u datoj »epohalnoj situaciji« za promociju u jednog priručnog, potrebnog politideologa.

6. V – petak

DOBROVOLJNO DUHOVNO ROPSTVO

»...Ajtmatov naglašava... 'Duhovno ropstvo može biti čak i dobrovoljno, željeno, sladostrasno i ljubomorno, kao rezultat patrijahalno-ulagivačkog kulta... I zato je ponekad teško ubediti u suprotno ili, više od toga, okriviti apologete staljinizma. Prema njima treba pokazivati strpljivost koja se ispoljava prema svakoj vrsti religiozne pristrasnosti'«.

(Borba)

7. V – subota

»Šatrov, u stvari, ukazuje na podatak da je prošlo dvadeset dana između objavljivanja pisma Andrejeve i odgovora u 'Pravdi' i da u međuvremenu ni organizacija umetnika niti pojedinci nisu smogli snage da se tome suprotstave. To samo znači da su oni svi mislili da je to stav partije... Umesto da se suprotstave događalo se u mnogim sredinama da partijski funkcioneri sazovu sastanke na kojima je pismo proradivano i podržavano... Tih sudbonosnih dvadeset dana su otkrili da su mnogi naši radnici ideološkog fronta bili spremni da se bace u naručje, na prvi poziv, autora pisma protiv perestrojke objavljenog u 'Sovjetskoj Rosiji' i to mora da nas duboko uznemiri... ' Zašto se i dalje bojimo da mislimo svojom glavom?'...«

(Politika)

7. V – subota

JUGOSLOVENSTVO I

NACIONAL-FEUDALIZAM – Autor: Blažo Perović; izdavač: »Gardoš«, Zemun, 1988.

»...Dotičući se ujedinjenja proglašenog 1. XII 1918. godine, autor se protivi svođenju tog čina na 'pijan u decembarsku noć', kako je jednom bio zapisao mrzovoljni (Perović veli: mamurni) Krleža... – Autor je nekoliko stranica posvetio isterivanju 'nepostojeće istorijske krivice srpskog naroda' u kojem razni mamurni tumači, još od čina ujedinjenja 'od radikalija i pendreka ne vide ništa drugo, čak ni socijalističku misao'. Aktualizujući ovu parabolu o mirnodopskom gubitniku, Perović piše kako je Srbija danas neravnompravna...«

(Politika, M. Pavlović)

9. V – ponedeljak

Među nama – PROMENITI SIMBOL POZORIŠTA »KOD KONJA« – ako ne može da se promeni ime

»...Prvo, da li u Beogradu postoji neki društveni ili državni organ koji bi bio nadležan da utvrdi da li se neko ime može dati nekoj javnoj ustanovi, organizaciji ili lokalu, odnosno da li je naziv prikladan ili vreda osećanja javnosti. Ako postoji, zašto taj organ nije ništa preduzeo posle ovako brojnih protesta. – Drugo, da li svako može da uzme za svoj zaštitni znak lik istorijske ličnosti, ili spomenika kulture, bez obzira u kom kontekstu se upotrebljava. Jer, ko god prođe preko Trga Republike vidi iznad natpisa »Scena kod konja« i siluetu spomenika kneza Mihaila u celini, tj. i

konja i jahača. Ta dva elementa – znaka, tj. naziv scene ('kod konja') i slika kneza Mihaila čine jednu celinu. A to asocira na nešto što je nesumnjivo uvredljivo i za našu prošlost i značaj kneza Mihaila, a i za sadašnjost, kao primer nepoštovanja prošlosti.«

(Politika)

11. V – sreda

SEDNICA PREDSEDNIŠTVA GRADSKOG KOMITETA OSK U BEOGRADU... Za socijalizam i samoupravljanje po meri radničke klase

»Za ovako krupne zadatke neophodne su promene u biću Saveza komunista Jugoslavije u tri smeru: u idejno-političkom, organizacijskom i socijalno-strukturnom. Na idejno-političkom nivou neophodna je reafirmacija osnovnih teza marksističke ideologije o Savezu komunista kao kolektivnom intelektualcu radničke klase i radnih ljudi, koji teorijski prednjači u klasi i društvu... Samo oni koji su stvarno najsposobniji, najhrabriji i najspremniji da se bore za interese klasne Jugoslavije mogu imati preporuku za forume u društvu. To treba da budu naši ključevi...«

(Politika)

15. V – nedelja

Šta štampa štampa

»Da li se Dragiši Pavloviću 'sudilo' samo zbog toga što je, kako ističe Bogdan Bogdanović, uputio 'delikatno, drugarsko upozorenje' da je 'olako obećana brzina', da li je njegova poli-

a.

ab. Optužba potegnuta od strane Željka Simića (ponovljena, azurirana, žurna... taj ne žuri polako, naročito kad ga požuruju)... sad je, eto, još i udvojena. Prvo, optužen sam zbog reči koje nisam prevalio preko usana (>prevaliti preko usta«... ne ide!...

tička pozicija dovedena u pitanje samo zbog toga što je izgovorio te tri naivno-čedno-dobronamerne reči, da li je njegov ideološko-politički angažman izložen oštroj kritici samo zbog jednog običnog atributa... Zbog čega profesor Bogdanović na toliko zamašnom prostoru nije mogao da nađe jedino mesto gde bi pomenuo na koji se problem odnose te tri 'delikatne-drugar-ske' reči Dragiše Pavlovića? Koja je to tako teška, opskurna ili možda 'izlizana', 'klišetirana' reč koju profesor Bogdanović ne može da izgovori, koju ne može da prevali preko svojih usta, koji je to zbiljski, životni problem na koji se odnose te tri kratke, bezazlene reči?... Da li je onda ta 'brzina', na koju se obavezao Savez komunista da će uspostaviti pravni poredak na Kosovu 'olako obećana'?

(NIN, Željko Simić)

b.

može ev. »opaliti preko usta«, ali i to je dosta vulgarno), dakle potegnuta je optužba zbog nečeg što *nisam* ni rekao ni napisao, i upravo je zato i potegnuta što *nisam* ni rekao ni napisao ono što Željko kaže da treba da kažem i napišem. Da li je potrebno da se na Željkov zahtjev izjašnjavam o Kosovu? Neka to, ipak, prepusti (neka prepuste) mojoj slobodnoj volji... Druga je optužba, razume se, oko one 'olako obećane brzine'. Znao sam, još jesenas, da ćemo se i te kako vraćati na analizu te polurečenice... »Ironija i čulo za ironiju nisu baš jače strane novih govornika obnovljenog starinskog Novogovora. Da je Pavlović, recimo, umesto 'olako obećana brzina' rekao 'ozbiljno obećana brzina', verujem da bi retko ko osetio lak ubod podsmeha koji bi očigledno išao na račun predsednika Predsedništva CK SKS lično (za mene ne samo očigledno već, uzgred rečeno, i prilično opravdano), pa verovatno do čitave eksplozije ne bi ni došlo...« (Jezičke zamke... 34) ... A sad, još jednom o nedostatku osećanja za – grotesku. Sada on, Željko, mene pita da li je i zašto ta »brzina« bila tako olako obećana!... (Načelo ne-kontradikcije omogućuje klasičnu šizmu »smisla« i »istine«, unutrašnji rascjep nad kojim spokojno počivaju sve... civilizacije laži! Cf. Teorijska čitanka: Kosmička ravnodušnost prema činjenicama kao dokaz ideološke čvrstine... Ili: Neprobojnost za iskustvo... Umeti videti što drugi ne vide, za to je potrebna vežba, a i nešto prirodne predodređenosti... itd.)

3. VI – četvrtak

»... 'Moje srce, drugovi, uzdrhti jedino kad čujem himnu, internacionalu i gusle'. Rečenom se delegatu srce nadržilo, jer bilo je i himne i internacionale (podrazumijevajući pod tim himnička 'zalaganja za jugoslaviju', odnosno inzistiranje na 'klasnom pristupu problemima'), ali je bogme bilo i gusala...«

(Vjesnik)

8. VI – sreda

**Predsedništvo Gradskog komiteta SK Beograda o sprovođenju stavova konferencije SKJ – NASTAVAK ZAPOČETIH POSLOVA...
O stanu Zorana Todorovića**

»Posle prozivki nekih sredstava informisanja kako je Zoran Todorović, izvršni sekretar Gradskog komiteta, dobio stan Bora Kuzmanović, sekretar Predsedništva, dao je na današnjoj sednici objašnjenje. – Zoran Todorović je bio izvršni sekretar i u prošlom sazivu Gradskog komiteta SK i mi smo nasledili obavezu da mu rešimo stambeno pitanje. Dodeljen mu je dvoiposoban stan jer je to bio jedini koji smo imali, a uskoro bi mu (posle porođaja supruge) takav i pripadao. Nije bilo nikakvih zloupotreba oko dodele ovog stana...«

(Borba)

9. VI – četvrtak

IZBORNA SEDNICA GRADSKOJE KONFERENCIJE SSRN BEOGRADA

»... Za sekretara Predsedništva izabran je Zoran Todorović, dosadašnji izvršni sekretar GK SK Beograda...«

(Borba)

17. VI – petak

OLAKO PONUĐENA NAGODBA

»... Gotovo kao grom iza debelih oblaka nedavno je Beogradom prostrujala vest da je Dušan Stupar, doskorašnji načelnik Uprave državne bezbednosti Beograda, krunski svedok na procesu Dragiši Pavloviću u vezi sa humoreskom 'Vojko i Savle', porekao sve ono što je na jednoj u nizu istorijskih, demokratskih sednica Gradskog komiteta rekao protiv njega. Navodno je Stupar, kojem je izgleda bila ponuđena nagodba, presavio tabak i doskorašnjem republičkom sekretaru unutrašnjih poslova Svetomiru Laloviću uputio pismo u kojem je, neki kažu pokajnički, ponudio punu istinu... Navodno je u tom pismu direktno poimence prozvao inicijatore pisanja humoreske, perovođu i ostalo osoblje i do detalja objasnio svoju ulogu u celoj stvari. Zbog toga je izgleda na brzinu sazvan sastanak njegove partijske organizacije, na kojem je Stupar bio još oštrij. Posle ovakvih nenadanih izliva iskrenosti, naravno, nije preostalo ništa drugo do da mu se prvobitna kazna (koja je, kažu, bila deo nagodbe) poslednja opomena pred isključenjem iz SK, preinači u isključenje. Opomena, čini se, nije bila dovoljno opominjuća da drži jezik za zubima...« (Stav)

17. VI – petak

Sednica Centralnog komiteta SK Srbije zakazana za 22. jun – PREDSTOJE IZMENE U CK

»...Centralnom komitetu će na istoj sednici biti predloženo da se članstva u njemu oslobodi Bogdan Bogdanović, uz obrazloženje da godinu dana ne prisustvuje sednicama Centralnog komiteta i da ne ispoljava potrebno političko angažovanje kakvo se očekuje od jednog člana CK SKS...«

(Borba)

19. VI – nedelja

»Nedavno je moj Šabac odbacio sa pažljivo raspisanog konkursa prvonagrađenu skulpturu posvećenu »slobodi«. Iako je žiri bio sastavljen od samih akademika, autoriteta (O. Jevrić, S. Čelić, B. Bogdanović, itd), opštinski politički funkcioneri uplašili su se reakcije građana pred malo neobičnom formom makete nagrađenog vajara 'Čaja' Radojčića. Čak su išli dotle da jedan detalj konstrukcije u obliku vešala vide kao podmetnuto ćirilicno slovo P (kao, pribogu, znak kralja Petra). Vajar Radojčić nije im ostao dužan, odgovorio je: 'Kad ja vidim slovo P, ja prvo što asociiram, to je naša PARTIJA...' Išao sam da mu pomognem, na razgovore sa građanima. Šta sve nisam otvorio iz sebe, od svog detinjstva do danas, pokušavajući da popularnom eliminacijom asocijacija dodem do tog krajnjeg gotovo 'miroovski' svedenog Radojčićevog znaka. Ništa nije pomoglo. Samo me je posle bilo stid od te zaludnosti, otvorenosti, ispovedanja pred javnošću...«

(NIN, Stevan Stanić)

AB.

Ko šta misli ili šta ko bira – kad asociira? Šta, na primer, bira Mitević, koje asocijacije prebira kad raščinja jednog (kulturnog) ministra kulture? (v. Jezičke zamke... 37, 38; zatim Kalendar pod 24. XII, 24. XII bis). Šta biraju da asociiraju šabački hermeneuti? Šta biraju i izbiraju tumači znakova i znakovlja u gradu Nišu, kad zamalo da pokrenu aferu oko omota za cigarete KING i QUEEN... king size, dakako. Budni, a ipak malo kao pospani hermeneuti zabrinuli su se zbog bezazlene Niševljanke u suknji od duvanovog lista (tradicionalni znak fabrike, još od oslobođenja), koja se na omotu, u sićušnom vidu, našla uokvirena univerzalnim heraldičkim plaštom, uobičajenim za ambleme kraljevskog ranga. Neki su, doduše, dozvoljavali mogućnost da plašt ostane na omotu, ali umesto krunc... zašto se ne bi nasadila neka petokrakica?... Prošlog leta, neposredno pred Osmu sednicu, dok je moja reč još nešto i značila, napisao sam izjavu (u svojstvu znalca simbola, simbolizma, pa valjda, i u skromnom svojstvu sin-budalizma) i zamolio sam drugove iz foruma da se ne izvrgavaju ruglu i, razume se, da se okrenu svojim poslovima... itd. U ovakvim dogodovštinama, ima, očigledno i podsvesti, pa i dobre besvesti (što bi rek'o Ljubinko: snažne su sile besvesnog!), pa je uočljivo da naši ikonoborci, baš kao i u šabačkom slučaju, uglavnom vide što niko ne vidi; dikanske kokarde, Peričine perušač, i svakojake druge kraljevske... farfadete... (cf. Teorijska čitanka: Ikonika preuzima dokazni postupak... umeti videti što drugi ne vide, za to je potrebna vežba, a i nešto prirodne predodređenosti... Ili: Početna pretpostavka staljinističke i poststaljinističke ontologije: čovek pojedinac, pušač kao i nepušač, uvek je samo prevozno sredstvo, izandali tramvaj okultnih sila i svakojakih drugih semio-loških farfadeta... i farfadetića...)

A.

B.

RAZREŠENO SEDAM ČLANOVA CK

»...Dužnosti člana Centralnog komiteta SK Srbije su: Bogdan Bogdanović (sa jednim glasom protiv), uz obrazloženje da godinu dana ne prisustvuje sednicama CK SK Srbije i ne ispoljava potrebno političko angažovanje kao član CK SKS... dr. Vaso Milinčević (sa jednim glasom protiv)... Ivan Stambolić... Centralni komitet nije, izuzev četiri glasa koja su bila za, prihvatio predlog Vase Milinčevića da se o njegovom razrešenju glasa tajno... Uzimajući reč u raspravi, Vaso Milinčević je... rekao da razlog što se danas raspravlja 'o meni, nikako nije tobožnji moj sukob sa organizacijom Saveza komunista na Univerzitetu. Već je reč o sankciji zbog izgovorenog kritičkog mišljenja o određenoj praksi i metodu rada našeg Predsedništva i predsednika, a delom i zbog kritičkog opserviranja stanja na Univerzitetu'... Na predlog Duška Ilića, iz obrazloženja izbrisana je poslednja rečenica u kojoj se kaže: 'da se ovim predlogom i inicijativom Predsedništva Univerzitetskog i Gradskog komiteta ne dovodi u pitanje naučni integritet... Vase Milinčevića'...«

(Borba)

Odluka OK SK Stari grad –
ODGOVORNOST 11 NOVINARA »NIN«-a

»(Beograd, 22. juna). Odlukom OK SK Stari grad pokrenut je postupak utvrđivanja idejno-političke odgovornosti Zorana Jeličića, Harija Štajnera, Bogdana Tirnanića, Milorada Vučelića, Siniše Simonovića, Aleksandra Tijanića, Mirka Dekića, Milana Miloševića, Stevana Nikšića, Slobodanke Ast i Velizara Zečevića, novinara NIN-a, i

a.

a. U istom broju **Borbe**, na sledećoj strani u izveštaju sa sednice CK SKS (»Razrešeno sedam članova CK«), dr Vaso Milinčević je izjavio: »Predsedništvo Gradskog komiteta, u svom delu optužnice protiv mene, koju sam inače dobio kada i vi u materijalu za ovu sednicu, kaže 'da sam odmagao komunistima i radnim ljudima u Redakciji NIN-a, da dosledno reše probleme koji su tamo dugo prisut-

članova Sekretarijata OOSK NIN i kolegijuma tog lista. — Idejno-politička odgovornost se povećaje zbog 'ignorisanja stavova i obaveza idejnih plenuma SK...' i jer je o Osmoj sednici CK SKS NIN pisao sa pozicije "iščekivanja ishoda"...«

(Borba)

25. VI – subota

Čisto istočnjačka pojava

»Zašto je Lenjinovo telo posle smrti mumificirano, otkud se našlo u Mauzoleju, čija je to ideja, kome je sve to trebalo?... 'To je čisto istočnjačka pojava. U datom slučaju ideja je bila čisto Staljinska'...«

(Šatrov, prema Borbi)

25. VI – subota

NINA ANDREJEVA NE ODUSTAJE

»Pismo koje je objavila 'Sovjetskaja Rosija' mar-ta ove godine, napisala sam ja, izjavila je Nina Andrejeva... Nina Andrejeva kaže da je njeno pi-smo u 'Sovjetskoj Rosiji' izazvalo veliku pažnju u zemlji... Dobila je, kaže ona, i pisma iz Nemačke DR, Čehoslovačke, Poljske, Mađarske i SR Nemačke.«

(Borba)

ni. Moram priznati da nisam zaista mogao nikako da pomognem nesposobnom glavnom uredniku NIN-a, drugu Đoki Stojčiću, da zajedno sa svoja tri istomišljenika iz redakcije načini list koji bi po vrednosti bio ravan onom listu u čijem je kreiranju učestvovala čitava redakcija NIN-a, sa svojim ce-lokupnim novinarskim i stvaralačkim potencijalom... Čitavom duhovnom i političkom klimom u Srbiji ovladao je duh personalnih hajki i progona. Oko ovog političkog raspoloženja nisu se razumljivo okupili sposobni, nego poslušni, nije se okupila kreativna, već podanička inteligencija...«

26. VI – nedelja

»...Pisac se dalje pita šta se desilo između 13. marta kada je objavljen članak Nine Andrejeve nazvan kasnije 'Manifestom konzervativnih snaga' i 5. aprila kada je 'Pravda' odgovorila na to? 'Nisam dečak i naivan čovek, znam da u to vreme Gorbačov nije bio ovde – kaže pisac. Ali odgovornost leži na čoveku koji ga je zamenjivao (Ligačov). Ili je on odobrio članak ili ga nije uočio. Smatram da danas na to moramo da dobijemo odgovor.«

(Politika)

27. VI – nedelja

»Dakle, direktnom auditivnom metodom, bio sam u prilici da druga-cu čujem kako NE KAZUJE NIŠTA, kako podmet ostavlja bez priroka, a složenu rečenicu vuče za sobom kao vreću za spavanje i večito dremanje. Naravno, moj utisak se ne temelji na gramatičkoj i sintaksičkoj sitničavosti, već počiva na odsustvu svake mogućnosti RAZUMEVANJA takvog 'oratorstva'. Pogrešno je reći kako u pitanju 'nije ništa'. Naprotiv, u pitanju JESTE NIŠTA i to ništa smešteno je u prostor, vreme, još gore, smešteno je u SISTEM koji, naravno, funkcioniše... – Naši su verbalni pregaoci, osim stvarnosti i života, zsigurno zaštićeni i od smrti putem 'prejake reči', te od one (njima, svakako, nepoznate) teze filozofa Vitgenštajna o – 'neizrecivom'. Oni govore ništa, zalažu se za ništa, protiv su ničega, znaju ništa, sa ništa sve rade, osim što u ništa – ne sumnjaju. Tako ništavno, ali moćno ništa, jedino ne poništava samo sebe, već se, naprotiv, samim

- a. 17. marta drug Gorbačov je bio u prilici da saluša istorijsku zdravicu druga Slobodana Miloševića koju ću, s najvećim respektom, i ne dovodeći je ni u kakvu srodničku vezu sa pismom Nine Andrejeve, biti slobodan da ponovim: »Usprkos svim teškoćama sa kojima je i dnevno i istorijski suočen, socijalizam je najprogresivnije društvo našeg doba. Danas je izvesno da on predstavlja zakonitu budućnost čovečanstva. Ne samo zbog prognoza koje su u okviru učenja o naučnom socijalizmu dali Marks i njegovi sledbenici, a naročito Lenjin, već i zbog stremljenja u tom pravcu, koje danas izražavaju sve progresivne snage savremenog sveta, mali i siromašni narodi, obespravljene klase, obrazovani ljudi. Većina čovečanstva, ali i njegov duhovno i istorijski superiorni deo...« (cf. pod 17. III)

sobom plodi, unapređuje i samo sebe usvaja bez ostatka.«

(Mladost — Petar Stanojević)

28. VI — utorak

SRBIJA LAKŠE DIŠE — U Savezu komunista Srbije diferencijacija se nastavlja

»...Tako reče Slobodan Milošević i onda se prešlo na diferencijaciju... Spasonosna formula za Bogdana Bogdanovića nađena je u njegovu nedolasku na sjednice i u neispoljavanju potreba za političko angažiranje kakvo se očekuje od jednog člana CK...«

(Danas)

1. VII — petak

»Mirko Dekić, bivši glavni urednik NIN-a u prethodnom mandatu, Milan Milošević i njegov zamjenik Zoran Jeličić, zamjenik sekretara OO SK NIN-a isključeni su juče iz Saveza komunista. Ovo je jednoglasna odluka članova Opštinskog komiteta SK Starog grada. — Stevanu Nikšiću, članu prethodnog Kolegijuma i Aleksandru Tijaniću, predsjedniku Radničkog saveta NIN-a, takođe jednoglasno je izrečena poslednja opomena pred isključenje. Hariju Štajneru, sekretaru OO SK, kao i članovima bivšeg Kolegijuma NIN-a Slobodanki Ast i Veizaru Zečeviću izrečena je idejno — politička mera opomena... O odgovornosti Milorada Vučelića, člana Sekretarijata OO SK, juče se nije raspravljalo, jer je Vučelić bio odsutan.«

(Politika)

2. VII — subota

ISPRAVKA

»U izveštaju objavljenom u 'Politici' 1. jula sa sednice Opštinskog komiteta SK Stari grad, vašem izveštaju U. R. potkrala se, pretpostavljam, ne-namerna greška koja potpuno iskrivljuje smisao onoga što sam ja stvarno rekao. U poslednjem pasusu se, naime, kaže: 'Osim Harija Štajnera, koji je naglasio da prihvata donetu odluku, ostali članovi OOSK NIN-a su, u razgovoru koji je sa njima vođen, odluke smatrali nekorektnim i ne-argumentovanim'. — Svoje izlaganje ja sam, međutim, zaključio rečima da ne prihvatom ni obrazloženje, ni predloženu idejno-političku meru Radne grupe i da ću se zato žaliti. To se može proveriti i u stenogramu sa ove sednice. Beograd, 1. 7. 1988.

Hari Štajner
novinar NIN-a«

(Politika)

DRUŠTVO
za
ANTIČKE STUDIJE
S R B I J E

Poštovani kolega
Poštovana kolegice

Suočeni sa finansijskim teškoćama u Društvu koje se, kako Vam je poznato, izdržava isključivo od članarine, slobodni smo da Vas obavestimo da ukoliko ne budete plaćali članarinu nećemo biti u mogućnosti da Vam šaljemo cirkularna pisma.

Predsedništvo
Društva za antičke studije

MENTALNE ZAMKE

Jezik je (i) nemisao, nemisao je čin

»Ne misli, ne promišlja, mišlju ne proniče ni u sebe ni u druge, ne voli kad mora da rasuđuje... uostalom, toga se lako i lišava. Ima zastrašujuću moć pamćenja–nabrajanja i sklonost ka opažanju i nagomilavanju na izgled nevažnih pojedinosti...« Generalizacije su mu slaba strana, ali on ih dosta vešto izbegava, ukoliko ih ne podražava, pokazujući pri tom zadivljujuću istrajnost uzvitlavanja (praznih) reči... Može, doduše, biti dobronameran, ljubak, plemenit, lično nezainteresiran, odan, veran, hrabar, strpljiv, istrajan. Ali sposobnost uočavanja i raščlanjavanja stvarnih pojava čami negde u dubinama njegove dremljive svesti. Terati ga da misli često mu izgleda kao podsmeh ili kao uvreda! Za uzvrat, pokazuje dosta spretnosti kad treba izbeći svaku iole složeniju diskursivnu operaciju. Ljubitelj je slučajnih slika i metafora i veliki je majstor njihovog spajanja sa opštim, tvrdim stereotipovima kojima robuje. Njegov konceptualni postupak, upravo zato, često podseća na prokrustovska uterivanja veoma hirovitih predrasuda u tvrde, sakrosanctne kanone... Uostalom, ionako je mistik, ali njegova emotivna »metafizika« je, kao i sve drugo, u njegovom duhovnom životu slučajna i arbitrarna, lako zaboravljiva... neka vrsta »metafizike na licu mesta«... itd.

Navedene i slobodnije sakupljene bile bi to reči Lisjen Levi-Brila, danas poluzaboravljenog filozofa, kojima je on, u prvim decenijama ovog veka, tumačio osobenosti onda nazivanog »primitivnog mentaliteta«, onda nazivane »primitivne duše« i razjašnjavao tajne »mentalnih funkcija u nižim (dakle, nerazvijenim) društvima«... onako kako su mu se, na osnovu

etnoloških materijala iz prethodnog stoleća, prikazivali ljudi danas već zaboravljenih ili prevaziđenih »etnoloških kultura« i egzotičnih zajednica. Naš Parižanin nije bio ni veliki putnik, ni strastan istraživač, i svoja je izvođenja zasnivao na bogatoj literaturi prepunoj dragocennih uspomena putnika i istraživača. Na osnovu njihovih beležaka i opažanja, dosoljenih i neizbežnom ljudskom maštom, u njegovom je kabinetu, zatrprenom knjigama, izrasla, razlistala se i urodila plodom jedna od grandioznih spekulacija stare (dobre) mode... kada su se stvari, dobro proučene, isterivale do ovakvog ili onakvog kraja...

Levi-Bril je napustio ovaj svet u dubokoj starosti, na samom početku drugog svetskog rata, i verovatno da u poslednjim godinama života nije naročito pribrano pratio sve što se već onda, u priličnoj meri, moglo znati o Staljinu, o čistkama, o staljinizmu. A ako je štogod i znao, sumnjam da mu je bilo i bližu pomisli da će se jednom, gotovo same od sebe ispostaviti neke neizbežne analogije između njegovih ljupkih »prelogičara« i zastrašujućih staljinističkih jezičkih i mentalnih zamki i čvorova...

Ali, kao što često biva u istoriji kulture, čak i davno prevaziđene ideje, pa i pokopane teorije, mogu se pojaviti najednom, probudene i osvežene. Mogu zablistati u novom sjaju i obasjati neka nova obzorja smisla. Tako je, izgleda, čist slučaj pomogao (okolnost što sam skoro pola veka čuvao sva Levi-Brilova dela) da se za proteklih godinu dana ne jednom vratim i da ponovo prokrstarim kroz njegove spise... Pokazalo se, otkrilo mi se, i to na krajnje neobičan način, da se spekulacije jednog meni nekada davno dragog spisatelja i filozofa, sad najednom veoma dobro uklapaju u vreme u kome živimo. Ili, što je svakako gore, pokazalo se da se vreme dosta dobro, što će reći zlokobno, zloslutno, počelo »uramljivati« na Levi-Brilov način.

Levi-Brilova razmišljanja ne samo da antecedentno prate i opisuju, i u mnogo čemu i razjašnjavaju mnoge mentalne, i sub-mentalne zamke staljinizma i poststaljinizma baš, kao da nekom vrstom ingenioznog »sećanja unapred«, u mnogo čemu predviđaju, pa i predodređuju... naša današnja stanja! Dovoljno je da izuzmemo izraze simpatije koje Levi-Bril upućuje »primitivnom čoveku« (»može biti ljubak, plemenit... itd.« — što nikako nisu osobine modernog primitivca) a da zadržimo

sve ostalo, pa ćemo se, i te kako naći na savremenoj domaćoj sceni... Pogledajmo još jednom: ne misli, ne promišlja, ne proniče, veruje da mu se podsmevate ako ga navedete da nešto smisli i domisli... generalizacije su mu slaba strana, ali ih vešto simulira... govorljiv je, mada izbegava složenije procedure smišljanja i iskazavanja... konceptualne mu operacije podsećaju na razbojnička nasilja... a onda, još je sklon i elementarnom, danas bismo rekli, folklornom misticizmu... itd., itd.

Zar sve što je rečeno ne upućuje i na atmosferu **Kalendara političke fantastike**, na događaje, ljude i besmislene reči u njemu nabrojane? Neće li se u tekstovima Lisjen Levi-Brila (ako ih ikada uzmu u ruke) prepoznati i mnogi junaci naših dana? Za sada, u nedostatku boljih oznaka nazivaju ih staljinistima, neostaljinistima, staljino-postmodernistima i tako će ih, verovatno nazivati sve dok im se ne prizna status (mentalnih) žrtava staljinističke fascinacije. Možda će im se pronaći i neki sasvim nov naziv koji bi im dao pravo na autohtonost varijeteta. Bila bi to za njih dodatna slava, a za ostale, za sve ostale... slabšašta uteha.

U svakom slučaju, bio žree ili žrtva, nazvan ovako ili onako, tmuran i oduran, junak naših dana živi izvan dosega racionalno kodifikovanog sveta; živi u nekom vremenu izvan vremena, i u prostoru izvan prostora, živi u nekom *svom* fiktivnom dobu koje bismo — cinizam je sasvim nehotičan — mogli, saglasno hesiodovsko-platonskoj shemi, nazvati Zlatnim dobom. I u tom svom Zlatnom dobu okružen je senkama velikih predaka i njihovim duhovima; okružen je poluživim, i još živim herojima, čijem svetu, u sopstvenim snovima, i sam, bar napola, bar na četvrt pripada... Sam onaj pojam, uveliko odomaćen a krajnje rogovatan, izraz »kolektivni intelektualac« upućuje na primisao panteona, čak Olimpa, i podseća na vrhunce vrhunaca odakle se vidi i dalje i bolje no sa crne zemlje. Levi-Brilovi pitomci nisu imali, u proseku, tu sreću da dosegnu i te nedostižne vrhunce sveta, sem u snu, u transu, ili posle dugih, mučnih i po život opasnih inicijatičkih priprema. Takvu šansu nisu imali; ali, za uzvrat, imali su osećanje pune izvesnosti da sa svojim živim i ne-baš-sasvim živim velikanima, borave u istom, homogenom svetu i da se sa njima dosta dobro slažu, čak i kad od njihovih čudi, svašta moraju da istrpe... (»Loi de participa-

tion«; »La participation-imitation dans les mythes«... itd.). A tom svetu iscela, svetu »iz komada«, dakle monolitnom, ni kod levi-brilovaca, ni kod modernih i postmodernih levi-brilovaca ništa se *drugo* nije moglo suprotstaviti; sve *drugo* bilo je nepostojanje i haos... antisvet.

U Zlatnom vilajetu načelo kauzaliteta zamenjuje se načelom homogenosti i svepripadnosti. Jer, iako svakog časa izranjaju zle, bezumne, demonološke sile i tenzije, ubačene spolja, mračni ratnici haosa, majstori zavera i vradžbina, na kraju će uvek nadvladati snage bezrazložnog savršenstva. Posledice su dalekosežne, ukoliko su uopšte neke posledice zamislive u svetu bez uzroka i posledica... Tek, ovako ili onako, tamo, u Zlatnom vilajetu, silne besmislene i šarene kontradikcije imaju sva prava da idiličnu dečicu Lisjen Levi-Brila pomalo plaše, a pomalo i razigravaju. Reklo bi se, katkad ih čak i zabavljaju. Silne protivrečnosti svakodnevnog života imaju i tu dobru stranu (da ne kažem i posledicu) što nejačke duhovne snage ljupkih primitivaca stalno drže na okupu i u opreznoj napetosti...

Ali, ipak, ipak... on, mali primitivac, baš kao ni njegov veliki današnji staljinistički potomak, nikada se i ničemu ne čudi. A zašto bi se i čudio i čemu iščudavao? Kod njega, u njegovom blistavom mraku sve je uvek jednostavno, sve je podređeno prvoj, možda i jedinoj njegovoj mislenoj kategoriji, načelunc/kontradikcije, zakonima ne/kontradikcije, dijalektici ne/kontradikcije. I utoliko gore (sada već ne pominjem stare, dobrodušne divljake, već nove i moderne i njihove savremenike)... utoliko, dakle, gore za sve one koji ne umeju da ne vide kontradikcije... (of. »Indifférence de la mentalité primitive aux causes secondes«; »Appel immédiat à des causes mystiques«; »Tout accident est une révélation«; »Ce qui est vu en rêve est réel«; »Participation et exclusions mystiques«; »Vertu mystique de la personne du chef«... a pre svega — »Principe de non-contradiction«... itd.)

Hjumova deviza da »bilo šta može biti uzrok bilo čemu« — više zbog jezičke nejasnoće, no zbog Hjumova, pokriva neograničene mogućnosti levi-brilovske »prelogičke misli«, ali se dosta dobro usaglašava i sa našim (magijski plural, po inerciji) »prelogičkim romantičarima«. Zašto sam ih tako nazvao? Pa zato, što junaci naših dana, naročito posle Osme sednice,

vole da se vide kao socijalni i nacionalni romantičari... Dobro, prihvatam, prihvatam uslovno, i dodajem da je, kao i kod Levi-Brilovih pitomaca, i kod njih, kao i kod svih romantičara, uostalom, sve odjednom, i olako, moguće... Čovek se može roditi i iz stene, pojaviti se može na ovome svetu sav u komadu, monolitno, pa onda bez čuđenja što je takav, monolitno proživeti čitav život... Može se čovek kaliti i prekaliti kao čelik, kao što je i bio red u slavnim vremenima kada je, u prvoj zemlji socijalizma, na redu bila hipostaza teške industrije (cf. Staljin = Čeliković!)... Pri tom ga, našeg junaka, hjumovca, levi-brilovca, ni svi ognjevi ovog sveta neće sažeći... A on, ako mu se prohte, ili po društvenom zadatku, može letuckati, i dobro uzletati, pa bogami i jurišati na nebo, bilo iz nebesne egzaltacije, bilo iz tvrdog, argatskog, andaminog antireligioznog protesta... itd., itd... Ako se kogod još i danas iskazuje sličnim slikama, jeste da je romantičar, ali jeste i vrlo neozbiljan romantičar. A naročito ako još svojim fantazijama rasteruje zavrbovane, zaludene, hude sile infiltrirane iz ne-sveta i haosa... Doista nije preterano mudar, tim pre što su te iste hude sile, od najdavnijih davina čovečanstvu zadavale uvek iste silne muke i donosile mu prašumske požare, epidemije, glad, krize i inflacije... pa ipak, niko ih nikada nije uspeo da rastera... slikama i metaforama.

Načelo ne-kontradikcije, a i pomenuto veoma pokolebano osećanje kauzaliteta, pa onda i pristajanje i prihvatanje nekih drugih, drukčijih, mističnih, uzročno-posledičnih veza među stvarima, pojavama i ljudima, a pre svega apsolutno osećanje pripadništva *jednom* homogenom, dakle i monolitnom svetu (»zakon participacije«), spaja, kod levi-brilovaca, svet živih i svet mrtvih u nerastavljivu celinu. Odatle odveć često proizlazi da živi mogu lako zalaziti u svet mrtvih, naročito u snu, gde ih precij poučavaju mnogo čemu i snabdevaju ih korisnim informacijama. Ispada, po definiciji (»per definitionem«... je l' tako?) da polovina sveta koja pripada mrtvima zna više, i da je mudrija od polovine živih; ona je u neku ruku čak zadužena za tradicije i za ideologiju. A pošto, kao što rekoah, živi zalaze u svet mrtvih uglavnom u snu, to onda i san, snevanje, socijalni snovi dobijaju bezmalo filozofski karakter (slično: ... *die philosophische Ohnmacht*... po Hegelu, dakle, san ili mit, svejedno,

kao »filozofska nesvestica«, itd.)... Razume se, nisu retki ni obratni fenomeni. Mrtvi rado navraćaju među žive, posećuju ih, mada živi to baš ne ljube preterano, a neki mrtvi još za života bivaju izuzeti iz sveta mrtvih, bivaju obesmrćeni, dakle heroizovani... Ali, i obratno od obratnog: ima i živih koji još za života mogu biti preklasifikovani među ne-žive, pa čak, još za života, mogu biti i otposlati među žive mrtvace... Doduše, velika većina levi-brilovaca živela je uvek negde na sredini, ni među sasvim živima, ni među sasvim mrtvima ... itd.

Zašao sam u malo opširnija nabranja da bih pokazao kako u svetu u kome je sve moguće, dakle u svetu prelogičke mišićne kauzalnosti, čak ni granice između života i smrti nisu baš najjasnije povučene... Ali, upravo tim krajnje nejasnim postavljanjem granica između života, životarenja, i života-ne-života, iscertavaju se i vrlo opake zamke staljinističke fascinacije. Iscrtavaju se, naime, krajnje zamršeni ontološki dijagrami, uglavnom neprevođivi na jezik bilo koje racionalno organizovane metafizike... Čovek, tako, može biti udvojen, utrojen, na četvero preteterisan (onaj »drugi čovek«, svakako... neko drugi!), a po potrebi, i bez potrebe, može se čovek sâm (dakle, čovek, ovaj koji sâm)... može se lako i olako rasuti u više neporednih individua, imena, duša, u više konstupstancijalnih bića; može po nevolji, a i bez velike nevolje, po sopstvenoj želji, ili po potrebi... po zadatku... biti istovremeno i *ovde* i *tamo*; može, dakle, izbivati na dva, na tri mesta istodobno... Čovek može svoje ionako složeno, kompozitno biće deliti delom ili celošću bića i sa nekom životinjom; može biti, a i dešava se da bude prava pravcata životinja. Može, čak, veoma gordo nositi zver u sebi, što bi, otprilike reklo da mora... kad već može... povremeno odigravati i zver i žrtvu, i ljudoždera i ljudožderov plen...

Kakva akciona (= magijska) ikonika, i baš nimalo nam strana! Sve što se danas i juče, ovde, izdogađalo i što je uglavnom, ukratko i u ličnom izboru, zabeleženo u *Kalendaru političke fantastike*, upravo pokazuje kako se bogato mogu ukrštati primarne ludosti i postmoderne suludosti. Znam da postmodernizam nikome baš ništa nije kriv ni dužan, ali termin je termin. Baš kao i što je i »dvojni kôd« dvojni kôd, a kod nas je upravo reč o dvojnem, najmanje... dvojnem kôdu. Svedoci smo kako se uz sadejstvo domaće zbuđenosti, tradicionalno tradicional-

ne na ovom tlu, opako plodno ukrštaju atavizmi jednog već zaboravljenog statusa »divlje misli« (oznaka, doduše, nije Levi-Brilova) sa najboljim, univerzalnim tradicijama obnovljenog, pa i podivljalog postmodernog staljinoverja.

Staljinoverje se u našim duhovima (*spirits*) i savanosavano-vičevskim dusima (*ghosts*), dakle, vampirski, institucionalizovalo negde potkraj četrdesetih godina. Ne treba posebno podsećati da se ustalilo uz svesrdnu pomoć svih koji su ga (staljinoverje) još predratno, iluminirano nosili u širokim slovenskim dušama. Tako je veliki, i svake pažnje dostojan ruski iracionalizam, u verziji, u mutnoj sub-verziji jednog nedoučenog dur-dijanskog bogoslova, najzad dopro do zadunajske male nacije imanentnih rezonera, racionalista... racionalista — ali uvek na nekom pogrešnom koloseku (cf. Pera Todorović, *Dnevnik jednog dobrovoljca...* »prakljatije rezoneri!«). Pored nesumnjivih geopolitičkih, antropogeografskih i etnosocioloških posebnosti, i taj spoj površnog proračunavanja i iracionalizma ima svog udela u ovom današnjem »prelogičkom romantizmu« koji se tako idealno podudara sa mnogim stavovima naučne poetike Lisjen Levi-Brila.

Iracionalizam, ili sub-iracionalizam (u svakom slučaju dovoljno vanuman), to je invarijanta staljinizma... u svim njegovim varijantama. Možda ću nešto i ponoviti: nadklasna varijanta, nadklasna, ali često narodnjačka, pa ponekad i stvarno, čak iskreno narodska! Bez folklorne, vatrenopokrstiteljske, »bezpopovske«, ali i raspopske, drvene metafizike, bio bi nezamisliv i sam gvozdeni Josif... Dodajem, ukoliko ne ponavljam, da se čak i u njegovom preuzetom prezimenu (koje, zacemento nije pozajmio od Mme de Staël!) krije neki metafizički poriv. A šta se, posle, jezički i pojmovno dalo izvesti iz jednog prelogičko-romantičarskog hefestovog videnja sveta (više no samovidenja), to je svim iole razumnim ljudima dovoljno jasno. Jasno je čak i onima među njima koji se ama baš nikako ne snalaze u gramatici (cf. Kir Janja... »ne znaeš, mori, gramatika, kako može lebac sam da se izedi...« itd.). Mogu samo da dodam da bi mi drvena gramatika Staljina gvozdenog i staljinčića gvozdenjakovića bila i dan-danas savršeno nerazumljiva, da mi početni ključ i to poodavno, nisu ponudile knjige Lisjen Levi-Brila...

Neophodno je, ili bar primamljivo, začu u digresije, iako sam sebi obećao da pišući ovu knjigu (jedinu do koje mi je stalo da bude pažljivo pročitana) nikako neću zalaziti u digresije. Pa ipak, moram. Pitam se zabrinuto, zašto čak i poneki jači ljudski mozak, kada prihvati čelični katehizis drvene metafizike, zašto baš mora biti toliko zaslepljen? Imam u vidu trilogiju Derda Lukača *Die Zerstörung der Vernunft (Irrationalismus zwischen den Revolutionen; – Irrationalismus und Imperialismus; – Irrationalismus und Soziologie, 1954, /1983/...)* u kojoj je tragični mudrac, majstorima (zločestog) iracionalizma pribrojao Šelinga, Šopenhauera, Kirkegora, razume se i mnoge mislioce romantizma, zaključno sa Ničeom, pa je prešao na Špenglera, Hajdegera, Jaspersa... Pri tom, svoje je tomove objavljivao u Mađarskoj Maćaša Rakošija, usred (ne baš nekrvave) fabrike snova i zabluda u kojoj se i sâm nalazio.

Prema tome, Lisjenove knjige, daleko bolje no Lukačeve, pomažu da se shvati prosta istina: iracionalizam staljinizma je i stariji i jači od Staljina. Objasnjavati staljinizam Staljinom, mudro je i koliko proglasiti Staljinove brkove za Staljinovog tatu. Da li je moguće da se Staljin rodio iz svojih brkova? Scenarij je teško zamisliv, čak i u mitloškim okvirima... Doduše, lako uvidamo da se, do sada, ni nauka ni nauke nisu baš proslavile u razjašnjavanju okultnih društvenih fenomena, pa između ostalog i staljinizma. Nije se naročito proslavio ni proslavljeni naučni pogled na svet, uglavnom iz razloga razumljivih, jer je ogromna većina naučnopogledovaca svojski i sama pripomagala u građenju i podupiranju staljinističke kule vavilonske...

Zvuči paradoksalno kad se kaže da je staljinizam stariji od Staljina, ali zvuči, čini mi se, tačno. Moglo bi se čak dodati da je neki veoma neodređen, ljudskom duhu imanentan (nekim stadijumima ljudskog duha...), neki vajakadašnji prastaljinizam dugo i istrajno, platonski, timejevski, čak pirandelovski... tragao za svojim Staljinom, da je kružio kao duh nad crnom vodom, kao zloslutna ptica-ideja orfejska, koja traži svoju ovozemaljsku »formu« u koju će se kao ideja naseliti...

Drugim rečima, koreni staljinizma su veoma duboko ukopani u mutna vremena čovekove prošlosti, i svoje sokove, možda još i danas, vuku iz nekog pred-vremena, iz nekog pred-sveta socijalne magije i primitivne, veoma primitivne,

okultne politike. Samo, dok je kod Levi-Brilovih pitomaca socijalna magija bila licitna, legitimna... bela magija!... veština odbrane i borbe za život, magija staljinizma... crna magija!... agresivna je i zločinačka, čak i kad je fiktivno odbrambena. U nešto prikrivenijim, obnovljenim, modernizovanim, postmodernizovanim oblicima, ona je i dan-danas ista kakva je i bila... zla i preteća. I sam jezik staljinističke magije, njeno govorno iskazivanje (cf. *Jezičke zamke... 18, 21, 22,... 35. passim.*) prepuno je skrivenih i neskrivenih pretnji. Teško je, opet, ne pri-setiti se da se kod Levi-Brila pominje neko, svejedno koje, pleme koje je u svom oskudnom jeziku imalo i poseban glagolski način... način preteći, *minicijativ*. Bila je to svakako naivna, detinjasta anticipacija – »prebiću te na kraju balade!« – jednog docnijeg mnogo rasprostranjenijeg govornog i mislenog stila...

Prema tome, postoji dovoljno razloga, a postoje i mogućnosti da se uporeduju Lisjenovi ljupki divljaci i smrknuti junaci naših dana. S tim, ponoviću, što su Lisjenovi drugari bili, ili su bar mogli biti, »dobronamerni... lično nezainteresovani, odani, verni... itd.«, čak i kada su se upetljavali u magijske i »minicijativne« poduhvate, a ovi današnji svoje (arhaično, recidivno, regresivno) osećanje okultnosti sveta ne iskazuju naivnim »minicijativima«, već moćnim govorničkim rapsodijama, ponekad i sa nedoglednim posledicama. A to su njihove rapsodije, opet vrlo arhaično, zasnovane na kolektivnim predstavama kolektivnog intelektualca o sopstvenoj, više okultnoj no intelektualnoj premoći, ali su i vrlo moderno usmerene da do kraja iskoriste nemoć drugih... onih kojima je (po definiciji, je l' tako?) rečeno da zauvek ostanu izvan... kolektivne samorežije...

Pra-staljinističke (da ih tako nazovemo) Levi-Brilovske paradigme bile su u davnoj davini ljupke, čak i kad su bile surove: bajka je, ipak, bajka, čak i kad je krvava – ljudi-tigrovi, gepardi, volšebnici-panteri, žene-zmije i žene-hijene, tajne družine i noćne antropofagijske svetkovine... ili, socijalna likantropija (dakle, vukodilaštvo kao društvena institucija)... ili ustanova i praksa ordalija... ili *la souillure*... poimanje socijalnog okuženja, i dalje, predstave o mogućnosti kolektivnog očišćenja, pa onda, još dalje, i obredi socijalne purifikacije, ili

poduhvati izгона demona... sve je to još dosta daleko od staljinističkih obreda purifikacije, čišćenja i čistki, ali im nesumnjivo prethodi, i nagoveštava ih. Slično je i sa mnogim arhaičnim noćnim društvima i družinama i tehnikama inicijatičkog osvajanja tajnih veština i tajnih jezika. I tu je očigledno reč o antecedentnim formama današnjeg organizovanja političke ezoterike... Sve su to, sve u svemu, nekakva davnjašnja »sećanja unapred«, ali u odnosu na ono što će se (magijskim) sećanjem docnije prizvati i izazvati, još uvek ne izlaze iz granica bezazlenosti dečijih igara...

Jasno, postaviće se pitanje kojim je sve putevima (o uzrocima bolje i da ne govorimo) jedan svet arhaičnih zabluda krenuo ka našem vremenu, i zašto se baš zaustavio tamo gde se zaustavio, i otkud je baš u ovom današnjem vremenu naišao na tako pogodno tle? I još: iz kojih je razloga relativno naivna groznica nerazuma dobila u našim vremenima tako opake, strahotne razmere, preobratila se u pravu pošast iracionalizma i institucionalizovanog bezumlja?... Mnogo bi bilo očekivati od mene da sve to objasnim. Činim što mogu i skrećem pažnju na nesumnjive analogije. Pri tom dodajem da sam svestan i nekih današnjih, i ovdašnjih pogodnosti koje su doprinele lošem (domaćem) razvitku stvari: kolektivni intelektualac ima prava i na kolektivne (mentalne) regresije. Za sada nikakvog drugog odgovora nemam.

Regresije su, međutim... kakve bi drukčije bile?... uvek morbidne. Ali mislim da nije reč o baš sasvim običnom obolenju društva, već i o vrlo ozbiljnom moralnom poboljevanju. Ima uz svu, ponekad bezmalo kliničku formu staljinističkih anahronizama, ima u njima uvek i nešto bistrog razuma i pokvarene promućurnosti. Ima i očigledno svesnog računanja sa antropološkim, pa i »pitkantropološkim« faktorima modernog čoveka. Ima prizivanja, podsticanja, izazivanja na videlo i današnjih, civilizacijom prekrivenih instinkata, a ima i pozivanja na priprosto, narodsko, svenarodno sujeverje, na duboko ukorenjene predrasude, pa ima... kako da nema!... ima i podbrcnutih revandikacija niže pameti, ima, i te kako, računanja i sa minus-inteligencijom koja je oduvek bila, i zauvek ostaje, opaki faktor svakog teatra užasa, i u sferi efektivnog zlodela, kao i u sferi zlodela nad ljudskim duhom.

Iracionalnost staljinizma, svakog i onog velikog i pravog, i malog, i maleckog, i svesnog i nesvesnog, i dubokoumnog i plitkoumnog... iracionalnost staljinizma uvek otpočinje na izgled sasvim detinjastim zavadama sa prostom logikom. Otpočinje se, uvek, nekim gotovo šeretskim oglušenjima o proste, neoborive identifikacije stvari, i ove se nepotrebno zamenjuju čudačkim metaforama... čudačkim, sve dok se sami na njih čudački ne počnemo navikavati... Kako je samo očigledan taj početni prezir prema razložnosti i istini, čak i prema relativnoj istini, prema relativno održivoj istini... prema bilo kakvom tračku kohezije smisla! (A smisao i istina su skoro sinonimi!)... Šta je onda u pitanju? Nevaspitano, cinično potcenjivanje tuđe pameti? Ima, ima... i toga biva, u najvećem stepenu, ali to ne može biti cela odgonetka. U preziru prema koheziji smisla i prema elementarnoj logičnosti (onako kako je ljudi nezahvaćeni fascinacijom shvataju), ima, međutim, i neke istrajnosti, doslednosti, pa čak, ima i sistema!

Iz početka, nespোরазumi podsećaju na onaj beogradski vic, preuzet iz jednog predratnog pozorišnog naslova. Bilo je to u vreme kad se Beograd tek privikavao na sasvim nove kulturne modele i agitpropovski smisao istine... Poenta je glasila: »kad je sreda petak je!«... Dakle, viči što i drugi, jer đavo će ti natovariti grbu na leđa, iako je, razume se, i dalje sreda sreda, a petak je petak. Prividna sličnost, rekoh. Nezgoda je u tome što i u staljinističkim mentalnim modelima, baš kao i u rezonovanju Levi-Brilovih prijatelja, sreda stvarno može biti petak, ili, što je još protivrečnije, bilo sreda bilo petak mogu odjednom i ujedno — postati i sreda i petak!... A to je već zamka u zamci! Može li se, i sme li se, pod bilo kojim uslovima, između smisla i istine staviti znak izričite nejednakosti? Drugim rečima, prihvatanje načela ne-kontradikcije, kao i dalja izvođenja serija i serija tolikih zanosnih besmislica, imaju u ishodnom, primitivnom kontekstu mistično (dakle, ipak nekakvo moralno) pokriće. U uslovima postmodernog primitivizma, hipostaziranje ne-kontradikcije je amoralno načelo. Tamo gde sreda može biti petak i obratno, tamo gde reči-pojmovi mogu lako menjati mesta, to nije najbolja moralna sintaksa. Ona sankcioniše hibridnu misao, a besmisao, dakle, ipak laž, prihvata kao — kulturnu formu.

Na primer... za normalan ljudski mozak pojave u vremenu i prostoru raspoređuju se u ireverzibilne serije, i nepovratnost događanja je nepobitna. Ne možemo pretpostaviti da ono što mislimo, što mislimo da mislimo, ili što mislimo da iskazujemo i govorimo... danas i ovdje... može imati bilo kakvog povratnog uticaja na ono što smo mislili (da smo mislili) juče, nekad i tamo... tamo negde izvan polja jasnog vida. Ako danas i mogu biti onaj od juče, ne mogu nikako biti ovaj sadašnji i današnji u jučerašnjem danu. Međutim, kod levi-brilovaca, ti neoborivi postulati kauzalnosti ne važe. Oni ne važe, ili su dobro pokolebani, ili bar prezirivo zapostavljeni i kod dugašviljevaca... **Kalendar političke fantastike** pruža u tom pogledu primera sasvim dovoljno da izazovu mučninu.

Zamena, ne zamena teza, već zamena vremena, to je jedan od vrhovnih sofizama staljinizma; istovremeno, to je i jedna od najuspješnijih magioničarskih alatki njegove kazuistike. Mnogi činovi od danas uzimaju se kao razlozi pa i uzroci događaja od juče, a današnja činodjstva, današnje čini raščinjavanja imaju posledična dejstva i unatrag, o čemu najbolje svedoči većina retuširanja fotografija po istorijskim muzejima od Pekinga do nesudjenih zadunajskih gubernija... Dakle, ako igde važi pretpostavka o reverzibilnosti, bezmalo palingenetskoj reverzibilnosti sećanja, onda važi u duhovnom i moralnom ambijentu staljinizma... Sećanja unatrag, postaju lako sećanja unapred, a sećanja unapred još lakše postaju nesećanja unatrag... itd.

Načelo ne-kontradikcije onemogućuje bilo kakav valjan analitički postupak. To je, samo po sebi, razumljivo. Ali, bar što se levi-brilovaca tiče, njima nikakve analize nikada i nisu neophodne. Ne treba zaboraviti da je prelogički (baš, kao u do-broj meri i današnji – alogički) mentalitet potpuno antianalitičan... »la métalité prélogique est synthétique par essence«! A tamo, gde nema uslova za analizu, tamo i dan-danas caruju naopake, novokomponovane, prefabrikovane sinteze, podjednako nelogične, kao i davnašnje, ali reklo bi se, ipak manje elementarno elegantne. Doduše, našušureni »koncepti« i jednih i drugih, podjednako šaroliki, lako se daju povezivati, svezivati, i zapepljavati u svakojake dijalektičke i nedijalektičke bošče i boščice. Pri tom osnovne činjenice su prilično irelevantne.

Za prelogičkog vrača, za vrača pogađača, za vidovnjaka, za vešca, za **medecineman**-a, za seoskog ideologa, baš kao i za postmoderne inženjere i činovnike ljudskih duša, jednostavna, gola činjenica tako reći i ne postoji. Ona nije delić mogućeg mozaika istine, ona je samo ukras, dodatni ukras... naknadno označujuća kolajna. Takva činjenica, čak i kada bi mogla, pa i morala biti vrlo neprijatna, u stvari i nije opasna. Ona ne dotiče monolitnu figuru idealnog sveta. A ta idealna figura sveta, kao kakva sumerska boginja-lutka, ta uzvišena Mme La Figure, biva i bivstvuje sasvim nezavisno od šarenih halja i krpica u koje je, na najveću radost infantilne pastve, gospoda sveštenici, prvosveštenici i idcolozí, gotovo svakodneвно oblače i preoblače...

U svetu zaljubljenom u šarene sinteze... »sinteze na prvi pogled«, u svetu koji iz raznih razloga i ne podleže mogućnostima analize, vlada razumljiva ravnodušnost prema pitanjima **kako** ili **zašto**. Za uzvrat, umesto pravih razloga, a uvek u ime jednog velikog *zato*... poziva se na tajnu snagu mnoštva, na okultnu moć množine, na neoborive razloge magijskog plurala. A mnoštvo, i to još okultno podržano, samo po sebi stavlja van snage mnoga suvišna pitanja...

Jedna od vrlo karakterističnih osobina primitivnog mentaliteta, a koja u potpunosti važi i za mentalitet modernog primitivca, upravo je u prevelikoj sklonosti ka magijskim, pa i folklorno-magijskim govornim formama, ponekad već i na prvi pogled očigledno regresivnim, i koje se neretko graniče sa govornim poremećajima, odnosno poremećajima mišljenja... Jedna od takvih tipičnih govorno-mentalnih regresija pokazuje se i u onoj do besvesti zloupotrebljavanoj »akcionoj« (čitaj, opet – magijskoj) trijadi: **hteti, morati, trebati**... Veoma je retka, međutim, upotreba glagola **biti**, sa potpuno odstranjenim prvim licem... **ja jesam, jesam**... čim je, čak i jezički, unapred isključen onaj kartezijanski sujet pensent... a samim tim onemogućen je bilo kakav realan doseg diskursa. Ali, koja to magija, uopšte, oseća, iskazuje potrebu za povezivanjem inkantiranja i diskursa?

Ponekad su zabune koje proizlaze iz ukrštanja inkantiranja i pokušaja da se rečima dosegne kakav-takav smisao, bezmalo zanosne. Mislim na velike teškoće sa kategorijom »subjek-

tivnog«. Ta se oznaka, kao što je poznato, isuviše često čuje. »Subjektivno« se uvek lakše priziva no »objektivno«. Na subjektivne snage se lakše apeluje (a lakše im se može i podviknuti = 'inicijativ', opet). Ali, bilo da se apeluje, bilo da se podvikuje, uvek im se obraća u množini. Ko je u okvirima domaćeg, prelogičko–naučnopogledovskog obuhvata stvari, ikada pomenuo i jednu jedinu, izdvojenu, dakle, *nečiju* stvarno subjektivnu snagu, recimo – snagu uma? Šta više, i onaj toliko pominjani magijski plural mogao bi se, pored ostalog, shvatiti i kao odbrana od stvarno ličnog i umnog. Naprotiv, liturgijska množina isključuje snagu lične pameti koja bi, i da se ogласi, brzo morala biti eliminisana kao heteroklitna i opasna...

Drastičnim proširivanjem, čak hipostazom načela ne–kontradikcije, grade se stotine (kolektivno–subjektivnih, valjda) pretpostavki o vezama među pojmovima, među pojmovima i rečima, spetljavaju se zablude o dosezima i moći reči, uopšte. Kao što je već nagovešteno, reč, poneka, zasebna, izdvojena, lako gubi svoja referentna svojstva i dobija pravo na samosvojniju, čak okultnu energiju. Poneka se reč izdvaja, unapred se sumnjiči i obgrađuje se. U neku ruku, kao da se obavlja negativna, đavolska konsekracija reči. Istini za volju, bar prema **Kalendaru**... mogu to biti i smešno svakodnevnne *odrednice* – od 'olako obećane brzine', do 'belog šala', do 'mistrije', sve do 'pamfleta', pa čak i do 'konja', 'bronзаног konja', ili izraza 'kod konja! Izdvojene i osumnjičene reči dobijaju čak i neku negativnu akustičku auru koja poziva na opreznost, podstiče odbrambene reakcije, jer, za mnoge sasvim očigledno, u pitanju su reči–pojave, čitaj = reči–fantomi, čitaj = reči–demoni, a iza pojava se uvek skrivaju mračni ne–pojavitelji i još mračniji, nevidljivi pojavonosci... Doista, sve je to krajnje arhaično, levi–brilovski po prevashodstvu, a ko hoće da se zabavlja, neka u ovoj knjizi, malo posle njenog izlaska iz štampe, ispodvlači sve one reči koje će se vrlo brzo naći na spiskovima ukletih nepomenica... (Po Vuku: 'nepomenica'... »uz časne poste govori se mjesto *zmija*, jer kažu: koliko je god puta u vrijeme časnoga posta ko poimence spomene, toliko će je puta onoga ljeta vidjeti«).

Iako sam sebi dao (i tu još) reč da neću iskoračiti iz Levi–Brilove slikovnice, a naročito da neću, iz razumljivih razloga,

nuditi vrlo sočne, ali pomalo škakljive primere iz našeg nacionalnog albuma, ipak sam na trenutak podlegao iskušenju, i naveo sam onaj primer sa Vukovom »nepomenicom«, na koji me je naveo sam gotovo nekontrolisan tok i srok reči. Ali, kad sam se već ogrešio o odluku, daj da svoju grešku bar nekako zao–kruglim, i opravdam. Ta »nepomenica« (koja, uzgred rečeno, uvek može biti i demon) otkriva naš vajkadašnji, ne mali strah od magije imena, ali i od magije homonima i homofonije. U pitanju je strah od prizivanja uživo reči–dvojnika. Kažu da je i nehotično ponavljanje nekih prokaženih reči, kod vrljih levi–brilovaca neretko moglo da izazove »ekstaze užasa«!... Nešto uopštenije rečeno, uvek je u pitanju jedan te isti strah od semantičkih anomalija i nepredvidljivosti, ili, prošireno, i od tajanstvene semiološke snage koju svaka, a naročito poneka reč može u sebi skrivati...

Može se lako zamisliti koju tek snagu nepoznate, nepredvidive, možda i nezaustavljive semantičke zle energije mogu skrivati nositi... ne više reči–neodgonetljivi–znaci, već pravi iscrtani, islikani, materijalizovani znaci, značke, značice i zvrčice! Kakve li se tek vradžbine dadu zapetljati i zamesiti sa znacima–nepomenicama, sa znacima–ljutim–gujama! Otuda kod naših budnih pravoveraca toliko straha, toliko panike, otud i kod njih prave pravcate »ekstaze užasa« pred raznim dijabolizovanim plakatama, naslovnim stranama, bedževima, nepoćudnom koreografijom... sve do... do kontrarevolucionarnih omota za cigarete!

Lisjen Levi–Bril je u više navrata opisivao razne oblike »ekstaze užasa«. Ponekad, i ponegde, kaže da je dovoljan bio malo duži, neobičan dimnjak parobroda, pa da izazove opštu uznemirenost. Primitivci su se užasavali čak i kad se približe misionarevoj stolici za ljuljanje, ili kad ugledaju gumenu kabanicu ili spaze filcane šešir. Sve se to moglo shvatiti kao znak, predznak, omen, dakle, i kao nabačaj čarolije... I tada otpočinje redosled dovijanja koji se ni do danas u bitnom nije izmenio. Omen, kad je izričito negativan, mora biti stavljen van snage, a da bi se stavio van snage biva podvrgnut ideološkoj dekontaminaciji. Zla reč, hudi znak, zlohuda pa i zlohodna reč, pa i reč–predmet, pa i poneki predmet za koji se može pretpo-

staviti da u sebi skriva zlu reč, biće predostrožno izdvojeni, kako bi, odmah zatim bili izopšteni i poništeni.

Znak, čak i kad je fiktivan, ili kad i nije vredan posebne pažnje, uzima se, u svetu poremećene kauzalnosti, kao podstrekač zla. Predug, falički odžak, stolica za ljuhanje koja se zaljuljuška čim je kogod dodirne, pelerina što se ljeska na suncu, a još više na kiši, čarpa malo duža no što je to za nečije pojmove »normalno«, može biti posredan uzrok, pa čak i neposredan, opredmećen krivac... zna se već... krivac za epidemije, za gladne godine, za nestašicu energije, za inflaciju i druge pošasti... Morbidni simbolizam (ne samo izvitopereno tumačenje znakovlja, već i akcije protiv znakova i znamenova), to je, bez sumnje, jedna od najmračnijih zamki staljinističke aberacije. Kao i druge sobije, i ova (ova naročito) zasiva se na brkanju označitelja i označenog, pri čemu označitelj, po prirodi svoga dejstva agresivniji, muževniji, patrijarhalan a najčešće naglašeno revolucionaran, potiskuje pa i poništava u korenu... kontrarevolucionarno označeno zlo.

Brkanje označenog i označitelja i u mnogim drugim i drukčijim životnim situacijama, i uz razna pretapanja, čini da svakodnevni život levi-brilovaca, starih i novih, često podseća na san. Nije reč o surrealističkoj poetici sna, već o grozničavom onirizmu opsesivnog snevanja u budnom stanju. Samo, da ne zaboravimo. Svi oni, stari ili novi, budni ili pospani, uglavnom snevaju vrlo slične stvari. U svojim dnevnim pa i u noćnim »videnjima«, oni po pravilu ne izlaze iz okvira prilično trivijalnih slika... Danas, unifikaciji socijalnih snova i glajhšaltovanju snevanja svakako doprinosi i to što se davno odsanjeni onirički stereotipovi uporno i dalje ponavljaju; objavljuju se kroz ne-shvatljive količine opisa u dnevnoj štampi; emituju se i reemituju sa televizijskih ekrana... političari ih emituju i reemituju sa govornica. Zamislite Utopiju u kojoj političari, sa javnih tribina, odozgo, jedni drugima stalno prepričavaju svoje, ionako već kolektivizirane snove... itd.

Stanovnici dalekih »australnih« arhipelaga izgledali su prvim etnologima-putopiscima, počev još od kraja XVII veka, ne samo kao vrlo »mudri divljaci« i »divljaci filozofi«, već i kao veliki majstori fabulacije... Valja, razume se, uzeti u obzir i ne malu **Lust zum Fabulieren** samih prikazivača. Posle su ozbiljnija

istraživanja svela ulogu lične mašte na razumnu meru, ali su joj ipak ostavila ne malu ulogu u svakodnevnom životu. Današnji sumorni graditelji staljinomorfnih kula i gradova, i postmoderani graditelji staljinoljubnih teratomorfija (dakle, srpski rečeno – graditelji čudovišta) kojima će naseliti svoje kule i gradove, nemaju autentičnost i svežinu uobrazilje dalekih svojih duhovnih predaka, a pravo na ličnu maštu drastično im je svedeno na stereotipove.

Kad se već ne raspolaže sopstvenim slikama, pa čak ni pravom na sopstvene slike, sve što preostaje – to je da se pobožno gladi i mazi jedan te isti, oveštali **l'imaginaire**, da se večito peglaju manje-više iste reči – **mazanflerije**, iste reči – kontrafe, dakle, da se **glačaju** i **doglačavaju** ikonografski klišeji od kojih je »**imaginarijum**« sastavljen... Slike su u toj slikovnici više prezasićene no što su bogate; mučne su i praznjikave čak i kad su preterano **nakindurene**. A pošto je, ipak, reč i o nečem što je u kakvoj-takvoj vezi sa ljudskom mišlju, to i te »mentalne slike« veoma podsećaju na kakav staromodni mehanizam ... mehanizam mišljenja, valjda, pokretan rukama!

Ulogu ruke u mehanizmu mentalnog kliširanja nisam nimalo slučajno pomenuo. Nije čudo što se u špicevima političke šmire... šmiranti tako bogato ispomažu i dopunjuju i brahijalnim iskazima... Levi-Bril (uostalom, kao i Kasirer) koristi termin američkih etnologa s kraja XIX veka: **manual concepts**. Znači, dopunu gestom smatra i nekom vrstom ispogaganja u procesima konceptualizacije... što je i normalno, ako se može, uopšte, govoriti o »mehanizmu mišljenja na ručni pogon«!... Danas, međutim, gest koji prati reč (baš kao i verski gest-simbol) ima ne samo protreptičku, dakle, podsticajnu, već može da ima i vrlo ograničavajuću ulogu. On zatvara krug asocijacija, otprilike prema liturgijskoj formuli: evo, ja i moj gest, moj gest i ja, skromno se, ali energično izjašnjavamo: mi pripadamo celini i ničim ne dovodimo u pitanje njenu homogenost...

Drugim rečima, potez rukom, dobar, energičan zaveslaj za govornicom, ili nedostižna uloga lažiprsta, često je neka vrsta odbrane sebe – od samog sebe... način da se zaustavi grešno iskliznuće misli, da se preseče refleks slobodnog toka refleksije što se tek počeo nagoveštavati. Doduše, moglo bi se sve i drukčije prepričati. Možda gestuelna ispomoć pri govorenju

(a valjda i pri nekakvom razmišljanju) dosta dobro dolazi, gotovo nailazi u pravi čas da prikrije cezure ravnodušnosti, praznine, izgovorenih reči. Tada, zamah rukom, trzaj, srećno pripomaže da se lakše preskoči neki jendek *asimbolije*, dakle, praznoznačja!... Ili, pak, patetična igra ruku, kao u kakvom igrokazu senki, ima tajni zadatak da iz-simulira ono što se baš nikako ne dâ izreći... nešto kao »ja mislim«, u trenutku kada je više no očito da »ja ne mislim baš ništa«, ili je manje očito, ali prilično verovatno da »ja« više i ne postojim.

Uzgednu demonstraciju sa »manuelnim konceptima« i prateće varijacije o ambivalentnim funkcijama gesta–kliše, obavio sam nešto opširnije no što pojava zaslužuje, jer je »gestualizacija« zgodan primer da se prikaže, donekle i da se objasni, sva porazna praznina – i pri tom nezadrživa snaga – mentalnog kliširanja...

Šta je, dakle, staljinistički, neostaljinistički, postmoderno staljinistički, ili možda, i nacional–staljinistički kliše? Može li se staviti znak pune jednakosti između Levi–Brilovih »kollektivnih predstava« i današnjih govornih i mislenih klišeja? Pa, skoro i da može... Kolektivne predstave u svetu mašte (makakve i ma kakve!) nazvao sam oniričkim stereotipovima. Slične, predrasudne predstave u svetu (pokušaja) rasuđivanja, nazvao bih mislenim klišeima... Iščitavanje **Kalendar** **političke fantastike** dopuniće, valjda, ovu vrlo nesavršenu definiciju.

Junaci naših dana i njihovi govorni i misleni klišeji (kliše kao iskaz promišljanja stvari... tja!... stvarno zvuči skaredno!)... dandanašnji junaci i svijetlo oružje njihova duha, uveliko me podsećaju na eksperimente Ivana Petroviča Pavlova. Misleni, iskalupovani iskazi imaju uvek nešto od uslovnog refleksa. To je gotovo automatski odgovor na poticaje u svetu politike, sporta, kulture, snobizma, mode, smeha, pa i seksa, da ne kažem i erotike. Ponekad su podsticaji i odgovori do te mere uslovljeni da podsećaju na lozinke i odzive na lozinke. U svakom današnjem »klikljanju« i »otklikljanju« ima i igre prepoznavanja, primanja i ponovog primanja, ima igre obostranog utvrđivanja pripadanja. Kliše je koliko »promišljanje stvari«, toliko i formula vernosti, podsetnik vernosti, pa možda i vere.

I upravo kao takav, kao podsetnik, kao epitome, moderan i postmoderan staljinistički misleni kalup veoma je sličan ono-

me što ctnolozi označavaju rečju *churinga*, *tjurunga*. A te šuringe, ili čurunge, na primer, u interpretacijama Levi–Brila, bile su, pored ostalog i vrlo uzvišen tribalni, ili bratstvenički supstitut mitskog sećanja–ne–sećanja, mitske istorije–ne–istorije, mnemotehničko sredstvo prizivanja kolektivne, preliteratne samosvesti, bez obzira što je, materijalno, uvek u pitanju bila najobičnija daščica prekrivena nerazumljivim šarama... I kalupi modernih aborigina nisu drugo do mistične daščice ispisanne polusećanjima, poluosećanjima, poluidejama kolektivne (bezimalo još uvek preliteratne?) kolektivne svesti... Ništa se, dakle, bitno ne menja. I u današnjim obnovljenim uslovima, i u uveliko već postmodernizovanim okolnostima socijalne i nacionalne retorike – mentalni, moralni, emocionalni tipski otisak je – tipski otisak. Daščica je, ipak, samo daščica... čak i kad je daščica u mozgu!

Kliše je zastrašujuće... zastrašujuće tupo oruđe mentalne devastacije. Ponekad se ni antistaljinisti ne oslobadaju uvek i lako... ko zna kako, davno stečenih... staljinističkih klišeja. Znat je mehanizam obrnutih analogija koje često obrazuju bližanačke parove, bez obzira na suprotne vrednosne znake. Reč je o naopakim sličnostima, ali ipak sličnostima odabranim prema nekom dubljem, skrivenijem srodstvu... **nach den Wahlverwandschaften**, itd. Prevrnite, recimo, u nekoj žestokoj kritici Staljina naopako, prevrnite ga kao čarapu – šta ćete dobiti? Rekao bih, nekog »belog« Staljina koji se u mojoj uobrazilji, sasvim slučajno, jednači sa Raspućinom. Obrnite, prevrnite Ždanova kao rukavicu, dobićete... tako mi popa Komnena... dobićete Solženjicina, propovednika! Navodim ovakva, neobična poređenja, imajući u vidu izvesne domaće (prilično novokomponovane) antikominternovce, kojima je Kominternu još uvek u genima, u krvotoku, u intestinalnom aparatu, što znači da se oni sa Kominternom žestoko razračunavaju, ostajući u formama... formama mišljenja... kominternovske ograničenosti.

Njegovo blistavo intelektualno sijateljstvo, staljinistički kliše, presijava se negde daleko izvan domašaja dobra i zla; njegovo je sijateljstvo, bar prividno, s onu stranu svih zamislivih kontradikcija. Protivrečnosti ga se, bar prividno, ne dotiču... Sva Levi–Brilova načela i svi zakoni iz njih izvedeni, baš svi na

kojima počiva nedostižna homogenost primitivnog sveta... počev od kategorije učesća do zakona mistične uzročnosti, zasnivali su se na prelogičkim kolektivnim predstavama. U uslovima današnjeg, modernog i postmodernog primitivizma, sistem kolektivnih predstava zamenjen je sistemom blistavih kliširanih opseni i samoopsena. Od njih je, od dna do vrha, sagradena i kristalna kula staljinističkog kosmosa (**kosmos** = 'poredak, red, lepota poretka, ukras, nakit, nebo okićeno zvezdama'... itd.). No, i pored prevelike čežnje za monolitnošću, idejno–graditeljsko delo Velikog Visariona i malih mu pomagača, veoma je nesigurna umotvorina. Dovoljna je i jedna jedina propozicija... izvan propozicija, pa da se ravnoteža kule kosmičke veoma lako ugrozi...

Ne bi valjalo izgubiti iz vida da se i u levi–brilovskim varijantama, i u modernim, i u postmodernim, pa i najnovijim i po formi nacionalnim varijantama staljinizma... hiperstruktura celine zasniva, još uvek, na zamišljenom dejstvu magijskih sinegdoha. Celina je, dakle, i svaki delić, a svaki je delić i celina, ili je bar njen pravovaljani zastupnik, što, razume se, i pored sve fascinantne lepote zamisli, celinu ipak čini veoma ranjivom. I jedna jedina profana reč, reč izvan kataloga licitnih obmana, izgovorena još aritualno, bezobrazno, i na zlom mestu, i u lošem trenutku... takva reč–bestidnica, takva reč–nepomenica, nepogrešivo i odmah počinje da potkopava temelje kristalne kule kosmičke... (Videli smo da je jednog domaćeg ideologa, doduše ideologa početnika, čak i bezazlena stilska figura... **oksimoron**... uznemirila do mere da ju je shvatio kao subverzivnu propoziciju... izvan propozicija... koja dovodi u pitanje dogmatsku homogenost slike vremena, prostora, pa i sveta u celini...)

Prema tome, mišljenje u klišcima nije samo ružna navika neukosti, već je i apotropajska, dakle, odbrambena strategija, taktika, pa i tehnika. Kliše je neizbežna forma promišljanja realnog sveta, u stavu i iz stava samoodbrane od realnog sveta koji se irealno promišlja. Zato svi staljinistički klišei, i stari i novi, i imaju tako mnogo osobina davnih fetiša, amuleta, talismana, **phylactères**–a; ponekad još sve i u sabranom, skupnom, pojačanom dejstvu... Nemoguće je ne priseliti se da su na neki sličan način, ili na način gotovo istovetan, i originalni levi–

–brilovci štitili od rušenja i razvejavanja svoje meta–graditeljske nad–kolibe i oltare vavilonske. Aborigini svih geografskih širina (još u Levi–Brilovo vreme) spasavali su kule i privide svojih »kolektivnih predstava« oniričkim stereotipovima, i svakojakim tako reći ručnim i tako reći priručnim domišljajkama. S tom razlikom, samo, što su mentalne kuke i matrakuke u primarnom antropološkom sklopu bile još uvek autentične, i u najboljoj nameri sadeljane, a bile su, zacelo, i *lepše*, na način i u meri u kojoj je i primitivna umetnost istinitija i lepša od socijalističkog realizma...

Da privodimo stvari kraju. Postoje premnoge posredne i neposredne sličnosti između simpatičnih, i u odnosu na stanje današnjeg civilizovanog divljaštva nesumnjivo »mudrih divljaka« Levi–Brilovih, i njihovih modernih, i postmodernih, i ne baš naročito simpatičnih srodnika. Analogije se nameću, i ubedljive su, a prihvaćić ih, držim, svaki onaj čitalac koji nade malo vremena i zaviri u **Teorijsku čitanku**, što je pridodajem osnovnom tkivu ove knjige... Ali, (razume se da ni to ne mogu ne reći)... ali i pored tolikih neizbežnih poredbenih mogućnosti, nagoveštavaju se, ako ne i jasne razlike, a ono bar dovoljno jasne nedoumice o samom karakteru (i predznaku) sličnosti.

Prva je nedoumica – nedoumica iz predostrožnosti. Pitanje se da li je kod današnjih staljinoprimitivaca, taj tako upadljivi arhaizam mišljenja samo banalna (dakle, samo morbidna) regresija, ili u toj »regresiji« ima i simulacije, pa i hladnokrvne podvale? Šta ako svi ti arhaizmi nisu stvarni no prividni, ako nisu spontani no odšmirani? Šta ako su levi–brilovski mehanizmi današnjeg tako staromodnog obziđivanja sveta (naučnopogledovskim!) kolektivnim predstavama samo vešto zamišljena i još veštije izvedena podvala–nad–podvalama? Ovu sam nezgodnu reč pojačano upotrebio, neka mi se oprostí što je ponavljam! Šta ćemo ako je načelo ne–kontradikcije mnogima... u načelu... dobrodošlo da stvari zamute još više no što su zamućene? Baratati grubim, svakotrenutnim protivrečnostima sa toliko hladnokrvne bezočnosti i sa tako ravnodušnim prezirrom prema elementarnim proverama i iskustvu, svedočilo bi, ukoliko nije reč o svesnoj prevari, o zabrinjavajućem stanju pameti. Iako nisam nikad verovao u preveliku mudrost ljudi sklonih (svakojakim) fascinacijama, ipak bi mi koncentracija tolikog

vanumlja u jednom skromnom vremenskom intervalu i na velikom geografskom prostoru, gotovo statistički izgledala neverovatna.

Druga bi nedoumica bila — nedoumica iz neznanja. Pitam se: postoji li neka lingvistika koja se bavi jezikom neistine? Postoji li lingvistika laži? Ako ne postoji, vredelo bi je izmisliti. Koliko bi materijala za proučavanje imala na raspolaganju, i kakve sve finese... Počev od mogućnosti proučavanja jezičkih iskaza udvojenog, utrojenog, bivstvovanja, bivstva, bića autentičnih, vrljih levi-brilovaca i njihovog zadivljujućeg i zastrašujućeg višedušja... do udvojenog, utrojenog, učetvorenog mentalno-političkog (i, razume se, i moralno-političkog) jezičkog kôda modernih i postmodernih levi-brilovaca. Pokušavam čak da zamislim i metodologiju te nove nauke. Zamišljam (pomalo zabrinuto) da li bi uspevala, i kako bi uspevala da prati genezu laži, društvene laži, kolektivno odsanjane laži, počev od naivne veštine neizricanja cele istine, počev od naivnog postupnog generisanja malih neistina, do većih i krupnijih, počev od veštine agit-pronošenja neistina, do podvođenja duha neistinama, i sve od uveliko savladane veštine strpljivog, sladostrasnog podleganja neistinama... Možda bi nam (ovo nije magijski plural — imam u vidu samo jednu vrstu meni bliskih ljudi), možda bi nam ta nova nauka pomogla da razjasnimo, jednom i zauvek na kojim sve obmanama počivaju civilizacije sagrađene na bestidnoj disjunkciji smisla... i (pretpostavljane, nominirane) istine.

Treća je nedoumica — nedoumica iz puste radoznalosti. Doduše, i ona je levi-brilovska po formi, ali je čvrsto nacionalna po sadržaju... Kako to da se u svim civilizacijama koje razdvajaju istinu i smisao — baš tako, baš toliko lako uspostavljaju prividna opštenja zasnovana na pretvaranju i hipokriziji, na odigravanju (i izigravanju) razumevanja? A onda, još i dalje: kako se tako lako, i bez griže ičije savesti uspostavljaju i one hibridne forme opštenja koje nisu ni dijalozi, ni monolozi, ni naporedni monodijalozi, već su, u stvari, nešto treće, nešto četvrto, ili peto — nešto što valjda može proizaći samo iz fenomena stepskog, ili... svejedno ... zadunajskog višedušja? A upravo se te prebogate forme nakaradnog opštenja-ne-opštenja i ophodjenja-skrivanja tako lako produžuju u još čudovišnije

oblike neke Abdul-Hamidovske dijalektike, koje se (to bar znamo) zasnivaju na dijagramima tipa: dok ja govorim (teza), ti čutiš (antiteza), a kad ja začuim ti i ne progovaraš (sinteza). Ne treba posebno objašnjavati da se ta specifična »monolektika« veoma lako, i sama od sebe, preobraća u levi-brilovske inkantacije, i da se onda, još i beskrajnim prizivanjem, pa i prizivanjem i prozivkama, i bogatom primenom anafora, približava opet prastarim oblicima glagolskog načina pretećeg, tj. opevanog inicijativa!

Četvrta nedoumica je formalne prirode i držim da i nije preterano važno imati na nju *jedan* odgovor. Pomenuo sam onu pop-Komenovu duplu glavu, ili nečiju... ko zna čiju (v. Kalendar... 24. XI), i još sam, ako se ne varam, rekao da je ta čudna igra reči dosta dobar narodski kvalifikativ za veoma složene, gotovo neverovatne »ontološke« mogućnosti našeg neostaljinizma... nacionalnog ili čak i dvojno nacionalnog po formi, a monolitnog po sadržini. Međutim, sad se pitam da li je figura sa »duplom glavom« dovoljna da označi sve, doista brojne i prekobrojne kombinacije... Jer, ako je dozvoljeno da duše pojedinaца budu istovremeno i u jednini i u množini, da izbivaju i tu i tamo, da se sele iz dana današnjeg u dan jučerašnji, i obratno — koje li je tek bogatstvo slaganja i razlagnaja, razlagnaja i prožimanja duša i dušica u skupnim okvirima velike Duše divotnog, Kolektivnog intelektualca! Po analogiji sa pojedinačnim modalitetima levi-brilovske diversifikacije, taj bi (naš, magijski) kosmički džin imao biti mnogo stotina-stotina-hiljada puta iznutra umnožen, izdeljen, isporastavljan i isposastavljan. A pri svem tom, njegova monolitnost koja nikako ne dolazi u pitanje, tolika je da gotovo i nije (više) ontološkog već ontomološkog reda. Ontomolozi tvrde kako su im ponekad potrebne i dinamičke patrone da bi razorili termitske prašumske kule, i da bi prodrli u dubine termitskog kolektivnog bića...

Peta se nedoumica gradi prema istoj vrsti dileme kao i četvrta, ali nije formalne prirode. Naprotiv, zadire u suštinu: u kojoj meri nezdravi onirizam jedne civilizacije čvrsto upetljane u jezičke i mentalne zamke »višedušja« doprinosi svakodnevnom (i svakonoćnom) rastavljanju smisla od istine?... Odgovori se mogu, doduše, samo naslućivati. Prema Lisjenovim istraživanjima, postoji uvek neki višestruko ukršten odnos između

duše i sna, sna i metafore, metafore i identifikacije... Duša ili duše lako prelaze iz sna u javu, iz jave u san, ostajući uvek u istom svetu kolektivnih metafora. Duša ili duše lako iz svog sna utrčavaju u tuđe snove, i iz snova pojedinca u kolektivne sne, i obratno. Praktično to znači da u civilizacijama koje ne uspevaju da jasno razdele san od jave (a samim tim svakotrenutno drastično razdvajaju istinu od smisla i smisao od istine)... u tim i takvim civilizacijama čovek sna i čovek jave žive u udvojenoj stvarnosti. Kod Levi-Brilovih pitomaca, udvojena je stvarnost čak dozvoljavala da se događaji jednostavno prenose sa jedne polovine (stvarnosti) na drugu polovinu. Ponekad se potezala odgovornost za nepoćudne događaje koji su se odigrali u snu, u sopstvenom snu (ukoliko je onaj koji ih je sanjao bio lud da ih kome ispriča!). A mogao je čovek biti kriv i za nedelo koje je kogod drugi sanjao da je dotični učinio... Opet smo na modernom tlu. Zar ih je malo završilo u tajgama zbog tuđih snova? Zar ih je malo priznavalo zločine videne u sopstvenim snovima?

Šesta nedoumica, ili, možda, čitav buket nedoumica... Jasno je da ima i zajedničkih, kolektivnih snova; ima ih i dan-danas. Zar termitnjak može drukčije sanjati do kolektivno? I ti su snovi obično uzvišeni, uzneseni, poneti magijom, imaginacijom levitacije. O čemu sanjaju gnomi do da jednom, kad-tad polete? A u snovima se može leteti, može se jurišati na nebo, može se po želji utrčavati u budućnost... može se, jednom rečju, sve, a najviše baš ono što se nikako ne može... Pogadate da je reč o teorijskim ideološkim snovima, snovima koji obično izazivaju osećanje samoponosu, bez obzira na lako uočljivo šamansko, pa čak i lako epileptičarsko osobenjaštvo levitacionih iluzija. Uostalom, šamanski kompleks nije baš najpotpunije obrađen kod Lisjen Levi-Brila, valjda zato što nije raspolagao ruskom literaturom, ali je tu prazninu dopunio Mirča Elijade jednom od svojih prvih knjiga, koja je, u neku ruku, bila i dug prema Lisjen Levi-Brilu. (Međutim, još snovu nedoumicu nisam saopštio. Ona glasi: zašto se civilizacije sazdane na pometnji jezika i pameti, civilizacije koje su uspele da zavade smisao i istinu, uvek pravdaju kolektivnim snovima? Zašto se otkupljuju nebeskim uzletima svojih šamana?)

Sedma, osma... ili deseta nedoumica. Evo kako bih je opisao. Budući da ljudi ni u levi-brilovskim ni u postmoderno-staljinističkim okvirima ipak ne sanjaju svi baš sve sasvim na isti način i sa istim zanosom, to se mora primiti mišljenje jednog našeg (= magijski plural) pozamašnog ideologa da ima... manjih, većih i najvećih snevača! Tako se i u snovima, i među snevačima, uspostavlja hijerarhija, što, razume se, neće biti bez daljih posledica, ako se u obzir uzme i višestruka ideološka moć snova. Otuda u društvima čvrsto obuhvaćenim raznim busijama namenjenim jeziku, smislu i istini, baš kao i najprimitivnijim zajednicama, ezoterično raslojavanje otpočinje upravo od prava na snevanje i od stepenovanja veštine snevanja. Neki imaju prava na naprednije, dalekosežnije, dalekovidnije snove zasnovane na naučnom pogledu u noć; drugi se, uglavnom, moraju zadovoljiti snovima druge i treće kategorije... Ali, evo sada, i dalje nedoumice: sme li se izvesti zaključak da hijerarhija snova uslovljava i opštu hijerarhiju znanja, i da oni koji imaju prava da sanjaju snove višeg reda u stvari i znaju znanja višeg reda. Drugim rečima, da li se, počev od stepena ideološke snovidljivosti, stiže i do stepena i nad-stepena, i nad-nad-stepena političke upućenosti?

Ali, dolaze na red i deveta, i deseta... nedoumica. Zar ezoterizam, bilo koji, a naročito onaj koji stepenuje »znanje znanja«, ne sankcioniše mogućnost moralnog relativizma? Jer, samo vrlo upućeni... zar ne?... razaznaće gde je povučena crta. Ja, recimo, ubogi ja (= sasvim nemagijski singular), baš nikako neću moći da procenim gde su smisao i istina, sa ove ili sa one strane nepoznate mi crte, pa prema tome nikada sa sigurnošću neću znati da li je laž laž, obična i prljava ili je, prema Sokratu... »uzvišena laž«, što će reći, neka vrsta nad-istine u moralno-političkoj obradi. Pričica o Zadigu i Arhandelu, odnosno o Khidri i Musi (v. *Kalendar*... 12. XII), i još prepričana sa onako bestidnim nerazumevanjem, zvuči kao da je preuzeta iz nekog Staljinovog (lično Staljinovog) katehizisa – i odslikava sam mrak moralnog ezoterizma...

I na kraju, još i dvanaesta nedoumica, koja i nije nedoumica već izvesnost. Tačno je da je jezik misao, tačno je da je misao već uveliko i čin. Isto je tako tačno da je ne-jezik nemisao, ali nije nimalo tačno da je nemisao ne-čin! Naprotiv, nemisao,

pa još iznaopačena do nesmisla, uvek je i vrlo osoran, preteći čin. Ako se ta prosta istina izgubi iz vida, onda se od detinjas-tog samozavaravanja slatkih malih Levi-Brilovih čovečuljaka nepogrešivo stiže do nečeg što se ne može, niti se sme, ikako drukčije nazvati do... modernom, postmodernom... civilizacijom laži.

TEORIJSKA ČITANKA
ANTROPOLOŠKE I METAANTROPOLOŠKE
ANALOGIJE

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

a. Lucien Lévy-Bruhl, *Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures* (1910, 1951)

b. Lucien Lévy-Bruhl, *La mentalité primitive* (1922, 1960)

Metodski blok – *Neprobojnost za iskustvo kao dokaz ideološke čvrstine*

Slika sveta u prelogičkim predstavama ne zasniva se na pretpostavci o premoći duha (**spirit**) nad materijom, već na pretpostavci o svemoći duhova (**ghosts**) nastanjenih u materiji... Zato ni činjenice, kakve mu drago, nisu čak materijalno dokazive bez podsećanja na Veliki Duh Sveta i na mnogobrojne niže duhove, i na njihovu vlast nad stvarima i ljudima (Miss Kingsley, *West-African studies...* in: L. L-B. /a/, 65). Uporno, tvrdoglavo, prenebregavanje iskustva javlja se tako kao neka vrsta ideološke čvrstine... Na Nikobarskim ostrvima, stanovnici iz godine u godinu, iz decenije u deceniju, obavljaju obrede i održavaju ceremoniju **tanagla** koja odagnava neku gadnu boleštinu što dolazi sa monsunom, pa iako od svih tih, uporno preduzimanih mera nema nikakve vajde, one se i dalje preduzimaju (Salomon, *Diaries kept in Car Nicobar...* in: L. L-B. /a/, 62)... Ili, drugi primer: u prošlom stoleću, širom Afrike, bilo je veoma rasprostranjeno apsurdno uverenje da su krokodili »dobri prijatelji« i da ne nasrću na čoveka (G. von Hagen, *Die Bana...*; Th. Winterbottom, *An account of the native Africans in the neighbourhood of Sierra Leone...* in: L. L-B. /b/, 38). Kada je, međutim, misionar ubio krokodila, i kada je krokodil rasporen pronađene su u želucu ogrlice, narukvice i nanožice jedne seoske lepote koja se od nedavno nije više vidala u selu. Svi su, međutim, i dalje uporno ubeđivali misionara kako im je krokodil prijatelj, i da nije pojeo devojkju. Dopuštali su mogućnost da je na nagovor volšebnika (iz susjednog sela... kao npr. danas neprijateljska ideologija, specijalni rat... itd.) krokodil devojkju ukrao i predao je zavodniku, a od njega je za uzdarje dobio njene dinduve (W. H. Bentley, *Pioneering on the Congo...* in: L. L-B. /b/, 39). Ovo je zvučalo tim ubeđljivi-

je, jer se u selu znalo čak i za neku madijsku veštinu, zvanu **pu-ri-puri**, veštinu zavodenja krokodila, a onda, bio je slučajeva da su zli volšebnici (opet oni iz susednog sela) kao od šale, kad im se prohte, sami postajali — zli krokodili (Murray, **Papua...** in: L. L-B., 41). Pošto su se slučajevi počeli množiti, zavlдалo je uverenje da su krokodili izmanipulisani, da su napustili stare dobre običaje, pa je bilo i glasova kako ih je potkupila kolonijalna administracija (Eugène Hurel, **Religion et la vie domestiques des Bakerewe...** in: L. L-B. /b/, 43).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Lucien Lévy-Bruhl, *Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures* (1910, 1951)

Metodski blok — *Neprobojnost za iskustvo. Ikonika (sledstveno) preuzima dokazni postupak... Umeti videti što drugi ne vide, za to je potrebna vežba a i nešto prirodne predodredenosti.*

»Prelogički romantičari«, danas kao i nekad, fascinirani su lepotom tvrdjenja kao takvog. Tvrdnja je dokazana samim tim što je (ukoliko je, ikako) prikaziva... **représentable**, pa mentalna ikonika uveliko zamenjuje više oblike rasuđivanja. Ako je stvar solidno »uslikana«, ako je čak i »odigrana«, nema te snage koja bi je s mesta pomerila... (cf. »Passage à des types supérieurs«; »Le développement des concepts«; »Persistence des éléments prélogiques«... in: L. L-B., 440ff. et passim). Evo jedne priče, ljupka je... Kažu, **ngarang** je bio nevidljiv za sve izuzev **wirarap**-a (za vrača, volšebnika... može i za vidovnjaka, za seoskog ideologa). I tako je, onda, jedan šegrt **medecine-man**-a, ispričao majci kako je posle inicijatičkih iskušenja uspeo da vidi što drugi ne vide, pa je čak preterivao, tvrdeći da je obnevideo za sve drugo (što drugi vide), i pitao je majku, praveći se važan, ima li još ičeg oko njega što podseća na (obične) ljude, prilike i predmete. Ona mu je, međutim, odgovorila — ne, dete moje, to su **jir**... to su samo **jir**... itd. (Howitt, *On some Australian medicine-man...* in: L. L-B., 59). Prema tome, ko ume stvarno da vidi, vidi što drugi ne vide, a drugi ako ne vide što

treba, njihova je greška (cf. Howitt, *The native tribes of central Australia...* in: L. L-B., 59)... Ili, treći primer. **Taraumari (les Tarahumares)** veruju da velike zmije žive u reci, da imaju vrlo krupne oči i pogoleme rogove. Niko ih nije video, tačnije njih može (ume ih) videti samo seoski šaman (Lumholtz, *Unknown Mexico...* in: L. L-B., 60). Slično važi i za košute koje (navodno) krasi bogato rogovlje kapitalaca (Lumholtz, *Symbolism of the Huichol Indians...* in: L. L-B., 60)... Najzad, još jedan primer, a pomalo i zaključak. Kada upitaju nekog **Abipona** (prošli vek!), kako bez straha ubija pravog tigra, a plaši se nevidljivih ljudi-tigrova, on dosta razložno odgovara: vidljive tigrove vidimo, pa ih možemo i ubijati, a nevidljive tigrove ne vidimo, pa ih ne možemo ubijati. Treba još dodati da su nevidljivi tigrovi prožeti snagom okultnog dinamizma, pa su samim tim i daleko opasniji, a i pokreće ih nešto što nije ni duša, ni intelekt, već jače i razornije i od (zle) duše i od (zlog) intelekta... (cf. Dobritzhofer, *An account of the Abipones...* in: L. L-B., 105)... Pošto smo već na terenu analogija, dodajmo da otprilike isto tako stoje stvari i sa nevidljivim tigrovima i vidljivim tigrićima našeg vremena.

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Lucien Lévy-Bruhl, *La mythologie primitive* (1935, 1963)

Metodski blok — *Ideološka snaga sna. Povratak u snove da bi se razumeli razlozi stvari. San kao recipijent mitskog (ideološkog) iskustva*

Kod australijskih plemena reči **altjira**, **dzugur**, **bugari**, **lalau** podjednako znače i 'sveta priča', dakle, mit i — 'san' (A. P. Elkin, *The secret life of the Australians aborigines...* in: L. L-B., XXIII-XXIV)... Postoji možda i neko realno jednačenje, jer sve što im se od iskona događalo, veruju, otišlo je u svet snova, tako da se kroz snove uvek dospeva u mitska vremena... itd. (M. et Piddington, *Report of field work in N. W. Australia...* in: L. L-B., XXIV). Ispada onda sasvim logično (tačnije prelogično) da se u snovima potraže i razlozi stvari. To su »filo-

zofski« odnosno »ideološki« snovi (P. Wirz, *Anthropologische und ethnologische Ergebnisse der Central Neu-Guinea Expedition, 1921–1922...* in: L. L–B., XLIII). Pri tom se »razlozi stvari« nikako ne izjednačuju sa uzrocima, već sa potvrdama. Davni preci naših današnjih »prelogičkih romantičara« bili su i sami vrsni metafizičari i upuštali se u onirička traganja; dođuše, bez prevelike želje da nešto razumski otkriju i da jedno s drugim usaglase, ali zato sa žarkom željom da »metafizički« dožive i prežive ono što iščekuju... Snovi za primitivca imaju određena (jedino moguća) ishodišta, i nikakva druga... itd. (P. Wirz, *Die Marind–anim von holländisch Süd–Neu–Guinea...* in: L. L–B., XLV).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Lucien Lévy–Bruhl, *La mentalité primitive* (1922, 1960)

Metodski blok — *Pored normativne (ideološke), socijalne, juridičke vrednosti... itd. itd., još i integrativna vrednost sna. San kao viša i najviša forma mistične participacije. San kao »eshatološko polje« jedinstva*

Senke postaju stvarnost. Čovek koji sanja je **drokuku**, svoja je senka; sanjati znači biti napola mrtav, što znači da se prešlo u drugi, nadmoćniji deo stvarnosti, u svet predaka i duhova (J. Spicth, *Die Ewestämme...* in: L. L–B., 97)... Reintegracija, puna monolitnost, dostiže se tek u snu! Ko kaže da je bio u **reinga**–i (**reinga** — 'nevidljivi svet'), kaže da te noći, nikako, nije bio sam (Elsdon Best, *Maori Eschatology...* in: L. L–B., 98). On time tvrdi da se susretao sa očevima, praocima i herojima (*Relations des jésuites, 1636...* in: L. L–B., 113). Međutim, to ne znači da u snu nije bio i sa svojim seljanima i prijateljima. Prema tome, u **reinga**–i postoje svi uslovi za puno jedinstvo, pa zato ako se *tamo* što loše napravi (tj. odsanja) kazne se naplaćuju na javi (Williams, *Missionary register, oct. 1830...* in: L. L–B., 101)... Ako si u snu, u uslovima punog jedinstva, spavao sa komšijinom ženom, platićeš kaznu na javi (R. Neuhauss, *Deutsch Neu Guinea...* in: L. L–B., 102)... Bez izravnih po-

ređenja sa današnjim vremenom (*honni soit qui mal y pense!*) — odgovoran sam za ono što sanjam, ali i za ono kako me sanjam! (cf. W. B. Grubb, *An unknown people in an unknown land...* in: L. L–B., 103). Eshatologija jedinstva stavlja napore do dva iskustva. Najbolje ćemo shvatiti o čemu je reč ako razmotrimo jedno svedočenje: dođe, lepo, čovek, prede 150 milja i tvrdi da sam mu em pokrao tikve, em pogazio baštu. Kaže — sanjao je! Čudim se (recimo) i pitam ga kako sam mogao da budem tamo, kad sam ovde, ukazujem mu na nelogičnosti (*multiprésence, ubiquité...* itd.)... Bio si, kaže, kako da nisi bio, kad smo bili zajedno! Krivica je, time, uslovno i dokazana (Van Sachtelen, *Endek/Flores/...* in: L. L–B., 105)... Eto, to su i neki nezgodni vidovi (i modaliteti) apsolutnog jedinstva i preteranog prožimanja. Dovoljno je, na primer, dva–triput nekog sanjati, pod specifičnim, optužujućim okolnostima, pa da taj, sanjani, bude osumnjičen za pogane namere, priveden, dakle, »arestovan«, pa čak i smaknut, dakle, »represiran« (D. Livingstone, *Last Journals...* in L. L–B., 109).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Lucien Lévy–Bruhl, *La mentalité primitive* 1922, 1960)

Metodski blok — *Znak jednakosti između 'mišljenja sveta' i 'sanjanja sveta'. Ako mislim, moj odnos je pasivan, ako sanjam, moj odnos je aktivan... Racionalnim promišljanjem ne samo rastumačiti svet, već ga mističnom snagom sna i promeniti!*

San obnavlja, podiže, jača magijske moći ratnika i lovaca (W. MacClintock, *The old north trail...* in: L. L–B., 180). Dakle, misli se ne samo na futurološke (divinatorne) vrednosti sna, već i na protreptičke, podsticajne; misli se na izazivanje stvarne stvarnosti još stvarnijom stvarnošću, nad–stvarnošću sna... Ponekad je moguće (i, razume se, društveno korisno) odsanjati unapred željenu smrt morskog neprijatelja. Ako se u snu posao uspešno obavi, on je i napolju (izvan sna) već napola obavljen. Seoski vrač, vidovnjak, seoski ideolog »snuje u snu«, reklo bi se (W. E. Roth, *Superstition, magic and medicine...*

in: L. L-B., 182)... Važnost sna i snova navodi davnašnje prelogičare da ih veštački podstiču (cf. L. L-B., »Rêves provoqués«, **op. cit.**, 173-183). Da bi snovi krenuli željenim tokom, podbadaju ih ponekad istrajnim uzdržavanjem od hrane i pića. U gladnim godinama ionako se, i bez posta, obilno sanja (**Relations des jésuites, 1666-1667...** in: L. L-B., 174f.)... Vrednost snova (ili sna!) utoliko je veća ukoliko je san »kolektivniji«. Hjuroni, da bi socijalizovali svoje snove, propisuju zajednički post za klan, za porodicu, decu, pse (jer će i psi učestvovati, recimo u lovu, pa je važno šta i oni sanjaju). Posti se ne samo pred lov, pred ratni pohod, već i pred neko važno savetovanje, skupštinu, plenum, – današnjim jezikom rečeno (P. Le Clerc, **Nouvelle relation de la Gaspésie...** in: L. L-B., 176)... Ali, da bi se sprečilo manipulisanje snovima, pripreme za zajedničko snevanje, uoči takvih skupova, neobično se pooštravaju. Namęću se, pored strogog posta, i druge bolne tehnike samomučenja, pa čak i sakaćenja (Pepper and Wilson, **An Hidatsa shrine and the beliefs respecting it...** in: L. L-B., 179).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Lucien Lévy-Bruhl, **Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures** (1950, 1951)

Metodski blok – *San je Sveta knjiga prelogičara. San je paradigmatička stvarnost, pa otuda ima i vrednost i snagu teorije; san razrešava nedoumice... itd.*

Snovi, svet snova, *kausalitet* zacrtan u snovima, navode na pomisao da postoje dve stvarnosti, ili bar dve istine o stvarnosti. Jedna je ovostrana, prividna, druga je onostrana – jača od ovostrane... Kod Čerokeja (Cherokees), kad čovek sanja da ga je ujela zmija, nikako ne bi smeo biti siguran da ga nije ujela, otoci i druge posledice mogu se javiti i mnogo godina doznije (J. Mooney, **Myths of the Cherokee...** in: L. L-B., 54.) San je deponit veza na višem, mističnom nivou, on je podsetnik, on je podsticaj, on je Sveta knjiga prelogičara (P. Lejeune, **Relations de la Nouvelle France...** in: L. L-B., 53; A. Gatschet, **The kla-**

math language... in: L. L-B., 53)... San kao takav predstavlja i kodeks veoma komplikovanih odnosa između čoveka i životinja (Hose and MacDougall, **Relations between men and animals in Sarawak...** in: L. L-B., 55)... Kada je aligator jednom čoveku odgrizao nogu, uprkos tome što su bili totemski vezani (neka vrsta objektivne greške), nesrećeni kaže da se neće svetiti rodu aligatora... »snovi me uče da mi je predak, mada ne umem da objasnim kako me je i zašto napao, mislio je sigurno da sam stranac...« (Brooke, **Ten years in Sarawak...** in: L. L-B., 99). Kao i u svakoj teoriji, međutim, i sa snovima se može malo, malkice »triširati«, kad je neophodno... U predvečerje bitke, poglavica **Konyan Bebe** obišao je logor u šumi, podsticao je ljudstvo, govorio im je da su sada već sasvim blizu, na domaku neprijateljske zemlje i da svako treba da zaspi i da od-sanja šta mu sutradan valja činiti. Snove, dabome, dobro upamtiti (**The captivity of Hans Stade in eastern Brazil /1547-1555/...** in: L. L-B., 337).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

- a. Lucien Lévy-Bruhl, **Le surnaturel et la nature dans la mentalité primitive** (1931, 1963)
- b. Lucien Lévy-Bruhl, **La mentalité primitive** (1922, 1960)
- c. Lucien Lévy-Bruhl, **La mythologie primitive** (1935, 1963)
- d. Lucien Lévy-Bruhl, **L'âme primitive** (1927)

Metodski blok – *Početna pretpostavka staljinističke i poststalinističke ontologije = čovek, pojedinac, ličnost, samo kao prevozno sredstvo, kao izandali tramvaj duhova i okultnih sila*

Granice pojedinca, granice individualnog krajnje su rastegljiv. U plemenskoj organizaciji sveta pojedinac se jednači sa »bazom« u celini, do mere da svaki prekršaj prema drugom pojedincu iz iste »cele« dobija nešto incestuozno, čak se jednači sa zastrašujućim činom »samoproždiranja« (»Les 'transgressions' de l'inceste«; »Inceste et autophagie« etc., L. L-B. /a/, 243-246). Ali, kao i svako ljudožderstvo, i simbolično samo-proždiranje može biti dozvoljeno, može biti, u ime viših razlo-

ga, čak i podsticano. Sankcioniše se i neka vrsta uzvišenog kolektivnog incesta, kad npr. »šef šefka« simbolično svoj narod ravno u glavu (cf. »Vertu mystique de la personne du chef«, L. L-B. /b/, 366–371). Takva se ovlašćenja, kao i obično, zasnivaju na mističnim pretpostavkama da su sva bića zaposednuta duhovima, a da se poglavica daleko bolje sporazumeva sa duhovima no običan čovek. Ubogi pojedinac nije ništa drugo do uzgredni prevoznik duhova, privremeno prevozno sredstvo duhova, trotinet, tramvaj, »tramvaj zvani želja«... ređe, doduše – tramvaj obostranih želja... (*véhicules, instruments de pouvoir magique*, L. L-B. /c/, 293–294, 330). Druga »pomoćna konstrukcija«, opet je zasnovana na kategorijama zakona participacije. Tvrdo se veruje da su i čovek pojedinac, baš kao i zajednica u celini, naseljeni sitnim demonima, zasuti kao pas buvama... A demoni i demončići, kao od šale nadziravaju i ono malo »lične teritorije« što pojedincu preostaje. Stiže se tako sve do pune opkoljenosti, do zaposednutosti i posednutosti (*les possédés...*) pojedinca, individuc, ličnosti. Na primer, kažu Ba-ila, to što možemo da čujemo i slušamo nije naša lična moć sluha, već je zasluga malih (nematerijalnih) bića što ih u ušima nosimo... Te sićušne *bapukas*, uvek su na oprezu, uvek tako reći budne na straži zvuka, a kada je čovek zagluhnut, ili ga zaboli uho, *bapuka* se, znači, ne oseća najbolje. Što se staraca tiče, njih »bapuke« jednostavno napuštaju, jer im je dosadilo da stalno poboljevaju (Smith and Dale, *The ilar-speaking peoples of northern Rhodesia...* in: L. L-B. /d/, 130)... Pronicljivi »prelogičari« uskoro su proširili teoriju o »bapukama«; nije promaklo njihovom opažanju da ih ima i u nekim važnim predmetima, u busolama, u fonografima, gramofonima i, razume, se u prvim telefonima sa kojima su se upoznali... itd. (cf. Jochelson, *The Koryak*; – W. B. Grubb, *An unknown people in an unknown land...* in: L. L-B. /d/, 130–131).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Lucien Lévy-Bruhl, *L'âme primitive* (1927)

Metodski blok – *Arhaični su koreni staljinističke ontologije... JA i jedno JA pre mene, od mene jače, i isto to JA posle mene, i onda (najmanje) još jedno »ja« pored ili gotovo izvan mene... svi smo mi jedno vrlo nesložno, bezmalo konfederativno majušno »ja« u deminutivcetu*

Na Zlatnoj obali veruju (polovina prošlog veka!) da u čoveku postoji još jedno *ja* koje se naziva *kra*... To *kra* postoji još od pre rođenja i nastavlja da živi i posle smrti. Može, noću, iz čovekovih snova da pređe u snove drugog čoveka, a može i po danu da se izmigolji, da pobegne, da luta, ostavljajući gazdu da se prazan provodi, što je obično za ovoga prilično neprijatno. *Kra*, međutim, nije isto što i *srahman*... *Kra* je duh (= *spirit*), *srahman* je druga vrsta duha, to je prikaza (= *ghost*), a posle smrti postaje *ghost-man*... Po definiciji (*per definitionem*... cf. Željko Simić, *Kalendar*... pod 18. XII)... po definiciji je, dakle, *kra* društveno najposlušnije, neka vrsta društveno-korisnog potreka, pa je u neku ruku i zaloga društvene svesti svakog pojedinca, što mu, ujedno, obezbeđuje i kontrolnu ulogu u životu pojedinca (A. B. Ellis, *The ewe-speaking peoples...* in: L. L-B., 239)... *Srahman* je, međutim, osvetoljubiv, budući da mu kad-tad predstoji putovanje u svet senki. Opasnost da se *srahman* razulari velika je naročito kad *kra* povremeno odluta; tada se još živ čovek može sladostrasno izjednačiti sa svojom *senkom*, i prevremeno postati inokosan *ghost-man*, što je u najvećoj meri moralno politički nepodobno. Da bi se podobni *kra* ponovo namamio i namolio da se vrati, i da bi se otpadeni *ghost-man* prizvao pameti, tada se, pored silnih inkantacija tipa »oj dodo, oj dodole«, još kolju i žrtve jagnjičarke, ili varalice... itd. (cf. A. B. Ellis, *The tshi-speaking peoples...* in: L. L-B., 241–242)... Kod pripadnika plemena Ga koje se geografski rasprostire između suseda Tshi i Ewe, *kra* je, u stvari, isto što i *okra*, a *okra* ume da okrene i *čurak naopak*o da od (relativno) dobrog i poslušnog *okra* postane *gbeshi* ili *okrabri*, što

će reći **crni okra**, koji čoveka navodi na svakojake nepodopštine i ne prihvata bilo kakve žrtve, pa ni mlade jaganjce (H. Bohner, *Im Lande des Fetishes...* in: L. L-B. 243). Tada ne preostaje ništa drugo (pošto inkantacije ne pomažu) do da se pribegne fumigacijama, i drugim oblicima egzorcizma, kao i ostalim veštinama predviđenim za zatiranje demona i pobunjenih duša. Doduše, nisu uvek stvari tako užasne. Neke duše (neke od duša jednog čoveka) mogu i iz frivolnih razloga napustiti svog stanodavca i lutati bez nekog naročitog cilja... to su onda **bush souls**, (Mary Kingsley, *West African studies...* in: L. L-B., 213) koje se skrivaju po žbunju i zadevaju decu...

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Lucien Lévy-Bruhl, *L'âme primitive* (1927)

Metodski blok — *Još o vrlo arhaičnim korenima staljinističke ontologije. Neograničene mogućnosti polipsihizma; nasilna udvajanja, izdvajanja, izuzimanja, izmamljivanja duša, njihovo zarobljavanje, ispiranje i prepariranje*

Čudne prateće pojave »višedušja«. Na primer, sasvim je mogućna preventivna ekstrapolacija sopstvene duše ili, preciznije, svečano izdvajanje *jedne* od sopstvenih duša... Za vreme boja poglavica može, za svaki slučaj, svoju dušu (ili jednu od duša) okačiti na neko visoko drvo (J. Mooney, *Myths of the Cherokee...* in: L. L-B., 160). U zapadnoj Africi, kod **Ba-ila**, u slučaju preke potrebe, duša se mogla deponovati, dati na čuvanje, sakriti na skrovito mesto, čak se mogla prebaciti u neki predmet. Takvu su dušu nazivali »spoljna duša« (Smith and Dale, *The ila-speaking peoples of northern Rhodesia...* in: L. L-B., 160)... Ponekad, rečeno današnjim jezikom, duša ide... mačku o rep! Hoću da kažem, postojale su oduvek, kao što i danas postoje, nebrojene mogućnosti manipulisanja ljudskim dušama. Duše se mogu namamljivati, zavoditi, krasti; mogu se čak začarati i začarane vratiti vlasniku (Smith and Dale, *The ila-speaking peoples of the northern Rhodesia II...* in: L. L-B., 344)... U Kongu, kod **Baluba**, volšebnici tvrde da mogu zauvek

razdvojiti dušu od tela, dušu zarobiti i zatvoriti u ćup sa potašom ili sirćetom... **disembodied spirit...** a od čoveka napraviti praznu, poslušnu lutku bez ikakvih misli u glavi... **mindless mannequin...** Reč je, razume se o sistematskom ispiranju mozga, odnosno ispiranju duše, sve dok čovek ne postane bespomoćan kao »prazan klas na vetru«. A duša je, kao što znamo, tako često lakoverna! Ponekad je dovoljno pozvati je po ime; ponekad, međutim, to nije dovoljno, pa su potrebne uporne inkantacije (H. H. Johnston, *George Grenfell and the Congo...* in: L. L-B., 345)... Posebno je lukav postupak kad se neko, i ne sanjajući, nasilno udvoji, i kad se preko dvojnika dospe do originala, pa se onda original koristi, maltretira, e da bi na kraju ipak bio uništen. Taj i takav gnusni postupak može trajati godinama (F. H. Melland, *In witch-bound Africa...* in: L. L-B., 344).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

- a. Lucien Lévy-Bruhl, *La mythologie primitive* (1935, 1963)
- b. Lucien Lévy-Bruhl, *Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures* (1910, 1951)
- c. Lucien Lévy-Bruhl, *Le surnaturel et la nature dans la mentalité primitive* (1931, 1963)
- d. Lucien Lévy-Bruhl, *L'âme primitive* (1927)

Metodski blok — *Još o arhaizmima koji se moraju uzeti u obzir pri proučavanju moderne i postmoderne staljinističke ontologije... Pojave udvajanja i utrojanja bića (pa i ličnosti), nedvojive su od shvatanja simultanog dvo- i trobivstvovanja, dvo- i troizbivanja... itd.*

Ako danas (mi koji bar mislimo da ne mislimo staljinistički) kažemo za senku da je čovekovo »drugo ja«, iskazana slika ostaje u sloju sasvim olakih, neobaveznih metafora. Za primitivca (davnasnijeg ili postmodernog, svejedno) videno dvojestvo čovek/senka čista je identifikacija. Pogotovo ako onaj koji zagleda svoju senku ima razloga i da je se plaši. Sve postaje još zamršenije kad otpočnu pitanja tipa: a šta biva sa senkom dok

gazda spava; kuda li se ona smuca i zavlači? Možda čini i neka zlodela za koja će posle odgovarati njeno »prvo ja«?... U prelogičkom kontekstu zabune se proširuju shvatanjima i zamislima koje je teško objasniti na današnji način (cf. »Concepts primitifs non systématisés«, L. L-B. /a/, XII, 323; ili: »Le développement des concepts et la persistance des éléments prélogiques«, L. L-B. /b/, 445–447)... Zabune se često preobraćaju u bogate fabule o mogućnostima dvoizbivanja i dvobivstvovanja (cf. **bi-présence...** in: L. L-B. /c/, 36, 125, 131; ili – **double existence, humaine et animale, double existence des objets...** in: L. L-B. /d/, 208–219, 237–239, 350–356)... i te se (fabule), po pravilu, sjajno usaglašavaju sa načelom ne-kontradikcije. Senka, odsev u vodi, slika u vodi, to je biće, ali i original je biće, obadva se sastaju u *jednom* – dva bića u jednom, jedno u dvoma (»Participation entre l'individu et son image«; »Participation et ressemblance«... in: L. L-B. /d/, 188–189). Meduzavisnost je čvrsto uspostavljena. Ako neko ubije dvojnika, sliku, senku, ubija i onog prvog i obratno (P. A. Talbot, **Life in southern Nigeria...** in: L. L-B. /d/, 212). Doduše nikad, nikakve ankete i propitkivanja nisu mogla istraživačima pružiti bilo kakva prihvatljiva objašnjenja, niti su im ma i približno opisala modalitete preobražavanja... (cf. B. Malinowski, **Argonauts in the Western Pacific...** in: L. L-B. /d/, 207). Jedino je uvek bilo jasno da je dvoizbivanje–dvobivstvovanje eminentno magijska kategorija (»Dualité et bi-présence de l'individu«; »Sorcières et sorcières qui se dédoublent«... in: L. L-B. /d/, 207ff.)... Magijska kategorija, dakle, ali i stanovita večtina na kojoj se zasniva i neotudena moć seoskih šamana da, udvajajući se, letuckaju, pa i jurišaju na nebo (cf. D. G. Seligmann, **The Melanesians of New-Guinea...** in: L. L-B. /d/, 206, **et infra** – nekoliko »metodskih blokova« ove Čitanke, posvećenih šamanizmu!). Ne treba posebno ukazivati i na mogućnosti svakovrsnih zloupotreba. Umesto da nekog ubiju, *oni* – zli volšebnici, vešci, opčinitelji – oni, dakle, čoveka koji im nije po volji jednostavno udvoje, pretesterišu ga tako reći, odvoje senku od njega, pa je okrenu protiv njega samog (F. H. Meiland, **In witch-bound Africa...** in: L. L-B. /d/, 344f.)... Ide tako čovek mirno svojim putem, čuje kako ga neko po imenu vikne, ne vidi ko je to. Malo zbunjen, osvrće se, ogleda, ali ne vidi nikog,

baš nikog. Ponovo zov, ali tada već nastaje panika, priseća se nesrećnik šta ga sve može snaći, oseća kako mu neko (još ne sluti da je to njegova rođena senka, negde drugde i bez njegovog znanja dobro izgužvana, mentalno i moralno ispreturana, dakle, indoktrinisana) već pomalo ispija dušu. Dolazi zatim, kući, ojađen, poharan, doslovno više mrtav no živ, tačnije – ni sasvim živ, ni još mrtav... itd. (H. H. Johnston, **George Grenfell and the Congo...** in: L. L-B. /d/, 345)... Ili, još mračnije. Nekom zločinitelju padne tek na pamet da udvoji već mrtvog i da njegovog život dvojnika pusti u opticaj. Srećnoš tako čoveka, prijatelja, kaže hajd' mo te u ribu, i tek u čamcu vidiš, shvatiš (ne baš lako, treba dosta napora da se prepozna prikaza), shvatiš, naime, da ćeš nadrljati i od najboljeg prijatelja, jer najbolji prijatelj više nije tvoj prijatelj, već je **ghost-man**, i kad se nekako iskobeljaš i pristigneš do sela, kad tamo lelek i kuknjava, tvoj najbolji prijatelj otišao u svet senki, a zli mislitelji već ugrabili njegovo drugo ja i uspeli da ga zavrbuju... itd. (O. Dempwolff, **Eine Gespenstergeschichte aus Graged, Deutsch Neu-Guinea**, in: »Dédoublement d'un mort«... in: L. L-B. /d/, 358–359).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Lucien Lévy-Bruhl, **Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures** (1910, 1951)

Metodski blok – *Nevolje s prvim licem jednine – dalja posledica udvajanja duše, duša, bivstva, ličnosti. Magijska dvojina, trojina i magijski plural*

Mnogi elementarni jezici ne trude se da jasno odvoje jedninu od množine. Doduše, u davnašnjim primerima, čak kad je tako što i moguće, nije jednostavno. Granice između **jednog** i **mnogog** su nejasne, pa je i razdvajanje jednine i množine otežano budući da je **jedno** neodređeno, difuzno, rasuto (»u dijaspori«), a **mного** (prečesto) je preterano kondenzovano, tvrdo, monolitno i gotovo nepodnošljivo jedinstveno... Npr. u jeziku na ostrvu **Kiwai** (Papous), imenica se često upotrebljava bez označenosti broja, ali u istom tom jeziku postoji

začudujući broj afikasa koji, — naročito kada je u pitanju neka urgentna socijalno-politička radnja (ili rađevina), kazuje koliko subjekata u datom trenutku dejstvuju i na koliko objektivno podređenih objekata. Na primer:

rudo	označava dejstvo dvojice na mnoge, u prošlom trenutku;
rumo	označava dejstvo mnogih protiv mnogih, u prošlom trenutku;
durudo	označava dejstvo dvojice na mnoge, u sadašnjem trenutku;
durumo	mnogi protiv mnogih, u sadašnjem trenutku;
amadurumo	dvojica protiv dvojice, u sadašnjem trenutku;
amarudo	dvojica protiv dvojice, u prošlom trenutku;
amarumo	mnogi protiv dvojice, u prošlom trenutku;
ibidurudo	mnogi protiv trojice, u sadašnjem trenutku;
ibidurumo	mnogi protiv trojice, u prošlom trenutku;
amabidurumo	trojica protiv dvojice, u sadašnjem trenutku, itd.

(The Cambridge Expedition to Torres Straits... in: L. L-B., 155-156) — Lako je zapaziti da jednina nedostaje. Zašto? Valjda zato što se od najdavnijih vremena smatralo da čovek ne može nikad biti pravi samotnjak i da je uvek na neki način »dubliran« duhovima i duhovima—pratiocima. Nepomućena, čista gramatička jednina, i to još u prvom licu, bila bi nešto nepoćudno, nešto što iznutra razjeda porcedak stvari. Iz istih razloga, od davnina su se izbegavali glagoli *biti* i *jesam*, ukoliko su uopšte i bili u upotrebi. Pri tom (nz!)... *biti* = 'être', ne i 'battre', mada se inventivni glagolski oblici obilno javljaju u tzv. »minicijativu«, dakle, u načinu *pretućem!* (Gatschet, *The Mamath language...* in: L. L-B., 162)... Bogatstvo minicijativa je, međutim, i u prastaljinističkim, kao i u post modernim verzijama, gotovo

neograničeno. Primer iz jezika Ngeumba, sa specifikacijama oblika budućeg vremena, to i potvrđuje:

tući ću ga	(neodređeni futur)
tući ću ga	ujutru
tući ću ga	u podne
tući ću ga	letnji dan po podne
tući ću ga	i pretući, izvečeri iznenada
tući ću ga	noću, u toku noći
tući ću ga	i pretući, još jednom, itd.

(Mathews, *Aboriginal tribes of N. S. Wales and Victoria...* in: L. L-B., 160). Izričita upotreba prvog lica jednine, ionako retka, uvek ima prizvuke izjašnjavanja. Ako Indijanac Ponka hoće da kaže »ubio sam zeca«, moraće da pruži mnogo više podataka no što nam se čini normalnim i nikog neće ostaviti u sumnji »koji sam to ja« što sam ubio zeca, i kakav sam to ja i u kom sam stavu učinio što sam učinio... Čitav jedan bezmalo ispovedni *procès-verbal* pridodaje se prosto tvrdnji. Dakle, lovac će se razjasniti na sledeći način: ja, sin svoga oca, iz bratstva belog čvorka, pod totemom koji nikad nije bio zec, ja, sin svoga oca, u stojećem stavu, ubio sam (slučajno, namerno, iz zasede) zeca, kratkim kopljem, zeca koji je trčao prema meni (ili od mene), ili je u datim objektivnim uslovima dremao... itd. Glagolski oblik sa montažno—demontažnim partikulama omogućuje vrlo velik broj kombinacija (Powell, *The evolution of language...* in: L. L-B. 153)... Kod Čerokeja, kažu, u sadašnjem vremenu indikativa, izrazi koji označavaju 'ja i ja', ili 'ja i ja i on', ili 'ja koji sam ja i ja koji nisam ja', 'ja i on koji je ja', itd., još i u kosim padežima (*cas obliques*) neobično se množe, tako da su naša braća stari Čerokeji mogli da isteraju i svih 70 različitih oblika! (Gallatin, *Transactions of the American Ethnological Society...* in: L. L-B., 153).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

- a. Lucien Lévy-Bruhl, *L'âme primitive* (1927)
- b. Lucien Lévy-Bruhl, *Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures* (1910, 1951)

Metodski blok — *Pošto je biće difuzno, a ličnost je pod kontrolom duhova, to su i funkcije ličnog imena drukčije no za današnjeg (ne-staljinizovanog) čoveka. Ipak, ostaju i dan-danas nedoumice... lično ime jeste — lično ime nije... magijski signum?*

- Postoje krupne razlike između arhaičnog i modernog poimanja imena. Ime je danas obična oznaka, etiketa koja omogućuje da se bez brkanja razazna o kome je reč. U očima primitivca, funkcija primarne identifikacije je gotovo beznačajna. Ime je mnogo više od nalepnice na čelu: ono, kao kakva tajna formula, bezmalo kao karakteristika, situira pojedinca u odnosu na stepen i obim njegovog učešća u apsolutnom jedinstvu sveta, uvodi ga u društvo... društvo živih i mrtvih, društvo duhova... Dete plače jer još nema imena, duh koji se sprema da ga naseli, uznemiren je (Kn. Rasmussen, *The people of the Polar North...* in: L. L-B. /a/, 417)... Ako je dete nemirno i posle znamenovanja znači da se svađa sa svojim imenom; ako se traži novo ime ispravnost pretpostavki se proverava formulom »jesi li stiglo?« (E. W. Hawkes, *The Labrador Eskimo...* in: L. L-B. /a/, 418). Ime je, dakle, sušta suština i pomno se čuva od svake spoljne agresije; unutrašnju agresiju nekog drugoimenog, ili čak drugoimenovanog duha, ionako je teško predvideti i još teže sprečiti pa je svaka opreznost gotovo uzaludna (A. B. Ellis, *The ewe-speaking people...* in: L. L-B. /b/, 46). Nečasno, pa čak i sasvim bezazleno »dodirivanje« imena prilično je nedelikatno (Hill Tout, *Ethnology of the Statlum of British Columbia* in: L. L-B. /b/, 47). Dirnuti u ime često je isto što i dirnuti u vitalno jezgro ionako rasute, difuzne, složene, kompozitivne, konfederativne ličnosti. Šta više, može automatski značiti zadobijanje vlasti nad vlasnikom (Dorsey, *Siouan Cults...* in: L. L-B. /b/, 47). Iz svih tih razloga, a i mnogih sličnih, ime je često pod tabuom; to naročito važi za velike šefove, slav-

ne poglavice, ali i za male predvodnike mesnih zajednica i za svakojake poglavičurke što se nadaju da će kad-tad i oni postati veliki šefovi, pa je bolje da im se na vreme pravo ime pokaže iz optičaja. (Bodding, *On Taboo customs amongst the Santals...* in: L. L-B. /b/, 46)... Što se pak prostog puka tiče, shvatanja su nešto uprošćenija; svaki indijanski ratnik svoje ime smatra bezmalo delom tela, kao oko, kao zub, kao perčin. Očigledno da mu je poznata magija otimanja, zaposedanja, zarobljavanja, podvlašćivanja imena. Ko ga potegne za ime, baš kao da ga je potegao za perčin, kao da mu već uveliko skida skalp (J. Mooney, *The sacred formulas of the Cherokee...* in: L. L-B. /b/, 46).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

- a. Lucien Lévy-Bruhl, *La mentalité primitive* (1922, 1960)
- b. Lucien Lévy-Bruhl, *L'âme primitive* (1937)

Metodski blok — *Da li je danas svaku vrednost izgubila prestaljinistička magija namamljivanja, izdvajanja, otimanja imena i zaposedanja čoveka po čoveku... raubovanjem imena? Uloga homonima i homonimije u inkantacijama i svečanim prizivima*

Agresija preko imena i uz pomoć imena zasniva se, pre svega, na nerazumnom, besomučnom ponavljanju, sve dok se kod imenovanog ne jave kateleptička stanja slična nezdravom snu, praćena naglim slabljenjem volje i odbrambenih (intelektualnih) moći. Kao i u svakoj inkantaciji, važna je učestanost pominjanja, kadenca, ali i cezura ritma. Da bi se dospelo do punog dejstva, inkantiranje mora biti praćeno i nekom vrstom stvarne, ili simulirane erotske odnosno paraerotske čežnje i svesrdno podržano snagom tzv. »magijske želje«... itd. Kažu (kažu da i dan-danas važi) da svaka, pa i najpodlija igra upornog inkantiranja, uvek ima, bar u ponečemu i osobine ljubavnog zova (»Puissance effective du désir«... in: L. L-B. /a/, 394-404). Pored toga, postupak priziva mora se zasnivati i na tvrdoj uverenosti inkantatora da njegova okultna želja ima dovoljno snage da trenutak nestvarne sadašnjosti pretvori u ne-

posrednu (stvarnu) stvarnost budućnosti («Le futur senti comme le présent«... in: L. L-B. /a/, 221-225). Dakle, inkantacija operiše i nekim mističnim kategorijama veoma sličnim modernim futurološkim shvatanjima tipa »obrnuta memorija« ili »sećanje na budućnost«... itd. Inkantacije u kojima se beskrajno, zastrašujuće, ubitačno dosadno ponavlja ime inkantirane žrtve (slično onome što danas malo neodređeno nazivamo »prozivkama«)... takve su inkantacije, bar sa gledišta magijske tehnike dosta jednostavne. Lakše je raubovati *ime* no raubovati dušu; pokušaću da objasnim zašto... Na primer, prema shvatanjima Eskima, čovek se sastoji od tri glavne *konstupstancijalne* trećine: od tela, od duše, duša (*nappan*) i od imena (*atka*)... (Kn. Rasmussen, *The people of the Polar North*... in: L. L-B. /b/, 412). Jedan čovek može imati najviše dva-tri imena. Duša je po pravilu mnogo više; zabeležen je čak slučaj čoveka sa svih trinaest duša (V. Stefánsson, *The Stefánsson - Anderson arctic Expedition*... in: L. L-B. /b/, 414). Agresija na dušu, na jednu od duša, dosta je komplikovana, dugotrajnija je, traži teorijsku spremu i veća znanja. Najzad, pošto je duša mnogo, to jedna jedina zavedena duša od, recimo, desetak, ponajčešće i ne znači mnogo. Udariti na *ime* je jednostavnije i sigurnije, i zato je ta vrsta inkantacija i veoma popularna među seoskim vračima i nedoučenim žrecima... Još nešto što vredi zabeležiti: ime ima jasniju demonološku funkciju, ono je često i samo *demon*, pratilac čoveka (dakle 'demon' bezmalo u sokratovskom značenju reči); sem toga, neposredno je povezano sa svetom predaka i sa onostranim, mitskim plemenskim tradicijama... (Steller, *Beschreibung von dem Lande Kamtchatka*... in: L. L-B. /b/, 418)... Najzad, zašto i to ne reći: izgleda da je demon ime-na lakše potkupljiv od duša, mada ni duše nisu od raskida kada treba izaći u susret mahinacijama proverenih, moćnih volšebnika i (zlih) šamana. Ali, kao što rekoh, ni lokalni veštaci i vešci nižeg ranga, nisu baš naivni. Zabeležen je slučaj da su neki od njih prvo izmamili, namamili, savladali, podvlastili *ime* (i demona) jednog psa, da bi se domogli imena i ličnosti njegovog gazde (cf. A. Turquetil, *Notes sur les Esquimaux de Baie Hudson*... in: L. L-B. /b/, 418).

Ipak osnovna pretpostavka za uspešnost inkantiranja i izmamljivanja i zarobljavanja imena zasniva se na tzv. teoriji »ho-

monima« i tehnicima homofonije... Ako je *ime* otporno i ne prepušta se lako, zli vraći i ideonamamljivači, a i uvek spremni ideohajkači, pribegavaju jednoj veoma veštoj i krajnje nečasnoj lukavštini. Oni tada ne namamljuju onoga koga namamljuju, već, tobož, nekog njegovog imenjaka, pa tako umesto da prizivaju ovog i ovdašnjeg, oni prizivaju (i pozivaju) istoimeno, davno zaboravljenog, izvlačć ga iz tamnog vilajeta, e da bi se taj demon-zli-saradnik okrenuo protiv svog imenjaka i uništio njegovo nepodobno i nepokorno *ime* (cf. Edwin W. Smith, *The religion of the lower races*... in: L. L-B. /b/, 249). Ponckad se »mračni imenjaka« priziva uz pomoć kocke, piljaka ili nekromancije (W. Bogoras, *The Chukchee*... in: L. L-B. /b/, 419), no tu smo već na granici ideospiritizma, pa opisi podsećaju na klasične prizive vampira i na vampirske gozbe kakve poznajc i naš nacionalni folklor.

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i mctaaantropološke analogije)

Lucien Lévy-Bruhl, *L'âme primitive*(1927)

Metodski blok — *Prastaljiniistička ontologija, zasnovana je na mogućnostima višestrukog udvajanja egzistencije, davno je stavila znak jednakosti između čoveka i zveri. O »izmeni uloga«.* *O konstupstancijalitetu*

Dvoizbivanje/dvobivstvovanje, ali i dvodušje, i polipsihizam uopšte, nisu svojstveni samo ljudskoj vrsti. Za nekadašnje domoroce na Novom Zelandu — i šuma i reka i zemlja, baš kao i biljne i životinjske vrste mogu biti označeni darom »višeživstva« (*multixistence*). I biljka, kao i životinja, kao i čovek, ima svoju *mauri* (malo neodređeno = 'duša', ali i = 'socijalni legitimitet, mesto pod suncem'). Pri tom su, u raznim kombinacijama — biljka-zver, biljka-čovek... itd. uvek konstupstancijalni parovi (Elsdon Best, *The Maori*... in: L. L-B., 215). Razume se, nije to bilo ubedenje samo Maora koji su i svoje ime homofono povezali sa »statusom pod suncem« mnogih biljnih i životinjskih vrsta. Ubedenje je bilo gotovo opšte. Kod *Ba-ila* postojale su ptice koje su se označavale sa *bantu*, što će reći

»neko i nešto«, odnosno »čegovići«, a bilo je i ptica pod oznakom **baloghi**, što će reći – čarobnjaci, volšebnici, itd. I za jedne i za druge verovalo se da imaju **shingvule**, dakle, duše-senke, baš kao i čovek (Smith and Dale, **The ila-speaking peoples of northern Rhodesia II...** in: L. L-B., 39)... Isto shvatanje, iskazano na drukčiji način, polazi od pretpostavke da ima zveri koje se vrlo malo razlikuju od ljudi, da ih ima koje (tajno) žive baš kao i ljudi, da ima životinja koje i jesu ljudi, a ima i ljudi koji su životinje... (cf. L. L-B., »Homogénéité essentielle de tous les êtres dans les représentations des primitifs«, »Animaux peu différents des hommes«, »Animaux vivant comme des hommes«, »Êtres humains qui sont des animaux«, »Animaux qui sont des hommes«... in: **L'âme primitive**)... U Selangoru veruju (ili su verovali) da tigrovi u prašumi imaju svoj grad slobode, jednakosti i bratstva, svoj konvent, svoje plenum... itd.; slično, i za slonove (W. Skeat, **Malay Magic...** in: L. L-B., 33)... Poznato je da krokodili između sebe razgovaraju, da se razumeju i u magiju, pa čak, kad ustreba, šalju poklisare i poruke ljudima (W. Skeat and Blagden, **The pagan races of the Malay Peninsula, II...** in: L. L-B., 35)... Ponekad se i bratime sa ljudima, u snu, pa i na javi (Hose and MacDougall, **The relations between men and animals in Sarawak...** in: L. L-B., 36)... Budući da stvari baš tako stoje, često se javlja preterana **podozrivost**. Kad god se desi da neka zver (neki primerak zveri) ima nešto neobičnije pokrete, ili neuobičajeno prodorne krike, ili neku drugu posebnost u nastupu, rađa se sumnja nije li u pitanju zver-čovek. Obratno, i čovek može lako biti osumnjičen da je čovek-zver (A. Hardeland, **Versuch einer Grammatik de Dayakschen Sprache...** in: L. L-B., 38)... Dovoljno je da na plemenskom skupu neka zadribalda malo neobičnije zamlatara rukama pa da izazove veliko podozrenje. A ako se još sluči da baš u to vreme pravi tigar nekoga iz sela ili plemena raskomada, presuda je gotova (Von Wissmann, **My second journey through Equatorial Africa...** in: L. L-B., 41). Razlozi za strahovanje su uglavnom uvek opravdani, ali su po pravilu okrenuti u pogrešnom, čak i u suprotnom pravcu. Moć magijskog preobraćanja čoveka u zver privilegija je povlašćenijih plemenskih slojeva, seoskih velikodostojnika i seoskih ubi-ga-bože znalaca i magičara, koji iako nisu mnogo pametni za dru-

ge stvari, umeju i te kako lukavo da se preobražaju u ljude-zveri... (cf. L. Magyar, **Reisen in Süd-Afrika, 1849-1875...** in: L. L-B., 41).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Lucien Lévy-Bruhl, **L'âme primitive** (1927)

Metodski blok – *Shvatanje o dvodušju, o višedušju (polipsihizam), shvatanje o mogućnosti opstojanja u istom trenutku na dva razna mesta (bi-présence), i slična predubedenja, pružaju dovoljno ideološke izvesnosti da se čovek može stvarno (i opravdano) preobraziti u zver pa se onda ponovo, po obavljenom poslu, vratiti natrag u ljudsko obličje... Modaliteti »tvrde« i »meke« likantropije*

Starci, upravljači velikog sela Ao doneli su odluku, dok su lovili po zlu čuvenog leoparda da, za svaki slučaj, vežu jednog od svojih. Vezani je burno protestovao, ali je zatim priznao da je upravo on taj leopard, čak se i izvinjavao, ali eto (objašnjava) kad je već bez svoje volje postao leopard, mora nešto i da jede, inače bi umro od gladi... (J. H. Hutton, **Leopard-men in the Naga hills...** in: L. L-B., 193-194)... Jednog dana u Ingri, ubijen je, kažu, tigar. Tek kada su videli da ubijena zver ima pozlaćene zube, osvestili su se da su ubili jednog od svojih! (W. Skeat, **Malay magic...** in: L. L-B., 200)... Preobraćanje (ia possession) nije jednostavno: čovek oseća kako mu udovi trnu, »kao da nisu njegovi«, javljaju se grčevi i bolovi, a volja sasvim oslabi; pojedinac, dakle, postaje oruđe slepih sila (J. H. Hutton, **The Sema Nagas...** in: L. L-B., 196)... Likantropi (dakle, ne samo »vukodlaci«, već i muškarci-tigrovi, muškarci-leopardi, žene hijene) rastržu, komadaju, piju krv, naslađuju se ljudskom iznutricom. To su neposredni, »tvrđi« oblici likantropije. Ali postoje i posredni, »meki«. Umesto javnog napada i komadanja, neki se likantropi ograničavaju na dejstvo iz potaje pa, dugo neotkriveni, isisavaju vitalnu snagu žrtvama, »grizu im dušu« (P. J. de Arriaga, **La Extirpacion de la idolatria en el Perú...** in: L. L-B., 203). Likantrop, vukodlak, ili koja druga

zverolika prilika, svojim obično dugim jezikom, dospeva do unutrašnjih organa, do jetre, i naročito do bubrega i isisava... isisava! Napadnuti, iako je »živi mrtvac« ne uvida svoju zlu sudbinu, nastavlja svakodnevne poslove, odlazi na sastanke seoskog saveta, uzima reč, ništa ne sluteci, a mnogi pre njega znaju u čemu je stvar: živ je, a ne vidi da je mrtav! (A. C. Kruyt, *De Bare spreken de Toradja's...* in: L. L-B., 341). Ponekad, iz praktičkih razloga, likantropsko nadahnuće se usredsređuje samo na neki deo tela koji, simbolično ali i efektivno, po funkciji zastupa celinu (magijska sinegdoha). Na primer, može čovek imati samo jedan jedini zub divljeg psa, vuka ili geparda, ali tada taj »duhovni zub« (*spiritual tooth*, *ideological tooth*), kad nekoga uzme na zub – pogađa pravo u srce, čak i na daljinu, naročito ako je postupak ojačan inkantacijama (*The Cambridge Expedition to Torres straits...* in: L. L-B., 218).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

- a. Lucien Lévy-Bruhl, *L'âme primitive* (1927)
- b. Lucien Lévy-Bruhl, *Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures* (1910, 1951)

Metodski blok – *Likantropija dobija (ponekad) pun moralno politički dignitet i preobraća se u neku vrstu institucije*

Od Siera Leone do Konga zabeležene su mnoga svedočanstva o tajnim organizacijama ljudi–leoparda, ljudi–tigrova, ljudi–pantera. Dodajmo još i ljude... kajmane, gorile, stepske vukove i divlje pse, šakale i hijene... itd. (E. Bergeret, *Missions évangéliques, 1917...* in: L. L-B., /a/, 202)... Evo jednog tipičnog slučaja. Seljanina je, usred noći, napao panter i otpočeo čudesnom snagom i sa zastrašujućim kricima da mu lomi kosti. No, kako ni napadnuti nije bio slabašan, u jednom trenu je uspeo da odbaci podivljalu zver. Na njegovo zaprepašćenje, koža pantera je spala, otpale su pandže, a ispod maske se pojavio jedan od najuglednijih seoskih velikodostojnika. Na saslušanju (1903) priznao je da nadljudsku snagu dobija čim se ogrncetogom od panterove kože, a u svoju odbranu je navodio

da je posao obavljao po naređenju duhova, a duhovima se ne sme reći – ne! Otkriveni su, zatim, i drugi ljudi–panteri, čak su izjavili da su dobro saradivali sa bratskom organizacijom ljudi–leoparda iz Siera Leone (Arcin, *La Guinée française...* in: L. L-B., /a/, 201). Pošto se naređenja primaju od duhova (dakle, predaka, starih ratnika, heroja), to i sama ubistva, komadanja, proždiranja utrobe, i drugi užasi, imaju uveliko sankcionisani karakter (Mlle Arnoux, *Missions évangéliques, 1922...* in: L. L-B., /a/, 202). Danas bismo rekli da je u pitanju »političko ubistvo« ili »političko ljudožderstvo« za koje se, u vrlo posebnim uslovima, pribavlja neki metafizički oreol. Razumljivo je da za uzvišenu misiju ljudi–zverova treba odabirati najproverenije, najdarovitije (ponekad i hereditarno opterećene) kadrove. Odabrani prolaze kroz posebnu obuku i vrlo teške, zastrašujuće, doslovno zverske inicijatičke tehnike fizičke i psihičke depersonalizacije (M. Webster, *Primitive secret societies...* in: L. L-B. /b/, 410). Buduću, novoizgradenu čovek–zverku, treba dobro ovostrano protresti i ubediti da više ne postoji u svom prvobitnom samo ljudskom vidu. Dramska igra »ubijanja« je često užasavajuća. Simbolično, ali ne i bezbolno kandidatu se vade organi, jedan po jedan, i zamenjuju novim, a mozak se ispira svakodnevno i danonoćno (Passarge, *Okawangosumpf-land und seine Bewohner...* in: L. L-B. /b/, 416). Ponekad se u dramsku igru uvode (tj. primamljuju) krupni prašumski mravi koji ga (onog prvobitnog) simbolično, a ponekad napola i stvarno jedu i »pojeduju« (Von Martius, *Beiträge zur Ethnographie Süd-Amerika's...* in: L. L-B. /b/, 418).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Lucien Lévy-Bruhl, *L'âme primitive* (1927)

Metodski blok – *Neki specifični oblici ženske likantropije. Žene–reptili i žene–hijene*

Transformacija žene u odgovarajući dublet (u prvom primeru u reptila) olakšana je ukidanjem, pa i odumiranjem jedne ili dveju ženinih duša. Tako senka mrtve duše (*isitunzi*) postaje

zmija! Drugi opet kažu da ne znaju kako žena postaje zmija (**amadhlozi**), ali je to zacelo moguće (C. H. Callaway, **The religious system of the Amazulu...** in: L. L-B., 373). Veoma stare žene preobraćaju se u guštere i daždevnjake, ili u insekte, a vrlo retko (ako je sasvim mlada) žena postaje lasica... Kod Zulua, kod Tongi (**Thonga**), kad vide takvu zmiju kažu »evo je!«. Čak određeno dodaju — po imenu »evo je ta i ta, iz tog i tog sela«. Ako zmiju upitaju da li je »ta i ta«, ona ne odgovara (F. Speckmann, **Die Hermannsburger Mission in Afrika...** in: L. L-B., 374–375). Najviše što hoće da kaže, to je — »evo, ušla sam!«. To jest — ušla je u zmiju. Prepoznaje rodake i prijatelje, i uglavnom ih ne dira. Kad joj donose poklone, zahvaljuje: »Hvala, hvala, svi ste vi još uvek moja deca... doneli ste mi nešto da čalabrncem i da gucnem...« Jednom prilikom žena-zmija je, kažu, bila debela i moćna kao poglavičina noga, i još naduvena od silnog pića (pije kao smuk, ali nije smuk — zla je otrovnica) H. A. Junod, **Les Ba-ronga...** in: L. L-B., 376)... Što se žena-hijena tiče, sem obaveštenja da su veoma krvoločne, i da ne pitaju mnogo na koga nasrću, ne znamo mnogo. Obaveštenja koja uglavnom pružaju muževi žena-hijena, veoma su uzbudena i veoma zbrkana (H. A. Junod, **The life of a South-African tribe...** in: L. L-B., 210).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Lucien Lévy-Bruhl, **L'âme primitive** (1927)

Metodski blok — *Magijska ontologija i uloga sinegdohe. Neodredivost pojedinca, ličnosti, bića... neodredivost u vremenu (kult mrtvih, svet plemenske memorije, itd.) i u prostoru (»partes extra partes«, bi-présence, itd.) dopunjuje se i neposredno, taktilnom neomedenošću. Pojedinač, u načelu, ispunjava daleko šire i nejasnije polje no što je omedeno njegovim fizičkim obimom*

Zakon sveučješća podrazumeva — bez toga bi bio neodrživ — krajnju difuziju pojma pojedinca, ličnosti, bića uopšte. Rasipajući se, pojam jedinke se proširuje. Oko nje se stvara aura

»pripadanja« (**les appartenances**). Obrazuje se, tako, prošireno »polje jedinke« koje, u krajnjoj posledici samu jedinku čini još više »učestvujućom« i još neodređenijom... U to polje pripadanja, ali i polje mogućih zlih dejstava i agresije, ulaze i dah, i senka, i refleks u vodi, i kosa, ali i otsećčna kosa, i dlake, i nokti, znoj, suze i druge »emanacije«... **secretio et excrementum...** kao i svi tragovi... trag stopala, trag zadnjice od sedenja (npr. u pesku), čak, za izvesno vreme posle napuštanja, i samo mesto sedenja, bez vidljivih tragova, i praznina, rupa u »eteru« u kojoj je neko koji tren pre toga prebivao. Sve su to atributi, ali i reference koje proširuju osećanje ličnog postojanja i mute, čak i brišu granice između pojedinca i spoljnog sveta. Osećanje sebe praćeno je prihvatanjem svih tih referenci, i uvek se ono veliko Ja može supstituisati bilo jednim bilo mnogim malim »ja« koje čovek sa sobom nosi ili oko sebe seje... U shvatanju Neo-Meklemburžana, čak i zaboravljeni delovi odeće, ili mrvice koje ostanu iza obroka, deo su ličnosti, ličnog integriteta i samim tim mogu biti predmet zlodela volšebnika i zlih duhova... Tako, na primer, neko ko iza sebe ostavlja ponešto svoje reći će... »ostavio sam se«, ili »zaboravio sam se«, ili »pokupio sam se«, ili »pokupio me«! (P. G. Peckel, **Religion und Zauberei auf dem mittleren Neu-Mecklemburg...** in: L. L-B., 136)... Ali, isto tako, kad neka veštica... neka divka-primitivka krene na neko od njegovih »pripadanja« — bez oklevanja će reći... »pokupila me **alawi**«, dakle, veštica, iako je alavica dograbila samo neku od preostalih mrvica iza njega, ili mu je uvračala trag u pesku, ili mu čelepirnula neki sasvim beznačajan deo toalette (W. E. Armstrong, **Annual Report, Papua...** in: L. L-B., 156–157)... Doduše, lukavština kao takva nije sasvim beznačajna, jer se u oteti, a negde skriveni deo »pripadanja« može lako namamiti bar jedna od žrtvinih duša... i preobratiti se u »spoljnu dušu«, dakle, otpadenu dušu... (A. R. Brown, **The Andaman islanders...** in: L. L-B., 158).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

a. Lucien Lévy-Bruhl, *Les fonctions dans les sociétés inférieures* (1910, 1951)

b. Lucien Lévy-Bruhl, *L'âme primitive* (1027)

Metodski blok — *Deo odeće kao magijska sinegdoha, kao delić koji punovaljano zastupa celinu. Deo odeće kao deo mene koji mene punovaljano zastupa... »Ensorcellement au moyen des appartenances« i dalje: dograbiti, zaposesti, začarati deo odeće... dograbiti, zaposesti, začarati... itd.*

Prelogički romantičar pokazuje mnogo mašte kada treba identifikovati urokljiv predmet... predmet zla. Sve može biti predmet zla... stolica za ljuljanje, parobrod sa malo dužim dimnjakom, neobičan oblik šešira, misionareva mantija, neobična pelerina od kaučuka koja se još presijava na suncu... (*Die Loango-Expedition III...* in: L. L-B. /a/, 71)... i budući da može biti uzrok nevolja i zala sve nabrojano i još koješta drugo može izazvati neobična podozrenja i provale straha. Obratno, neki delovi odeće, smatrani su kao zaštitni fetiš, kao *phylactère*, kravata, ešarpa... pa da bi se vlasniku naudilo, valjalo ga je rastaviti od kravate, ešarpe, šala (*Ibid.*, in: L. L-B. /a/, 63)... Vrlo često jedna i druga označenost se spajaju — deo odeće je predmet zla za druge, ali on je i zaštitni magijski predmet za onoga koji ga na sebi nosi (R. Thurnwald, *Ermittelungen über Eingeborenen-rechte der Südsee...* in: L. L-B. /b/, 142). Naročitu snagu (u oba pravca) imaju svojeručno, i uopšte ručno izrađeni delovi garderobe (R. Karsten, *Blood revenge, war, and victory-feasts among the Jibaro Indians of eastern Ecuador...* in: L. L-B. /b/, 143). I zato se magičari, volšebnici i volšebnice toliko i trude da se domognu baš ručnih izradovina da bi ih... bilo kao »predmete zla« eliminisali, bilo da bi ih preteli i iskoristili kao »predmete zla« sa obrnutim smerom dejstva (cf. J. R. Swanton, *The Tlinkit Indians...* in: L. L-B. /b/, 145). Naročito su na ceni izduženi, protegljasti delovi odeće, takvi koji zgodno mogu da »vezuju duše« (R. Neuhaus, *Deutsch Neu-Guinea...* in: L. L-B. /b/, 145)... Preuzimanjem, zaposedanjem

dela odeće, njegovim začaranjem ili raščaranjem, utiče se ne samo na sudbinu žrtve, već i na njen karakter... Da bi se devojčica lažljivica odučila od laganja, seoski vrač-dušebrižnik, naređuje joj da baci svoje sandale, pa ih onda dohvata vrlo pažljivo i baca u vatru (Leslie Milne, *The home of an eastern clan...* in: L. L-B. /b/, 139). Šta više, delovi odeće, čak i posle smrti, zadržavaju nešto od pokojnikove ličnosti od njegovih osobina (ili pre mana)... Otuda i običaj, ponegde, da se pokojnikova odeća pažljivo i temeljito spaljuje, jer je suviše natopljena emanacijama koje se mogu osamostaliti i postati vrlo osvetoljubive (H. A. Junod, *The life of a South-African tribe...* in: L. L-B. /b/, 141)... Dakle, za divne ideoprimitivne konstrukcije i hiperkonstrukcije, delovi odeće su ne samo atributi ličnosti, već su i njeno efektivno, magijsko produženje, njeno ocelotvošenje (*l'appartenance essentielle*) punovaljan su supstitut bića u celosti, i — izjedna! (*»Participation entre l'individu et ses appartenances...»* in: L. L-B. /b/, 185). Zapaženo je čak da se zamena »on« u ponekom primitivnom jeziku može odnositi i na »njega«, ali i na njegov šešir, njegovu ešarpu, njegov beli šal (cf. Smith and Dale, *The ila-speaking peoples of northern Rhodesia...* in: L. L-B. /b/, 143)... A šta tek da se kaže ako su i »on« i »on«, i čovek i kabanica, — i čovek i šešir, — i čovek i šal — podjednako odgovorni za neko zlonamerno izazivanje meteoroloških poremećaja, za sušu ili za poplave, za energetsku krizu? Ili su nesumnjivi vinovnici socijalnih zala — korupcije i dugova, gladi i štrajkova?

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Lucien Lévy-Bruhl, *La mentalité primitive* (1922, 1960)

Metodski blok — *Prelogički romantizam iziskuje vrlo romantične institucije. Lov na ljudske glave kao vid saradnje živih i mrtvih. Lov na ljudske glave kao otkup socijalnih (i plemenskih) dugova*

Na Borncu (*Dayaks*) živi i mrtvi jedni drugima pomažu u svakodnevnim poslovima. Živi mrtve snabdevaju namirnicama i

vestima, a mrtvi živima doturaju amulette, talismane, kolajne i značke (H. Ling Roth, *Natives of Sarawak...* in: L. L-B., 69). Odnosi se, dakle, zasnivaju na načelu **do ut des**, **daj-dam**, ja tebi, ti meni... ili ruka ruku mije. Mrtvi su potkupljivi, kao što su zacelo bili i za života, pa nastupaju česti nesporednosti... (E. Thomas, *Le Bokaha/N. E. Transvaal/...* in: L. L-B., 82). Ponekad se zalazi u komplikovane, i ne baš bezopasne, pregovore i pogadjanja (A. Le Hérisse, *L'ancien royaume du Dahomey...* in: L. L-B., 78). Česti su obostrani prekori: mrtve poglavice i plemenske junačine prebacuju živima da ih zapostavljaju; neretko živi odvrćaju da ih svečarenja, gozbe, festivali suviše koštaju (H. A. Junod, *Les Ba-Ronga...* in: L. L-B., 83). Pri tom, seoski vrači, vidovnjaci i ideolozi stalno upozoravaju da precij »procenjuju sve naše akcije i ako se ne držimo dobrih tradicija koje su nam zaveštali, poslaće nam kombo...« a kombo je i glad, i rat, i nestašica, **kombo** su dugovi i svade (P. Jeanneret, *Les Ma-Khaca...* in: L. L-B., 81)... Mrtvi su dakle, zahtevni i ćudljivi, naročito između »prve« i »druge smrti«, onda kad su nominalno već mrtvi, a efektivno, magijski još pomalo živi... U najveće počasti koje se mrtvima mogu ukazati, spada, međutim, sabiranje i kolekcioniranje ljudskih glava, i u tom verovanju krije se jedan od najvažnijih podsticaja lova na ljudske glave (**head-hunting**). Doslovno se može reći: »mrtvi zahtevaju glave živih!« Ponekad se preduzimaju prave ekspedicije, pa se zavedaju čak i mali ratovi e da bi se došlo do dragocenih trofeja (Hugh Low, *Sarawak...* in: L. L-B., 70)... U Kamerunu, selo A izgubilo je uglednog starca, a njegov duh traži glave, glave! Dvojica, trojica najodvažnijih prebacuju se u selo B i ovam' te onam' došli su do dve sveže glave. Ali, ne lezi vraže: sada su te dve glave (baš zato što su i one bile vrlo ugledne) tražile svoje »protivglave«, pa su junaci sela B krenuli u potragu za glavama stanovnika sela A... itd. (A. Mansfeld, *Urwald Dokumente...* in: L. L-B., 70). Inače, pohodi su često svečani i razdragani, kao kakvi kićeni svatovi. Dajaci (**Dayaks**), kad kreću rekom u potragu za ljudskim glavama veoma su bućni, ali ako primete pticu **burong papu**, zaustavljaju se i u punoj tišini odaju joj mnoge počasti, jer obećava dobru lovinu (O. Beccari, *Wanderings in the forests of Borneo...* in: L. L-B., 141). Ptica zvana isit takođe je dobar predznak, i obećava mnogo... mnogo gla-

va, pa vođa ekspedicije zaustavlja ratnike koliko da popuši cigaru od suvog lišća; ptica voli miris dima od takve cigare (A. W. Nicuwenhuis, *Quer durch Borneo...* in: L. L-B., 141). Obratno, ako se začuje glas ptice zloslutnice, udara se u zaoglušujuću buku, skandiranje, urlanje (W. H. Furness, *The home life of the Borneo head hunters...* in: L. L-B., 141). U svrhu ometanja lošeg znaka služe, i u pohode se ponekad nose specijalni, gromoglasni bubnjevi (A. C. Haddon, *Head hunters, black, white, and brown...* in: L. L-B., 152), što sve zorno pokazuje kakav se značaj pridaje vrlim prethodnicima i dostojnom »otkupu plemenskih dugova«.

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Mircea Eliade, *Le chamanisme et les techniques archaïques de l'extase* (1951)

Metodski blok — *Posao šamana je prepun iskušenja. Šamanstvo, ako je darovano, nije slučajan dar s neba, a nije ni mračan dar zemlje, ni prokletstvo podzemlja; nije ni bolest, ni sveta bolest. Šamanstvo je moralno-politički talenat, usaglašen sa postulatima primitivnog mentaliteta, a usavršen dugotrajnim, iscrpljujućim vežbanjem*

Šamani su hrabri zatočnici čovečanstva u borbi sa zlim duhovima. Njihovi neustrašivi juriši na nebo uvek imaju socijalni smisao. Kada su pojedinci ili čitave zajednice u groznici ili u krizi, šaman se otiskuje u vanzemaljske prostore i tamo bije teške bojeve za opšte dobro. Kaže se »šaman svoju dušu u torbi nosi« (cf. P. P. Shimkewitch, *Materialy dlja izutchenija šamanstva u goldov, Chabarovsk, 1896...* — I. A. Lopatin, *Goldy Amurskie, Ussurijskie i Sungarijskie, Wladivostok, 1922...* in: M. E., 194).

U načelu, šamani umeju da lete i ta njihova veština upravo ih i kvalifikuje za uzvišene zadatke. Čak i mitologija sibirskih naroda to potvrđuje: mitskog Prvog šamana stvorilo je Sunce i dalo mu oblike orla (S. Shashkov, *Šamanstvo v Sibiri, St. Peterburg, 1864...* in: M. E., 77). Prema burijatskoj legendi šama-

na je rodila žena sa orlom (Pripuzov, prema V. M. Mikhailowski, *Shamanism in Siberia and European Russia*, 1894... in: M. E., 77), ili je, u sličnoj verziji, sama žena, posle ljubavi sa orlom, postala šamanka i zadobila je moć letenja (Agapitov, Changelov, prema V. M. Mikhailowski, *op. cit.*... in: M. E., 78). Počev od Krivošapkina (1861, 1865), Bogoraza (1910), Vitaševskog (1911) manifestno naučni, a pomalo i dogmatsko materijalistički pogled na svet nove generacije ruskih istraživača omogućio je i ustalio veliku naučnu zabludu. Predispozicije za magijsko letenje tražene su u simptomima tzv. arktičke historije (*meryak* ili *menerik*) izazvane dugim ledenim noćima, nedostatkom vitamina u ishrani, ali i kosmičkim uticajima bliskog Severnog Pola (of. V. G. Bogoraz, *K psihologiji šamanstva u narodov severo vostotchnoj Azii*, 1910... in: M. E., 35). Vatreni zastupnici ove teorije pokušavali su, čak u novije vreme, da utvrde kakve su razlike između arktičkog i subarktičkog šamanizma. U prvoj verziji, »magijski let« je čin spontane ekstaze, čak i transa, a u drugoj, on je svesno izazvan dugom pripremnom simulacijom sve dok ova ne pređe u stvarne kateleptičke pokrete (U. Harva, *Die religiösen Vorstellungen der altaischen Völker*, 1938... — A. Ohlmarks, *Studien zum Problem des Schamanismus*, 1939... in: M. E., 36–37).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Mircea Eliade, *Le chamanisme et les techniques archaïques de l'extase* (1951)

Metodski blok — *Šamani (provereni, klasični, sibirski) kao predstavi predstavnici udvojenih duša, kao dvodušnici, kao biprezen-tni (»bi-présence«) dvoizbivači, kao nebeski potukači*

Kako se postaje šaman? Kako se uči veština letenja? Kod Ostijaka, kod Vasijugana, itd., veština letenja je neposredan dar Neba (cf. Dunin-Gorkavitsch, prema K. F. Karjalainen, *Die Religion de Jugra-Völkern*, 1927... in: M. E., 27f), dok u drugim delovima Sibira kažu da nije dar neba, već veština koja se može i naučiti, ali samo ako je označeni pojedinac dobio pra-

vovremeno »nebeski poziv«. Retko, doduše, ali dešava se da celo pleme referendumom odlučuje o tome ko može učiti veštini letenja (G. N. Potanin, *Otscherki severo-zapadnoj Mongolii IV*, St. Peterburg, 1883... in: M. E., 26). Kod Jakuta, posle smrti šamana-letača, znak *ämägät* — »pečat dara letenja« dugo luta praznim prostorima i nastoji da se inkarnira u budućem šamanu (W. Sieroszcwski, *Du chamanisme d'après les croyances des Yakoutes*, 1902... in: M. E., 29). Kad *ämägät* natrapa na koga treba, taj na koga je natrapao postaje razdražljiv, gotovo nesnosan, i dobija česte nesvestice; porodica gleda da što pre angažuje nekog starijeg, iskusnog šamana koji bi se prihvatio da poučava novajliju (Pripuzov, prema V. M. Mikhailowski, *Shamanism in Siberia and European Russia*... in: M. E., 29). Neretko, izbor novog šamana najavljuje se, otkriva se sesoskim vidovnjacima kad su u groznici, ili u snu (cf. P. I. Tretjakov, *Turushanskij Kraj, ego priroda i jiteli*, St. Peterburg, 1871... in: M. e., 29... još: S. Shirokogorow, *Psychomental complex of the Tungus*, 1935... in: M. E., 30)... Uzgred rečeno, samouki šamani letači nisu nigde na velikoj ceni (Belyavskij, prema V. M. Mikhailowski, *op. cit.*... in: M. E., 26, 28... — G. Sandschejew, *Weltanschauung und Schamanismus der Alaren-Burjaten*, 1927... in: M. E., 31).

Vredi pročitati zapisane reči čuvenog šamana Tüsput-a (što znači 'Snebapavši') koji je u mladosti bio težak bolesnik, i bolovao je svih dvadeset godina; tek kada je spontano progovorio prve reči šamanskog jezika i kada se zatim valjano obučio zanatu magijskog letenja, postao je zdrav kao dren. U šezdesetoj godini tvrdio je... »ako treba mogu da bubnjam po čitavu noć, da igram, da skačem... i da letim, letim!« Tüsput je putovao, radio je i u sibirskim rudnicima, ali, kako sam kaže, počinje da poboljeva, čim prestane da »šamanizuje« (W. Sieroszcwski, *op. cit.*... in: M. E., 39). Valja se prisetiti, kad je reč o uzletanju, i to još u šezdesetim godinama života, da šamanska odeća može biti teška i tridesetak kilograma, a od čega bar polovina otpada na svakojake gvozdurije, eksere, lance i čengele (cf. V. N. Vasiljev, *Šamanskij Kostjum i buben u jakutov*, St. Peterburg, 1910... in: M. E., 141ff.) Jakutski šaman Sofron Zatecejev kaže da onaj koji želi da bude šaman mora prvo da umre. Mora da odmrtnvajiše bar na dva-tri dana, što je ujedno i

njegovo prvo, probno otiskivanje u vanzemaljske prostore... Šaman Pjotr Ivanov tvrdi da je u pripremnoj fazi bio ispučen na komade — seća se čak i gvozdenih čaklji kojima su ga duhovi čerečili — kosti su mu bile pažljivo oštrugane, oči iskopane, a zatim sve je ponovo došlo na svoje mesto. Posle toga osećao se lako, kao da će se svakog časa odlepiti od zemlje... Šaman Timofej Romanov pripoveda kako je, u njegovom slučaju, ceremonija komadanja trajala tri dana, ili sedam, možda i devet dana (ne seća se tačno) i da za sve to vreme, tako reći, nije ni disao... Gavril Aleksejev dodaje da svaki šaman ima svoju Pticu–Grabljivicu–Majku i da ona ima gvozden kljun u obliku čaklje i da tim kljunom komada sina–šamana. (G. W. Ksenofontov, *Legendy i rasskazy o shamanach u jakutov, burjat i tungusov*, 1930... T. Lehtisalo, *Der Tod und die Wiedergeburt, des künftigen Schamanen*, 1937... in: M. E., 48)... Tunguski šaman Ivan Colko je izričit: bez komadanja na početku nema posle ni letenja (G. W. Ksenofontov, *op. cit.*... in: M. E., 54... — Slično: A. V. Anochin, *Materialy po shamanstvu u altajcev*, s. d... in: M. E., 54).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološka i metaantropološka analogija)

Mircea Eliade, *Le chamanisme et les techniques archaïques de l'extase* (1951)

Metodski blok — *Veličina i beda šamanskog poziva. Muke s rečima, mûk bez reči, i mukle reči mimo mukâ. Tajni jezici i posebno tajni jezik ptica i njegova uloga u modalitetima otiskivanja ka nebu i ka nebeskim i prekonebeskim prostranstvima... Šta ti je čoeck, čovik, čovjek... ka' ptica!*

Da bi se stvarno poletelo valja umeti govoriti—leteti, leteti rečima. Učitelj zvučne i nadzvučne levitacije, tzv. Otac–Šaman, uzima ponekad trsku i kroz nju učeniku u uho, u mozak, u sluh uduvava mnoge tajne reči, kao da dolaze pravo od duhova (E. M. Loeb, *Shaman and Seer*, 1929... — E. Lagercrantz, *Die Geheimsprachen der Lappen*, 1928... in: M. E., 99–100). U načelu, jezik šamana je neotuden jezik; to je govor cele prirode (T.

Lehtisalo, *Beobachtungen über die Jodler*, 1936–1937. in: M. E., 99). Kao takav, veoma je bogat u modulacijama i refrenima koji, na prvi sluh, mogu biti veoma slični lajanju, njuškanju, dahtanju, rikanju, mukanju, blejanju, roktanju, rzanju, a najvećma su slični burno, urnebesno naglašenim — ponekad i do zastrašujuće snage — glasovima mitskih ptica. Učešće »ptičjih reči« u vokabularu šamana ima i svoje praktične razloge. Šaman se u svojim uzletima stalno susreće sa pticama i ptičurinama; sa dobrim i sa zlim duhovima, pa su kliktanja, klikutanja, klik–klekanja, gakanja, gugutanja, ćukanja i ujanja — osnovne mogućnosti sporazumevanja (cf. J. Castagné, *Magie et exorcisme chez les Kazak–Kirghizes et autres peuples turcs orientaux*, 1930... in: M. E., 101). Neki autori tajnim šamanskim jezicima pripisuju veliko bogatstvo reči; za pojedine varijetete čak i do 12. 000, što je sigurno preterano. U ekstatičnim rečativima česte su neobjašnjive modulacije i neočekivano preobrtanje glasova (metateze), pa ih nevestiji istraživači mogu pribeležiti i kao posebne reči (G. Sandschejew, *op. cit.*... in: M. E., 41)...

Tajni jezik šamana je strogo tajan i zabranjen za nepozvane. Laicizacija, ako do nje dode, obično je znak da su nastupila bedna, dekadentna vremena kad bi svako htelo da bude šaman. Deca u *jurtama*, pod nadzorom roditelja, a i bez ikakvog nadzora, vežbaju svoja »letuckanja«, a dešava se da u tmini, noću, čitave familije urlaju i arlauču u nadi da će poleteti... Opake devijacije izazvane su, pored ostalog, i prevelikom, pa i nepotrebnom veštinom nekih šamana–profesionalaca, čije poigravanje glasovima i raznorazna izvijanja, kao i upečatljive konvulzije facijalnih mišića i zastrašujuće prevrtanje očima — imaju gotovo zaravno dejstvo na prost puk... Na primer, istraživači koji su pratili čukčke profesionalce kažu da su, docije, prema rađenim fonografskim snimcima, kada su ih preslušavali, bili ubeđeni da glasovi ne dolaze iz šamanovog grla i abdomena, već odnekud iz zemlje ili sa nebeskih visina. Razumljivo je onda da takva i tolika sugestivnost može čitave narode da dovede do ivice nervnog sloma. (W. G. Bogoraz, *The Chukchee*... *op. cit.*... in: M. E., 229–230).

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Mircea Eliade, *Le chamanisme et les techniques archaïques de l'extase* (1951)

Metodska jedinica — *Šamanski kadrovi jurišaju na nebo. Neke još neodgonetnute tajne magijskog leta. Neke još nepomenute tehničke performanse i neka još nedostignuta, katarzična iskustva. Susreti sa duhovima, borbe sa duhovima, pljuvanja i svade... Uloga Velike ptice*

Kod Jukagira je oznaka za šamana sačinjena od dve reči: *álma* = 'onaj koji čini' i *i'rkeye* = 'onaj koji drhti' (W. Joehelson, *The Yukaghir and Yukaghirized Thungus*, 1910... in: M. E., 223). Drhtanje je obično sastavni deo pripreme za otiskivanje u nebeske prostore. Da bi se zagrejali, neki šamani gutaju i živi žar (W. G. Bogoraz, *The Chukchee*, 1907... in: M. E., 229). To je, ujedno, živi dokaz da vatrene liturgije ruskih »bezpopovaca« vuku svoje strasne sokove iz dubokih dubina azijskih i arktičkih nedodija (v. *Teorijska čitanka... infra*). Što se šamana tiče, u velikoj su većini oni koji se ne podstiču gutanjem vatre, već se zagrevaju neumornim bubnjanjem. Bubnjaju i po sedam dana i noći uzastopce (cf. T. Lehtisalo, *Entwurf einer Mythologie der Jurak-Samojeden*, 1927... in: M. E., 49–50). Šamanski bubanj (najpribližnije — naša 'tarabuka') očigledno ima ulogu levitacionog instrumenta; čak i nazivi na to upućuju: bubanj kao »nebeska barka«, ili kao »dûga koja peva« (G. N. Potanin, *op. cit.*... in: M. E., 162... E. Kagarov, *Der umgekehrte Schamanenbaum*, 1929... in: M. E., 160). Za fenomenologiju »magijskog leta« važno je zabeležiti da ritam tarabuke pojačava drhtanje, a da drhtanje, od jednog trenutka nadalje, počinje da savladuje zemljinu težu (A. A. Popov, *Tavgijcy. Materialy po etnografii avamskich i vedeevskich tavgicev*, 1936... in: M. E., 50ff... — J. Yasser, *Musical moments in the shamanistic rites of the Siberian pagan tribes*, 1926... in: M. E., 221).

Čim se, u početnoj ekstazi, odlepi od zemlje, šaman se odmah sreće sa prvim opasnostima. Razume se, ovozemaljskim delom svog prisustva, on svima to stavlja do znanja: zvučni od-

jeci njegovih nebeskih bitaka sa zlim duhovima ponekad su tako sugestivni da se učesnici ceremonije i nehotično povlače u krajeve šatora ili jurte, i zastrašeno podavijaju noge podase e da ih ne bi (nevidljivi) duhovi dokačili. (P. I. Tretjakov, *op. cit.*... — A. Castrén, *Reiseberichte und Briefe aus den Jahren 1845–1849*. — herausgegeben von A. Schiefner, St. Peterburg, 1856... — K. Donner, *Zu den ältesten Berührung zwischen Samojuden und Türken*, 1924... in: M. E., 206–207). Strah je razumljiv, jer ishod dvoboja nikad nije izvestan... »Svi smo predodređeni da jednom podlegnemo moćima duhova« — rekao je čuveni Tüspüt (Shieroszewski, *op. cit.*... in: M. E., 208). Zatim, iako se šaman u transu, negde gore, sve više udaljuje, gubeći se u nebeskim daljinama, opasnosti se ne prereduju već se množe — pred svakim od devet nebâ očekuju šamana nove svade, nova ruženja, nova pljuvanja, tuče sa demonima, dvoboji na život i smrt, pa hrabar šaman mora često da podiže moral čak i sopstvenom demonu zaštitniku, Velikoj ptici... itd. (V. L. Priklovsij, *Das Shamanenthum der Jakuten*, 1888... W. G. Sumner, *The Yakuts, Abridged from the russian of Shieroszewski*, 1901... in: M. E., 212–213)... Međutim, početkom ovog veka valdalo je opšte mišljenje da su negdašnji šamani bili budniji i srčaniji od »današnjih«, koji su dosta mlitavi i povodljivi...

PESNIČKA ČITANKA

(umesto teorijske)

A. V. Anochin, *Materialy po shamanstvu u altajcev s. d.*

Metodski blok — *Pesma, himna... sibirskih šamana, nesrećnih i nesuđenih graditelja novog boljeg sveta ni na nebu ni na zemlji... Ovaj »marš ptica«, ova nebeska koračnica ukazuje i na neke skrivene lične pobude na-nebo-jurišnika čije je najplemenitije egzaltacije i ekstaze prastaljinistička, protostaljinistička i klasična staljinistička manipulacija dovela do beđne karikature... Pesma ima nesumnjive draži, a u pesmi, mladi, čežnjivi šaman priziva Veliku-pticu-majku i uz bubanj-tambur-balalajku moli je da mu dâ magijsku moć uzletanja... »Oj oblaci, vi oblaci daleki... što po nebu plovite...«*

*Iznad neba belog
preko belih oblaka
iznad neba modrog
preko modrih oblaka
hajde Ptico, o Ptico!*

**ungaigakgak
ungganggak
kaigaigakgak
kaigaigak
kaigak
kaigak**

*Moćni su udari krila tvojih
repina ti duga kao gorski vijenac
levo ti oko skrilo mesec prvenac
desno oko sunce zakriva
o junačka majko devet sokolova!
naidi mi pesmobrujno na desno oko
naidi mi pesmobrujno na desno ramè*

**kazak-kak-kak, evo me tam
kazak-kak-kak, dolazim tam**

(Šaman u transu »prihvata« svu težinu ogromne ptice koja mu se spustila na desno rame, posrće, popušta, krklja, udara devet puta glavom o pod, što označava sam početak ceremonije »uzletanja«. Već koji trenutak posle, šaman se guši od prevelike brzine ledenog kosmičkog vetra: »aikhai, aikhai!«)

Zakaćih se, zakaćih

aikhai! aikhai!

zakoraćih, zakoraćih

aikhai! aikhai!

evo mesec grabim, grabim

aikhai! aikhai!

evo probih tavanice nebeske

aikhai! aikhai!

probih, probih

**aikhai! aikhai!
aikhai! aikhai!**

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

- a. Mircea Eliade, *Le chamanisme et les techniques archaïques de l'extase* (1951)
- b. A. M. Hocart, *Le mythe sorcier* (1973)

Metodski blok — *Emocionalne ekstaze ruskih (i drugih) »bezpopovaca« zorno ukazuju na tajanstvene, ali nesumnjive veze između sibirskih i uralsko-altajskih šamana i docnijih staroverških i drugih ruskih sekti... Nije mi poznato da li je nauka (već) obogatila naučni pogled na svet jednom korisnom naporednom analizom šamanske oniričke ideologije i socijalnih snova koji su, krajem prošlog i početkom ovog veka, tinjali u tifliskoj bogosloviji*

Pomenuto je (v. *Teorijska čitanka... supra*) da su se neki šamani u dalekom, ledenom Sibiru zagrevali, tj. pripremali se za poltanje — gutanjem žara. Neki drugi su verovali da mogu goreti a ne izgorjeti; treći su nastojali da se iznutra, snagom volje, sami zapale, pa da onda bljuju vatru, razume se, na opšte divljenje. Verovali su da mogu podvlastiti vatru i njom neograničeno vladati (cf. »La maîtrise du feu«, W. Sieroszewski, *Du chamanisme d'après les croyances des Yakoutes...* in: /a/ M. E., 41; — W. Bogoras, *Chukchee Mythology...* in: /a/ M. E. 327... još »La chaleur magique«... in: /a/ M. E., 413)... Postoji, dakle, genska srodnost između šamanske teorije (pre nego prakse) i

stvarne prakse ruskih staroverskih sekti (cf. C. M. Edsman, *Le baptême de feu*, Upsala, 1940... /a/ M. E., 70... isti autor: *Ignis divinus, le feu comme moyen de rajeunissement et d'immortalité: contes, légendes, mythes et rites*, Lund, 1949... in: /a/ M. E., 75)... Hrišćanska teologija je, doduše, i od ranije imala problema sa gutačima i bljuvačima vatre... »šamanskoe« nije od juče, a još u antici, svet je bio mali! Prema tome, oci crkve su već izrana, nerado doduše, prihvatili ideju da bez do–krštavanja vatrom krštavanje vodom nije potpuno (»Le baptême par le feu«... in: /b/ A. M. H., 165–168). Za Origena krštenje plamenom doista je imalo dovršiti ciklus transmutacije duše, ali – samo posle smrti, dakle, bezopasno po ovozemaljski život... Sledbenici Simona Maga, a i drugi gnostičari, a naročito njihovi neprijatelji, izveštavaju da je kod gnostičara do–krštavanje vatrom bilo davno uvedeno u obavezan obred. Ne slažu se istina svi o stepenu njegovog dejstva: po jednima, vatra je mogla igrati samo dramsku, »simboličnu« ulogu; po drugima, obred je bio doslovan i vrlo bolan, pa su, šta više svakom pristiglom katehumeu utiskivali znak vatrenim gvozdičem na uho! (*Ibid.*)

Albižani, daleki zapadni rodaci naših bogomila, odigrali su vatrenu dramu u mračnim prostorijama uz ples sa buklinjama. To je bio domišljat način da se ekstaza istera do paroksizma, ali bez opasnosti po život... U vreme crkvenih kaznenih ekspedicija protiv Albižana, praktični ideolozi Crkve potrudili su se da režiju sa bakljama, a i zanosnom igrom svetlosti i senki, zamene upotrebom velikih usijanih roštilja i da time primoravaju vernike da svoj simbol vere doslovno prihvate i da mu se pokore, razume se, ulažući i svoje živote u tajnu do–krštavanja... (*Ibid.*)

Najdalje je otišla ruska sekta »bezpovovaca«... sekta u svakom pogledu ekstremna, koja je beskompromisno upražnjavala do–krštavanje vatrom, ognjem, ognjem koji čisti, koji leči, koji bistri, koji uvodi u večiti život... Bez obzira što je ishod takvog obreda svima unapred bio jasan, kandidati su, kažu, čekali u redovima ne bi li se, u punoj duševnoj razdraganosti (jasno je »da su stotine ljudi koji su prisustvovali ovom činu doživljavali emocionalnu ekstazu«)... što pre prepustili slastima sve-spasavajućeg ognja... A oni koji su se tek pripremali za uzvišeni

čin, vežbali su se u hodanju po usijanom kamenju, pokušavali su da gutaju žar ili se probadali usijanim iglama. (*Ibid.*)

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

Lynn Thorndike, *A History of Magic and Experimental Science* Vol. I–IX...

Metodski blok – *Na izmaku srednjeg veka, izgoni demona još uvek su se zasnivali na prastarim vatrenim tehnikama... pagan-skim, orijentalnim, šamanističkim, »levi-brilovskim«... Borba protiv demona (tog najvećeg zla sa kojim se čovečanstvo nosi sve do danas) uvek ima svoje duboko humano–političko opravdanje: to je uvek bitka bitka za duševno zdravlje čoveka*

Zanimljivo je, mada se nerado spominje, da demoni uvek imaju modernu, čak postmodernu narav. Oni su (»per definitionem«) neurotični. Imaju povišen crotski tonus, uz varijabilnu potenciju i povremene homoseksualne izlive. Uvek su »malo živčani«, sujetni i razdražljivi. Najbolje je dražiti ih mačevima i lažnim mačevima, a namamljivati vatrom, jer vatra ih iz početka razigrava i raspaljuje, pa ih zatim emotivno sapinje i plaši, sve do užasavanja i paničenja. (cf. Antonio de Monti Ulmi, *De occultis et manifestis* (XII/XIV vek), III, 607–9; VI, 405)... Vrlo je, međutim, efikasno kada se vatra i poruga spoje: načiniti demona od hartije, napisati mu ime i prezime na ledima, pa ga spaliti (VI, 556/557)... U ritualnim egzorcističkim požarima sve što je u vezi sa vatrom ima svoju ulogu i pojačava se kombinovanjem dejstava: plamen i dim, varnice i pepco... demoni su osetljivi (danas bismo rekli – alergični) na sve pomalo; najviše, izgleda, na mirise. Otuda su od vajkada razrađivane i posebne veštine pojačavanja »fumigacije« i izazivanja posebnih, madijskih, veoma smrdljivih ili obratno – veoma mirisnih dimova – »sufumigacije« (II, 420, 817; IV, 282)... Razume se da su pri ritualno izazvanim požarima relevantne i druge, uzgredne čarolije, recimo – mogućnost, tačnije moć nekih magova da (odeveni) prošetaju kroz vatru. Svojevrsan rekorder u toj veštini bio je Albert Magnus (IV, 513)... Što se same tehnike

izgona zlih duhova i zlih čini tiče, dve su glavne mogućnosti – poterati prvo male bezazlene demončice iz pratnje (i obezbeđenja), dok ovi, svojom konfuzijom i žurbom, ne izazovu slom živaca kod Velikog demona. Ipak, jedini dostojan način pravog majstora... jedini postupak lege artis obratan je: poterati prvo Velikog demona, a mali će se ionako za njim stušiti (I, 386)...

Egzorcizam pomoću vatre je neodvojiv od purifikatornih i profilaktičkih tehnika (II, 144)... a ove su, opet, kod nekih velemajstora kao npr. kod Simona Maga, umele biti i veoma radikalne, dapače drastične, i prelazile su ponekad u surove obrede ponovnog odnosno dopunskog »krštavanja vatrom« (cf. **Teorijska čitanka... supra**)... Inače, ritualno izazvani požari, svi manje-više, arhetipalno prizivaju dejstva podzemne, kosmičke, odnosno, u hrišćanskim preostacima i – infernalne vatre, i da računaju sa šamanskom veštinom »vladanja vatrom«. Paracelzus se hvalio da može prizvati elementarnu, dakle infernalnu vatru (IV, 513), što su uostalom neki njegovi potomci docnije, doista i demonstrirali svojim dugodnevničkim paljevinama... itd. itd. Inače, za sve koji su i dan-danas zaduženi za izgon demona vatrom (ili vatrom reči), postoje još uvek, u evropskim bibliotekama, sjajni nedostignuti udžbenici i piromanski priručnici, a ja ću navesti samo neke naslove: (cf. ...Sylvestri Prieritas... **Aureus tractatus exorcismique pulcherrimi... 1573**; – Sylvestri Prieritas... **Flagellum daemonum... 1577–8**; Sylvestri Prieritas, **Compendium artis exorcistae, 1580**... Girolamo Menghi, **Eversio daemonum e corporibus oppressis, 1588**. Girolamo Menghi, **Fuga daemonum, 1596**; F. Valerii Patavini ord. min. conventualium artium et sacrae theologiae doctoris **Practica exorcistarum... ad daemones et maleficia... etc. MDLXXXVII. Cum superiorum licentia... itd. itd.**)

TEORIJSKO-PESNIČKA ČITANKA

Thomas S. Szasz, **Proizvodnja ludila. Uopredno proučavanje inkvizicije i pokreta za brigu o duševnom zdravlju...** prev. Lj. Filipović, GZH (1982) – (u slobodnoj, sasvim slobodnoj parafrazi)

Metodska jedinica – *Rat demonima, zdravlje i sloboda dušama. Dmonska »crna erotika« potiskuje se i pobeđuje uzvišenim, nepobedivim načelima »bele erotike«... Lomača rada i preporada, lomača pokrštava i dokrštava, lomača osloboda duše-ptice... Javni izgon demona kao svenarodna manifestacija ljubavi i bratstva*

Na prelazu iz XV u XVI vek po Evropi su plamtele silne lomače. Veliki teatar spaljivanja Jevreja, jeretika, veštica, nimfomanki, homoseksualaca i umobolnika, nudio je silne besplatne predstave svim ljudima dobre volje i čiste savesti. A duše bivših grešnika su u zapanjujućim jatima, kao osmuđene ptice... eh, pusto šamanskoe, šamanskoe!... letele prema nebu, oslobode ne podlih želja, telesnih grehova, ali duševnih prljavština. Istodobno, bila je to i vrlo efikasna društvena profilaksa. Jer od svih bolesti od kojih ljudski um i ljudska duša mogu oboleti (pravilo je važno onda davno, pravilo važi i sada) – najteža je gorka groznica zagorčane vere. Poremećaji u shvatanju vere smatrali su se ne samo ideološkim grozomorjem, već i stvarnom, teškom, pa i veoma zaraznom bolnom bolešću. A bolne bolesti se uvek leče još grdim, još oštrijim bolovima i mukama iskupljenja (cf. **Malleus Maleficum 1486...**). Uzroci tih teških obolenja traženi su, gde bi drugde, opet u svetu demona... demona sukubnih, demona inkubnih... rastrojenih i poročnih, onih što besomučno navaljuju u postelje lucprdstih devica ili premorenih intelektualaca (30). A bilo je, i bivalo, među uzrocima oboletosti i drugih zlih sila skrivenih u nepodobnim ljudima, u moralno-kolebljivim čudima, pa i u praznim ćupovima, to jest glavama, onih što su nepoćudno blebetali po mesnim budžacima. Jer, treba znati da se zli-dusi-podstrekači svuda lako skrivaju. Ima ih u knjigama, u herbarijumima, u čudnim

nazivima i čudnim stranim rečima koje narod ne razume, u neobičnim predmetima, u neobičnim delovima odeće, u belim i crnim šalovima, ali i u začaranim ruševinama i hudim mestima.

Potreba za javnim osudama zlih čini i demona, koje se ne mogu drukčije odagnati do javnim manifestacijama, javlja se u kriznim razdobljima, u trenucima punim strepnje, straha. Velika je tada potreba da se mahnit bes, ma i simbolično, na nekome ili na nečem iskali... Otuda valjda i jezičke finese: **Auto-da-fé** prvobitno i ne znači ništa drugo do javno ispovedanje vere, i na utvrđen način. Dakle — neka vrsta priznavanja verskog demokratskog centralizma (78). Druga finesa je još finija i ljigavija: spaljivanje zlih čini, predaja vatri hudih mesta i, pre svega, hudih spodoba — jeretika i veštica — nazivala se »oslobodenjem«. Sudije su se, kad su htele za koga da »izglasaju lomaču«, izražavale veoma probranim rečima i govorile su — »glasam za oslobodenje« (119)...

Sam obred oslobađanja bio je svečan i radostan. Prisustvuju dostojanstvenici, čelnici, dočelnici, drugi uglednici, glavari doglavnici, šefovi kabineta i oni koji šefovima kabineta pišu govore za šefove šefova kabineta, a još i za svoj račun (i za račun karijere) klepaju razne utuke i antijeretičke spise, i sve te i mnoge druge zvanice, i sav narod, i sva beda narodna, i kljasti i bogalji, sve je bilo na okupu. »Počinjemo gledati predstavu kad je žrtva već na lomači, a baklju joj licu prinose, e da bi se upozorila na značaj oslobađajućeg priznanja...« zapisuje očevidac (78). Objašnjava zatim koje oduševljenje obuzima masu kada zlikovac, zlodej, zlomislenik, zlomislenica, ali i žrtva, javno ispoveda kako je izmanipulisana zlim silama i tajnim zlosilnicima. (Kod hudih predmeta i zgrada, trenutak priznanja se traži u nekoj zvučnoj ili olfaktivnoj iluziji)... A zatim, lomača plamsa, smrtno telo tek oslobodenog andela božjeg se čvari, a malo nagorela, ali i srećna duša hrli, juriša prema nebu gde se susreće i sustiče, i sumanuto sudara sa promrzlim šaman-pticama... Zdravlje je opet pobedilo, a veličanstveni, bezmalo orgazmični protok homogene supstance sveta još jednom je uspostavljen, produžen i dokazan.

TEORIJSKA ČITANKA

(antropološke i metaantropološke analogije)

C. G. Jung, *Métamorphoses de l'âme et ses symboles. Analyse des pôndromes d'une schizophrénie* (1914, 1926, 1953)

Metodski blok — *Još nekoliko (završnih) opaski o »beloj« i »crnoj« erotici plamena. Ili, kažu... Jung nas je učio: »Ne igraj se vatrom... ne igraj se vatrom, i još sa rukama u džepovima«*

Ukoliko idemo unatrag, i udaljujemo se od Jungovih poznijih spekulacija o (uglavnom) alhemijskom simbolizmu vatre, utoliko je manje uzvišenih supstitucija, a vatra-hipostaza-libido, i vatra-logos sve se više preobraća u izravne seksualne simbole (vatra zmija, naročito kod žena... 183, ili... »vađenje vatre«, gde se, od davnina obred jednači sa muškim samobludnim radnjama — 255f., 265)... Jung navodi primer australijskih urođenika koji kopaju rupu u zemlji, oblažu je busenom da bi imitirali ženski polni organ i posle odigravaju sakramentalni koitus udarajući kopljima u rupu, uz pesmu: pulli nira, pulli nira wataka (**non fossa, non fossa, sed cunnus!**), sve dok se trud na dnu jame ne počne pušiti i dok ne zapali suvo lišće i grančice (256). Vatra je u mnogim religijama strogo kontrolisana obredna i dramska mogućnost, ne samo zato što deca, ako dugo gledaju u vatru, posle piške u krevet, već što, i kod primitivnih ljudi i kod modernog čoveka neuko-naopaki, šarlatanski organizovani vatreni festivali mogu izazvati vrlo opasne unatražene tenzi-je libida, i »demonijačke« regresije sve do pravih psihičkih epidemija. Dakle, (upravo ono što se lako moglo desiti na Guberevcu... cf. supra **Jezičke zamke... 42–44**) doslovno: »...des troubles psychiques, états de possession et épidémies psychiques« (292). Jung prenosi i primer iz prakse svoga kolege (H. Schmid: *Zur Psychologie des Brandstifters*, 1914): scoski dilkoš, imbecil podmeće požare; najzad, postaje sumnjiv jer ih razdragano gleda, u ekstazi, nepomičan, sa rukama u džepovima... Posle je priznao da je masturbirao... »dofatila me vatra« kaže! (292).

REGISTAR IMENA
uz Kalendar političke fantastike

- ABRAMČIK, Vitjem 6. VI
ABULADZE, Tengiz 8. II
ADAMOVIĆ, Vladimir 15. II
ADOLF, »prosečni čovek«, v. Adolf Hitler
AJTNATOV... 6. V
AKVINSKI, Toma 7, 8, 9. XII;
12. XII
ALEKSIĆ, Snežana 10. XI; 27. XI
»AMIDŽA«, knez Milošev 18. XII
ANĐELIĆ, Stamenko 12. XII
ANĐELIĆ, Teodor 18. XII; 20. XII
ANĐELKOVIĆ, Radmila 27. I
AVDIĆ, Senad 11. XI
ANDREJEVA, Nina 25. IV; 26. IV
AST, Slobodanka 23. VI; 1. VII
AVGUSTIN, blaženi ili sveti 19. IV
- BABIĆ, Konstantin 12. VI
BAHTIN, Mihail, Mihailovič 18. XII
BAJAGANJSKI, gazda 7, 8, 9. XII
BAKOČEVIĆ, Aleksandar 1. III
B.B. ... v. pod Bogdan Bogdanović
BERTA, Debela... v. pod Prvoslav Ralić
BLAŽEVIĆ, Jakov 14. III
BOGDAN, žika ... v. pod Bogdan Bogdanović
BOGDANOVIĆ, Bogdan 2. X;
1. XI; 11. XI; 16. XI; 17. XI;
19. XI; 20. XI; 22. XI; 24. XI;
24. XI (bis); 25. XI; 25. XI (bis);
25. XI (bis, bis); 26. XI;
26. XI (bis); 26. XI (bis, bis);
27. XI; 27. XI (bis); 27. XI (bis,
bis); 27. XI (bis, bis, bis); 27. XI
(bis, bis, bis, bis); 27. XI (bis, bis,
bis, bis, bis); 28. XI; 6. XII; 7, 8,
9. XII; 8. XII (bis); 8. XII (bis,
bis); 11. XII; 11. XII (bis); 11.
XII (bis, bis); 15. XII; 15. XII
(bis); 20. XII; 24. XII; 1. III;
1. III (bis); 1. V; 15. V; 19. VI;
19. VI (bis); 23. VI; 28. VI
BOGDANOVIĆ, Milan 1. III
BORHES (*Borges, Jorge Luis*)
18. XII
BRONŠTAJN, Leo Davidovič 3. XII
- CETINA, Klaudio 8. XII
CICVARIĆ, Krsta 26. XII
CVIJANOVIĆ, Vajo 25. XI; 3. XII
- ČIČIKOV, Pavel Ivanovič 7, 8, 9. XII
ČKREBIĆ, Dušan 6. III; 31. III
- ČELIĆ, Stojan 24. XII; 19. VI
ČUKOVIĆ, Milan 24. XI; 3. XII;
15. XII
- DAJBGOVIĆ, Dajbog 7, 8, 9. XII
DEFO (*Defoe, Daniel*) 26. XI
DESANKA... v. pod Ljubinko i
Desanka
DESNOŠAKIĆ, Ljubinko... v. pod
Ljubinko i Desanka
DIMITRIJEVIĆ, Dragoslav 21. III

- DRAŠKOVIĆ, Vuk 17. II
- DŽAMBAZOVA, Tanja 8. XII
- DEKIĆ, Mirko 5. XI; 23. VI; 1. VII
- ĐOKIĆ, Borivoje 24. XII
- ĐURIĆ, Ivan 1. III
- ĐURIĆ, Miloš N. 25. XI
- FERO, Tanja 26. XI
- FILIPOVIĆ, Ilija 1. III
- FRITZ, K. von 18. XII
- FRÖJD (*Freud, Sigmund*) 12. XII
- FURIJE (*Fourier, Charles*) 26. XI; 7, 8, 9. XII
- GAISER, K. 18. XII
- GALOVIĆ, Špiro 11. XII
- GAŠIĆ, Mirko 24. XII
- GID... u stvari Žid (*Gide, Charles*) 7, 8, 9. XII
- GLADOVIĆ, Dragomir 24. XII
- GLIŠIĆ, Milovan 6. VI
- GOGOLJ, Nikolaj Vasiljevič 6. VI
- GOLJOVLJEV, ili Goljovljov, Juduška u stvari Porfirij Vladimirič... zvani Kravopivuška, tj. »krvopijica« 7, 8, 9. XII
- GORBAČOV, Mihail Sergejevič 17. III; 2. IV; 3. IV; 14. IV; 26. VI
- HAGER, F. R. 18. XII
- HERAKLIT, »der Dunkle«... 7, 8, 9. XII
- HODŽA, Enver 21. XI
- ILIĆ, Duško 23. VI
- JAKŠIĆ, Milorad 26. XI
- JAKULIĆ, Slobodan 12. XII; 15. II
- JANIČIJEVIĆ, Sava 24. XI; 3. XII
- JANJA, Kir 6. XII
- JANKO, čika—... v. Moša Pijade
- JEKNIĆ, Momčilo 26. XI
- JELIČIĆ, Zoran 23. VI; 1. VII
- JEVRIĆ, Olga 24. XII; 6. VI; 19. VI
- JOVIĆ, Borisav 6. VI
- JUNG (*Jung, Carl Gustav*) 12. XII
- KANDINSKI, Vasilij Vasiljevič 1. III
- KARADŽIĆ, Stefanović, Vuk 22. XI; 18. XII
- KECMANOVIĆ, Nenad 8. II
- KERMAUNER, Taras 22. XI
- KHIIDRA (*Khidr, al. al Khadir*), Zeleni... itd. 12. XII
- KERENJI (*Kerényi, Károly*) 12. XII
- KOMAD, Vlada 24. XII
- KOMNEN, pop—24. XI
- »KOŽNA vindjakna«, tj. neidentifikovano lice u kožnoj vindjakni 4. XII
- KRLEŽA, Miroslav 18. XII; 20. XII; 1. III; 7. V
- KRŽAVAC, Savo 4. XII
- KVEDER, Zofka 1. III
- KUČAN, Milan 6. XII
- KUNDERA, Milan 18. XII
- LALOVIĆ, Svetomir 17. VI
- LAO—CE 12. XII
- LA PALIS (*La Palice, Jacques de Chabannes*) 1. V
- LAZAREVIĆ, Goran 14. XI
- LEVARDA, Vladimir 21. III
- LÉVY—BRUIIL, Lucien 26. XI
- LIGAČOV, Jegor 26. XI
- LENJIN, Vladimir Ilič 17. III; 25. VI
- LUKIĆ, Marinko 24. XII
- LUKIĆ, Sveta 1. III
- LUTER (*Luther, Martin*) 26. XI
- LJUBINKO i DESANKA 12. XII; 31. III
- MAJAKOVSKI, Vladimir Vladimirovič 1. III
- MALJEVIĆ (*Malevič, Kazimir Severinovič*) 1. III
- MARIJA Antoineta (*Marie Antoinette*) 7, 8, 9. XII
- MARKOVIĆ, Goran 12. XI
- MARKOVIĆ, Mihailo 7, 8, 9. XII; 21. II
- MARKOVIĆ, Mirjana 16. I
- MARKS, Karl (*Marx, Karl*) 28. XI; 7, 8, 9. XII; 17. III
- MATIJAŠIĆ, Vinka 26. XI
- MAUS, Miki (*Mouse, Mickey*) 19. III
- MICHOVIĆ, Vojislav 10. XI; 22. I; 8. II
- MIIHAJLO, arhandel, sv... v. Gorbačov
- MIIHAJLO, Obrenović III 12. IV; 9. V
- MIIHAJLO, sv... v. Gorbačov
- MIIJAJLO... čovek po imenu... v. Gorbačov
- MIJOVIĆ, Vlastimir 24. XI; 11. XII; 27. XII; 27. XII (bis); 12. I; 13. I
- MILIĆ od Mačve (Milić Stanković) 27. III; 2. IV; 3. IV
- MILINČEVIĆ, Vaso 25. XI; 27. XI; 4. XII; 23. VI; 23. VI (bis)
- MILOŠ, Obrenović I 18. XII
- MILTON (*Milton, John*) 26. XI
- MILOŠEVIĆ, Branislav 24. XII; 24. XII (bis); 25. XII; 26. XII; 20. I; 29. III; 12. IV
- MILOŠEVIĆ, Milan 23. VI; 1. VII
- MILOŠEVIĆ, Slobodan 1. XI; 11. XI; 17. III; 26. VI; 28. VI
- MILINOVIĆ, Živorad 27. X; 10. XI
- MITEVIĆ, Dušan 26. XI; 18. XII; 24. XII; 24. XII (bis); 29. III
- MLAKAR, Mirko 4. I
- MOR (*More, sir Tomas*) 26. XI
- MOPASAN (*Maupassant, Guy de*) 26. XI
- MUSA... izvesni... 12. XII
- NEDIĆ, Milan, general 25. XI
- NELSON (*Nelson, Lord... Horatio*) 5. II (bis, bis)
- NIKOLJSKIJ, Sergej 8. XII
- NIKOLIĆ, Olga 1. III
- NIKOLIŠ, Gojko 26. II
- NIKŠIĆ, Stevan 23. VI; 1. VII
- OSTOJIĆ, Duško 19. XI; 3. XII
- PAVIČEVIĆ, Borka 15. II; 1. III; 1. III (bis)
- PAVLOVIĆ, Dragiša 3. X; 24. XI; 28. XI; 5. II; 11. II; 1. III; 15. V
- PAVLOVIĆ, M. (pseudonim?) 7. V
- PANTELIĆ, Milojeva 22. XI
- PEROVIĆ, Blažo 25. XI; 3. XII; 15. XII
- PEROVIĆ, Vasa 8. XII
- PETAR, Perica Karadordević 19. VI
- PETROVIĆ... neidentifikovano lice 4. XII
- PIJADE, Moša 20. XI
- PLATON 18. XII
- PO, Edgar Alan (*Poe, Edgar Allan*) 18. XII
- POLONIJE, otac Ofelijin i Laertov 27. XI
- POLIFEM, kiklop 26. XI
- POPOVIĆ, Aleksandar, Aca... pisac Ljubinka i Desanke 12. XII
- PROTIĆ, Dragan 8. XII
- PROTIĆ, Miodrag 24. XII
- PURIĆ, Jagoš 27. XI
- PRUDON (*Proudhon, Pierre Joseph*) 26. XI
- RABLE (*Rabelais, François*) 26. XI
- RADIĆ (Ralić?), Milosav 27. XI; 12. XII
- RADOJČIĆ, Slavoljub—Caja 19. VI
- RADONJIĆ, Šumadinka 22. XI; 3. XII
- RADOVIĆ, Ranko 26. XI
- RAJH (*Reich, Wilhelm*) 1. III
- RALIĆ, Prvoslav 4. XII; 7, 8, 9. XII; 15. XII; 22. III
- RAPAJIĆ, Ilija 28. XI; 4. XII
- RIBIČIĆ, Mitja 25. XI; 6. XII
- RISTIĆ, Nenad 11. XII
- ROKIĆ, Vasa 23. III
- RUPEL, Dimitrij 13. XII

RUVIDIĆ, Vojin 24. XII

SAFFREY, H. D. 18. XII

SAVANOVIĆ, Savan, poslednji

srpski vampir 25. XI; 8. XII

SEN-SIMON (*Saint-Simon, Louis*

de Rouvroy, duc de) 26. XI

SIMONOVIC, Siniša 23. VI

SIMOVIĆ, Vladimir 25. XI

SIMIĆ, Željko 10. XI; 7, 8, 9. XII;

18. XII; 1. V

SMILJANIĆ, Milan, sveštenik

25. XII

SMILJKOVIĆ, Radoš

14. XI; 20. XI; 27. XI; 27. XI

(bis); 3. XII; 27. XII; 5. II; 5. II

(bis) 18. II; 30. III; 31. III; 14.

IV; 14. IV (bis); 21. IV

SOKOLOVIĆ, Zoran 11. XI; 8. II

SPASOJEVIĆ, Milenko (Milutin)

27. XI; 3. XII

SRETENOVIĆ, Slavica 27. XI;

3. XII; 15. XII; 15. II; 1. III; 1. III

(bis)

STAJČIĆ, Savo 8. XII

STALJIN, Josif Visarionovič 21. XI;

22. XI; 25. XI; 7, 8, 9. XII; 12.

XII; 5. I; 25. I; 16. II; 26. IV

STAMBOLIĆ, Ivan 25. XI; 25. XI

(bis); 11. XII; 23. VI

STANIĆ, Stevan 19. VI

STANOJEVIĆ, Petar 27. VI

STEVANČEVIĆ, Ilija 21. III

STOJANOVIĆ, Ivan 4. III

STOJANOVIĆ, Radosav 3. IV

STUPAR, Dušan 17. VI

STOJČIĆ, Đoko 2. X; 3. I; 23. III;

23. VI

SWIFT (*Swift, Jonathan*) 26. XI

SVEDENBORG (*Swedenborg* -

Swedenborg - Emanuel) 18. XII

ŠATROV, Mihail... 7. V

ŠELI (*Shelley, Percy Bysshe*) 26. XI

ŠTAJNER, Hari 23. VI; 1. VII;

2. VII

ŠTAMBUK, Vladimir 1. III

TADIĆ, Ljuba 25. XI; 25. XII

TARABIĆ, Miloš, petposlednji

srpski vidovnjak, video na dalji-

nu ubistvo kneza Mihaila Obre-

novića 3. IV

TIJANIĆ, Aleksandar 23. VI; 1. VII

TIRNANIĆ, Bogdan 23. VI

TODOROVIĆ, Zoran 26. XI;

3. XII; 23. III; 23. III (bis)

TOMIĆ, Borislav 7. XII

TORBARINA, Tanja 1. XII; 19. VI

UNKOVIĆ, Slobodan 12. XI

VASILJEVIĆ, Vasilije 13. XI; 3. XII

VEJ(I)NOVIĆ, Mara 24. XII; 20. I

VIŠINSKI, Andrej Januarjevič

7, 8, 9. XII

VITAS, Predrag 23. III

VLASTA... v. Vlastimir Mijatović

VOJKO i SAVLE 27. XI; 13. II;

26. II; 31. III; 17. IV

VOZNESENSKI, Andrej 5. I

VUČELIĆ, Milorad 1. VII

VUJINOVIĆ, Branislav 27. XI

ZADIG... Volterov 12. XII

ZEČEVIĆ, Velizar 1. VII

ŽDANOV, Andrej Aleksandrovič

7, 8, 9. XII

ŽIVKOVIĆ, T. 12. IV

IZDAVAČ
ITRO AUGUST CESAREC
OOOR Izdavačka djelatnost
Zagreb, Prilaz JA 57

ZA IZDAVAČA
Dragan Milković

RECENZENTI
Rade Kalanj
Žarko Puhovski

LIKOVNA OPREMA
Nenad Dogan

KOMPJUTERSKI SLOG I KOREKTURA
Petar i Marko Tadić

TEHNIČKI UREDNIK
Dražan Tončić
ISBN 86-393-0108-5

TISAK
ITRO AUGUST CESAREC
OOOR Tiskara
Samoborska cesta bb
Zagreb, 1988.